

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
AFET YÖNETİMİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİNDE KADINLARIN
AFET DENEYİMİ VE ÖĞRENİLMİŞ DERSLER

Fatma GÜNDÜZ

Danışman
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN

İZMİR-2022

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
AFET YÖNETİMİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİNDE KADINLARIN
AFET DENEYİMİ VE ÖĞRENİLMİŞ DERSLER

Fatma GÜNDÜZ

Danışman
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN

İZMİR-2022

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.... /.../2022

Fatma GÜNDÜZ

ÖZET
Doktora Tezi
Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş
Dersler
Fatma GÜNDÜZ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Afet Yönetimi Anabilim Dalı
Afet Yönetimi Programı

Tüm dünyada sayıca artan ve giderek şiddetlenen afetler fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden olumsuzluklar meydana getirmektedir. Ulusal ve uluslararası araştırmalar, dünyanın farklı bölgelerinde kadının ve erkeğin afetlerden farklı şekillerde etkilendiklerini ve baş etme mekanizmalarındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Kadınlar afetlerde deneyimleri ve yüksek bilişsel farkındalıkları ile güçlü aktörler olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede afetlerde kadınların yaşadıkları sorunların tespit edilmesi ve buna yönelik stratejik çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Literatürde afet ve kadın araştırmaları önemsenmekle birlikte yapılan araştırmalar kısıtlı kalmaktadır. Bu sebeple farklı afet tipleri ile karşılaşan kadınların afet deneyimlerini ve öğrenilmiş derslerini derinlemesine inceleyebilmek için on dokuz kadın ile sanal ortamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda araştırmayı desteklemesi yönünden paydaş görüşmeleri de yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler MAXQDA 2020 nitel analiz program ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda kadınların afetlere karşı hazırlıksız oldukları, afet erken uyarılarını dikkate aldıkları, afetlerle ilgili yanlış bilgilere sahip oldukları ve afet eğitimine katılmaya istekli oldukları, afet sırasında ilk refleks davranışları ve deneyimleri sonrası doğru davranış becerisi kazandıkları, afet sonrası temel ihtiyaçlara erişimde güçlük ve güvenlik sorunları yaşadıkları, toplumsal sorunlar ile karşılaştıkları, iklimsel koşullar dolayısıyla kırılganlıklar

yaşadıkları, afet sonrası dönemde psikososyal desteğe erişim güçlüğü yaşadıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak araştırma ile ortaya çıkan önemli bulgular ve tespitler afet deneyimi ve cinsiyete ilişkin sorunların çözülmesinde idareye yol gösterici olabilir. Araştırmamızda afetlerde kadınların deneyimlerini, özellikle afet nedeniyle hangi etmenlerin onları kırılgan hale getirdiği, toplumsal cinsiyet rollerinin afetlerdeki etkisi, afet anındaki davranışları ve deneyimleri ışığında öğrenilmiş dersleri davranışa dönüştürme eylemleri değerlendirilerek, afet araştırmalarına katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Bütünleşik Afet Yönetimi, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Afet Deneyimi, Öğrenilmiş Dersler

ABSTRACT
Doctoral Thesis
Women's Disaster Experience and Lessons Learned in Integrated
Disaster Administration
Fatma GÜNDÜZ

Dokuz Eylul University
Institute of Social Sciences
Department of Disaster Administration
Disaster Administration Program

Disasters, which are increasing in number and getting worse all over the world, cause physical, social, and economic negativities. National and international studies reveal that men and women are affected differently by disasters in different parts of the world and the differences in coping mechanisms. Women are accepted as strong actors with their experiences and high cognitive awareness in disasters. In this context, it is necessary to identify the problems faced by women in disasters and to develop strategic solution proposals for this. Although disaster and women's studies are considered important in the literature, research are limited. For this reason, interviews were conducted with nineteen women in a virtual environment to examine in depth the disaster experiences and lessons learned of women who faced different types of disasters. At the same time, stakeholder interviews were conducted to support the research. Phenomenological design, one of the qualitative research methods, was used in the research. The data obtained in the research were analyzed with the MAXQDA 2020 qualitative analysis program. As a result of the analysis, women are unprepared for disasters, take into account the early warnings of disasters, have wrong information about disasters and are willing to participate in disaster education, gain the right behavior skills after the first reflex behaviors and experiences during the disaster, and experience difficulties in accessing basic needs and security problems after the disaster. It has been determined that they face social problems, experience vulnerabilities due to climatic conditions, and

have difficulty in accessing psychosocial support in the post-disaster period. As a result, the important findings and determinations revealed by the research can guide the administration in solving the problems related to disaster experience and gender. The research contributes to disaster research by evaluating the experiences of women in disasters, especially what factors make them vulnerable due to disasters, the effect of gender roles in disasters, their behaviors at the time of disaster, and the actions of transforming learned lessons into behavior in the light of their experiences.

Keywords: Disaster, Integrated Disaster Administration, Women, Gender, Disaster Experience, Lessons Learned

BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİNDE KADINLARIN AFET DENEYİMİ VE ÖĞRENİLMİŞ DERSLER

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLOLAR LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİ

1.1. AFET KAVRAMI	4
1.2. AFET TİPLERİ	8
1.3. BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİ	13
1.3.1. Afet Risk Yönetimi	17
1.3.1.1. Risk ve Zarar Azaltma Aşaması	17
1.3.1.2. Hazırlık Evresi	24
1.3.2. Afet Kriz Yönetimi	25
1.3.2.1. Müdahale Evresi / Mukavemet	25
1.3.2.2. İyileştirme Evresi	27
1.4. TÜRKİYE AFET YÖNETİMİ MEVZUATI VE ÖRGÜTSEL YAPI	29
1.4.1. Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi Örgütlenme	30
1.4.2. Yerel Yönetimlerde Afet Yönetimi Mevzuatı	33
1.4.2.1. İl Özel İdareleri	33

1.4.2.2. Büyükşehir Belediyeleri	34
1.4.2.3. Büyükşehir Belediye ile Büyükşehir İlçe Belediye Dışındaki Belediye İdaresi	35
1.4.2.4. Köy İdareleri	37
1.4.3. Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi Başkanlığı (GAMER)	37
2.1. CİNSİYET, BİYOLOJİK CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET	42
2.2. CİNSİYET VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	45
2.2.1. Biyolojik Kuram	45
2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	46
2.2.3. Sosyal Rol Kuramı	48
2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	49
2.2.5. Feminizm	50
2.2.5.1. Sosyalist Feminizm	51
2.2.5.2. Liberal Feminizm	52
2.2.5.3. Marksist Feminizm	54
2.2.5.4. Radikal Feminizm	55
2.3. AFETLER, CİNSİYET VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	56
2.3.1. Afet ve Kadın	58
2.3.1.1. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Uluslararası Mevzuat	61
2.3.1.1.1. CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)	61
2.3.1.1.2. Kadına Yönelik Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)	63
2.3.1.1.3. Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri	65
2.3.1.1.4. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİNDE KADINLARIN AFET DENEYİMİ VE
ÖĞRENİLMİŞ DERSLER

3.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	69
3.2. ARAŞTIRMA DESENİ	70
3.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	71
3.5. ARAŞTIRMACININ ROLÜ VE ÖZDÜŞÜNÜMSELLİĞİ	72
3.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	73
3.7. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLELERİ	73
3.8. VERİ TOPLAMA ARAÇLARININ OLUŞTURULMASI	74
3.9. ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU	75
3.10. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	75
3.11. ARAŞTIRMADA GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK	76
3.12. VERİLERİN ANALİZİ VE RAPORLANMASI	77
3.13. BULGULAR	78
3.14. TARTIŞMA	201
SONUÇ	231
KAYNAKÇA	239
EKLER	

KISALTMALAR

AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
CEDAW	Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)
CRED	Afetlerin Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (The Centre for Research on the Epidemiology of Disasters)
EM-DAT	Acil Durum Veri Tabanı (Emergency Events Database)
DIDRR	Engellilik Dahil Afet Riski Azaltma (Disability Inclusive Disaster Risk Reduction)
GAMER	Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi Başkanlığı
HÇEP	Hyogo Çerçeve Eylem Planı
IDNDR	Uluslararası Afet Zararlarının Azaltılması On Yılı (International Decade for Natural Disaster Reduction)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
TAMP	Türkiye Afet Müdahale Planı
TDK	Türk Dil Kurumu
UN/BM	United Nations/ Birleşmiş Milletler
UNDHA	Birleşmiş Milletler İnsani İşler Dairesi (United Nations Department of Humanitarian Affairs)
UNDRR	Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (United Nations Office for Disaster Risk Reduction)
UNISDR	Birleşmiş Milletler Afetlerin Azaltılması Uluslararası Stratejisi (United Nations International Strategy for Disaster Reduction)
WHO/DSÖ	World Health Organization /Dünya Sağlık Örgütü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	s. 80
Tablo 2: Katılımcıların Fiziksel Becerileri/Yetenekleri	s. 82
Tablo 3: Katılımcıların Kapalı Alanda Deprem Anında İlk Refleks Davranışlarına İlişkin Değerlendirmeler	s. 118
Tablo 4: Kadınların Yaşadığı Bölge ile Sorumluluk ve Roller İlişkisi	s. 156
Tablo 5: Kadınların Meslekleri ve Afetlerde Gönüllülük Çapraz Tablosu	s. 158

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Afet Yönetimi Döngüsü (Risk ve Kriz Aşamaları)	s. 16
Şekil 2: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Merkezi	s. 31
Şekil 3: Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimleri ve Öğrenilmiş Dersler	s. 84
Şekil 4: Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler Modeli	s. 85
Şekil 5: Katılımcıların Yaşadıkları Afet Tipleri	s. 88
Şekil 6: Afet Öncesi Döneme İlişkin Değerlendirmeler	s. 90
Şekil 7: Afetlere Hazırlık Kategorisine İlişkin Değerlendirmeler	s. 92
Şekil 8: Afet Eğitimine İlişkin Katılımcı Görüşleri	s. 94
Şekil 9: Erken Uyarı Sistemlerine İlişkin Değerlendirmeler	s. 97
Şekil 10: Afetlerde Gönüllülük Temasına İlişkin Görüşler	s. 100
Şekil 11: Sorumluluk ve Roller İlişkisi	s. 103
Şekil 12: Kadınların Kamusal Alanda Temsiline İlişkin Görüşleri	s. 110
Şekil 13: Fiziksel Yıkıma İlişkin Değerlendirmeler	s. 112
Şekil 14: Davranışsal Durumlara İlişkin Değerlendirmeler	s. 127
Şekil 16: Afet Sonrası Döneme İlişkin Değerlendirmeler	s. 139
Şekil 17: Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Öğrenilmiş Dersleri	s. 150
Şekil 18: Katılımcı İstekleri ve Çözüm Önerilerine Yönelik Görüşler	s. 153
Şekil 19: Katılımcı İstekleri ve Çözüm Önerilerine Yönelik Görüşler	s. 154
Şekil 20: K1V kodlu Katılımcıya Ait Tek Vaka Modeli	s. 159
Şekil 21: K2D kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 161
Şekil 22: K3O kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 162
Şekil 23: K4O kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 164
Şekil 24: K5E kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 165
Şekil 25: K6B kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 167
Şekil 26: K7D kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 168
Şekil 28: K9O kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 171
Şekil 29: K10V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 172
Şekil 30: K11İ kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 174

Şekil 31: K12H kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 175
Şekil 32: K13V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 177
Şekil 33: K14E kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 178
Şekil 34: K15E kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 180
Şekil 35: K15E kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 181
Şekil 36: K17V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 183
Şekil 37: K18V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli	s. 184

EKLER LİSTESİ

EK 1: Etik Kurul İzin Belgesi	ek s. 1
EK 2: Nitel Araştırma Yöntemleri Eğitim Katılım Belgesi	ek s. 2
EK 3: Maxqda İle Nitel Veri Analizi Eğitim Katılım Belgesi	ek s. 3
EK 4: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	ek s. 4
EK 5: Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler Görüşme Formu	ek s. 5

GİRİŞ

Afetler bir topluluğun veya toplumun işleyişini bozarak ölümlere, yaralanmalara, ekonomik ve çevresel kayıplara neden olmaktadır. Günümüzde nüfusun hızlı bir şekilde artması, plansız ve sağlıklı kentleşme, iklim değişikliği ile bağlantılı ekstrem hava olaylarında artış vb. nedenler dolayısıyla afetler niceliksel ve niteliksel olarak artmaktadır. Afetlerin hem sayı bakımından artması hem de şiddetli olması dolayısıyla fazla yıkım oluşturmaları stratejik olarak afetler konusunun önemini arttırmaktadır. Afetlerin insan yaşamına hatta en önemlisi tüm varlığa (flora ve fauna) olumsuz etkisi nedeniyle sürdürülebilir ve kapsamlı bir afet yönetimi stratejisine sahip olmak dünyanın en ciddi ihtiyacıdır. Afet yönetimi ile ilgili ülkemizdeki eski yaklaşımlara baktığımızda, afetler meydana geldikten sonra bir takım adımların atıldığı ve afet politikalarının kriz yönetimi odaklı geliştirildiği görülmektedir. Geliştirilen politikalar afet öncesi döneme ilişkin risk ve zarar azaltma ya da hazırlık çalışmaları değil daha çok afet sonrası müdahale ve iyileştirmeye yönelik yara sarmacı (reaktif) yaklaşımlara dayanmaktadır. Ancak 1999 Marmara depremlerinden sonra yaşanan sıkıntılardan ve deneyimlerden ders çıkarılarak afet yönetimi modern yapısına dönüşmüş ve afet risk yönetiminin önemli olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Proaktif yaklaşıma dayanan bütünlükli afet yönetimi risk ve zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerini kapsayan dinamik bir yapıdadır.

Doğa veya insan kaynaklı afetler toplumu oluşturan bireyleri farklı şekilde etkileyebilir. Buna karşılık her bireyin afetler karşısında verdiği yanıt farklılaşabilmektedir. Afetlerin etkileri, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler üzerinde daha belirgin ve yıkıcı olabilmektedir. Tehlike tiplerine, kimlerin maruz kaldığına, hazırlıklı olmaya, bireysel ve toplumsal kapasiteye bağlı olarak afetin etkileri değişiklik göstermektedir. Afet ve cinsiyet alanında yapılan bilimsel araştırmalar, kadının ve erkeğin afetlerden farklı şekillerde etkilendiğini ve başa çıkma kapasitelerindeki farklılıkları ile bunlara etki eden değişkenleri ortaya koymaktadır. Afetlerde kadın ve erkeklerin etkilenme şekilleri ve kırılganlık düzeyleri de farklılaşmaktadır. Kadınları afetler karşısında kırılgan/savunmasız hale getiren etkenler sosyokültürel gerçeklerle ilişkili olabilmektedir. Normal koşullarda eğitime ve kaynaklara erişim güçlükleri, kısıtlı hareketlilik, kamusal alanda görünür olmama,

fırsat eşitsizlikleri gibi sebepler onları afetler karşısında daha kırılgan hale getirebilmektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin unsurlar sebebiyle kırılganlık düzeyleri değişenlik gösterebilmektedir. Bununla birlikte savunmasızlık, ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel faktörlere göre değişiklik göstermektedir

Uluslararası ve ulusal stratejik çerçevede, kadınlar afet yönetimi süreçlerinde önemli paydaşlardan kabul edilmektedir. Kadınlar hane içi düzeyde, yerelde ve ulusal düzeyde afetlere hazırlık, zarar azaltma, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Fakat temelde karar alma mekanizmalarında yer almamaları; topluluklar arası eşitlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Kültürel, sosyoekonomik ve toplumsal faktörler, kadınların karar alma süreçlerine katılma fırsatlarını ve varolan yeteneklerini de sınırlamaktadır. Organizasyondaki sınırlı roller beraberinde sorunların etkinliğini de arttırmaktadır. Literatür çalışmaları ve saha deneyimlerinde, kadınların savunmasız olarak adlandırılması ve konumlandırılmasıyla ilişkili değerlendirmeler görülmektedir. Aynı zamanda görülmüştür ki, kadınların afetlere karşı dirençli hale gelmeyi sağlayacak kapasiteleri, yetenekleri, tecrübeleri, bilgileri ve algı düzeyleri yüksek seviyededir.

Araştırmada, farklı afet tipleri yaşamış kadınların deneyimlerine ilişkin temaları ortaya çıkarmak ve bütünleşik afet yönetiminde var olan sorunların çözümüne ilişkin gelecek yönelimli öneriler geliştirebilmek ve uygulanabilir yeni stratejiler sunabilmek hedeflenmiştir. Bu çerçevede paydaş olarak kabul ettiğimiz ilgililerden elde edilen veriler ile yeni stratejiler geliştirebilmek ve uygulanabilir kılmak diğer önemli bir hedefimizdir. Bu hedefler çerçevesinde nitel araştırma yöntemi olan fenomenolojik desen kullanılarak afet deneyimi olan kadınlar ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler MAXQDA 2020 nitel analiz program ile analiz edilmiştir. Araştırma verileri aşağıda yer alan araştırma soruları çerçevesinde analiz edilmiştir.

- Türkiye’de çeşitli coğrafi bölgelerde yaşayan kadınların afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılması gerekenlere ilişkin bilgi birikimleri ve farkındalıkları nasıldır?

- Afet deneyimi yaşayan kadınlar, afet anında hangi refleksleri göstermişler, davranış şekilleri neler olmuş ve neler yapmışlardır?

- Afetlerde kadınlar erken uyarıları dikkate almışlar mıdır?

- Afet sonrasında kadınlar neler yaşamışlardır? Afetlerde gereksinim duydukları hizmetler ve unsurlar nelerdir?

- Afetler kadınların toplumdaki rollerini nasıl etkilemiştir?
- Afetlerde kadınlar hizmetlere ve kaynaklara erişebilmişler midir?
- Kadınların afet yönetimine ilişkin karar alma mekanizmasındaki konumları nasıldır? Bütünleşik afet yönetim sürecine katkıları nelerdir?

- Toplumsal yapı ve kültürel değerler afetlerde kadınları nasıl etkilemiştir?
- Bütünleşik afet yönetimine kadınların katılımı nasıl teşvik edilebilir?

Araştırmada, kadınlar ile derinlemesine görüşme yöntemiyle toplanan veriler yukarıda yer alan sorular çerçevesinde analiz edilmiştir. Araştırmamızda afetlerde kadınların deneyimlerini, özellikle afet nedeniyle hangi etmenlerin onları kırılgan hale getirdiği, toplumsal cinsiyet rollerinin afetlerdeki etkisi, afet anındaki davranışları ve tepkileri ve deneyimleri ışığında öğrenilmiş dersleri davranışa dönüştürme eylemleri değerlendirilerek, afet araştırmalarına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİ

1.1. AFET KAVRAMI

Afet kelimesi köken olarak incelendiğinde Arapça āfat “bela, felaket, salgın hastalık” sözcüğünden geldiği görülmektedir (Etimoloji Türkçe, 2020). Türk Dil Kurumu (TDK) afeti, “kıran” ve “çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2020). Latin dilinde afet kelimesi yıldız anlamını taşıyan “astrum” sözcüğünden köken almıştır. Antik çağ inanışlarına göre, başa çıkılamayan doğa olayları gökyüzünden yönetilirdi. Dinsel öğretilerde ise bu tip olayların cennetten geldiği inancı hakimdi. Bu sebeple antik çağda afet kelimesi, tanrının insanlığa karşı olumsuz yargısı ile kontrol edilemeyecek etkilerde bulunması olarak tanımlanmaktaydı. Modern çağda afet biliminin gelişmesiyle birlikte “afet” ya da “disaster” antik çağdaki anlamından öte daha geniş perspektifte her tip olayda karşılaşılabilecek tehlike ve tehditleri içeren dinamik bir yapıya dönüşmüştür (Eryılmaz, 2007:8-9). Afet kavramına ilişkin farklı disiplinlerde birçok farklı tanımlamalar yapılmakla birlikte, idari olarak afet, “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay.” (AFAD, 2022d; 2018 tarihli ve 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, md.31/b) şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı zamanda Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) afeti olayın kendisi değil, ortaya çıkardığı sonuç olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamalara göre olayın yaşanması doğrudan afet olarak tanımlanamaz; olayın ortaya çıkardığı sonuç önemlidir. Meydana gelen olayda toplum olumsuz olarak etkileniyorsa ve etkilenen toplumun baş etme kapasitesini aşıyorsa olay afet olarak tanımlanmalıdır. Bununla birlikte afet olarak tanımlanan olayların toplumun baş etme kapasitesi ile doğrudan ilişkisi olduğu söylenebilir. Karaman, “idari olarak afet tanımının insan merkezli olduğunu ve beraberinde idarenin sorumluluklarının daraltılmış olarak belirlenmesine yol açacak bir yönetim ortaya koyacağını” söylemektedir (Karaman, 2016: 2). Nitekim insanın ve doğanın doğrudan karşılaşmadığı afetlerde, bitki (flora) ve hayvan (faunanın)

varlıklarının yok olması, varlık merkezli bir afet tanımını gerekli kılmaktadır. Varlık merkezli afet tanımlamasında, beklenmedik anda ortaya çıkarak toplumun tamamı ya da belli kesimi için kayıplar doğuran normal yaşamı etkileyen, kesintiye uğratan, flora ve faunanın yok olmasına, zarar görmesine, ekolojinin bozulmasına sebep olan doğa, insan veya teknolojik olaylar şeklinde tanımlanabilir. Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Örgütü ise afeti, “İnsanlar için fiziksel, sosyal ve ekonomik kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen, etkilenen topluluğun yerel imkan ve kaynaklarını kullanarak baş edemeyeceği doğal, teknolojik ve insan kaynaklı olayların doğurduğu sonuçlar” şeklinde tanımlanmaktadır (UNDHA, 1992). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) afeti, maruz kalma, savunmasızlık ve kapasite koşullarıyla etkileşime giren, ekonomik ve çevresel kayıplar ile toplumu etkileyen tehlikeli olayların ortaya çıkardığı sonuçlar olarak tanımlamaktadır (WHO, 2020). Afet meydana geldiği toplumun baş etme kapasitesi, yerel ve ulusal imkanları ile ortaya çıkan ihtiyaçlar arasında uyumsuzluk potansiyeli oluşturabilecek nitelikte olaylardır. Afet ile ilgili yapılan tanımlamalara baktığımızda ortak öğeleri sıralayabiliriz:

- İnsanların can ve mal kaybı yaşaması
- Hayvanların yaralanması, ölmesi
- Toplumun olağan yaşamının bozulması
- Ekolojik dengenin bozulması
- Çevrenin tahribatı, zarar görmesi
- Toplumun sosyal ve psikolojik olarak etkilenmesi, davranış değişiklikleri
- Kitlese yaralanmaların görülmesi
- Sağlık hizmetlerinde aksama, sağlık hizmetlerine aşırı yüklenme
- Afet ile başa çıkmada toplumun uyum kapasitesinin yetersiz olması
- Ekonomik zarar ve kayıplar ortaya çıkması
- Dış yardıma ihtiyaç duyulması olarak sıralanabilir.

Afet Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (CRED) afeti “yerel kapasiteyi aşan, dış yardım için ulusal veya uluslararası düzeyde bir talep gerektiren bir durum veya olay; büyük hasara, yıkıma ve insanların acı çekmesine neden olan beklenmedik ve genellikle ani bir olay” olarak tanımlamaktadır (CRED, 2021). Emergency Events Database (EM-DAT); Acil Durum Veri Tabanı, Belçika merkezli Afetlerin

Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi'nin (The Centre for Research on the Epidemiology of Disasters - CRED) uluslararası veri tabanlarından biridir. Bu veri tabanına göre bir olayın afet olarak görülebilmesi için en az 10 kişinin ölmesi, olaydan en az 100 kişinin etkilenmesi, olağanüstü hal ilan edilmesi ve uluslararası yardım çağrısı yapılması kriterlerinden en az birinin gerçekleşmiş olması gerekmektedir (Bahadır ve Uçku, 2018: 28-33). Tanımlardan ve ortak öğelerden de anlaşılacağı üzere, toplumların afetler karşısında savunmasızlığını azaltacak ve afetlere karşı dirençli olmasını sağlayacak yaklaşımların izlenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda ekolojik dengenin bozulması, flora ve faunanın etkilenmesi, giderek etkisini ve şiddetini arttıran iklim değişikliği etkileri, kuraklık, kıtlık ve bunlara bağlı olarak gelişen iklim göçleri afetlerin yeniden oluşmasına ve şiddetini arttırmasına neden olabilir. Bu çerçevede sürdürülebilir kalkınma ve afet ilişkisi özelinde afet risk azaltma çalışmaları da önem arz etmektedir. Doğa olaylarının afet boyutuna dönüşmesinde iki önemli etkenden söz edilebilir. Bunlardan biri, olayın büyüklüğü, şiddeti ve kapsamı, diğeri ise, etkilenen toplumun yapısıdır. Afetlere karşı dirençli toplum vurgusu bu çerçevede önem kazanmaktadır. Örneğin aynı büyüklükte ve şiddette yaşanan bir olay bazı toplumlarda afet boyutuna dönüşmezken, bazı toplumlarda afet boyutuna dönüşebilir. Burada önemli olan toplumun afetler karşısında dirençli olması ve baş etme kapasitesi/uyumudur. Bu çerçevede idari olarak yapılması gereken toplumun tamamına afet bilinci/farkındalık eğitimleri verilerek dirençli bireyler ve dirençli toplum oluşmasını sağlamaktır.

Afet olgusu ile ilgili terminolojiyi incelerken bazı kavramlara da yer vermek gerekmektedir. Tehlike, “belirli bir zaman veya coğrafyada ortaya çıkarak yaşamı tehdit eden, toplumun sosyoekonomik düzen ve etkinliklerine, doğal çevreye, doğal, tarihi ve kültürel kaynaklara zarar verme potansiyeli olan doğa, teknoloji ya da insandan kaynaklanan fiziki olay ve olgu.” olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2022d). Diğer bir deyişle tehlike; gerçekleşme ihtimali bulunan, büyük zararlara yol açabilecek, bireyin veya bir türün varlığını tehdit eden ve kaygı uyandıran olgudur (Uzunçubuk, 2005: 15). Bu çerçevede, can kaybına, yaralanmaya, farklı sağlık etkilerine, ürün hasarına, sosyal ve ekonomik bozulmaya neden olabilecek olgular tehlike olarak görülmelidir. Risk, “bir olayın belirli koşul ve ortamlarda doğurabileceği can, mal, ekonomik ve çevresel gibi değerlerin kaybının gerçekleşme

olasılığı” olarak tanımlanmakla birlikte, “bir yerde ortaya çıkabilecek tehlike olasılığına göre, kaybedilecek değerlerin ölçüsüdür” denmektedir (AFAD, 2022d). Bu çerçevede, tehlike, maruz kalma, savunmasızlık ve kapasitenin bir fonksiyonu olarak olasılıksal olarak belirlenen, bir sistem veya toplumda meydana gelebilecek potansiyel can kaybı, yaralanma, ekonomik ve çevresel zararlar olarak söylenebilir. Hasar/zarar görebilirlik/ savunmasızlık ise, değişik türdeki yapıların farklı büyüklüklerdeki afetler karşısında hasar görebilme eğilimi veya bir yapının var olan bir tehlikeden görebileceği hasarına ilişkin ölçüdür (AFAD, 2022d). Bu çerçevede, bir toplumun, sistemin ya da çevrenin afet nedeniyle oluşabilecek tehditlere ve tehlikelere maruz kalmasına sebep olabilecek nitelikteki koşullar olarak tanımlamak da doğru olacaktır. Bahsi edilen koşullar ve nitelikler, her afet tipi için farklılık göstermekle birlikte zarar görebilirlik düzeyleri de değişmektedir. Zarar görebilirlik modellemesinde herhangi bir afet tipinin muhtemel sonuçların toplumun farklı kesimlerinde ortaya çıkardığı etkilerin belirlenmesi açısından önemlidir. Zarar görebilirlik doğal ve insani zarar görebilirlik olarak iki temelde incelenmektedir. Doğal zarar görebilirlik, fiziki coğrafya özellikleri (topografya, fay hatları, volkanik dağlar vb.) ile ilişkiliyken; insani zarar görebilirlik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel zarar görebilirlik olarak dört temelde incelenmektedir (Ünür, 2021: 357). Fiziksel zarar görebilirlik, hatalı yapılaşma, bina ve yapıların güçsüz olması, alt-üst yapı unsurları, sanayi tesislerinin yapısı, insanların (engelli bireyler, hamile kadınlar, çocuklar özellikle daha fazla etkilenmektedir) sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları sorunlar, barınmaya ve barınma tesislerine ilişkin sorunlar fiziksel zarar görebilirlik ile ilişkili konulardır. Afetlerin ortaya çıkardığı zarar ve kayıpların ekonomik ölçüsü, kaynak erişiminde yaşanan sorunlar, kaynak kıtlığı ve ekonomik eşitsizlikler (özellikle toplumsal cinsiyete bağlı), işsizlik gibi konular ekonomik zarar görebilirlik ile ilişkilidir. Sosyal zarar görebilirlik, bireyin ya da toplumun afetler karşısında baş etme kapasitesi ile ilişkili olmakla birlikte, kadınların kamusal alanda temsiliyeti, bilgiye erişim sorunları, dış göçler ve sosyokültürel etkenler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle ortaya çıkan sorunlar, yozlaşma, yöneticilere ulaşamama gibi konuları içermektedir (Toğrul, 2018: 22-24). Sosyal zarar görebilirlik alt boyutunda psikolojik zarar görebilirlik konuları da karşımıza çıkmaktadır. Psikolojik zarar görebilirlik, bireyin travma tepkileri ve ortaya çıkan psikolojik yıkımlar ile güvenlik sorunları çerçevesinde

incelenmektedir. Çevresel zarar görebilirlik ilişkisinde önemli nokta doğal kaynakların kullanımına bağlı olarak gelişen sorunlar, kıtlık ve kuraklık olarak söylenebilir.

1.2. AFET TİPLERİ

Küresel ölçekte her coğrafi bölge farklı afet tipleri ile tanışık durumdadır. Alanyazında afet tipleri ile ilgili farklı sınıflandırmalar yapılmakla birlikte meydana geliş şekillerine bağlı olarak afetleri akut (ani ortaya çıkan) ve kronik (süreklilik arz eden) afetler olarak ayırmak mümkündür. Akut afetler, meydana gelebilme ihtimalleri tahmin edilse bile kesin olarak hangi gün ve saatte oluşabileceği bilinemeyen ve ani oluşan afetlerdir. Bu tip afetlere örnek olarak, deprem, su taşkınları, volkanik patlamalar, suya yayılan yağlar ve maddeler, terörist ataklar, çığ ve kaya düşmeleri, hortum, fırtına, tayfun, yangınlar, tornado verilebilir. Kronik afetler ise, bir anda ortaya çıkmayan ve zaman içinde kayıplar yaşatan afetlerdir. Bu tip afetlere örnek olarak, çölleşme, iklim değişikliği, ormansızlaşma, sulak ve yeşil alanların kaybı, hava kirliliği ve türlerde genetik değişme verilebilir (Karaman, 2016: 231-232; Uzunçibuk, 2005: 14). Kaynağına göre afet tipleri sınıflandırmasında Afet ve Acil Durum Başkanlığı afet tiplerini doğal afet ve insan kaynaklı afet olarak iki sınıfa ayırmakla birlikte, dünyada gözlenen afetleri, jeolojik afetler, iklimik afetler, biyolojik afetler, sosyal afetler ve teknolojik olarak sınıflandırmaktadır. Doğal afetleri, şiddetli soğuklar, kuraklık, deprem, seller, su taşkınları, toprak kaymaları, kaya düşmeleri, çığ, fırtınalar, hortumlar, volkanlar, yangınlar oluştururken, insan kaynaklı afetler, nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar, taşımacılık kazaları, endüstriyel kazalar, aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar, göçmenler ve yerlerinden edilenler örnek verilebilir. Dünyada gözlenen afet tipleri ise, jeolojik afetler; deprem, heyelan, kaya düşmesi, volkanik patlamalar, tsunami, çamur akıntıları, iklimik afetler; sel, yıldırım, kasırga, tornado, tipi, çığ, siklon, asit yağmurları, yıldırım, sıcak ve soğuk dalgası, biyolojik afetler, salgınlar, böcek istilaları, erozyon, orman yangınları, sosyal afetler; yangın, savaş, terrorist ataklar, göçler, teknolojik afetler; maden kazaları, kimyasal, nükleer, biyolojik silahlar ve kazalar, sanayi ve ulaşım kazaları örnek verilebilir (AFAD, 2022a).

Emergency Events Database (EM-DAT); Acil Durum Veri Tabanı'nda 2019 yılında, 11.755 ölüm ve 95 milyon kişinin etkilendiği 396 doğal afet kaydedilmiştir.

2019 yılının en ölümcül olan afeti özellikle Avrupa'yı özellikle Fransa, Belçika ve Hollanda'yı 2500'den fazla ölümle etkileyen yaz sıcağı dalgalarıdır. İkincisi, Hindistan'daki yüksek muson yağmurları nedeniyle Temmuz'dan Ekim'e kadar süren ve çoğunlukla Kuzey'de 13 eyaleti etkileyen ve yaklaşık 2000 kişinin ölmesine sebep olan sel olarak kaydedilmiştir. Sonraki en ölümcül afet kasırga, Idai kasırgası Mart ayında yaklaşık 1000 ölümle Mozambik ve Zimbabwe'yi etkilediği ve Dorian kasırgasının Eylül ayında en az 358 ölüm ile ABD ve Bahamalar'ı etkilediği kaydedilmiştir. Daha fazlası 2019 yılı içerisinde fırtına ve sellerin dünya çapında 64 milyon insanı etkilediği bilinmektedir. Öte yandan, Mayıs ayında Güney Sudan'da ve Nisan ayında Çin'de sırasıyla 50 ve 30 kişinin öldüğü, ancak ne medya etkisi ne de ulusal makamlardan açıklama yapılmayan iki orman yangını vakası meydana geldiği de bildirilmektedir. En ölümcül jeofiziksel afet olarak Kasım ayında Arnavutluk'da meydana gelen en az 51 kişinin öldüğü deprem ve Aralık ayında Yeni Zelanda'da White Island yanardağının patlaması olmuştur. Aynı zamanda Eylül 2019'da başlayarak Şubat 2020'ye kadar devam eden Avustralya'daki orman yangınları 32 insanın ölmesine, 6 milyon hektardan fazla ormanın yanmasına ve 500 milyon hayvanın ölmesine sebep olarak binlerce insanı da tahliye etmeye zorlamış afet olarak kayıtlara geçmiştir (CRED, 2019). Aynı zamanda bu araştırmanın yapıldığı tarihlerde tüm dünya ülkelerini etkileyen Covid-19 salgını ile karşı karşıya kalınmıştır. Tarih boyunca dünya, sürekli olarak ortaya çıkan viral pandemi tehdidiyle mücadele etmiştir. Örneğin 1918 influenza pandemisi dünya çapında yaklaşık 50 milyon insanı öldürmüştür. 2002'de SARS-CoV, 2009'da H1N1, 2012'de Orta Doğu solunum sendromu koronavirüsü, 2014'te Ebola ve 2015'te Zika dahil olmak üzere son yirmi yılda bulaşıcı viral salgınlar meydana gelmiştir. Değişen ve gelişen dünyada teknolojinin de etkisiyle ulaşım yöntemleri gelişmiş ve salgınların yayılım hızını artırarak bugünkü süreçte Covid-19'un enfekte ettiği kişi sayısının artmasına ve salgının hızla ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Çin'in Hubei Eyaleti Wuhan Şehrinde 31 Aralık 2019'da başlayan Covid-19 pandemisi, salgınlara karşı hazırlıkların eksikliğini, mevcut zayıflıkları ve müdahale kısıtlılıklarını ortaya çıkarmıştır (Sreepadmanabh vd., 2020: 148-152; Demir Çelebi vd., 2021: 187-196). Covid-19 salgını dünya çapında kadın ve erkekler üzerinde farklı etkiler bırakmaktadır. Tıbbi açıdan bakıldığında, erken kanıtlar Covid-19'un erkekleri kadınlara oranla daha fazla

etkilediğini göstermekle birlikte, enfekte olan erkeklerin ölüm oranları kadınlara oranla %60-70 daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadınlar ise, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinde olumsuz etkiler ile karşılaşmışlardır (Wenham vd., 2020: 846-848). Covid-19 pandemisi, küresel düzeyde sağlığa, sosyal ve ekonomik refaha zarar vermekle birlikte önceden var olan eşitsizlikleri arttırarak, derinleştirerek sosyoekonomik ve politik sistemlerdeki kırılganlıkları açığa çıkarmaktadır (Inter-American Commission of Women, 2020: 1-25; Case vd., 2021: 70-85). Sağlık iş gücünün neredeyse %70'lik kısmını kadınların oluşturması onları daha fazla enfeksiyon riskine maruz bırakmaktadır. Sağlık iş gücünde yüksek oranda yer almalarının yanı sıra liderlik ve karar alma mekanizmalarında yer almamaları ve temsil edilmemeleri durumlarıyla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Aynı zamanda ücretsiz işlerde/ücretsiz bakım işçiliğinde devam eden toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri göz önünde bulundurulduğunda; okulların ve kreşlerin kapanması evde kadınların yükünü daha da arttırmaktadır. Bununla birlikte karantina ve izolasyon süreçlerinde giderek artan şiddet, istismar, taciz ve sömürü riskleriyle de karşı karşıya kalmaktadır. Küresel olarak yaşlılar arasında düşük gelirle tek başına yaşayan yaşlı kadınlar olması onları ekonomik risklere karşı kırılgan hale getirmektedir (UNFPA, 2020: 1-9; Sheek Hussein vd., 2021: 14-19). OECD Kalkınma Merkezi'nin Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi'ne göre, dünya çapında kadınlar erkeklerden çok daha fazla (on kat) bakım işi yürütmektedir. Pandemi sürecinde getirilen seyahat kısıtlamaları, karantina uygulamaları, okulların ve çocuk bakım merkezlerinin kapatılması, evden çalışmanın getirdiği ek yükler var olan eşitsizlikleri daha da arttırmaktadır (OECD, 2020: 1-30). Güvenlikten sosyal korumaya, ekonomiden sağlığa kadar tüm alanlarda Covid-19 etkileri, cinsiyetleri sebebiyle kadın ve kız çocukları için daha da artarak devam etmektedir. Pandemiye ilişkin bilgiye erişimleri, etnik köken, sosyoekonomik durum, engellilik, yaşlılık, coğrafi konum ve cinsel yönelimler gibi değişkenler eşitsizliklerin derinleşmesine ve karmaşık hale gelmesine sebep olabilmektedir. Kısıtlayıcı toplumsal normlar ve toplumsal cinsiyet mitleri de kadınların sağlık hizmetlerine erişimlerini sınırlandırabilir (UN, 2020: 3-8).

2000 ve 2019 yılları arasında EM-DAT verilerine göre 7.348 afet yaşanmış, 1.23 milyon kişi ölmüş, 4.03 milyar insan etkilenmiş ve ek olarak, afetler dünya çapında yaklaşık 2,97 trilyon ABD doları ekonomik zarara yol açmıştır. 2000 ile 2019

yılları arasında iklim değışikliğı kaynaklı 6.681 afetten 510.837 kişi ölmüş ve afetlerden etkilenen 3,9 milyar insan olduğı kayıtlara geçmiştir. EM-DAT, 1980 ile 1999 yılları arasında, dünya çapında 4.212 afet kaydederken, 1.19 milyon kişinin ölmesine 3 milyardan fazla kişinin etkilenmesine yol açarak, ekonomik kayıplar 1,63 trilyon ABD doları olmuştur (CRED, 2020). Afetlere hazırlık, erken uyarı ve tehlike senaryolarına ilişkin çalışmalar yürütölürken, afet riskinin, sistemik olarak doğası gereğı yoksulluk, iklim değışikliğı, kirlilik, nüfus artışı, kontrolsüz kentleşme ve biyolojik çeşitliliğın kaybı gibi sorunsallara karşılık afet risk yönetiminin de güçlendirilmesini gerektirmektedir. Sürdüröllebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmek ve afetlerden etkilenen insan sayısını en aza indirebilmek ve afetlere ilişkin ekonomik kayıpları da azaltabilmek için politik taahhütler de şarttır. BM Afet Riskini Azaltma Ofisi'nin (UNDRR) 2019 Afet Riskini Azaltma Küresel Değerlendirme Raporu, sistematik anlayışın ve yönetimin başarısız olduğunu vurgulamaktadır. BM üye devletleri tarafından benimsenen Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi (2015-2030) afet risklerinin azaltılmasını ve risklerin etkin yönetilmesini hedeflemektedir. Afet riskinin azaltılmasına yönelik tüm toplumu kapsayan bir odağı duyulan ihtiyacı, afet risk yönetiminde pek çok eksiklik ortaya çıkaran Covid-19 salgını daha açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Covid-19 salgını, gittikçe küreselleşen ve birbirine bağılı bir dünyada sistemik, çoklu tehlike yaklaşımına olan ihtiyacı göstermektedir. Küresel iklimde 3 ° C'lik bir sıcaklık artışının, dünya genelinde potansiyel olarak doğal afet olaylarının sıklığını artıracığı tahmin edilmektedir. Bu, birçok ölkede afet riskinin azaltılması ve iklim değışikliğıne uyum için mevcut ulusal ve yerel stratejileri geçersiz kılabilecektir. Aynı zamanda değışen yağış modelleri ve yağışlardaki daha fazla değışkenlik, yağmurla beslenen küresel tarımın % 70'i ve bozulan tarım arazisine bağımlı 1,3 milyar insan için risk oluşturmaktadır. Afete dirençli toplumlar yaratmak için, yapısal ve yapısal olmayan tedbirler yoluyla afet riskinin önlenmesi ve azaltılmasına yönelik kamu ve özel yatırımların hızlandırılması gerekmektedir (CRED, 2019).

Dünya genelinde hızlı nüfus artışı ve iklim değışikliğının de etkisiyle afet riskleri artmaktadır. Gelişmekte olan ölkeler özellikle iklim değışikliğının neden olduğı etkilere karşı daha savunmasızdır. Çünkü gelişmekte olan ölkelerin ekonomik, sosyal ve çevresel sistemleri doğrudan iklim değışikliğıyle bağlantılıdır. 2020 yılı

Dünya Afet raporunda son on yılda doğal tehlikelerin tetiklediği tüm afetlerin %83'ü sel, fırtına ve sıcak hava dalgaları gibi hava ve iklimle bağlantılı olduğu bildirilmiştir. İklim ve hava ile bağlantılı afetler nedeniyle 410.000'den fazla insan hayatını kaybetmiştir. En çok can kayıpları ise sıcak hava dalgası ve fırtınalarda yaşanmıştır. 2021 yılı ekstrem meteorolojik olaylara bakıldığında % 40 ile fırtına/hortum, %28 ile şiddetli yağış/sel, %13 ile dolu ve %7 ile şiddetli kar olduğu görülmektedir. Diğer olaylar ise %5 ile yıldırım, %3 ile orman yangını, %2 ile don ve heyelan, %1'den daha az oranlarda çığ, kum fırtınası, sis, şiddetli soğuk ve kuraklık şeklindedir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2022: 18). İklim değişikliğine bağlı olarak ekstrem hava olaylarında hem niceliksel hem de niteliksel olarak artış olduğu görülmektedir. Her birey ve toplum ise iklim bağlantılı afetleri farklı şekillerde deneyimlemektedir. Örneğin, engelliler, göçmenler, kadınlar, çocuklar, kentte yaşayan yoksul bireyler ile farklı cinsel kimliğe sahip olanlar iklim ile bağlantılı olaylar karşısında orantısız bir şekilde risk altındadır (IFRC, 2020: 119). Farklı bireyler ve toplumlar ise bu risklerle başa çıkabilmek için çeşitli çözüm yolları aramaktadır. Kamu yönetiminin kamuoyunun bilinçlendirilmesinde, iklim ve ekstrem hava olaylarına karşı hazırlıklı olmada, sektörel planlamada, iklim değişikliği koşullarına göre dirençli kentlerin oluşturulmasında, afet ve gıda güvenliği ilişkisini de değerlendirerek afet risklerinin azaltılmasında yönelik çalışmaları yürütme sorumluluğuyla birlikte faaliyetleri işbirliği çerçevesinde planlaması gerekmektedir. Tüm doğa ya da insan kaynaklı tehlikeler afetlere neden olmamaktadır. Tehlikenin sıklığı, şiddeti ve yoğunluğu önemli olmakla birlikte toplumu oluşturan bireylerin iklim ve iklimle ilişkili tehlikelere karşı kırılganlıkları ve baş etme kapasiteleri de önemlidir. Konunun bu yönüyle düşünülmesi ve stratejik yaklaşımların belirlenmesi gerekmektedir. 2022 yılına gelindiğinde ise enerji krizinin yaşanması ve krizin küresel yansımaları enerji güvenliği konusunu gündeme getirmiştir. Avrupa ülkelerinin doğalgaz ithalatında Rusya'ya olan bağımlılığı, Rusya ile Ukrayna arasındaki siyasi krizler ve savaşın başlaması ülkelerin enerji güvenliği politikaları üzerinde değişimler yapmasına neden olmaktadır. Küresel hedefler ve çabalar çerçevesinde 2011 yılında oluşturulan "2050 Enerji Yol Haritası"nda enerji güvenliği ve iklim değişikliği hedeflerinde sürdürülebilir öncelikler belirlenmiştir. Avrupa Birliği enerji politikalarının gelişiminde iklim değişikliği ile mücadele, sürdürülebilirlik, enerji

verimliliği, doğal çevrenin korunması ve enerji tasarrufu gibi faktörler önemli bir yere sahiptir (Kakışım, 2019: 461). Güvenlik ile ilişkilendirilen konular tarihten bu yana insan faktörü ve yerleşimler ile birlikte değerlendirilen ve sürekli anlam değişimine uğrayan dinamik bir yapı içerisinde yer almaktadır. Enerji güvenliği konusu bu dinamiklerin içinde yer almaktadır. Gelecek senaryoları içinde artan enerji krizi ve beraberindeki tehditlerin çözülmesi küresel sorumluluklar içinde yer almaktadır.

1.3. BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİ

Afetler her coğrafyayı ve her toplumu etkileyen olaylardır. Bu tez çalışmasının yazıldığı günlerde, dünyayı etkileyen her coğrafya ve kıtada görülen koronavirüslerin sebep olduğu Covid-19 olarak da adlandırılan kıtalararası salgınla, biyolojik afet olarak tüm insanlık mücadele etmektedir. Dünya devletleri, yaşamı kesintiye uğratan ve can kaybının katlanarak artmasına sebep olan salgın sürecini yönetmektedir. Gelişen ve değişen dünyada karşılaşılan biyolojik afet bir kez daha bütünleşik afet yönetiminin önemini ortaya çıkarmıştır. Günümüz koşullarında afetlerin değişen boyutları, her coğrafyada etkili olmaları ve afetlerin görülme sıklığındaki artışa bağlı olarak bütünleşik afet yönetimi stratejisinin etkililiğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Stratejik olarak, öğrenilmiş derslerden faydalanarak, bütünleşik risk yönetimi ve bütünleşik kriz yönetiminin kapsamlaştırılması ve güncel bilgilerle teknoloji çağının gerekliliklerini de yerine getirerek planların oluşturulması zorunlu hale gelmektedir. Bu konu, bilgi ve deneyim ile desteklenmiş bilimsel faaliyetlerin önemini de arttırmaktadır. Afet yönetiminin yapısı, ülkenin politikasına, toplumun kültürüne, ekonomik ve gelişmişlik düzeylerine bağlıdır. Paydaşların bütünleşik afet yönetimine katkıları ile afetlerin etkilerini azaltmak mümkün kılınabilir.

İnsanın topluluklar halinde yaşam alanı oluşturmaya başlamasıyla ortaya çıkan yönetim olgusu ilk çağlardan itibaren günümüze kadar gelmiş ve pek çok bilim insanı ve düşünürün ilgisini de çekerek eserlere konu olmuştur. Devletlerin görevini yerine getirme ve idaresini sağlama, yönetim olgusunun devlet yapısı içindeki karşılığı olan “kamu yönetimi” tarafından icra edilmektedir (Berkün, 2017: 640). 1887 yılında Woodrow Wilson tarafından yazılan “The Study of Administration (İdarenin İncelenmesi)” makalede, kamu yönetimi literatüründe başlangıçta geniş bir kabul

görmüştür. (Wilson, 1887: 201-202). W. F. Willoughpy'nin 1927 yazdığı "The Princeple of Public Administration" isimli eser ve Leonard D. White'ın, "Introduction to Study of Public Administration" (Kamu Yönetiminin İncelenmesine Giriş) adlı eseri kamu yönetimi alanında "ilkeler dönemini" başlatarak, kamu yönetiminde ilkelerin bulunduğunu ve bu ilkelerin uzman yöneticilerle başarı bir şekilde uygulanabileceğinin vurgusunu yapmaktadır (Eryılmaz, 2020: 35). Kamu yönetiminin gelişimine ilişkin önemli çalışma olan, Luther H. Gullick ve Lyndall Urwick'in 1937 yılında birlikte kaleme aldıkları "Papers on the Science of Administration" (Yönetim Bilimi Üzerine Notlar) kitabında yedi yönetim ilkesinden bahsedilmektedir. POSCORB olarak literatüre giren yönetim süreçleri; Planning (planlama), Organization (örgütlenme), Staffing (personel yönetimi), Directing (yönetme, sevk ve idare), Coordination (koordinasyon- eşgüdüm), Reporting (raporlama) ve Budgeting (bütçe yapma) olarak tanımlanmıştır (Cesur, 2020: 769-781). Kamu yönetimi disiplini, disiplinlerarası ve disiplinlerötesi etkileşim ile üretilmiş olan bilginin, kamusal sorunların çözümü için stratejiler geliştiren bir alandır. Kamusal sorunlara çözümler geliştirebilmek kamu yönetiminin en önemli çalışmalarını oluşturmaktadır. Günümüzde Bütünleşik Afet Yönetimi disiplini, kamu yönetiminin içinde yer alan özel alandır. Sürdürülebilir kalkınma ile de doğrudan ilişkisi bulunan afetler kamusal sorunların başında gelmektedir (Ekşi, 2016: 27-41). Kamu yönetiminde "administration"dan "management"a olan değişim, 1970'li yıllarda petrol kriziyle birlikte hızla yükselen döviz kurlarının etkisiyle gelişmekte olan ülkeleri dış borçlarının getirdiği yükler dizisiyle başlamıştır. Neo-liberal politikaların hakim olduğu bu süreç, devletin işlevlerinin de farklılaştığı bir dönemdir. Kamu hizmetlerinin sunulmasında, özel sektörün ağırlığının artması, kamunun politika yapıcı ve denetleyici konuma yönelmesi olarak söylenebilir. Fakat bazı alanlar vardır ki bunların en önemlisi "afetlerdir" ve kamunun etkin bir şekilde varlığını sürdürmesi gereklidir. Afete maruz kalan bireylerin kurtarılması, toplumun kısa süre içinde normal yaşantısına dönmesi için kamu hizmetleri erişilebilir olmalı ve etkin bir şekilde sunulmalıdır (Leblebici, 2014: 461).

Afet Yönetimi (Disaster Administration), merkezinde kamu yönetiminin yer aldığı, risklerin tespiti, doğal, sosyal, beşeri, teknolojik koşulların kontrolü, karar alıcıların ve tüm paydaşların eğitimi, afet farkındalığının ve afet kültürünün

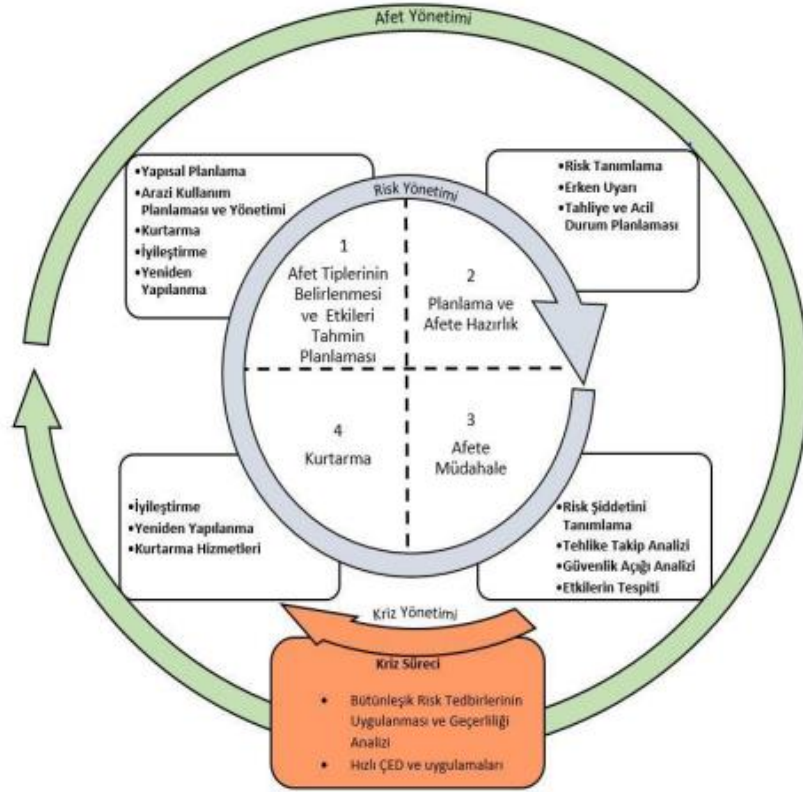
oluşturulması ile yönetimde planlamadan kontrole tüm süreçleri kapsayan disiplinlerarası, disiplinlerötesi ve transdisiplinler bir çalışma alanıdır. Afet ve Acil Durum Başkanlığı afet yönetimini,

Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması, afet sonucunu doğuran olaylara zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi ve afetten etkilenen topluluklar için daha güvenli ve gelişmiş yeni bir yaşam çevresi oluşturulabilmesi için toplumca yapılması gereken topyekûn bir mücadele süreci. Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla, afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi, desteklenmesi ve etkin olarak uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, imkân ve kaynaklarının belirlenen stratejik hedefler ve öncelikler doğrultusunda kullanılmasını gerektiren, çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim sürecidir.

şeklinde tanımlamaktadır (AFAD, 2022d).

Afet yönetimi, kamu idaresinin sorumluluğunda olan temel faaliyet alanlarındanr. Günümüzde bütünleşik afet yönetimi olarak adlandırılan yönetim modeli, afet veya acil durum meydana gelmeden risklerin tespiti, zararların önlenmesi veya en aza indirilmesi ile afet meydana geldiğinde etkin ve hızlı yanıt verilerek müdahale edilmesi ve afet sonrası iyileştirme çabalarının bütünleşiklik sağlanarak yürütölmesini hedefleyen stratejik yönetim sistemidir. Afet Yönetimi döngüsü aşamaları; afet öncesi risk hazırlıkları; afet tiplerinin belirlenmesi, etkilerinin ve zararlarının azaltılması ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi, afet sırası müdahale hazırlıklarını ve afet sonrası kriz hazırlıklarını oluşturmaktadır.

Şekil 1: Afet Yönetimi Döngüsü (Risk ve Kriz Aşamaları)

Kaynak: Karaman, 2016: 4.

Bütünleşik afet yönetimini Afet ve Acil Durum Başkanlığı,

Afetlerle baş edebilen, dayanıklı ve dirençli bir toplum oluşturmak için tüm tehlikeleri dikkate alan, afet yönetiminin önleme, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında yapılması gereken çalışmalar ve alınması gereken önlemleri, toplumun tüm güç ve kaynaklarını kullanarak gerçekleştirebilen bir yönetim süreci; entegre afet yönetimi.

olarak tanımlamaktadır (AFAD, 2022d). Herhangi bir afet olayını izleyen ve gerçekleşmesi muhtemel bir sonraki afete kadar gerçekleştirilen aşamaların tümü bütünleşik afet yönetimi döngüsünü oluşturmaktadır. Bütünleşik Afet Yönetimi döngüsünde 4 evre bulunmaktadır.

- Zarar Azaltma Evresi
- Hazırlık Evresi
- Müdahale Evresi
- İyileştirme Evresi

Bu evrelerde yapılan tüm çalışmalar ve belirlenen stratejiler sonraki evrenin başarısını etkilemektedir. Bu çerçevede döngü iç içe geçmiş halkalar ve daire şeklinde gösterilmektedir.

1.3.1. Afet Risk Yönetimi

Uluslararası toplumda 1980’li yıllardan itibaren afetler meydana gelmeden, afet öncesi yapılması gereken faaliyetlerin sürdürülebilir olması yaklaşımı kabul görmüş ve bu kabulle birlikte afet risk yönetimine verilen değer giderek artmıştır. Afet risk yönetimi, afetlerin yarattığı olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, afet risk ve tehlikelerin tespit edilmesi, büyük ölçüde kayıp ve zararların yaşanmaması için gerekli olan tüm önlemlerin yerel ulusal ve uluslararası düzeyde alınması, toplumların afetlere karşı farkındalığının artırılması ve baş etme kapasitelerinin geliştirilerek afetlere karşı dirençliliğin oluşturulması, afet öncesi, sırası ve sonrası için stratejik bütünlüğünün sağlandığı aşama olarak tanımlanabilir.

1.3.1.1. Risk ve Zarar Azaltma Aşaması

Risk ve zarar azaltma aşamasında, afet tiplerine ilişkin riskler ve tehlikeler tespit edilerek afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak veya sınırlandırmak için çalışmalar yapılmaktadır. Toplumun hangi tehlike ve risklere karşı savunmasız olduğunun ve fiziksel, beşeri ve ekonomik yapıyı nasıl etkileyeceğine ilişkin tespitler yapılmaktadır. Bu aşamadaki faaliyetler, toplumun her kesimini ilgilendirmekte ve birçok kurum ve kuruluşun katılımıyla disiplinlerarası stratejiyi benimseyen uzun vadeli çalışmalardır. Aynı zamanda önemli diğer konu da erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve toplumun bilinçlendirme faaliyetlerinin sürdürülmesidir.

Risk ve zarar azaltma aşamasında öncelikle yapılması gereken afet risklerinin tespit edilmesidir. Afet riski, “belirli bir tehlikenin, gelecekte belirli bir zaman süresi içinde meydana gelmesi hâlinde, insanlara, insan yerleşmelerine ve doğal çevreye, bunların zarar veya hasar görebilirlikleri ile orantılı olarak oluşturabileceği kayıpların olasılığı” olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2022d). Bu çerçevede kayıpların olasılığından ve riskten bahsedebilmek için, belirli ölçekte tehlike veya olayın olması

ve bundan etkilenmesi muhtemel değerlerin olması ile bu değerlerin tehlike veya olay karşısındaki zarar görebilirliklerinin tahmininin yapılması gerekmektedir. Afet riskleri belirlenirken matematiksel olarak kullanılan formül; Afet riski= Tehlike x Değerler (Etkilenebilecek unsurlar) x Zarar Görebilirlik şeklindedir.

Afet risklerini belirlemek için ilk adımda afet boyutuna dönüşmesi muhtemel tehlikeler belirlenmeli, büyüklükleri, şiddetleri, etkileyeceği alan ve bu bölgenin coğrafi özellikler incelenmelidir. Aynı zamanda etkilenebilecek nüfusun yapısı, ekonomik ve sosyokültürel değerler, alt yapı faktörleri ve çevre etkenlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Tehlikenin afet riskine dönüşme ihtimali bu değerlerin fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel zarar ve kayıpların tahmin edilmesiyle mümkün olacaktır (AFAD, 2022d). Afet riski formülünde bahsi geçen zarar görebilirlik faktörü, fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel zarar görebilirlik ile ilişkilidir. Aynı zamanda zarar görebilirlik kavramı, kırılganlık, hassasiyet ve savunmasızlık olarak da ifade edilmektedir. Fiziksel zarar görebilirlik, bir tehlikenin insanlar, yapılar, çevre ve ekonomi üzerinde meydana getirebileceği hasar ve kayıpları ifade etmektedir. Sosyal zarar görebilirlik, birey veya topluluğun afetlerin olumsuz etkilerine karşı koyabilme ve baş edebilme yeteneğini ifade etmektedir. Ekonomik zarar görebilirlik, tehlikelerin ortaya çıkarabileceği zarar ve kayıpların yerel ekonomi ve ülke ekonomisi üzerindeki olası etkilerini ifade etmektedir. Çevresel zarar görebilirlik ise, doğal kaynaklar ve çevre üzerindeki olası etkileri ifade etmektedir. Afet risklerini tespit ederken ülkenin ya da bölgenin yaşanmış afet tarihi hakkında bilgi edinmek önemlidir. Bu çerçevede afet deneyimlerinden yararlanılarak afet riskleri ve olası zararlar tespit edilebilir. Aynı zamanda deneyimler ışığında stratejik öngörüler ile afet senaryoları oluşturulabilir. Risk ve zarar azaltmaya ilişkin çalışmalar, afet tipleri, toplumun yapısı, çevre ve yerleşim alanları ile fayda-maliyet gibi unsurlar göz önüne alınarak uygulanan çalışmalardır. Risk azaltma stratejileri genel çerçevede, riskten kaçınma, riskin kabulü ve risk transferi, risk olasılığını azaltma, risk sonuçlarını azaltma, riski paylaşma ya da riski yaymak olarak şekillenmiştir. Riskten kaçınma, afet tehlike ve risklerinin ortaya çıkaracağı yıkımları azaltmak ya da tamamen yok edebilmek için riskten kaçınma stratejisi uygulanmaktadır. Örneğin, afet riski yüksek olan bölgelere oluşturulan yerleşim alanlarının uygun yerlere taşınması örnek verilebilir. Bu çerçevede ülkemizde 2012 yılında 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi

Hakkında Kanun” resmi gazetede yayınlanmıştır. Riskin kabulü daha çok kaderci toplumlarda görülmekle birlikte bazı tehlikeler için risklerin kabul edilebilir olduğu düşünülmektedir. Risk transferi, belirli risklerin finansal sonuçlarının bir taraftan diğerine resmi veya gayri resmi olarak aktarılması sürecidir. Afet sigortaları risk transferine örnek verilebilir (WHO, 2020: 34). Riskin sonuçlarını azaltma, afet varsayımları ve senaryoları oluşturularak yaşanması muhtemel afetlerin etkilerini azaltmaya ve önlem almaya yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Risk olasılığını azaltma ise, bazı tehlikelerin afet boyutuna dönmesini önleyici çalışmaları kapsamakla birlikte özellikle insan ve teknoloji kaynaklı tehlikelerin afet boyutuna dönüşmesi önleyici faaliyetler ile risk olasılığı azaltılabilir.

Afet risk ve zarar azaltma çalışmaları yapılırken ülke, bölge ve yerleşim ölçeğinde tehlikeler ve riskler belirlenmelidir. Aynı zamanda tehlike ve risk haritaları oluşturularak güncel tutulmalıdır. Zarar görülebilirlik ilişkisi noktasında etkilenebilecek unsurlar/değerler belirlenmelidir. Afet risk yönetiminde başarılı olabilmek için risk ve zarar azaltma evresinde yürütülecek çalışmaların katılımcı bir anlayışla yapılması ve idari destek sağlanması gerekmektedir. Bu çerçevede 08.07.2022 tarihli 1890 sayılı Resmi Gazetede 5787 Karar Sayısı ile yayınlanarak yürürlüğe giren Türkiye Afet Risk Azaltma Planı’nı (TARAP) incelemek gerekmektedir. Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (2022-2030) katılımcı bir anlayışla, 3.500 kurumla yapılan görüşmeler ve 107 kurumla yürütülen ortak çalışma sonucunda hazırlanmıştır. TARAP kapsamında 11 farklı afet tipine yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Strateji geliştirilen afet tipleri, deprem, kütle hareketleri, sel-taşkın, iklim değişikliği, orman yangınları, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, kimyasal-biyolojik-radyolojik-nükleer tehditler (KBRN), büyük endüstriyel kaza, tehlikeli madde taşımacılığı, maden kazaları ve tasman, kitlesel göç olarak belirlenmiştir. Bu afet tiplerine karşı alınacak tedbirler ve stratejiler eylemler planda yer almaktadır. Diğer afetler kategorisinde (kuraklık, obruk, fırtına vb.), kuraklık, obruk başta olmak üzere dolu, tsunami, hortum, yıldırım vb. afetlere maruz kalındığından söz edilmiştir. Fakat bu afet tiplerine yönelik alınacak tedbirler ve stratejik eylemler yer almamıştır. Planda fırtına, tsunami, hortum, sıcak hava dalgası, soğuk hava dalgası ve obruk afet tiplerine yönelik stratejilerin yer verilmemesi yönüyle eksik kaldığı söylenebilir. Günümüzde özellikle ülkemizde görülen ve şiddetlenen fırtınalar, Sisam depremi sonrası İzmir ili Seferihisar ilçesinde oluşan

tsunami, iklim değişikliğinin de etkisiyle görülen sıcak ve soğuk hava dalgaları stratejik eylemlerin oluşturulması gerektiğini göstermektedir. Planda 17 temel amaç, 66 hedef ve 227 üst ölçekli eylem belirlenmiştir. TARAP kaynakların etkin ve etkili kullanımıyla en üst düzeyde afet risklerini azaltmayı amaçlayan sürdürülebilir bir plan olarak sunulmaktadır. İl düzeyinde operasyonel olarak hazırlanan İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP) 81 ilin AFAD İl Müdürlüklerinin önderliğinde akademisyenlerin de katılımıyla hazırlanmıştır (TARAP Resmi Gazete, 2022; AFAD, 2022c). Türkiye Afet İyileştirme Planı (TASİP) ise hazırlık sürecindedir.

Afet risklerini en aza indirebilmek için afetler olmadan gerçekleştirilmesi gereken çalışmaları bir süreç dahilinde ilgili sorumluları/paydaşları ve sorumlulukları ile birlikte tanımlayan sürdürülebilir bir plan olan TARAP başarılı bir bütünleşik afet yönetimi süreci için geliştirilen stratejik bir belge olması yönüyle önem arz etmektedir. Afet risk ve zarar azaltmaya yönelik geliştirilen ulusal ve uluslararası politikalar aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

Afet Risk ve Zarar Azaltmaya Yönelik Ulusal Politikalar: Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 yıllarını kapsamakla birlikte planda Afet Yönetimi başlığı yer almaktadır. “Afet Yönetimi” başlığı altında afet risklerini azaltmaya yönelik eylem planlarının oluşturulması stratejileri çerçevesinde kentsel dönüşüm projelerinin gerekliliği, afet tehlike ve risk haritaları oluşturularak imar planlarına dahil edilmesi, akıllı uygulamaların özellikle, sağlık, enerji, bina, ulaştırma, afet ve su yönetimi gibi alanlar başta olmak üzere yaygınlaştırılması konuları vurgulanmıştır. Afet sonrası kriz yönetimi politikaları yerine afet risk yönetimine yönelik politikaların önemsenmesi stratejik olarak önemlidir. Onuncu Kalkınma Planı’nda “Afet Yönetimi” başlığında yer verilen hususların oluşturulmasına katkı sağlayan belge “Afet Yönetiminde Etkinlik- Özel İhtisas Komisyon Raporu” (2014 tarihli) afet risk ve zararlarının azaltılmasına yönelik politikaların belirlenmesine katkı sağlamıştır.

On Birinci Kalkınma Planı’nda (2019-2023) ise, “Yaşanabilir şehirler ve Çevre” başlığı altında afet risklerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılması, toplumun afetlere karşı bilinçlendirilmesi, dayanıklı ve güvenli yerleşimlerin inşa edilmesi konuları hedeflenmiştir. Aynı zamanda planda afet risklerini azaltmaya yönelik plan hazırlanması ifade edilmiştir. Afet risklerinin azaltılmasına yönelik diğer bir belge “Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı KENTGES”

belgesidir. 2010-2023 yıllarını kapsamaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022). KENTGES merkezi ve yerel idareler için kentleşme ve imar konularında yol haritası sunmaktadır. İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023 yıllarını kapsayan diğer bir belgedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2022). Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine 2004 yılında taraf olan Türkiye 2021 yılında Paris İklim Anlaşması'nı kabul ederek "Paris Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" yürürlüğe girmiştir (Resmi gazete, 2021 sayı 31621). Aynı zamanda iklim değişikliği ve afet risklerinin azaltılmasına yönelik somut eylemler İklim Değişikliği Eylem Planı'nda yer almıştır. Deprem risklerini azaltmada ve depremlere dirençli toplum oluşturmada eylemler içeren diğer önemli bir belge 2012 yılında yürürlüğe giren ve 2012-2023 yıllarını kapsayan (UDSEP) Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı'dır (AFAD, 2013). 2014 tarihinde resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) afet öncesi, sırası ve sonrası çalışmaların planlanmasında temel prensipleri, ilgili paydaşları ve sorumlulukları tanımlayan stratejik bir belgedir (AFAD, 2014). Afet ve Acil durum Müdahale hizmetleri Yönetmeliği ise güncellenerek 2022 yılında yürürlüğe girmiştir. ***Afet Risk ve Zarar Azaltmaya İlişkin Uluslararası Politikalar:*** Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1990 ve 1999 yılları arasını "Uluslararası Afet Zararlarının Azaltılması On Yılı (IDNDR)" ilan ederek, Birleşmiş Milletler üye ülkelerinin, doğal afetlerin risklerinin veya zararlarının azaltılması için kapasite geliştirilmesi misyonunu benimsemiştir. Birleşmiş Milletler üye ülkeleri birlikte hareket etmeye davet ederek hedefler belirlemiştir: (Özer, 2017: 6)

- Afetlerin meydana getirdiği zararların azaltılması amacıyla ülkelerin mevcut kapasitelerinin geliştirilmesi ve arttırılması, afet risklerinin tespit edilmesi ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi, afetlere dayanıklı ve dirençli yapıların oluşturulması için gelişmekte olan ülkelere gerekli yardımın yapılması,
- Ülkelerin kültürel ve ekonomik yapıları dikkate alınarak gerekli stratejik yaklaşımların oluşturulması,
- Afetlere yönelik geliştirilen teknik kapasitenin paylaşılması,
- Kamuoyunun afetlere ilişkin eğitilmesi, farkındalık kazandırılması,
- Yerel yönetimlerin, özel sektörün ve tüm paydaşların bütünsel afet yönetimine katılımı ve işbirliği hedeflenmiştir (Yeşildal, 2020: 93-94).

Belirlenen hedeflere ve misyona yönelik Japonya'nın Yokohama kentinde 1994 yılında Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Konferansı'nda, Uluslararası Afet Zararlarının Azaltılması On Yılı faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu konferansın çıktısı olarak, üye ülkeler "Daha Güvenli Bir Dünya için Yokohama Stratejisi ve Eylem Planı"nı oluşturarak risk yönetimi kavramına açıkça vurgu yapılmıştır (Macit, 2019: 180). Afet risklerinin tespiti, analizi ve zararlarının azaltılması ile zarar azaltma politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında risk analizlerinin önemli birer adım olduğu vurgulanmıştır. Vurgulanan diğer konular, uluslararası düzeyde bütünleşik afet yönetimine ilişkin teknolojik gelişmelerde iş birliğinin oluşturulması, bilginin paylaşılması, gerektiğinde teknik yardımın oluşturulmasıdır. Aynı zamanda afetlere yönelik hazırlık çalışmaları ve koordinasyonu sağlayacak ulusal birimlerin oluşturulması da önemsenmiştir. Ortak akıl ve deneyimler ile oluşturulan bu prensipler, afet yönetim politikalarının uygulanmasına da öncülük etmiştir.

Afet Risklerinin Azaltılması Uluslararası Stratejisi (ISDR, yeni adı UNDRR), sosyo-ekonomik, insani yardım ve kalkınma alanlarındaki afet azaltma faaliyetleri arasındaki bağlantıları ve sinerjileri teşvik etmek ve politika entegrasyonunu desteklemek için 2000 yılında oluşturulmuştur (United Nation, 2000). Amacı, afetler kaynaklanan insani, sosyal, ekonomik ve çevresel kayıpları azaltmak amacıyla, sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir bileşeni olarak afet azaltmanın önemi konusunda artan farkındalığı teşvik ederek afete dirençli topluluklar oluşturmaktır. Bu strateji ile dört temel hedef belirlenmiştir:

- Risk, savunmasızlık ve afetler konusunda halkın farkındalığını artırmak,
- Afet zarar azaltma politika ve eylemlerin uygulanması için kamunun taahhütlerinin alınması,
- Disiplinlerarası ve sektörler arası ortaklıkları teşvik etmek,
- Afet risklerinin azaltılması için bilimsel çalışmaların yapılmasıdır (ISDR,2000).

Tüm bu gelişmelerin ardından 2005 yılında Japonya'da düzenlenen Afet Risklerinin Azaltılması Dünya Konferansı'nda, afetlerin sebep olduğu zararları azaltmayı hedefleyen Hyogo Çerçeve Eylem Planı (HÇEP) hazırlanarak 168 Birleşmiş Milletler üye ülkesi tarafından kabul edilmiştir. 2005-2015 yıllarını kapsayan süreçte başta can kayıplarını ve ekonomik, çevresel ve sosyal kayıpların da azaltılmasını

hedefleyerek, üç stratejik hedef ve beş eylem önceliği oluşturulmuştur (UNISDR, 2022).

2005-2015 Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nın üç stratejik hedefi, afetlere ilişkin risk ve zarar azaltma politikalarının sürdürülebilir kalkınma hedef ve politikalarına entegrasyonu, afetlere karşı dirençliliğin oluşturulması için kapasite geliştirilmesi ve afet risk ve zarar azaltma çalışmalarının hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarına entegre edilmesidir. Beş eylem önceliği ise, afet risklerinin azaltılmasında yerel ve ulusal öncelik tanınarak, teknik kapasitenin artırılması ve halkın karar alma süreçlerine katılması, ulusal ve yerel düzeyde afet risklerinin belirlenerek veri tabanlarının oluşturulması ve uyarı sistemlerinin geliştirilmesi, toplumun her kesiminde afetlere dirençlilik kültürünün geliştirilmesi için bilginin ve çağın getirdiği yeniliklerin kullanılması, arazi kullanımı, çevresel ve doğal kaynakların korunması ve yönetimi ile her düzeyde önemli risklerin tespiti ve azaltılması, etkin ve başarılı müdahale çalışmaları için afetlere hazırlığın desteklenmesidir.

Küresel anlamda afet farkındalığı oluşturan bu çerçeve eylem planı sonrasında sürecin devamı niteliğinde Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi hazırlanmıştır. 2015-2030 yılları arasındaki süreci kapsayan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nın tamamlayıcısıdır. Hyogo Çerçeve Eylem Planı afet zararlarının azaltılmasına ilişkin bir farkındalık ve bilinç oluştursa da süreç içinde yıkıcı ve kalkınmayı etkileyen afetler meydana gelmiştir. Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, doğal veya insan kaynaklı tehlike ve riskler ile çevresel, teknolojik ve biyolojik risklerin neden olabileceği küçük/büyük, sık/seyrek, akut/kronik tüm afetlere yönelik risk azaltma çalışmalarını kapsamakla birlikte, tüm sektörlerde afet risk azaltma çalışmalarının desteklenmesini vurgulamaktadır. Bu çerçeve, kişilerin, sektörlerin, toplumun ve ülkenin afetler dolayısıyla can, mal, çevresel, sağlık, fiziksel, kültürel, sosyal ve ekonomik kayıplarını azaltmayı ve afet riskinin de önemli ölçüde azaltılmasını hedeflemektedir. Bununla birlikte, tehlike ve risklere karşı savunmasızlığı önlemek ve afet zararlarını azaltmak üzere, bütünsel bir şekilde çevresel, kültürel, hukuki, sosyal, eğitsel ve kurumsal önlem ve çabalar ile mevcut riskleri azaltmak ve yeni risklerin oluşumunu önleyerek afetlere karşı dirençliliği arttırmak amaçlanmıştır (Aitsi-Selmi vd., 2015: 166). Sendai Çerçevesi'nde dört eylem önceliği belirlenmiştir. Bunlar; afet riskini anlamak, afet riskini yönetmek için

afet riski yönetişimini güçlendirmek, dirençlilik için afet riskini azaltmaya yatırım yapmak ve etkili müdahale için afetlere hazırlık çalışmalarının güçlendirilmesi ve kurtarma, iyileştirme ve yeniden yapılandırma safhalarında “Daha İyiyi İnşa Etme” olarak belirlenmiştir (UNISDR, 2015: 3).

Sendai Risk Azaltma Çerçevesinde ilkeler geliştirilmiştir ve afet riskini azaltarak, katılımcı, çok aktörlü yönetim anlayışı bütünleşik afet yönetiminin temelini oluşturmuştur. Afetlerde riskleri azaltmaya yönelik vurgunun yanı sıra unutulmaması gereken nokta, daha iyiyi inşa edip oluşturabilmek için öğrenilmiş dersleri de önemsemek ve vurgulamak gerekmektedir. Böylelikle afet deneyimleri ve öğrenilmiş dersler ile bütünleşik afet yönetim döngüsü güçlenecek ve afet zararlarının kalkınma sürecine olumsuz etkilerinin önüne geçilecektir. Aynı zamanda kadınlar, daha iyiyi inşa etme süreçlerine öncülük ederek, toplumsal bağlamda eşitlikçi ve erişilebilir yaklaşımlarda önder konumdadır (UNISDR, 2015:32).

1.3.1.2. Hazırlık Evresi

Afet risk yönetiminin ikinci evresi olan hazırlık evresi, afet zararlarını minimum seviyeye indirmek amacıyla, tüm paydaşları afet sırasındaki mukavemete hazırlamaktır. Hazırlıklı olma temelinde planlama, organizasyon, eğitim faaliyetleri, paydaşlar ve kurumlararası etkileşimi ve iş birliğini sağlama, kaynakların planlanması ve envanterlerin oluşturulması, destek kaynakların belirlenmesini, erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesini, ortak tatbikatları kapsamaktadır. Bu aşamada tüm kurum ve kuruluşlar afet planlarını hazırlamak zorundadır. Müdahalede görev alacak ekipler, devlet yetkilileri, kurum/kuruluşlar, özel sektör ve bireyler afetlere hazırlık çalışmalarının yürütülmesini sağlamaktadır. Afetler özelinde tüm ilgililerin/paydaşların afetlere hazırlık faaliyetlerinde farklı sorumlulukları bulunmaktadır. Afet öncesi hazırlık evresinde yapılacak faaliyetlerin başarılı bir şekilde yapılması afet sonrası müdahale ve iyileştirme aşamasındaki başarıyı da etkileyecektir. Afetlere hazırlık evresinde yapılması gereken faaliyetleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Operasyonel ve taktiksel düzeyde tüm kurum kuruluşların acil yardım ve afet planlarını hazırlaması

- Erken uyarı sistemlerinin kurulması ve erken uyarılar konusunda her bireyin eğitilmesi, erken uyarıların erişilebilir kılınması; özellikle aniden şiddetli yağış ve fırtına olgusunda erken uyarılar veriliyor mu, ilgililer bu verileri vatandaşlar ile paylaşabiliyor mu soruları mutlaka araştırılmalıdır. Afetlerde erken uyarılar konusunda günün getirdiği özgün koşulları ihtiyatlılık ilkesi çerçevesinde düşünmek gerekmektedir.

- Hizmet içi eğitimlerin planlanması; hizmet içi eğitimlerin teorik bilgilerin yanında afet simülasyon eğitimleri ile sürdürülebilir ve faydalı kılınması sağlanmalıdır.

- Hizmet içi eğitimler sonrası her afet tipine uygun olarak tatbikatların düzenlenmesi; tatbikatların farklı zaman dilimlerinde tekrarlanması sağlanmalıdır.

- Halkın afet farkındalığını arttırabilmek ve afet bilincini oluşturabilmek için eğitim faaliyetlerinin yapılması; özellikle halkın eğitiminde paydaşlar ile iş birliği yapılarak afet simülasyon eğitimleri ile afetlerde doğru davranış becerisini kazanmaya yönelik eğitimleri verilmesi gerekmektedir.

- Arama kurtarma faaliyetlerinin planlanması, ilgili paydaşlar ile iş birliği çerçevesinde faaliyetler planlanmalıdır.

- Acil yardım malzeme stoklarının belirlenmesi; özellikle yardımların planlanmasında etik ilkeler çerçevesinde çalışmalar yürütülmelidir.

1.3.2. Afet Kriz Yönetimi

1.3.2.1. Müdahale Evresi / Mukavemet

Afet meydana geldikten sonra, önceden yürütülmesi planlanan eylemlerin, kişilerin hayatını kurtarmak, acılarını hafifletmek ve ekonomik zararları en aza indirmek için yapılan tüm çalışmaları ifade etmektedir. Müdahale evresi çalışmaları, afet haberinin alınması ve olay bölgesine ulaşma, ihtiyaçların belirlenmesi, ilk yardım çalışmaları, arama ve kurtarma faaliyetleri, acil yardım ve hastaneye nakil faaliyetleri, tahliye çalışmaları, geçici barınma, beslenme ihtiyaçlarının karşılanması, güvenlik faaliyetleri, sistemlerin normal süreçlerine dönmesi için gerçekleştirilen tüm çabaları

kapsamaktadır (Coppola, 2015: 296-298). Dinamik bir süreç olmakla birlikte güçlü bir iş birliğine dayalı çalışma ve organizasyon kültürü gereklidir.

Afetin meydana gelmesinden hemen sonra/ilk dakikalarında başlayıp afetin yol açtığı zarar ve kayıpların büyüklüğüne bağlı olarak 1-2 aylık süre içinde gerçekleştirilen tüm faaliyetler afete müdahale evresinde gerçekleştirilen eylemlerdir. Bu evrede gerçekleştirilecek faaliyetlerin temel hedefi, en kısa zamanda çok sayıda insanın hayatını kurtarabilmek, yaralanan bireylerin ilk yardım ve acil müdahalesinden sonra tedavilerini sağlamak, tedavisi süren afetzedeler için sevk zinciri oluşturarak tedavisini aksatmayacak eylemler gerçekleştirmek ve tüm afetzedelerin güvenlik, barınma, beslenme, haberleşme, ulaşım, tahliye ve psikososyal destek gereksinimlerini mümkün olan en kısa zaman diliminde etik ilkeler dahilinde karşılayabilmektir (AFAD, 2022d).

Afet risk azaltma ve hazırlık çalışmalarının yapılmasına rağmen dünya çapında doğa ya da insan kaynaklı olaylar yaşanmaktadır. Bu olaylar acil durum ya da afet boyutuna dönüşmektedir. Burada önemli nokta, meydana gelen olayda yerel kaynaklar yeterli ise olay acil durum seviyesindedir. Yerel kapasitenin aşıldığı durumda olay afet boyutuna dönüşmektedir. Burada önemli olan diğer nokta, toplumun baş etme kapasitesidir. Afetler sonrası ulusal kaynaklara ve kapasiteye ihtiyaç duyulabilir ya da uluslararası dış yardıma ihtiyaç duyulabilir. Türkiye Afet Müdahale Planı'nda müdahale seviyeleri afetin etkisine ve boyutuna göre dört grup olarak belirlenmiştir (TAMP, 2014: 7).

Seviye 1: Yerel imkanlar yeterlidir ve olay tipi ve ölçeğine göre destek durumu incelendiğinde müdahalede il afet ve acil durum yönetim merkezleri yeterlidir.

Seviye 2: Yerel kaynaklar yetersiz kalmıştır ve destek illerin takviyesi gerekmektedir. Olay tipi ve ölçeğine göre destek durumu incelendiğinde müdahalede il afet ve acil durum merkezleri, 1. grup destek illeri (TAMP EK-4'te yer almaktadır) ve ilgili arama kurtarma birliklerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Seviye 3: Ulusal desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Olay tipi ve ölçeğine göre destek durumu incelendiğinde müdahalede ulusal kapasite ve 1. grup destek illeri ile 2. grup destek illerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Seviye 4: Uluslararası desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Olay tipi ve ölçeğine göre destek durumu incelendiğinde ulusal kapasite, 1. grup destek illeri ile 2. grup destek illeri ve uluslararası desteğe ihtiyaç duyulmaktadır (TAMP, 2014: 7).

Afetlere müdahalede başarılı olabilmek için afet risk ve zarar azaltması ile afetlere hazırlık evresinde yürütülen faaliyetler çok önemlidir. Afet risk yönetiminde yapılması gereken faaliyetlerin yapılmaması (ilgisizlik, aksaması, yozlaşma) afete müdahale başarısını olumsuz yönde etkileyecektir. Bütünleşik afet yönetiminin tüm evrelerinde olduğu gibi müdahale evresinde de merkezi idare ve yerel yönetimlerin birlikte eşgüdümlü çalışması gerekmektedir. Aynı zamanda tüm süreçlerde sivil toplum kuruluşları, halk ve özel sektör dahil edilmelidir.

1.3.2.2. İyileştirme Evresi

Bütünleşik afet yönetiminin son evresi iyileştirme evresidir. İyileştirme, afetlerden etkilenen toplulukların ihtiyaçlarının en akılcı model ve yöntemlerle karşılanması, kesintiye uğrayan hayatın bir an önce normale döndürülmesi, muhtemel afetlerle baş etme kapasitesinin geliştirilmesi ve daha güvenli bir yaşam çevresi oluşturabilmek için yapılması gereken yasal, kurumsal, fiziksel, sosyal ve ekonomik faaliyetleri kapsayan bir süreçtir (AFAD, 2022d; Karaman, 2016: 6). Aynı zamanda afete maruz kalan toplumun haberleşme, eğitim, uzun süreli iskan gibi sosyal ve ekonomik tüm faaliyetlerinin belirli düzeyde karşılanmasını ve yaşamı kaliteli hale getirmek için yapılması gereken tüm çalışmaları kapsamaktadır. Afet zararlarını azaltma çabaları ile uzun süreli tüm çalışmaları da içinde barındırmaktadır. Merkezi ve yerel yönetim ilişkileri içinde sektörel yönetim de önemsenmektedir. Sosyal, kültürel ve ekonomik haklar korunarak çevreye saygılı ve ekosisteme değer veren yaşam alanları oluşturulmalıdır. Her afet tipinin büyüklüğüne ve şiddetine bağlı olarak iyileştirme faaliyetleri farklılıklar gösterebilmektedir. Aynı zamanda iyileştirme evresi yerel, dinamik ve çok yönlü çabalarla birlikte, öğrenilmiş dersler ve deneyimler ile afetlere dirençli olmayı da gerekli kılmaktadır. Bütünleşik afet yönetiminin döngüsel süreci içerisinde zarar azaltma evresiyle birlikte de değerlendirilmektedir. İyileştirme evresinde, hasarlı yapıların belirlenmeli, yıkımı ya da güçlendirme çalışmaları yapılmalı, alt ve üst yapı sistemleri iyileştirilmeli, psikososyal destek ve rehabilitasyon

hizmetleri sunulmalı, ekonomik destek verilmeli, barınmaya ilişkin kalıcı konutlara geçiş sağlanmalı ve enkazlar kaldırılarak çevre düzenlemeleri yapılmalıdır (Coppola, 2015: 406-407; Karaman, 2016: 6). Bütünleşik afet yönetimi evreleri kendi içinde döngü içinde ve dinamik bir yapıda olduğu için risk ve zarar azaltmaya yönelik çalışmalar da yapılmalıdır. Bu aşamada temelde hedef, daha iyiyi inşa etmek ve afet deneyimlerinden ders çıkararak afetlere dirençli kentler ve afetlere dirençli toplum oluşturmaktır.

Toplumun yapısında basitten karmaşığa doğru bir evrimin varlığından söz edilebilir. Toplum bileşenlerinin arasındaki ilişkinin ve bağımlılığın artışıyla, toplum yapısı da karmaşık hale gelebilmektedir. Karmaşıklığın artmasıyla sistemlerde başlangıç durumuna hassas bağılıkları da artış göstermektedir (Leblebici, 2014: 460). Bununla birlikte, sistemdeki küçük bir değişikliğin sonuçta öngörülemeyen ve büyük etkiler yaratan olgu olduğunu vurgulamak için “başlangıç durumuna hassas bağıllık” olarak tanımlanmaktadır (Gleick, 1987: 1-29). Kaos teorisi ile de ilişkili olan bu yaklaşım, toplumların karmaşıklaştıran yapılarının sorunlarına çözüm için önemsenmesi gereken bir bakış açısıdır. Karmaşıklık ve kaos kavramsal açıdan farklı olmakla birlikte her zaman karmaşıklığın artması, kaosu ortaya çıkarmaz (Morel ve Ramanujam, 1999: 278-293). Dinamik sistemler üzerine düşünen ve kaos olasılığını en iyi anlayan Jules Henri Poincaré şöyle diyordu (Gleick, 1987: 28):

Gözümüzden kaçan çok küçük bir neden görmemezlik edemeyeceğimiz büyük bir etkiye yol açabilir, sonra da bu etkinin şansa bağlı olduğunu söyleriz. Doğa yasalarını ve başlangıç noktasında evrenin durumunu tam olarak bilsek, bir sonraki anda aynı evrende aynı durumun ortaya çıkışını öngörebilirdik...Eğer bir sonraki durumu aynı anda yaklaşıklık sınırları içinde öngörmemize olanak veriyorsa bu bize yeter; bu durumda olgunun öngörülebildiğini ve yasalarla yönetildiğini söyleyebiliriz. Ama bu her zaman böyle olmaz; başlangıç koşullarındaki ufak farklılıklar nihaiolguda çok büyük farklılıklara yol açabilir. İlkinde yapılacak çok büyük bir hata ikincisinde muazzam bir hata doğuracaktır...

Afetler, hem ruhsal hem de sosyolojik etkisini tam olarak tahmin etmek imkansız olan kaotik bir ortam yaratır. Toplumu karmaşık ve dinamik bir sistem olarak değerlendirirsek, afet durumunda kolektif davranış oluşturabilen toplumlar daha kısa sürede uyum sağlayabilecek ve öğrenilmiş derslerle birlikte toplum afetlere karşı dirençli/mukavemetli hale gelecektir. Afetler, toplumların normal hayatını etkileyerek kesintiye uğratar ve “kolektif stres durumu” olarak da nitelendirilen bir ortam yaratır.

Böyle ortamlarda kolektif stres durumuna bağlı olarak toplumdaki bireyler rasyonel kararlar veremezler (Quarantelli ve Dynes, 1977: 23-49). Bu sebeple bireyden başlayarak toplumun her kesiminin ve karar alıcıların da afetlere ilişkin farkındalığı ve hazırlıklı olması önem arz etmektedir.

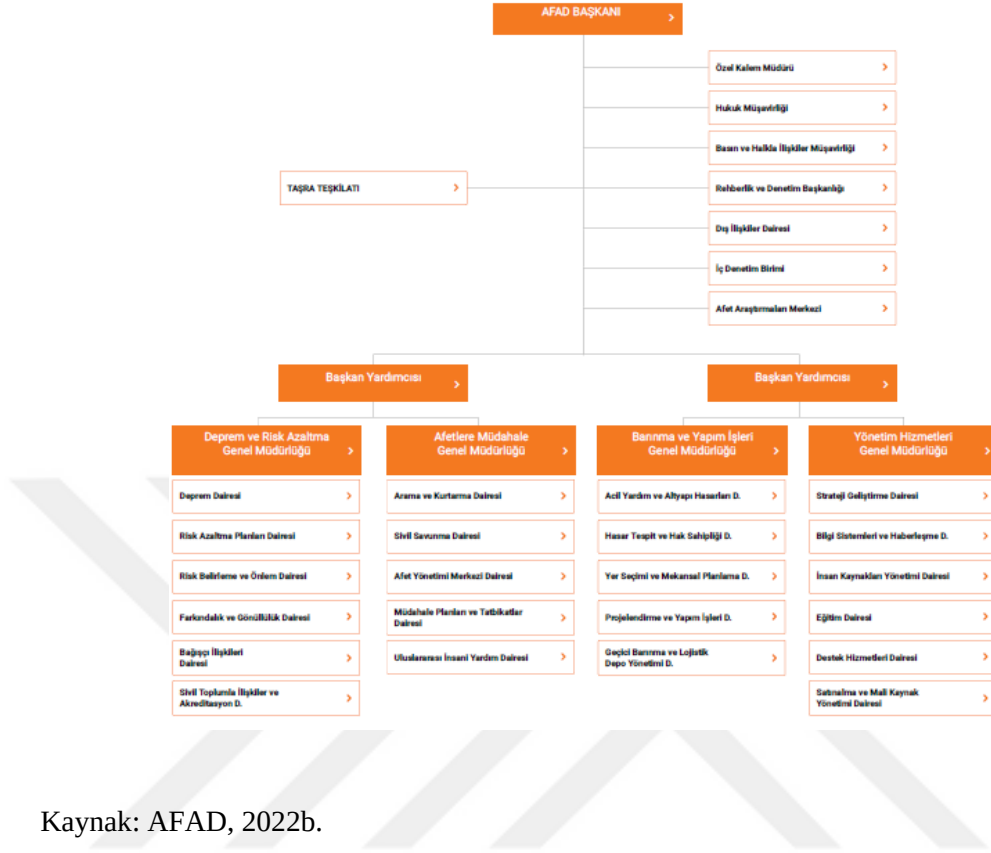
1.4. TÜRKİYE AFET YÖNETİMİ MEVZUATI VE ÖRGÜTSEL YAPI

Artan dünya nüfusu ve çarpık kentleşme ile birlikte afetler her coğrafya özelinde, etkisini arttırarak yıkımlara neden olmaktadır. Değişen ve gelişen dünyada ülkelerin afet yönetiminin yapısı, organizasyon şeması ve afet yönetiminin aktörleri üzerinde çalışmaların yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. 1980’li yıllarda başlayan sosyal, ekonomik ve siyasal değişimle birlikte yeni kamu yönetimi anlayışının oluşması devletin rolünü de etkilemiştir. Yönetim kültüründeki değişim, yönetişim anlayışını ortaya çıkararak, çok aktörlü, katılımcı, işbirliğini öneren bir yaklaşımı göstermektedir (Fidan, 2011: 5-10). Yönetişim bir anlamda “yeni bir toplumsal iş bölümü”nün gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu yeni toplumsal iş bölümünde belirleyici özne olarak devletin egemenliği yerine, toplumu ilgilendiren konularda ve sorunların çözümünde yerel, sivil, ulusal ve uluslararası aktörlerle katılımcı, işbirliği anlayışı söz konusudur. Yönetişim ilkelerine ilişkin alanyazında çok sayıda ilkeden bahsedilmektedir, temel ilkeler; meşruiyet/yasalık, hesap verebilirlik, etkinlik, eşitlik ve öğrenmeye dayalı yönetimdir (Dilaveroğlu, 2020: 48). Yönetişim birey, sivil toplum ve kamu idaresi arasındaki ortaklıklar ile çok aktörlü, uzlaşılı kültürüne dayalı müzakereci ortamların geliştirilmesini hedeflemektedir. Günümüzde artık, kamu idaresi yetkiyi “tek” kullanmak yerine, ortak karar verme, birlikte hareket etme, birlikte yönetme ve toplumu ilgilendiren sorunlarda kamu-sivil-özel ortaklığı ve işbirliğiyle etkin çözümler sunulabilmesi hedeflenmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, sorunlara karşı etkin çözümler için demokrasi ve yönetişimin geliştirilmesini önemsemekte ve toplumun iş birliği ile katılımcı demokrasinin ve hukukuğun üstünlüğünün sağlanmasını önermektedir. İnsan varlığını dışlayan ve insanı merkez konumda görmeyen yönetimler, günümüz koşullarında etkin ve başarılı çözümler sunmazken aynı zamanda farklı krizlerin de ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir (Ekşi, 2016: 27-41).

1.4.1. Afet ve Acil Durum Yönetimi Merkezi Örgütlenme

Türkiye'nin afet tarihi incelendiğinde birçok afet tipiyle tanışık ülke olduğu görülmektedir. Ülkemizde afetler meydana geldikten sonra bir takım adımların atıldığı ve afet politikalarının kriz yönetimi odaklı geliştirildiği görülmekteydi. Geliştirilen politikalar afet öncesi döneme ilişkin risk ve zarar azaltma ya da hazırlık çalışmaları değil daha çok afet sonrası müdahale ve iyileştirmeye yönelik yara sarmacı (reaktif) politikalar idi. Ancak 1999 Marmara depremlerinden sonra yaşanan sıkıntılardan ve deneyimlerden ders çıkarılarak afet yönetimi modern yapısına dönüşmüş ve öncelikli olarak afet öncesi döneme afet risk yönetimine verilen önem gittikçe artmıştır. Böylelikle 2009 yılına gelindiğinde Afet ve Acil Durum Yönetimine ilişkin temel yapılanma 5902 sayılı *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun* ile belirlenmiştir (Karaman, 2016: 9). Kanun ile birlikte “*Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü*” kapatılarak afet ve acil durumlarda tek yetkili kurum olan Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) kurulmuş ve tüm görevler devredilmiştir (5902 sk. 2009: md. 25 geçici madde: 1-2). 5902 sayılı “*Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun*”un amacı: “Afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetleri yürütmek üzere, Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının kurulması, teşkilatı ile görev ve yetkilerini düzenlemektir”. Kanunun amacına göre bu kurumsal yapılanmada yetkili yöneticinin Başbakan olduğu görülmektedir. 2018 yılına kadar Başbakanlığa bağlı olarak çalışmalarını yürüten Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş yapılmasıyla birlikte İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. İçişleri Bakanlığı'na bağlanmasıyla birlikte yetkili üst yönetici İçişleri Bakanı olmuştur. Bu sürecin yasal dayanağı ise, 15.07.2018 tarihinde yayınlanan Cumhurbaşkanlığı 4 Nolu “*Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*” ile oluşmuştur (Cumhurbaşkanlığı 4 Nolu Kararname, 2018, Resmi Gazete: 30479). İçişleri Bakanlığı çalışmalarını merkezde “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı” aracılığı ile taşrada ise Valiliğe bağlı “İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri” aracılığı ile yürütmektedir (Resmi Gazete: 30479, 2018).

Şekil 2: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Merkezi

Kaynak: AFAD, 2022b.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın merkezi örgütlenmesinde *Başkanlık Teşkilatı ve Afet ve Acil Durum Danışma Kurulu* yer almaktadır. Kurul afet ve acil durumlardan korunmak ve olası riskleri azaltmak konusunda uygulanacak politika ve öncelikleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Yılda en az iki kez toplanan Afet ve Acil Durum Danışma Kurulu, ihtiyaç halinde, kurul başkanının çağrısı üzerine olağanüstü de toplanabilmektedir. Kurulun sekretaryasını Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı yürütmektedir. Başkanlık merkez teşkilatı aşağıda belirtilen hizmet birimlerinden oluşmaktadır:

- Planlama ve Risk Azaltma Dairesi Başkanlığı.
- Müdahale Dairesi Başkanlığı.
- İyileştirme Dairesi Başkanlığı.
- Sivil Savunma Dairesi Başkanlığı.
- Deprem Dairesi Başkanlığı.
- Personel ve Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.

- f) Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- g) Dış İlişkiler ve Uluslararası İnsani Yardım Dairesi Başkanlığı.
- ğ) Gönüllü ve Bağışçı İlişkileri Dairesi Başkanlığı.
- h) Denetim Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.
- ı) Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- i) Bilgi Sistemleri ve Haberleşme Dairesi Başkanlığı.
- j) Hukuk Müşavirliği (Cumhurbaşkanlığı 4 No'lu Kararname, 2018: md.35).

Yeni düzenlemede; Personel ve Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Eğitim Dairesi Başkanlığı, Dış İlişkiler ve Uluslararası İnsani Yardım Dairesi Başkanlığı, Gönüllü ve Bağışçı İlişkileri Dairesi Başkanlığı, Denetim Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın oluşturulduğu görülmektedir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) taşra teşkilatında *İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri* ile *Afet ve Acil Durum Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri* bulunmaktadır. İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri'nin sevk ve idaresinden, ildeki afet ve acil durum faaliyetlerinin yönetiminden vali sorumludur. Müdürlük personelinin il dışı geçici görevlendirmesi Başkanlık ve/veya vali tarafından yapılmaktadır. İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri'nin görevleri şunlardır:

- a) İlin afet ve acil durum tehlike ve risklerini belirlemek, afet ve acil durum hazırlıklarını yapmak.
- b) Afet ve acil durum risk azaltma, müdahale ve iyileştirme il planlarını, mahallî idareler ile kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği ve koordinasyon içinde yapmak, uygulamak ve uygulatmak.
- c) İl afet ve acil durum yönetim merkezini yönetmek, kesintisiz ve güvenli haberleşmeyi sağlamak.
- ç) Afet ve acil durumlarda meydana gelen kayıp ve hasarı tespit etmek veya ettirmek.
- d) Afet ve acil durumlara ilişkin eğitim faaliyetlerini yapmak veya yaptırmak.
- e) Sivil toplum kuruluşları ile gönüllü kişilerin afet ve acil durum yönetimi ile ilgili akreditasyonunu yapmak ve belgelemek.
- f) Afet ve acil durumlarda, gerekli arama ve kurtarma malzemeleri ile halkın barınma, beslenme ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılacak gıda, araç, gereç ve malzemeler için depolar kurmak ve yönetmek.

g) İlgili mevzuatta yer alan seferberlik ve savaş hazırlıkları ile sivil savunma hizmetlerine ilişkin görevleri illerde yerine getirmek.

ğ) Başkanlığın belirlediği usul ve esaslar çerçevesinde risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme çalışmalarını diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte yapmak.

h) Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer maddeler ile benzeri diğer teknolojik maddelerin tespiti, teşhisi ve arındırılması ile ilgili hizmetleri yürütmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.

ı) Başkanlıkça belirlenen yıllık çalışma programlarını uygulamak, yıllık faaliyet raporları hazırlayarak Başkanlığın onayına sunmak.

i) Yıllık bütçe teklifini hazırlamak.

j) Başkanlığın ve valinin vereceği diğer görevleri yapmak ile görevlidir (Cumhurbaşkanlığı 4 No'lu Kararname, 2018: md.52).

Afet ve Acil Durum Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri ise AFAD Başkanlık tarafından belirlenecek illerde il afet ve acil durum müdürlüğü bünyesinde afet ve acil durum arama ve kurtarma birlik müdürlükleri kurulabilir. Bu müdürlükler, il afet ve acil durum müdürlüğü emrinde görev yaparlar. Bu şekilde kurulacak müdürlük sayısı yirmiyi geçemez hükmü ile yasal zemini oluşturulmuştur (Cumhurbaşkanlığı 4 No'lu Kararname, 2018: md.53).

1.4.2. Yerel Yönetimlerde Afet Yönetimi Mevzuatı

Yerel yönetimler kamu hizmetlerinin verimli ve etkin sunulmasında hizmete yakınlık açısından önemli role sahiptir. Yerel yönetimlerde afet ve acil durum planlaması olarak sorumluluk ve yetki alanları belirlenmiştir. Bu çerçevede il özel idareleri, belediyeler ve köyler incelenmiştir.

1.4.2.1. İl Özel İdareleri

İl özel İdareleri'nde afet ve acil durum planlaması olarak sorumluluk ve yetki alanları incelendiğinde 5302 sayılı *İl Özel İdaresi Kanunu* "Acil Durum Planlaması" başlığı altında belirtilen çalışmaların olduğu görülmektedir. İl özel idaresi, yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını

azaltmak amacıyla ilin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum plânlarını yapar, ekip ve donanımı hazırlamakla yükümlüdür. Acil durum planlarının hazırlanmasında varsa il ölçeğindeki diğer acil durum planlarıyla da koordinasyon sağlanmaktadır ve ilgili bakanlık, kamu kuruluşları, meslek teşekkülleriyle üniversitelerin ve diğer mahallî idarelerin görüşleri alınacaktır. Planlar doğrultusunda halkın eğitimi için gerekli önlemler alınarak ikinci fıkrada sayılan idareler, kurumlar ve örgütlerle ortak programlar yapılabilir. İl özel idaresi, il dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda, bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilir (5302 sk., 2005: md.69).

Sorumluluk ve yetki alanlarında özellikle afet yönetiminde iş birliği vurgusu yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda bütünleşik afet yönetimi döngüsü içinde ilgili paydaşlar ile ortak programların yapılabileceği ve il dışında yardım ihtiyacı doğması halinde gerekli desteği sağlaması yönünde hükümler belirtilmiştir.

1.4.2.2. Büyükşehir Belediyeleri

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda afet yönetimi ile ilgili olarak madde 7 u bendinde,

İl düzeyinde yapılan plânlara uygun olarak, doğal afetlerle ilgili plânlamaları ve diğer hazırlıkları büyükşehir ölçeğinde yapmak; gerektiğinde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği vermek; itfaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek; patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerini tespit etmek, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşlarını yangına ve diğer afetlere karşı alınacak önlemler yönünden denetlemek, bu konuda mevzuatın gerektirdiği izin ve ruhsatları vermek

hükümleri yer almaktadır. Madde 7 “z” bendinde ise, “Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etme ve yıkım konusunda ilçe belediyelerinin talepleri hâlinde her türlü desteği sağlamak” hükmüne yer verilmiştir (5216 sk., 2004: md.7). İlgili kanun, büyükşehir belediyesiyle büyükşehir sınırları içindeki belediyeleri kapsamaktadır (5216 sk., 2004: md.2).

1.4.2.3. Büyükşehir Belediye ile Büyükşehir İlçe Belediye Dışındaki Belediye İdaresi

Belediyelerin sınırlarının genişlemesiyle birlikte afet ve acil durum yönetimine ilişkin konularda sorumluluklar giderek artmakta ve önem kazanmaktadır. 5393 Belediye Kanunu’nda “Acil durum planlaması” başlığı altında

Belediye; yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla beldenin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum plânlarını yapar, ekip ve donanımı hazırlar. Acil durum planlarının hazırlanmasında varsa il ölçeğindeki diğer acil durum plânlarıyla da koordinasyon sağlanır ve ilgili bakanlık, kamu kuruluşları, meslek teşekkülleriyle üniversitelerin ve diğer mahallî idarelerin görüşleri alınır. Planlar doğrultusunda halkın eğitimi için gerekli önlemler alınarak ikinci fıkrafta sayılan idareler, kurumlar ve örgütlerle ortak programlar yapılabilir. Belediye, belediye sınırları dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda, bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilir.

hükümleri yer almaktadır (5393 sk., 2005: md.53). Afetler ve acil durum yönetiminde hizmetlerin yürütülmesinde iş birliği vurgusu yapılmaktadır. 678 sayılı KHK ile 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 75’inci maddesine,

Afet, kitlesel göç ve teröre maruz kalan yerleşim birimlerinin belediyeleri ile bu kanunun 45’inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince belediye başkanı veya başkan vekili görevlendirilen belediyelerde, vali veya belediye başkanı, aksayan belediye hizmetinin başka bir belediye tarafından yerine getirilmesini talep edebilir. Yardım istenilen belediye, meclis kararına gerek olmaksızın İçişleri Bakanının izniyle bu talebi yerine getirebilir.

fıkrası eklenmiştir (KHK 678, 2016: md.11). “Aksayan Belediye Hizmetinin Başka Bir Belediye Tarafından Yerine Getirilmesini Öngören Kural Yönünden” dava açılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi 14/11/2019 tarihinde E.2018/90 numaralı dosyada, 7071 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun’un bazı kurallarının Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir. Mahkemenin değerlendirmesi, dava konusu kural, merkezi idarenin idari vesayet kapsamında vereceği izinle aksayan belediye hizmetinin yerine getirilmesini mümkün kılmakla birlikte, mahalli idarenin meclisinin kararını gerekli görmemektedir. Bu durumda Kanun’un belediye başkanının görev ve yetkilerini düzenleyen 38. maddesinde yer alan “Kanunlarla belediyeye verilen ve belediye

meclisi veya belediye encümeni kararını gerektirmeyen görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak” hükmü kapsamında yardım talebinin belediye başkanı tarafından değerlendirileceği anlaşılmaktadır. Belediye başkanının bu kapsamdaki bir talebi kabul etmesi mümkün olduğu gibi reddetmesine de bir engel yoktur. Afet, kitlesel göç ve teröre maruz kalma durumlarında belediye hizmetlerinde aksama meydana gelmesi ve bunun toplum sağlığı ve kamu düzeni açısından olumsuzluklara neden olması muhtemeldir. Bu nedenle bu kapsamdaki bir yardım talebinin yardım istenen belediye tarafından süratle sonuçlandırılmasında kamu yararı olduğu açıktır. Mahalli idarelerin yetkilerinin kullanılmasının yerinden yönetim ilkesine uygun olarak düzenlenmesi karar alma yetkisinin her durumda belli bir organda olmasını gerektirmemektedir. Kural olarak önemli konuların karar organı tarafından ele alınması gerekmekte ise de kamu hizmetlerinin görülmesi bakımından aciliyet arz eden durumlarda kanunla farklı bir usulün öngörülmesi mümkündür. Kural; yardım talebi bakımından meclis kararını gerekli görmemekle birlikte yardım talebinin kabul edilmesi, yine belediyenin seçilmiş bir organı olan belediye başkanı tarafından yapılacak değerlendirmeye ve karara bağlıdır. Bu itibarla kural mahallî idarelerin özerkliğini ve dolayısıyla yerinden yönetim ilkesini ihlal etmemektedir. Bunun yanında kural Kanun’un 45. maddesinin ikinci fıkrası gereğince belediye başkanı veya başkan vekili görevlendirilen belediyeler için de aynı uygulamanın yapılmasına imkan tanınmaktadır. Kanun koyucunun afet, kitlesel göç ve teröre maruz kalma gibi durumlarda süratle karar alınmasını temin için olağan karar alma usulü dışında bir usul benimsemesi anlaşılabilir ise de belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesinin belli suçlar sebebiyle görevden uzaklaştırılması hâlinde İçişleri Bakanı veya vali tarafından yerlerine görevlendirilme yapılması, belediye hizmetlerinin görülmesiyle doğrudan ilgili ve bu nedenle süratle karar alınması gereken bir durum olarak değerlendirilemez. Bu itibarla afet, kitlesel göç ve teröre maruz kalma gibi durumlardan farklı olarak Kanun’un 45. maddesinin ikinci fıkrası gereğince belediye başkanı veya başkan vekili görevlendirilmesinin belediye hizmetinin aksamasına neden olacak ve yardım talebi konusunda acil bir karar verilmesini gerektirecek objektif bir olgu olarak kabulü mümkün görünmemektedir. Bu durumda belediyenin karar organının kararına gerek duyulmaksızın yardım talebinin karara bağlanması mahallî idarelerin özerkliğine ve yerinden yönetim ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi açıklanan

nedenlerle kuralın “...ile bu Kanunun 45 inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince belediye başkanı veya başkan vekili görevlendirilen belediyelerde...” bölümünün Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline, kuralın kalan bölümünün Anayasa’ya aykırı olmadığına ve iptal talebinin reddine karar vermiştir (Anayasa Mahkemesi Kararı, 2020, Resmi Gazete: 31038).

1.4.2.4. Köy İdareleri

442 sayılı Köy Kanunu’nda muhtarın göreceği işler ikiye ayrılmaktadır. Bunlar, devlet işleri ve köy işleridir. Muhtarın göreceği devlet işleri, devlet tarafından bildirilen talimatları köy içinde halka bildirmek, köy içinde asayiş korumak, salgın hastalıkların bildirimini yapmak, bulaşıcı hastalıklarda aşılama çalışmalarında köylünün aşılmasını sağlamaya yardımcı olmak ve köy sınırı içinde yangın ve sel olursa köylülere toplayıp söndürmeğe ve çevirmeğe çalışmak, (orman yangınlarında sınırdan dışarı olsa dahi yardıma mecburdurlar) gibi afet ve acil durum yönetimi çalışmalarında üstlendiği görevleri vardır (442 sk., 1924: md.35-36; Karaman, 2016: 23).

Yerel yönetimlerin afet yönetimi mevzuatında incelediğimiz kanunlarda afet ve acil durumlara ilişkin önemli sorumlulukları vardır. Bütünleşik afet yönetiminin her evresinde önemli paydaş olan yerel yönetimler özellikle acil durum planlarının hazırlanmasında, afet risklerinin azaltılmasında, afetlere hazırlıklı olmada önemli görevler üstlenmiştir. Aynı zamanda yerel yönetimler mevzuatında afetlere müdahalede iş birliği vurgusu yapılmaktadır.

1.4.3. Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi Başkanlığı (GAMER)

Acil durumlarda güvenlik hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesinde koordinasyonu sağlama misyonu ile oluşturulan Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi Başkanlığı güvenli ülke ve toplum vizyonu ile çalışmalarını yürütmektedir. Ülkemizde 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun hükmünce asayişin ve iç güvenliğin sağlanması ve kamu düzenini

koruma görevleri İçişleri Bakanlığının görevlerindendir. 2014/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi hükümleri doğrultusunda, güvenlik ve asayiş alanında faaliyet gösteren birim ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak üzere, Bakanlık merkez ile 81 ilde Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezleri (GAMER) teşkil edilerek faaliyete geçirilmiştir. 20.12.2016 tarih ve 594 sayılı Bakan onayı ile Bakanlıkta ve 81 ilde Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezlerinin kurulması uygun görülmüş olup, bu merkezlerin görev, çalışma usul ve esaslarını düzenleyen yönerge 12.04.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönergenin tümüyle uygulanmasından Müsteşar, kendi görev alanlarıyla ilgili olarak merkez birimleri ve bağlı kuruluşların en üst amirleri ile il valileri sorumlu kılınmıştır.

Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezleri, yurt içinde kamu düzeni ve güvenliğini, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini, can ve mal emniyetini, toplumun güven ve huzurunu temin etmeye yönelik hizmetleri ülke düzeyinde ve il ölçeğinde yürüten Bakanlık merkez birimleri, bağlı kuruluşlar, valilikler ile diğer kurum, kuruluşlar ve mahalli idare birimleri arasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması ve bu konularda politikaların üretilmesi ve uygulanması amacıyla kurulmuştur.

Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezleri'nin işleyişinde güvenlik kaynaklı acil durum ve afetlere ilişkin öncesi, sırası ve sonrasında yapılacaklar belirlenmiştir.

Acil Durumlar Öncesi Yapılacaklar:

- İlin güvenlik, asayiş ve acil durumlara ilişkin risk analizlerinin köy, belde, ilçe ve il merkezi düzeyinde yapılması,
- İlde ve valilerce uygun görülen ilçelerde güvenlik ve acil durumlar koordinasyon merkezinin kurulması ve çekirdek kadro ile 24 saat esasına göre çalışmasının sağlanması,
- Acil durumun niteliğine göre koordinatör birimler ile destek alınması planlanan kurum ve kuruluşların belirlenmesi,
- Güvenlik ve acil durum koordinasyon merkezinde görev alacak kurum ve kuruluşlarda personeller belirlenerek, kişilerin kendisine ve kurumlarına tebliğ edilmesi, görevleri ile ilgili yeterli düzeyde bilgilendirilmesi, eğitim ve tatbikatların yapılması,

- Güvenlik kaynaklı acil duruma müdahalede (emniyet, jandarma, yerine göre sahil güvenlik birimi, itfaiye, arama-kurtarma, sağlık, sosyal yardım, barınma, iaşe) görev alacak personel ile kullanılacak malzeme ve ekipman yeterli sayıda ve her an hazır halde bulundurulması,

- Her koşulda ve durumda kesintisiz haberleşmeyi sağlayacak sistem altyapısının oluşturulması,

- Kapanabilme ihtimali bulunan yolların ulaşımına açılabilmesi için görev alacak kurum ve kuruluşların önceden belirlenerek, görevin kendilerine tebliğ edilmesi,

- Arama, kurtarma, yardım ve müdahale ekiplerinin hızlı bir şekilde olay yerine ulaşabilmesi için trafiğin ana yollar dışına kaydırılmasına ilişkin düzenlemelerin yapılması,

- Kargaşa ve yağmacılık ihtimaline karşı önleyici emniyet tedbirlerinin planlanması ve uygulanması,

- Kurum ve kuruluşların iletişim bilgilerinin il güvenlik ve acil durum koordinasyon merkezlerinde kayıt altına alınması ve sürekli güncel tutulması,

- İhtiyaç halinde, görev alabilecek sivil toplum kuruluşlarının kayıt altına alınması,

- Konu ile ilgili mevzuat klasörü ve brifing dosyasının hazır halde tutulması,

- Basın açıklaması veya halkın bilgilendirilmesine yönelik bildiri metnlerinin hazır olarak bulundurulması; olay veya kriz anında güncellenmesi/işlenmesi olarak belirlenmiştir.

Acil Durumlar Sırasında Yapılacaklar:

- Olay yerinden alınan bilgiler değerlendirilerek, Bakanlık GAMER'in bilgilendirilmesi, il-ilçe güvenlik ve acil durum koordinasyon merkezinin 24 saat çalışma esasına göre çağrı beklemeksizin tam kadro ile faaliyete geçirilmesi,

- Gizliliğe riayet edilmesi; bilmesi gereken prensibinin uygulanması,

- Kesintisiz haberleşmenin sağlanması ve sürdürülebilmesi amacıyla gerekli tedbirlerin alınması,

- Olayın gerçekleştiği bölgeye müdahale ve yardım amaçlı ulaşımı kolaylaştırmak için trafiğin düzenlenmesi,

- Olay bölgesine giriş ve çıkışların kontrol altına alınması ve güvenliğin sağlanması,

- Emniyet, trafik, itfaiye, arama-kurtarma ve sağlık ekipleri ile olay yeri yöneticilerinin, olay bölgesine intikalinin hızlı bir şekilde sağlanması,
- İl dışından gelen ekiplerin olay bölgesine sevkinin sağlanması,
- Olay yerine, görevli olmayan kişilerin girmesinin engellenmesi,
- İl imk nlarını aşan durumlarda taleplerin Bakanlık GAMER’e iletilmesi,
- Talep halinde, destek olarak diğer illere gönderilecek ekiplerin tüm ihtiyaçlarının il içerisinden tedarik edilerek bölgeye sevkine yönelik tedbirlerin alınması,
- Kamuoyunun, vali veya görevlendireceği bir yetkili tarafından, tek elden ve doğru bir şekilde bilgilendirilmesinin sağlanması,
- Kimlik bilgileri kesinleşmeden  l  ve yaralı sayılarının açıklanmaması,
- Raporların belirlenen esaslar çerçevesinde (olay bildirim, vefat ve yaralı durum raporları) düzenli bir şekilde, Bakanlık GAMER’e gönderilmesi olarak belirlenmiştir.

Acil Durum Sonrası Yapılacaklar:

- Kadın ve çocuklar başta olmak üzere tüm yardıma ihtiyaç duyabilecek olan vatandaşlarımız ile güvenlik g  lerine yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sağlanması,
- Olay sonrası hasar oluşabilecek binalar için, hasar tespit çalışmalarının yapılması için teknik personelin olay yerine gönderilmesi,
- Mağdur olan vatandaşların geçici isk nlarının sağlanması, konaklama için gerekli hallerde kiralama ve satın alma yoluna gidilmesi,
- Olay sonrası çalışamaz hale gelebilecek elektrik, su, kanalizasyon ve telefon gibi alt yapı sistemlerindeki hasarların tespit edilerek, tamir çalışmalarının başlatılması,
- Yürütülen tüm işlemler ve bu işlemlerin mali portresinin kayıt altına alınması ve iyileştirme planları hazırlanırken bu kayıtların dikkate alınması,
- Yapılan çalışmalarla ilgili kamuoyunun bilgilendirilmesi.
- Yapılan çalışmalarla ilgili Bakanlık GAMER’in düzenli olarak bilgilendirilmesi, hususları dikkate alınır (GAMER, 2018: 48-51).

Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi ile ilişkisi incelendiğinde Bakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi, görevlerini Bakanlık GAMER çatısı altında

sürdürmektedir. İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri ise, İl GAMER ile etkili bir koordinasyon ve işbirliği içerisinde görevlerini yerine getirmektedir. Bakanlık GAMER teşkilat işleyişi incelendiğinde, diğer bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar ile özel sektör kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmalarını yürüttüğü görülmektedir (GAMER, 2018:74). İl GAMER teşkilat işleyişi incelendiğinde, diğer kurum ve kuruluşların il birimleri, özel sektör kuruluşları ve İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü ile işbirliği içinde çalışmalarını yürüttükleri görülmektedir (GAMER, 2018: 75). Afet ve acil durumlara ilişkin güvenlik sorunlarına ilişkin mücadelede işbirliği ve beraber eşgüdümlü çalışması çok önemlidir.

Araştırmanın devam eden bölümünde araştırma verilerini yorumlanmasına katkı sağlayan afet ve cinsiyet ile ilgili kavramsal çerçeve detaylı şekilde açıklanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

AFET, CİNSİYET VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1. CİNSİYET, BİYOLOJİK CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet kavramı anlamı bakımından süreç içinde sınırlarını genişletmiştir. Cinsiyet kavramı, bireyin doğuştan getirmiş olduğu biyolojik bir özellik olarak, insan varlığını iki farklı cins olan kadın ve erkek şeklinde ayırmaktadır (Gümüş, 2006: 92-99). Biyolojik farklılıktan ziyade cinsiyet, doğumla başlayıp yaşamın ilk zamanlarından itibaren insan için toplumsal bir kategorileşme yaratmaktadır. Bu toplumsal kategorileşme, biyolojik cinsiyet (sex) ile ilişkili bilgi dahilinde, davranış ve tutumlar ile şekillenmektedir. Daha geniş bir ifadeyle cinsiyet, kadın ve erkeğin toplumsal ve kültürel yapı içinde inşa edilen ve bireylere atfedilen roller şeklinde tanımlanmaktadır (Çakır ve Baş, 2018: 183). Atfedilen bu roller toplumsal cinsiyet olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal cinsiyet (gender) kültür içinde veya kültürler arasında farklılık göstermesiyle birlikte dinamik yapıdadır (Saygılıgil, 2015: 9). Toplumsal cinsiyet (gender) kadın ve erkeklerin sosyal yapı içindeki rollerini ve konumlarını belirlerken biyolojik cinsiyet, fiziksel özellikleri ve farklılıkları tanımlayarak evrensel bir nitelik taşımaktadır (Akkaş, 2020: 58-59). İnsan varlığının cinsiyeti, toplumsal ve biyolojik olarak önemli olmasıyla birlikte, kadın veya erkek olarak hayata gelmek nüfusun dağılımında dengeleri değiştirebilmesiyle aynı zamanda cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ve ayrımların da kilit öğelerinden birisidir. Doğuştan getirilen kadın, erkek cinsiyeti biyolojik olarak tanımlanırken, kadınlık ve erkeklik vurgusu sosyal yapı içinde oluşan ve toplumsallaşmayla birlikte kültüre de işaret etmektedir (Susan Segal, 2003: 3-4). Kültür içinde veya kültürler arası farklılık gösteren, kadınlar ve erkekler sosyal yapı içinde birbirinden ayrılmıştır. Sosyal yapı içinde kadının nerede duracağı, özel ve kamusal alanda nasıl temsil edeceği/edileceğini toplumsal cinsiyetin atfetmiş olduğu roller belirlemekle birlikte diğer belirleyici unsur, güç ilişkileridir (Özateşler Ülkücan, 2017: 139). Toplumsal cinsiyet güç ilişkilerine bakıldığında, kadınların, siyasi ve sosyal dışlanmışlık, karar erki ve mülkiyet hakkından yoksunluk, sınırlı hareketlilik ve kamusal alanlara sınırlı erişim ile yardımcı değer olarak görülmesi olarak bilinmektedir. Erkek ve kadın rollerinin belirlenmesinde, toplumsal cinsiyete bağlı olarak iş bölümünün oluşması

ataerkil şartlar gereğince belirlenmekle kalmamış, görelî olarak toplumsallaşma farklılıkları ve kültürün de etkisiyle siyasî, iktisadî ve sosyal alanlardaki konumları ve roller de değışiklik göstermektedir (Erol, 2008: 202). Toplum yapısı ilk oluşumuyla birlikte, çeşitli zaman ve bölgelerde birbirlerinden farklı ayırt edici özelliklere sahip iken, toplumsal yapının değışmez ve ortak kilit noktasının başında aile gelmektedir. Toplumsal yapının kültürün de etkisiyle değışmesi ve gelişmesiyle farklı birçok aile türü de ortaya çıkmıştır. Geniş bir yere sahip olan ataerkil aile yani tek eşli ve erkeğe dayanan aile, anaerkilliğe üstün gelerek kadının mevcut konumunda radikal değışimlere neden olmuştur. Kadının aile ile anlam kazanmaya başlamasıyla, devam eden süreçlerde aile anası olarak adlandırılmış ve kabul edilmiştir. Başka bir deyişle, toplumun gözünden kadın, önce kocaya eş ve yavrusuna anne seçilmiştir ve kadının korunması için bu sebepler yeterli sayılmaktadır. Batı ve Doğu Uygarlığında da kadının namusunu korumak cinsel etiğin gerekliliği olarak kabul edilmektedir (Russell, 1983: 57-60). Kadın ile ailenin birlikte düşünülmesi yeni bir olgu olmamasıyla birlikte, farklı medeniyetlerde bu ikilinin ayrılmazlığını da görmek mümkündür. Dünya Uygarlık tarihinde önemli bir yere sahip olan Yunan Medeniyetinde kadın ve aile olgusu şimdilerdeki anlayışın temelini oluşturmaktadır. Yunan Medeniyetinde kadın, doğurganlık özelliği ile tarihin hemen her döneminde neslin devamı için gerekli olan mecburi bir halka olması sebebiyle kutsal varsayılarak daha da bunun ötesine geçememiş ve çocuklarına iyi bir anne, eşine sadık bir eş ve ev işlerinde başarılı olma özellikleriyle varlığını sürdürmüştür. Antik Yunanda kadının toplum tarafından algılanışı zayıflık fikriyle bağdaştırılmış ve fiziki farklılıkları toplumsal olarak da iradedeki zayıflık gibi düşünülerek kabul görmüştür. Bu sebeple kadın iradelerindeki zayıflıklarıyla tanımlanmışlardır. Kadın sadece toplumsal yapının içinde tanımlandığı zayıflık ve güçsüzlük düşüncesiyle değil aynı zamanda dinî yapı içinde de kötülük ile ilişkilendirilmiş ve günahı işleyen ilk insan olarak ‘lanetli Havva’ olarak zihinlerde yerini bulmuştur. Dinî yapı içinde günah işleme potansiyeli yüksek insan; kadın olarak bilinçaltında oluşmuştur (Berktaş, 1996: 74). Bilinçaltında oluşturulan kadınlarla ilgili toplumsal algı, zamanla karşılığını bulmuş ve Antik Yunan savaşı yapısı gereği, erkeklerin üstünlüğü sonucunu doğurmuştur. Çoğu alanda olduğu gibi erkek ve kadınların/kız çocuklarının aldıkları eğitimler de farklılaşmıştır. Bu çıkarımla Antik Yunanda erkekler savaşçı, kız çocukları ise ev ile

ilgili işler ve annelikle ilişkili eğitimler verilerek yetiştirilmeliydiler. Günümüze baktığımızda, kadınların, kız çocuklarının öldürülmesi, terkedilmesi, atılması, gömülmesi durumlarının kökleri eski dönemlere kadar uzadığı görülmektedir. Antik Yunan düşünürü Platon kadını toplum içindeki yeri ile eleştirirken, övgüler ile bahsedip, sonrasında ise kadınların erkeklerden daha aşağı konumda ve daha bilgisiz olduklarını söylemektedir. Yaratılış bakımından kadın ve erkek arasındaki farklılıkların olduğunu ve kadının doğurabilme özelliğinin sadece kadına özgü bir durum olduğunu peşinen kabul eder. Aynı zamanda fiziksel olarak kadını daha güçsüz ve zayıf bulur. İdeal devletinde kadının pasif konumunu iyileştirerek topluma aktif katılmasını sağlamayıp kadınlara bazı görevler vermeyi uygun bulmaktadır. Platonun ideal devletindeki görev dağılımları sonraki dönem düzenlerini de etkilemiş ve kadınların önemi ideal tasarımlar içerisinde vurgulanmıştır (Kılıç, 2016: 69).

Demografik bir kategori olarak adlandırılan cinsiyet, insanın biyolojik yönünü tanımlamaktadır. Nüfus cüzdanlarında yer alan cinsiyet, insanların biyolojik yapısını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı ise, toplumun kültürel yapısıyla ilişkili olarak kadın veya erkek olmaya yüklenen anlam ve beklentileri ifade eden psikososyal özelliklerdir. Toplumsal cinsiyet, “kadınsı” veya “erkeksi” olmakla karakterize özelliklerdir. Tabiki de cinsiyet ile toplumsal cinsiyeti birbirinden farklı düşünmek mümkün değildir. Cinsiyet kavramına bağımsız değişken olarak bakıldığında, kromozomal bileşimine, üreme sistemine, cinsiyetler arası farklılaşan cinsel karakteristiklere gönderme yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise biyolojik farklılaşmaya yüklenen değerler ve davranışsal, politik ve ekonomik olarak farklılıklar olduğunu kabul etmektir. Birey bir cinsiyetle doğar ve sosyalleşme süreci içinde kız çocuğu veya erkek çocuğu olma rollerini öğrenerek büyür. Kadına özgü ve uygun davranışlar feminen, kadınsı; erkeğe uygun davranış biçimi ise maskülen, erkeksi olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal paradigmanın dikte ettiği rolleri uygulamakla yükümlü kadın/ erkek sosyal ve kamusal alanda sıkışıp kalmaktadır. Kadınsılık ve erkeksilik zaman ve yerlere göre farklılıklar göstermesiyle birlikte, kültürel rollerdir. Herhangi bir coğrafyada toplumun beklediği roller ile farklı bir coğrafyadaki birbiriyle aynı olmayabilir ve bu da kültürün habercisidir (Bingöl, 2014: 108-114).

2.2. CİNSİYET VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

2.2.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram kadın ve erkeğin davranış şekillerini, cinsler arası biyolojik farklılıkları inceleyerek açıklamaya çalışır. Bu kuramın önemle üzerinde durduğu nokta, doğum süreci ile başlayan kadın ve erkeğin vücudunda salgılanan hormonlar ile değişkenlik gösteren dönemlerde oluşan hormonal farklılıklardır (Anar, 2011: 20). Oluşan bu farklılıklara bazı bilim insanları çeşitli açıklamalar getirmiştir. Örneğin annelik güdüsünün üreme organlarıyla ilişkili ve beynin bir bölümünde yer aldığını ileri sürmüşlerdir. 1970'lere gelindiğinde mühendislik ve mimarlık mesleklerinde erkeklerin daha başarılı olmasını erkeklik hormonlarından kaynaklandığını söyleyenler olmuştur. Biyologların bakışına göre ise, ortaya çıkan farklılıkların kaynağı, kadın ve erkeğin biyolojik özellikleri itibarıyla üstlendikleri rollerdir. Rollerini farklı kılan, kadının çocuk doğurabilme özelliği erkeğin ise bunu yapamamasıdır. İnsanoğlunun birlikte yaşamaya başladığı dönemden beri erkek dış çevre ile ilişkili görev üstlenirken, kadın ev ve çocuk ile ilişkili görevlerden sorumluydu. Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılaşmanın varlığını ve gerçekliğini kabul ederek, kamusal alanda kadın/erkek rol farklılaşması, toplumsal olarak atfedilen rollerin içselleştirilmesiyle kendini göstermektedir. İçselleştirilen bu roller biyolojisine ve fiziki gücüne uygun olarak kadının çocuk bakımı ve ev ile ilişkili işleri üstlenmesine neden olmuştur. Erkek ise biyolojisinin getirdiği güç ilişkisi ile ev dışındaki işlerin sorumluluğunu yüklenmiştir. Bunun sonucu olarak ev içi tüm işler kadının sorumluluğu altına girmiştir. Cinsiyet temelli roller, kadınların ve erkeklerin davranış şekillerine etki etmektedir. Aynı etki siyasal tutumlar içinde geçerli olacaktır. Cinsiyet ile ilişkili farklılıkların biyolojik faktör ile açıklanması, çoğunlukla erkek üstünlüğünün öne çıkarmıştır. Sigmund Freud'un "Anatomi kaderdir" ilkesi ile bu yaklaşımda valığını "Biyoloji Kaderdir"e dönüştürmüştür. Bahsi geçen bu görüş, hak ve özgürlük bakımından kadının kısıtlanması riskini taşımakla birlikte, sosyal eşitliğin imkansızlığını içinde barındırır (Pehlivan, 2017: 497-521). Sosyal koşullama ile ortaya çıkan ve biyolojik yapı gereği, anne rolü sadece biyolojik özelliklerle ilişkili değil sosyalleşme sürecinin bir ürünüdür (Chaffins ve Forbes, 1995: 380-388). Ailenin

hizmetinde olma, çocuk bakıp büyütmeye gibi geleneksel rollerini kabul eden kadınların siyasal ve kamusal alandaki ilgisizlikleri şaşırtıcı olmamaktadır (Carnaghan ve Bahry, 1990: 379-399). Eagly'e göre, kadın ve erkeklerin biyolojik farklılıklarının dışında psikolojik farklılıklarının da olduğunu savunmaktadır. Kolayca değişemeyecek olan bu farklılıklara evrimsel psikoloji yaklaşımı ile bakıldığında, psikolojik farklılıkların kaynağı, evrimsel süreçte hem kadının hem de erkeğin farklı uyum sorunu yaşamış olmalarıdır. Evrim çıktısının sonucu olarak, farklı sorunlarla karşı karşıya kalan kadın ve erkeğin psikolojisinin aynı olması da beklenemez. Fakat var olan farklılık da erkeğin ya da kadının birbirleri üzerinde üstünlük taşıdığı fikrini göstermez (Buss, 1998: 139-145). Evrim sürecinde kadının ve erkeğin uyum sağlama stratejilerinde farklılıklar oluşmakla birlikte, cinsiyet temelinde bu farklılıklar değiştirilemez de değildir (Buss, 1995: 164-168).

2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura (1977) tarafından geliştirilen sosyal öğrenme kuramı, cinsiyetler arası farklılıkların, kişilerin davranışlarının gözlenmesi ve model alınmasıyla şekillendiğini ileri sürmektedir (Bandura, 1977: 141). Bu kuram bireylerin öğrenmesinin kişisel, çevresel ve davranışsal faktörlerin birbirleriyle etkileşimi sonucunda oluştuğunu öne sürmektedir. Aynı zamanda sosyal varlık olan insanın toplumda başkalarını model alarak ya da gözlem yaparak öğrendiği de savunulmaktadır. Kuram temelde, toplumsal cinsiyete bağlı davranışların sonradan öğrenme ile kazanıldığını savunmaktadır. Kadının ve erkeğin belli kalıplar ve roller çerçevesinde davranmasını toplumdaki diğer kadınları ve erkekleri gözlemleyerek öğrendikleri üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte toplumda kadın ve erkek olmanın öğrenilmesinde sosyal çevre de önemli bir kaynaktır. Bu kuram edimsel koşullanma ile model alma ve taklit öğrenme metodları üzerinde durmaktadır. Albert Bandura, insanların herşeyi doğrudan öğrenmesine gerek olmadığını, diğer insanların deneyimlerini gözlemleyerek de çoğu şeyi öğrenmenin mümkün olduğunu söylemiştir. Bu kurama göre öğrenme model alma yoluyla, gözlemle ve tepki sonuçlarıyla da gerçekleşebilir (Bandura, 1991: 248). Bilgi ve beceriler yalnızca doğrudan deneyimleme ile edinilmemekle birlikte dolaylı öğrenmeyi sağlayan etkenler de

bulunmaktadır (Bahar, 2019: 239). Bu etkenleri dolaylı pekiştirme, dolaylı ceza, dolaylı güdülenme ve dolaylı duygusallık olarak sıralamak mümkündür. Dolaylı pekiştirmede, kişi sergilemiş olduğu davranışlar sonucunda ödüllendirilirse diğer gözlemcilerin o davranışı tekrar etme olasılığı artacaktır. Dolaylı ceza ise dolaylı pekiştirmenin tam tersi olarak modelin olumsuz bir davranışı sonucunda cezalandırıldığının gözlemlenmesi sonucunda diğer insanların da o davranışı yapmaktan kaçınmasıdır. Dolaylı güdülenme, model alınan kişinin gözlemlenen davranış sonucunda olumlu bir sonuçla karşılaşması gözlemcide de bu davranışı yapmaya daha istekli hale gelmesi denebilir. Dolaylı duygusallık ise, bir kişiyi gözlemlerken kurulan empati sonucu gözlem yapan kişilerde duygusal koşullanma oluşabilir. Bununla birlikte gözlemci kişi kendi yaşamadığı halde gözlemlediği kişinin korktuğu durumlardan korkma gibi eğilimler görülebilir (Metin vd., 2022: 52-53).

Bandura'ya göre, çocukların kadın veya erkek cinsiyetlerine uygun davranışlar sergilemeleri için gerekli ödüllendirme ve cezalandırma sonucunda cinsiyet rol davranışlarını öğrenebilmektedirler. Örneğin, toplumsal cinsiyete bağlı olarak uygun görülen davranışlara karşı ilgi gösterme, övgü, onaylama, gülümseme gibi toplumsal pekiştireçler kişilerde istenilen davranışın kazandırılmasını sağlayabilir. Ceza veya ödül sistemi, bireyin gelecekteki davranış şekillerini oluşturmaktadır. İnsan davranışlarının çoğunluğu diğer bireyleri gözleyerek öğrenilen ve sonraki süreçlerde rehber olarak kullanılmaktadır. Geleneksel toplumlar da kız çocuklarının annelerini, erkek çocuklarının ise babalarını taklit etmeleri süregeldiğinden cinsiyetler arası eşitsizliklerin devam edeceği ve hiyerarşik hegemonyanın da var olacağı görülmektedir (Keser vd., 2020: 1-39).

Sosyal öğrenme teorisinin kalbinde üç temel kavram vardır. Birincisi, insanların gözlem yoluyla öğrenebilecekleri fikridir. Sonraki, içsel zihinsel durumların bu sürecin önemli bir parçası olduğu fikridir. Son olarak, bu teori, bir şeyin öğrenilmiş olmasının, davranışta bir değişiklik ile sonuçlanacağı anlamına gelmediğini kabul eder. Çoğu insan davranışı modelleme yoluyla gözlem yoluyla öğrenilmektedir. Başkalarını gözlemleyerek yeni davranışların nasıl gerçekleştirildiği hakkında bir fikir edinilir ve daha sonraki durumlarda, bu kodlanmış bilgi eylem için bir rehber görevi görmektedir. Gözlemsel öğrenmenin üç temel modeli bulunmaktadır. Bunlar, bir davranışı sergileyen veya canlandıran gerçek bir bireyi içeren canlı bir model, kitaplarda,

filmlerde, televizyon programlarında veya sosyal medyada davranış sergileyen gerçek veya kurgusal karakterleri içeren sembolik bir model, bir davranışın tanımlarını ve açıklamalarını içeren sözlü bir öğretim modelidir. Görüldüğü gibi, gözlemsel öğrenme, bir davranışta bulunmak için sadece başka bir kişiyi gözlemlemeyi içermemektedir. Bir podcast dinlemek, sözlü talimatları duymak da öğrenmeye yol açabilir. Kitap ve filmlerdeki karakterleri okuyarak, duyarak veya hareketlerini izleyerek de öğrenme gerçekleşebilir. Günümüzde popüler kültürün de etkisiyle ebeveynler çocukları için sosyal medyadan, şiddet içeren oyunlardan ve filmlerden saldırgan davranışları öğrenebileceklerinden endişe etmektedir (Cherry, 2021; Fryling, 2011: 192).

2.2.3. Sosyal Rol Kuramı

Eagly tarafından ortaya atılan bu kuramda kadının ve erkeğin toplum içinde farklı rollere sahip olduğu ileri sürülmektedir. Davranışların kişinin içinde bulunduğu toplum, kültür öğeleri ya da toplumun verdiği rollerle şekilleneceğini savunmaktadır. Kurama göre, toplum içinde kadınlar ve erkekler farklı rollere sahiptir (Eagly ve Wood, 2012: 458-460). Hiyerarşik yapı içinde erkek daha yüksek konumlu rollere sahiptir. Bu farklılıklar kadının ve erkeğin; her iki cinsiyetin de diğer cinsiyetlerden beklenen davranışları ve rolleri de etkilemektedir. Toplum içinde kadına ve erkeğe verilen farklı konumlar ve roller cinsiyetler arası farklılıkların da oluşmasını sağlamıştır. Connell'e göre sosyal rol kuramı, kişilerin belirli toplumsal ilişkilere yerleştirilmesini betimlemek için onlara basit bir çerçeve sunmaktadır (Connell, 1998: 79). Rol tanımına bakıldığında, belirli bir statü ya da toplumsal beklentileri ortaya koyan, toplumsal konumlara atfedilen davranışlar bütünü olduğu görülmektedir (Gök ve İl, 2017: 525).

Davranış ve tutumlarda gözlenen cinsiyete özgü farklılıkların, kadının ve erkeğin üstlendiği sosyal rollerden kaynaklandığı fikrini savunmaktadır. Kadın ve erkek doğuştan getirdiği ve süreç içinde elde ettiği özellikleri ile cinsiyete özgü sosyal ve toplumsal roller oluşturmaktadır (Eagly ve Koenig, 2006: 161-177). Toplamlar arası farklı düşünceler kabul görse de endüstriyel toplumlarda, kadının ev ile ilgili rolleri, erkeğin ise kaynağı sağlayamaya ilişkin rollerinin dağıldığı görülmektedir

(Kıte, 1996: 391-374). Kùltùrlerarası karşılaştırmaya bakıldığında ise, kadın ve erkeğin doğuştan getirdiği cinsiyete bağlı rolleriyle, toplumun onlar için uygun gördüğü rollerin bağdaştırılmaya çalışılmaktadır. Toplumsal rol dağılımı, anne/ baba ilişkisi ve arkadaş ilişkileriyle desteklenerek de sürekliliğini sağlamaktadır. Eagly'ye göre, kadının çocuklarına bakmak, özel gereksinimli bireyler ve bağımlı kişilerin de bakımını da sağlamak için bazı yetenekleri kazanmasıyla, toplumun teşvik ettiğini ileri sürmektedir. Geleneksel roller çerçevesinde, çoğu toplumda kadının, iş gücünde önemli bir konum ve başarı elde etmesine rağmen, erkeklere oranla daha az statüye, güce ve kaynağa sahipliği gör÷lmektedir. Ücret eşitsizlikleri ve hiyerarşik yapıda üst seviyelerde yer alamama durumlarıyla da karşı karşıya kalmaktadır. Kadınlar toplumun atfettiği rollerde başarılı olmak için kadına özgü kalıp davranış şekilleri oluşturmaktadır. Toplumsallaşma sürecindeki cinsiyet rolleri çocukluğun ilk dönemlerinde başlar ve yetişkinlikte yoğun bir şekilde ortaya konur (Eagly vd., 2000: 123-160). Böylece kadın, çocuk ve bakım gerektiren işlerle özdeşleştirilirken, erkek, özgür davranış sergileyebileceği işlerle özdeşleşmiştir (G÷ld÷ ve Kart, 2009: 103-105).

2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Psikolog Sandra Lipsitz Bem (1981) tarafından geliştirilen toplumsal cinsiyet şema kuramına göre, çocuklar öğrenmeye başladığı süreçte cinsiyet şeması geliştir ve gelişen şema cinsiyete özgü özellikleri betimler (Bem, 1993: 42). Bilişsel bir yapı olan şema, kişinin algılarını yönetebilen çağrışımlar ağıdır. Bem'e göre çocuk, toplumdaki kadın ve erkek tanımlarını öğrenir. Bu tanımlamalar yalnızca kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarına, iş paylaşımlarına ve karakteristik özelliklere vurgu yapmamakla birlikte zengin bir içeriğe sahiptir. Gelişme çağındaki çocuk cinsiyete özgü tanımlamaları öğrenmekle kalmaz, beraberinde her yeni datayı cinsiyet ile ilişkilendirirerek özümser. Böylelikle geliştirdiği toplumsal cinsiyet şeması ile bilgiyi kodlamayı öğrenir. Öğrenilen bilgiyi bu şemaya göre işleme ise, davranışları eril ve dişil kategorilerine ayırmaya neden olur. Çocuklar feminen veya maskülen olma durumuna ilişkin küçük yaşlarda fikir geliştirirler. Geliştirilen fikirler ile bilgiyi işlerler ve davranış şekillerini düzenlerler. Bern teorisini geliştirirken, toplumsal

cinsiyete bağılı feminen veya maskülen olma durumunu kültür temelli yaklaşımla olduğunu göstermek istemiştir. Çocuk yaşadığı toplumun kültürüne özgü kadınlık ve erkeklik tanımına uygun davranış şekillerini geliştirmek için güdülenir. Bu güdülenmeye bağılı olarak, cinsiyetine uygun bulduğu davranış şekillerini seçerek benlik oluşumunu geliştirmiş olur. Böylelikle toplumsal cinsiyet şeması kuramına göre, çocuk cinsiyeti ile davranış şekilleri arasında uyumu sağlayan çocuğun kendi fikri değil, toplumdaki kültürün cinsiyet temelli şekillenmesinden kaynaklanmaktadır (Dökmen, 2012: 140; Yaşın Dökmen, 1999: 27-40).

2.2.5. Feminizm

18. yüzyıldan itibaren kadınlar, siyasal, hukuki, sosyal ve idari gibi birçok alandaki eşitsizliklere ve toplumun attığı rollere karşılık mücadele başlatmışlardır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise, kadının erkekle eşit hak ve özgürlükleri ve eşit statü için verdiği mücadele feminizmi ortaya çıkarmıştır. Feminizm, cinsiyete dayalı ayrımcılığa karşı olan, kamusal ve özel tüm alanlarda kadının maruz kaldığı baskıları ortadan kaldırılması gerektiğini savunan, ataerkilliğin önüne geçerek kadının hak ve özgürlüğü için mücadelesini sürdüren bir yaklaşımdır (Alptekin, 2008: 21-33).

Uluslararası konjunktürde oluşan üç değişim, feminizm üzerinde etkili olmuştur. İlki, yerel ve evrensel düzeyde genç ve dinamik nesilleri içine alarak genişlemiştir. Genişlemeyle birlikte feminizm algısı birey ve grupları yakınlaştırmıştır. İkincisi, feminist algının, özeleştiril yapıya dönüşerek, sorunların evrenselliği dışında kişisel sorunların da ele alınması ve etnik köken, din, dil, toplumsal cinsiyet vb. olgularla birlikte feminizm bir dönüşüm yaşamıştır. Üçüncüsü, feminizm toplumlar da oluşan feminist gruplar ile paradoksal süreçler yaşamıştır. Temelde üç değişim süreci feminizmi karmaşık hale getirmiş gibi gösterse de, genel itibarıyla, feminist algı politik konumunu açıklarken, diğer yandan bir yaşam düşüncesini ifade etmektedir.

Köken bakımından Latince’de kadın anlamını taşıyan femine kelimesinden türeyen feminizm, kadının özgürleşmesini, özel ve kamusal alanda eşit haklara sahip olmasını, baskı altında yaşamalarının engellenmesini kapsayan yaklaşımdır. Feminizm, kadın ve erkek ayrımcılığından uzak durarak, cinsiyetler arasında her türlü

toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal eşitliği savunur. Temel hedefi, kadının temel hak ve özgürlüklerini korumak ve ataerkilliğin ortadan kaldırılmasını hedefler. Feminizm kavramına ortak bir tanım yapmak güçtür. G. Marshall feminizmi, 18. yüzyılda İngiltere’de doğmuş ve cinsiyetler arası eşitliği, kadın haklarının genişletilmesiyle sürekliği sağlanacak toplumsal hareket olarak tanımlarken; (Marshall, G. 2005: 240) Mitchel, “...kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış olduğu mücadele” (Mitchel, 1995: 6-7) olarak tanımlamaktadır (Taş, 2016: 163-175).

Feminizm, kadının yaşam sürecinde karşılaştığı zorlukları önlemek amacının yanında erkek egemen toplumların da sorgulanması gerektiğiyle ilgilenir. Bununla birlikte erkek cinsi tarafından sömürülen kadının yaşadığı tehdit, saldırı, tecavüz gibi birçok güvenlik unsurlarıyla mücadele de feminist hareketin içinde yer alır (Türcke, 1997: 52). 19. yüzyılda güçlenerek kamusal alan ile oy kullanma hakları çerçevesinde yoğunlaşan birinci dalga feminist hareket, belirli hedeflere ulaşabilmiştir. Kadınların eğitim hakkından ve eğitim kurumlarından yararlanmaya başlaması beraberinde çalışma hayatındaki mesleklerin artmasıyla, evrensel ve ulusal düzeyde temsili örgütlerin kurulmasıyla kadın haklarının genişletilmesinde ilerlemeler kaydedilmiştir. 1960’larda başlayan ikinci dalga feminist hareket, kadınların haklarına ve eğitime erişimleriyle özel ve kamusal alanda köklü değişimler yaşayamadıkları bilinciyle başlayan bir harekettir. Kazanılmış haklar kadınların çalışma yaşamındaki cinsiyetler arası ücret farklılıklarını ve hane içindeki emeğinin yükünü değiştirmedeğini göstermiştir.

2.2.5.1. Sosyalist Feminizm

Kavram olarak ilk kez “Socialist Feminism: A Strategy for the Women’s Movement” başlıklı makalede kullanılan sosyalist feminizm, sosyalizm ile feminizmin birleştirilerek kadının toplumsal hayattaki konumunun değiştirilmesi için gereken devrimin kiliti olarak nitelendirilmiştir. Kadının haklarına ulaşamadığı engelin sınıfsal konumları olduğunu ileri sürerek aynı zamanda capitalist sistemin kar amacı ile kadının üstündeki baskıyı meşrulaştıran bir yapı olarak görmektedir (Booth vd,

1972: 1-32). Sosyalist feministler, kapitalist sistemin sınıflar arasında düşmanlığı yaygınlaştırdığını ve kültürün de etkisiyle oluşan tutumun yaygınlaşmasına hizmet ettiğini söylemektedir. Sosyalist feministlere göre bu sistem cinsiyetçi kapitalist sistem olarak adlandırılmaktadır. Cinsiyetçi adıyla cinsiyetler arası eşit olmayan iş bölümüne gönderme yaparken, sistem adıyla erkek egemen toplumun tarih boyunca süre geldiğini ve bu durumun sistematik hale geldiğini ifade etmektedir (Demirbilek, 2007: 12-27). Böylelikle cinsiyetçi sistem, üretim modellerine eklemlenerek tarih boyunca varlığını sürdürmüş, kapitalizm ise aile yapısı içinde kadını hedef alarak gereksinimlerine uygun hale getirmiştir. Bununla birlikte ortaya çıkan aile hayatı ve iş yaşamı, çalışma hayatını ve yaşanan mekanları ayırmıştır. Beraberinde ise toplumsal çıktı olarak emek gücünün üretimi kadınlar tarafından ücretsiz sağlanırken, erkekler tarafından ezilmiş ve capitalist sistemin de sömürüsüne maruz kalmıştır (Çakır, 2008: 185-196). Sosyalist feminizm, cinsiyet eşitliğini sosyal devlet temeliyle şekillendirmiştir. Sosyal devlet de olduğu gibi sosyalist feminizmde kaynakların kar amacı gütmeyen, bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda paylaşıldığı bir yapıyı vurgulamaktadır. Sosyal devlet ilkeleri gereği temel hizmetlerin ücretsiz sağlanması gerekliliğini de savunmaktadır. Bireylerin bedenleri üzerinde kendilerinin söz sahibi olabilmesi; doğum kontrol gibi, sosyal hayat içinde özgürce yaşayabilmeleri, eşit destekler gibi konular sosyalist feministlerin vurgu yaptığı konular olarak bilinmektedir. Aynı zamanda siyasal alanda kadının ve erkeğin karar mekanizmalarında eşitliğin sağlandığı bir yapı isterler. Kadını kendi bedeni üzerinde mutlak söz sahibi olarak görür ve kadın hiçbir şekilde şiddete (fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik) maruz kalmayacağını savunmaktadır (Acar Savran, 2009: 159-210).

2.2.5.2. Liberal Feminizm

Liberal feminizm, kadınların yasal ve siyasi haklarını savunmayı amaçlayan bir yapıdır. Liberal feminizmin kökleri, özellikle politik ve ekonomik alanlarda özgürlüğün gelişimini teşvik eden bir politik felsefe olan liberalizme dayanmaktadır. Liberalizmin temel fikirleri, bireysel özgürlük, demokrasi, eşit fırsatlar ve eşit hakları içermektedir. Liberal feministler liberalizmi toplumsal cinsiyet eşitliğine uygularlar.

Aynı zamanda kadınlara yönelik baskının siyasi ve medeni haklardan yoksun olmalarından kaynaklandığını iddia ederler. Liberal feministler, kadınların oy kullanma, çalışma, eğitim ve eşit ücret alma hakkı için mücadele etmiştir. Liberal feminizm, kadın haklarını vurgulamakla birlikte mevzuat yoluyla eşit haklara ve temsile erişim sağlamayı amaçlamaktadır. Liberal feminizmin hedeflerine baktığımızda, kamusal alanda ve özel alanda eşitlik olduğunu görmekteyiz. Liberal feminizmin birinci hedefi, kamusal alanda cinsiyet eşitliğidir. Bu, eğitime eşit erişim, eşit ücret, işte cinsiyet ayrımının sona ermesi ve kadınlar için daha iyi çalışma koşullarını içermektedir. Bunların hepsinin yasal değişikliklerle sağlanacağına inanılmaktadır. Erken liberal feministler kadınlar için oy kullanma ve eğitime erişim hakkını elde etmeye çalışırken, modern liberal feministler eşit sosyal, politik ve ekonomik fırsatları, eşit sivil özgürlükleri ve cinsel özgürlükleri güvence altına almayı amaçlamaktadır. İkinci hedef ise özel alanda cinsiyet eşitliğidir. Liberal feministler toplumsal hayatta olduğu kadar evde de toplumsal cinsiyet eşitliğinin olması gerektiğini öne sürmektedir. Aile sosyal bir kurum olarak görülebilir. Bu nedenle liberal feministlere göre eşit bir yapı olmalıdır. Evliliği eşit bir yapı olduğu sürece destekleme eğilimindedir (Guy-Evans, 2022). Kadınlar ve erkekler eşit bir ortaklık içinde ev işlerini, yemek pişirmeyi, ev yönetimini ve çocuk bakımını mümkün olduğunca eşit olarak paylaşmalıdır (Dunner, 1993: 155-166).

Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi adlı eseriyle tanınan 18. yüzyılın ilk feminist filozofu Wollstonecraft'ın düşüncelerinin temelini hak eşitliği oluşturmaktadır (Wollstonecraft, 2012). Ayrıca Wollstonecraft 18. yüzyıl İngiltere'sinde ataerkil egemenliğe karşı yaptığı radikal eleştiriler ile tanınmaktadır. Liberal feminizm düşüncesinin temelini oluşturan "hak" kavramı Wollstonecraft'ın düşüncelerinin temelini oluşturmaktadır. Eğitim hakkı başta olmak üzere kadının ve erkeğin eşit haklara sahip olan varlıklar tezini işlemektedir. Bunun çıkış noktası ise, kadının ve erkeğin aynı tanrının çocukları olmasından gelmektedir. Erkeklerin ahlak ve zihinsel yetilerinin gelişmeye ihtiyacı olduğu gibi aynı şekilde kadınların da geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Akıl yazar için birçok noktada titizlikle incelenen argümandır. Kadını öncelikle seksüel bir varlık olarak değil insan olarak tanımlamak gerekmektedir. İnsan olmanın önemli koşulu ise akıl ile hareket etmektir. Akıllı gelişen ve akıl ile hareket eden kadın körü körüne inanıp itaatkar olmayacaktır. Wollstonecraft

için kadının aklına yapılacak olan yatırımlar cinsiyetin ortaya çıkardığı eşitsizlikleri ortadan kaldırabilir. Ona göre zorbalar kadınların aydınlanmasından yana değildir. Bu sebeple bilgi ve akıl kadının kurtuluş reçetesi olarak görülmektedir (Karakuş Öztürk, 2017: 472).

2.2.5.3. Marksist Feminizm

Marksist feminizm, kadınların ezilmesinin temel nedeninin kapitalizm olduğunu savunan feminist teorinin bir dalıdır. Marksist feminizm, Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından 19. yüzyılda önerilen Marksizm anlayışına dayanmaktadır. Marx, kapitalizmin emeğin sömürülmesi yoluyla nasıl büyüebildiğini göstermiştir (Dildar, 2021: 36). Marksist feministler, kadınların ezilmesinin temel nedeni olarak cinsiyetçilikten ziyade sınıfçılığı görürler. Marksist feministlerin temel görüşü, geleneksel çekirdek ailenin kapitalizmle birlikte ortaya çıktığıdır. Ücretli bir işi olmayan, evde oturan ve ev işlerini tamamlayan ev kadınının geleneksel rolünün kapitalizmi desteklediğine inanmaktadırlar. Marksist feministler, proletaryanın kapitalist sistem aracılığıyla ezilirken, kadınların hem kapitalizm hem de çekirdek aile aracılığıyla çifte ezildiğini iddia ederler (Ferrari, 2022: 52-53). Kapitalist bir toplumda kadınların çocuk doğurması beklenir. Bu çocuklar daha sonra büyüyecek ve yeni nesil işçiler ve anneler olacaklardır. Marksist teori başlangıçta kadın sorunlarına odaklanmamış olsa da, kapitalist bir sistemde kadınların dahil oldukları yeniden üretim ve duygusal emek için ücret alamayarak sömürüldüklerini iddia etmektedir. Marksist feminizmin mücadelesi eşit hakların ötesine geçemeyen liberal feminizme tepki olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Marksist feministlerin temel amacı kapitalizmi ortadan kaldırmaktır. Bu sayede ataerkilliğin de üstesinden gelinebileceğine inanmaktadır. Ayrıca marksist feministler mevcut ekonomik sistemin yıkılmasının kadınları özgürleştireceğini düşünmektedir (Carpenter vd., 2022: 455). Eşitsizliğin temelinde kapitalizm olduğunu ve ataerkilliğin de kapitalizmin bir ürünü olduğu için bu sistemin ortadan kaldırılmasının toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini de ortadan kaldıracağına inanılmaktadır. Marksist feministler kapitalizm yerine sınıfsız, komünist bir toplumu savunmaktadır. Sınıfsız bir toplumda hem üst sınıfa hem de işçi sınıfına eşit davranılacaktır. Bu teorinin öncülerinden Marx ve Engels'in vizyonu, toplumda

kadının mülkiyetini ve onurunu korumak ve ev içi görevlerin ortaklar arasında eşit olarak paylaşılmasını sağlamaktır. Marksist feminizmin diğer bir hedefi ise kamusal alana kadınların katılımı ve görünür olmalarıdır. Kadınların ücretli işlerden dışlanması onları daha fazla baskı altına aldığından, bununla mücadele etmenin bir yolu, kadınları ücretli işe ve kamusal alana entegre etmektir (Armstrong, 2020: 37). Bu, kadınlara erkeklerle eşit ücret ödenmesini ve gerekli niteliklere sahip olmaları halinde aynı fırsatların sunulmasını içermektedir. Marksist feministler, ev içi emeğin adil bir şekilde değerlendirilmesi için kadınlara ev işi karşılığında ücret ödenmesi gerektiğini savunmaktadır (Guy-Evans, 2022).

2.2.5.4. Radikal Feminizm

Liberal feminizm yaklaşık üç yüz yıl geçmişe sahipken radikal feminizm yeni bir akım olarak görülmektedir. Radikal feminizm 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında bir grup eylemci kadınlar tarafından New York ve Boston'da geliştirilmiştir. 1970'lerdeki radikal feminizmine bakıldığında daha çok İskandinav ülkelerinde yaygın olarak rastlanmaktadır.

Radikal feminizme göre, kadınların maruz kaldıkları sorunlardan kurtulabilmeleri için kapitalizmin ve ataerkil sistemin ortadan kalkması gerekmektedir. Çünkü Radikal feministler kadın ile erkek arasındaki eşitsizliğin nedenini ataerkil yapı olarak görmektedir. Bu yapı sebebiyle erkekler, kadınlar üzerinde rahatlıkla egemenlik kurabilmektedir. Radikal feministlere göre kadının biyolojisi toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıklara neden olmaktadır. Kadının doğurganlığı ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ile kadınların baskı altına alınması ve erkek egemenliği temelinde ataerkil düşünce tarzının olmasıdır. Ataerkil düşünce ve değerler nedeniyle kadının sömürülmesinin ya da baskı altına alınmasının temel nedeni radikal feministler kadın ve erkek cinsi arasındaki biyolojik farklılıklara dayandırmaktadır. Bu doğrultuda Millett ve Firestone kuramsal düşünceler ortaya koymuştur (Atan, 2015: 11-12). Çağdaş radikal feministlerden olan Millett "aileyi" ataerkil yapı içinde kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu rolü kabul ettirmeye çalışan ve erkek egemenliğinin yeniden üretilmesini sağlayan bir yapı ve kurum olarak gördüğü için aile kurumunu reddetmektedir. Firestone ise, biyolojik farklılıklara

odaklanarak insanlar arasında sınıf çatışması dahil cinsiyet çatışması olduğunu söylemektedir. Firestone'a göre "feminist devrim gerçekleştiğinde kadınlar hem üretim hem de üreyim mekanizmasının kontrolünü ellerine geçirecek ve böylece tam kurtuluşa ulaşacaklardır" (Zağlı, 2017: 27).

Afetler, cinsiyet ve kuramsal yaklaşımlar bölümünde afet yönetimi ve feminist teori ilişkisi değerlendirilecektir.

2.3. AFETLER, CİNSİYET VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Ulusal ve uluslararası araştırmalardan sağlanan veriler, dünyanın farklı bölgelerinde kadının ve erkeğin afetlerden farklı şekillerde etkilendiklerini ve baş etme mekanizmalarındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Afet yönetiminde güçlü aktör olan kadınlar, sahip oldukları beceri, deneyim ve farkındalık özellikleriyle önemli katkı sağlamaktadırlar. Toplumun kadın için atfettiği roller ve sosyal konumları itibariyle afetlerdeki kırılganlıkları, deneyim ve becerileri ile afet yönetim aşamalarındaki katkıları ve başarıları, afetlere toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kadınların toplum içerisindeki konum ve rolleri itibariyle hem afetler karşısındaki kırılganlıkları, hem de afet yönetimi sürecinin farklı aşamalarında ortaya koydukları beceri ve katkılar, afetler konusuna toplumsal cinsiyet perspektifinden bakılmasının önemini gündeme getirmiştir (Enarson, 1998: 157-173). Birleşmiş Milletler öncülüğünde yürütülen, afetlere dirençli toplum oluşturulmasını hedefleyen çalışmaların temel ve tamamlayıcı bir unsur olarak toplumsal cinsiyet perspektifine yer verilmiştir. Feminist bakış açısı, bilginin kim için, kimin tarafından ve nasıl üretildiği konusuna eleştirel yaklaşmış ve sosyal bilimlerin içerisinde kadınlara hakettikleri değerin ve yerin verilmediğini savunmuştur. Temelde sosyal bilimlerin için konulan bu tespit esasen afet araştırmaları açısından da geçerlidir. Bu bağlamda bütünleşik afet yönetimine feminist kuram çerçevesinde bakmak, kadınların sesinin duyulur kılınması açısından çok önemlidir. Feminist teori, araştırma süreçlerine cinsiyet perspektifinin ve kadın bakış açısının dahil edilmesini aynı zamanda var olan sorunların kadınların deneyimleri açısından ele alınmasının gerekliliğini savunmaktadır. Feminist düşünürler, araştırmalarda bilgiye erişmekten bahsederken, "kimin bilgisi?" sorusuna vurgu yapmaktadırlar. Bilgiye erişmeye yönelik çabalar sosyal açıdan konumlanmakla birlikte, epistemik objelerin cinsiyet ve sınıfları, bilgiyi

kullanmayı, şekillendirmeyi ve bilgiyi oluşturabilmeyi etkilemektedir. Bilgi üretiminin merkezinde olan fakat göz ardı edilen kadınların toplumdaki konumları ile afetlerdeki deneyimleri, bütünlük bir yaklaşımla gerçekçi temel çıkarımlar yapmayı sağlayacaktır. Temelde önemli olan kadının ve kadınlığın homojen değerlendirilmesinin yanlış bir yaklaşım olacağı esasında ırk, yaş, cinsel tercih, sınıf ve etnisitenin de dikkate alınmasının gerekliliği çalışmalarda vurgulanmıştır.

Feminist teori, afetlere ilişkin sosyal kuramlardaki eksikliği yani “kadın” unsurunu düşünmeye ve araştırmaya yardımcı olacaktır. Kadınların afetlere ilişkin çalışmalardan dışlanması veya yeterince yer verilmemesi, onların tecrübe ve deneyimlerinin önemli kısmının görülmemesine yol açabilecektir. Enarson ve Phillips, feminist kuramların afet araştırmaları kapsamında amacına uygun olduğunu düşündükleri liberal feminizm, küresel feminizm, sosyalist feminizme öncelik vermektedir. (Enarson ve Phillips, 2000: 1-23). Liberal feminizm, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri, eğitim hakkındaki engellere, kadının sosyokültürel değersizleştirilmesinin yanı sıra cinsiyete dayalı iş paylaşımlarındaki sınırlandırmalara dayandırır. Bütünlük afet yönetimi araştırmaları da kadınların afetler durumunda kaynaklara erişiminin kısıtlı, bilgiye erişimin eşit olmadığını veya afetlerde ayrımcı uygulamaları açıklayabilmek için kullanmaktadır. Aynı zamanda bu yaklaşım, cinsiyete dayalı kalıp yargıların bütünlük afet yönetiminin her aşamasını nasıl etkilediğini de araştırmanın önünü açmaktadır. Liberal feminizm, kadının kamusal alanda lider olma ve kamusal ve özel alanda eşit konumda olmasını savunmaktadır. Afet yönetimi açısından kadınların her aşamaya dahil edilmesi ve temsil edilmeleri için zemin sağlayabilmektedir. Sosyalist feminizm, afet araştırmalarına bu perspektiften bakan biliminsanlarına göre, afetlerdeki kırılmalıklar, ataerki yapı, kapitalist ve sömürgecilik dinamikleri içinde anlaşılabilir. Kadınların konumu temelindeki esas sorunun, erkek egemen toplumun ve kapitalist sistemin sömürüsü olduğunu aynı zamanda erkeklerin cinsiyetlendirilmiş iş bölümündeki ataerki yapıdan faydalandıklarını ileri sürmektedir. Afetler özelinde, kadının hane içinde ve kamusal alandaki kapasiteleri üzerindeki çalışmaları teşvik etmektedir. Küresel feminizm, kadın çalışmalarına küresel yaklaşım getirmesi, bölgesel ve yerel kalkınmışlık farklılıklarını gündeme getirmesi, uluslararası düzeyde eşitsizliklere vurgu yapması ile afet araştırmalarını cinsiyet özelinde incelemeye teşvik edebilmektedir. Kadınlar

üzerindeki erkek baskısının ve uygulanan her türlü şiddetin (fiziksel, cinsel, psikolojik) önünde duran radikal feminizm, afetler özelinde savunmasızlık ve kırılganlık bakımından teşvik edici olabilir (Yalçın, 2020: 32-40).

2.3.1. Afet ve Kadın

Doğa veya insan kaynaklı afetler toplumu oluşturan bireyleri farklı şekilde etkileyebilir. Buna karşılık her bireyin afetler karşısında verdiği yanıt farklılaşabilmektedir. Afetlerin etkileri, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler üzerinde daha belirgin ve yıkıcı olabilmektedir. Tehlike tiplerine, kimlerin maruz kaldığına, hazırlıklı olmaya, bireysel ve toplumsal kapasiteye bağlı olarak afetin etkileri değişiklik göstermektedir. Afet ve cinsiyet alanında yapılan bilimsel araştırmalar, kadının ve erkeğin afetlerden farklı şekillerde etkilendiğini ve başa çıkma kapasitelerindeki farklılıkları ile bunlara etki eden değişkenleri ortaya koymaktadır. Afetlerde kadın ve erkeklerin etkilenme şekilleri ve kırılganlık düzeyleri de farklılaşmaktadır. Kadınları afetler karşısında kırılgan/savunmasız hale getiren etkenler sosyokültürel gerçeklerle ilişkili olabilmektedir. Normal koşullarda eğitime ve kaynaklara erişim güçlükleri, kısıtlı hareketlilik, kamusal alanda görünür olmama, fırsat eşitsizlikleri gibi sebepler onları afetler karşısında daha kırılgan hale getirebilmektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin unsurlar sebebiyle kırılganlık düzeyleri değişenlik gösterebilmektedir. Bununla birlikte savunmasızlık, ekonomik, sosyal, dini, fiziksel ve çevresel faktörlere göre değişiklik göstermektedir. Yoksul, ötekileştirilmiş insanlar ve bazı toplumlarda kadınlar kaynaklara ve fırsatlara daha az erişime sahip olmaları nedeniyle afetlerle başa çıkmada başarısız olabilmektedir. Afetler sırasında kadınların “bakıcı ve koruyucu rolleri” kişisel başa çıkma kapasitelerine ek bir yük getirebilmektedir. Yaşlı ve engelli bireylerin bakımının yanı sıra tahliye sırasında, çocuklar ve hayvanların taşınması kadınların sorumluluğunda görülmektedir. Ayrıca şiddet, cinsel saldırı, insan ticareti ve istismar ile karşı karşıya kalabilmektedir. Kadınların büyük çoğunluğunun tırmanma ve yüzme pratiğinin olmaması afetlerde özellikle; sel, heyelan ve tsunami nedeniyle can kayıpları ile sonuçlanmıştır (Pincha, 2009: 28-35). Toplumların sosyal ve kültürel kısıtlılıkları ve normları, bunların “kadınsı” etkinlikler olmadığını dikte etmektedir.

DSÖ raporu, 2004 Hint Okyanusu tsunamisinde ölümlerin %80'inin kadın olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda rapor, afetlerde kadın ve çocukların, erkek nüfusa göre %75 daha savunmasız olduğunu göstermektedir. Afetlerin doğrudan etkilerinin yanı sıra kadınlar sağlık sorunları, cinsel sağlık, üreme sağlığı ve şiddet sorunlarıyla da karşı karşıya kalmaktadır. Plümper ve Neumayer (2007) çalışmasında, 141 ülkedeki afetleri araştırmış ve afetlerdeki ölümlerin doğrudan cinsiyet farklılıkları ile bağlantılı olduğunu belirtmişlerdir. 1991'de Bangladeş'teki kasırga sırasında, toplam 140.000 kişiden ölenlerin % 90'ı kadınlardan oluşmaktayken, 2003 yılında Avrupa'nın sıcak dalgasında erkeklerden daha fazla kadın ölmüştür. Yine Amerika'daki Katrina kasırgası sırasında kadınların daha fazla zarar gördüğü ve ölüm sayısının arttığı bildirilmiştir (Neumayer ve Plümper, 2007: 551-566; Khalida vd., 2020: 727-738). 1996'da Fothergill, sosyal yapıdaki eşitsizlik nedeniyle birçok gelişmekte olan ülkede kadınların ve çocukların afetlerde en savunmasız nüfus olduğunu yazmıştır. Kadınların afetlere karşı savunmasızlığını açıklamak için toplumsal faktörleri incelemiş ve kadınların bakıcı olarak rolleri ile kısıtlı hareketlilik etkenleri üzerinde durmuştur (Fothergill, 1996: 33-56).

Afetlerde savunmasızlık/kırılganlık vurgusu, afetler ve toplumsal cinsiyet alanındaki araştırmaların teorisini oluşturmuştur. Afet araştırmalarında hem zarar azaltma ve hazırlık için hem de mukavemet ve iyileştirme sürecinde afet dirençliliğine giden yollar oluşturmak açısından toplumsal cinsiyete dayalı kırılganlıkların karmaşıklığını ele almak ve çözümlemek zorunludur (Zaidi ve Fordham, 2021: 1-7). Kadınlar sahip oldukları becerileri, deneyimleri ve bilişsel farkındalıkları ile afetlerde güçlü aktör olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple araştırmalar kadınların kapasitesini güçlendirmeyi ve toplumsal rollerine ilişkin yaşadıkları sorunların çözülmesini vurgulamaktadır. Buna rağmen araştırmalar son dönemlerde artmakla birlikte sınırlı kalarak yeterli düzeye ulaşamamıştır. Afetlerde kadınların sesleri, deneyimleri ve becerileri yeterince tanınmamakta, kullanılmamakta ve büyük ölçüde belgelenmemiş durumdadır. Cinsiyet konuları, birçok alanda dikkat çekmesine rağmen, afet riskini azaltma çalışmalarında, müdahale ve kurtarma çabalarında yeterince araştırılmamıştır.

Toplumların kendi içinde farklılaşan ve kendilerine özgü bir yaşam biçimi ve değerleri vardır. Sahip olunan bu değerler bütünü ve özellikleri itibarıyla toplumların kültürel yapısını, içinde var olan insanların davranış şekillerini, algılarını, tutumlarını

ve bakış açılarını anlamlandırmak mümkün olabilmektedir (Turker ve Karadag, 2019: 271-295).

Afet ve cinsiyet ilişkisi, farklı kültürel, politik, ekonomik ve sosyal koşullar çerçevesinde toplumsal olarak oluşturulmuştur. Bununla birlikte eril ve dişil için farklı karmaşık toplumsal sonuçlar olduğu görülmektedir. Her kültürde farklı toplumsal cinsiyet güç ilişkileri oluşmaktadır. Toplumsal güç ilişkilerinin incelenmesine yönelik Connell'in araştırmalarına bakmak yol gösterici olacaktır. Connell toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması için üç temel etkenin sorgulanmasını ve adil yaklaşımlar sergilenmesini vurgulamaktadır. Bunlardan ilki, iş bölümü, ikincisi, otorite, üçüncüsü ise, kişisel ilişki yapısı ve duygulanımdır (Connell, 130-139). Toplumsal cinsiyet ilişkilerine yönelik inşa edilen yaşam biçimleri ve beklenen davranışların adaletsizliğini feminizm hepimize göstermiştir. Connell kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri sorgularken ilk yapıda iş bölümünden bahsetmiştir. Ev işleri, emek piyasasının ayrımcılığı, ücretli ve ücretsiz işler arasındaki bölünmeler, çocuk bakımı ve kadına/erkeğe ait işler yaratılması, eğitimde ayrımcılık, terfide ayrımcılık, ücretlerde eşitsizlik gibi etkenler bu yapı içinde değerlendirilmiştir. Kadına çocuk bakımı sorumluluğunu yüklemek, ev işlerini kadının işi görmek, ev işini ücretsiz emek görmek, çalışma yaşamında cinsiyet ayrımcılıklarını kabul etmek, aynı işe karşılık kadın olduğu için az ücret ile karşılaşmak, terfi konusunda cam tavanlara takılı kalmak tümüyle cinsiyetçi yaklaşımların bir sonucudur. Kadınlar karşılaştıkları ayrımcılıklar ve cinsiyetçi tavırlara yönelik mücadele konusunda her işi yapabileceklerini göstermiş ve birçok iş kolunda yerlerini almışlardır. Connell'in işaret ettiği ikinci yapı ise otorite ile ilgilidir. Otoritenin eril olarak algılanışı; otoritenin başında olan kadın cinsinin erkeksi olması, bulunduğu konuma uygun davranmaya çalışan kadının davranışları otoritenin erkek egemen olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Connell'in son olarak işaret ettiği yapı, duygulanım ve kişisel ilişki yapısıdır. Bireylerin duygusal yapısı toplumsal şekillenmelere maruz kalmaktadır. Güven, kıskançlık, dayanışma gibi faktörler tarihsel süreçte toplumda şekillenen örüntüler değil de evrensel nitelik taşıdığı gibi sunulmaktadır. Hangi kadına güvenilir ya da hangi erkeğe güvenilir; erkeğin kıskançlık üretmesiyle kadının kıskançlık üretmesi arasındaki farklılıklar; çocuk bakımı ile ilgili duygusal ilişkilerin herhangi bir biyolojik yapıya, fizyolojiye ya da hormonlara dayanmadığı tıp dünyasında bilinmektedir. Böylesi toplumsal üretimin

sonucu olan kalıplar nedeniyle erkeğin kurması gereken sevgi ve şefkat ilişkisi kurulmamış olabiliyor. Connell bu yapılar çerçevesinde toplumsal cinsiyet düzeninin ve güç ilişkilerinin çözümlenebileceğini düşünmektedir.

Toplumsal cinsiyet dinamikleri, afetlere hazırlıklı olma düzeylerinden, toplumsal mukavemete ve iyileşmeyi destekleyebilecek başa çıkma kapasitelerine erişime kadar birçok faktörle ilişkilidir. Bütünleşik afet yönetiminde başarılı olabilmek için tüm değişkenlerin ve birbirine etki eden faktörlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Kadınlar değişimin önemli aktörleridir ve konu afet planlaması, mukavemet ve iyileştirme olduğunda karar alma süreçlerine katılımları ve liderlikleri çok önemlidir.

2.3.1.1. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Uluslararası Mevzuat

2.3.1.1.1. CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)

Afet durumunda kadın ve çocukların haklarını garanti altına alan uluslararası bir sözleşmedir. 1979'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen CEDAW, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı açıkça “temel insan hakları ihlalleri” olarak tanımlayan ilk uluslararası insan hakları aracıdır. Sözleşmeye göre madde 1’de,

Kadınlara karşı ayırım deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

denmektedir. Sözleşme 1981 yılında yürürlüğe girerek dünya çapında cinsiyet eşitliliğini önemseyen ve hayata geçirilmesini hedefleyen önemli bir anlaşmadır. Taraf devletlere, kadın ve erkek eşitliği ilkesini benimseyerek mevzuatlarına dahil etmesini, kadına karşı ayrımcılığı önleyici politikalar izlemesini ve gerekli tedbirleri alma sorumluluğunu yüklemektedir (Zwingel, 2005: 400-424). 1985 yılında Türkiye CEDAW’ı imzalayarak 19 Ocak 1986 yılında yürürlüğe girmesini sağlamıştır. Sözleşmenin ilk dört maddesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında yol

gösterici olmakla birlikte cinsiyete bağlı ayrımcılığın sona erdirilmesi için genel çerçeve çizilmiştir. CEDAW, tarihsel süreçte kadınların süreklilik arz eden ayrımcılıkla karşı karşıya kalmasının doğal bir sonucu olarak, çok kapsamlı ve çok yönlü bir insan hakları sözleşmesi niteliğinde olup, hem kamusal yaşamda hem de özel yaşam; ev ve aile yaşamı dahil, ayrımcı söylemler, kalıp yargılar ve kalıp davranışların ortadan kaldırılmasını öngörmektedir (Englehart ve Miller, 2014: 22-47; Dinçer, 2014: 16). Madde 5 (a) taraf devletleri, diğerlerinin yanı sıra, “erkekler ve kadınlar için kalıplaşmış rollere” dayanan uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla “erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmeye” davet etmektedir. Kalıplaşmış roller ve davranış kalıplarına ilişkin, cinsiyet stereotiplerine bakmak gerekmektedir. Cook ve Cusack, cinsiyet stereotiplemesi üzerine yazmış oldukları kitabında dört tip cinsiyet stereotipi tanımlamaktadır: biyolojik farklılıklar hakkında cinsiyet stereotipleri; erkeklerin ve kadınların cinsel ilişkilerine dair cinsel stereotipler; toplumda kadın ve erkeğe atfedilen rollere ilişkin cinsiyet rolü stereotipleri; ve cinsiyet stereotiplerinin ırksal, sosyo-ekonomik ve diğer stereotiplerle nasıl etkileşime girdiğini düşünen bileşik stereotipler olarak tanımlanmaktadır (Cook ve Cusack, 2010: 15). Bazı toplumsal cinsiyet kalıpları ilk bakışta iyi görünebilirken, örneğin kadınların bakım veren ve besleyici olduğu şeklindeki stereotipler gibi, kişilerin gelişimlerini sınırlayarak bireysel karar verme süreçlerini de etkilemektedir. Stereotipler, bir gruba belirli roller ve özellikler yükler. Kadınların besleyici ve zayıf, erkeklerin kavgacı ve güçlü olduğu ve eşcinsellerin gelişigüzel ve ebeveynlik için uygun olmadığı kavramları yer alır.

CEDAW Komitesinin kabul ettiği gibi, eşitlik ilkesinin “doğasında”, tüm insanların “kişisel yeteneklerini geliştirmede, profesyonel kariyerlerini sürdürmede, katı cinsiyet rolleri ve önyargılarla belirlenen sınırlamalar olmaksızın seçimler yapmada özgür olduğu” fikri vardır. Bu nedenle devletlerin insan hakları anlaşmaları gereği, basmakalıp yargılar/ön yargılar/klişeler ile mücadele etme yükümlülükleri bulunmaktadır (Brems ve Timmer, 2016: 2-3). İnsan hakları hukuku bağlamında kavramsallaştırmada ve tanımlamada, Rebecca Cook ve Simone Cusack, Gender Stereotyping: Transnational Legal Perspectives başlıklı kitaplarında, stereotipin tanımını, “Belirli bir grubun üyeleri tarafından sahip olunan nitelikler veya özellikler veya bunlar tarafından gerçekleştirilmesi gereken roller hakkında genelleştirilmiş bir

görüş veya önyargı” olarak tanımlamaktadır (Cook ve Cusack, 2010: 25). Cinsiyet stereotipleri ve bunlarla ilişkili ön yargılar, suça, şiddete ve diğer hak ihlallerine neden olmaktadır. Örneğin, cinsel stereotipler ve cinsiyet rolü stereotipleri, erkek partnerler tarafından kadınların öldürülmesinde ve istismarında sıklıkla rol oynamaktadır. Devletlerin, bireyleri hak ihlallerinden koruma yükümlülükleri gereğince, şiddet eylemlerini soruşturma ve cezalandırma sorumluluğu vardır. Aynı zamanda CEDAW’ın stereotipi ile ilgili hükümleri, hak ihlallerinin altında yatan cinsiyet klişe/ön yargıların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunması gerekmektedir. Kadınların şiddet ve ayrımcılık deneyimleri yalnızca cinsiyetlerine değil, aynı zamanda sosyal sınıflarına, sosyoekonomik durumlarına, etnik kökenlerine ve dinlerine de bağlı olduğunu gösteren araştırmalar alanyazında mevcuttur (Cheah, 2021: 1-42).

2.3.1.1.2. Kadına Yönelik Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul’da imzaya açılan kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi; Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, sözleşmeyi 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış ve 14 Mart 2012 tarihinde onaylamıştır (Bayraktar, 2018: 89).

Avrupa Konseyi, insan haklarının korunmasında önemli bir rol üstlenerek *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ni (İstanbul Sözleşmesi)* kabul etmiştir. Sözleşme imzaya açıldığı günden itibaren her kademedede, kamuoyunda, bölgesel ve yerel yönetimlerde, parlamentolarda, medyada, sivil toplum örgütlerinde ve akademik camialarda önemli destek görmüştür. Aynı zamanda kadınları ve kız çocuklarını şiddetten korumaya yönelik vizyonuyla ulusal ve uluslararası ödüller almıştır (Avrupa Konseyi, 2011: 3). Sözleşmenin en önemli özelliği, ev içi şiddetin ve kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve bunlar ile mücadele edilmesine ilişkin standartları öngören ve taraf devletleri hukuki olarak bağlayan bir sözleşme olmasıdır.

İstanbul Sözleşmesi'nde kadına karşı şiddet; kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık olarak, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak tanımlanmıştır. Aile içi şiddet ise, eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikametgahı paylaşmakta olsun veya olmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya aile biriminde veya mevcut veya daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri olarak tanımlanmıştır (İstanbul Sözleşmesi, madde 3). Sözleşme, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddeti temel almakla birlikte toplumsal cinsiyeti tanımlayan ilk uluslararası belgedir (Bakırcı, 2015: 135).

Kadın ve erkek arasında fiili ve hukuki eşitliğin sağlanmasının kadına yönelik şiddeti önlemede kilit bir unsur olduğunu benimseyen bu sözleşme madde 4'te kadınlara yönelik ayrımcılığı da yasaklamaktadır. Aynı zamanda taraf devletler ulusal anayasalarında veya ilgili diğer mevzuata "kadın erkek eşitliği ilkesini" dahil edecek ve bu ilkenin uygulamada gerçekleştirilmesini temin edeceklerdir. Kadınlara karşı ayrımcılık yapan yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldıracaklardır (Canikoğlu, 2015: 359). Sözleşmede toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayarak kadının güçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirilmesi ve uygulamaya yönelik hükümler de yer almaktadır. Sözleşmenin hükümlerine göre tarafların sözleşmeye dair uygulamalarını denetlemek için GREVİO (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Uzman Eylem Grubu) oluşturulmuştur (Çamurcu, 2021: 81).

Türkiye kamuoyunda "İstanbul Sözleşmesi" olarak bilinen "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Sözleşmesi"nden Cumhurbaşkanı kararı ile çekilmiştir. 19 Mart 2021 tarihinde 3718 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ile feshedilen sözleşmenin sona erme tarihi 01.07.2021 olarak tespit edilmiş ve resmi gazetede yayınlanmıştır (Resmi Gazete, Karar Sayısı: 3928). Türkiye'de sözleşmenin feshedilmesiyle birlikte kamuoyunda birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. İlk olarak sözleşmeden çekilmenin hukuka uygun olup olmadığı tartışılmış ve uluslararası bir sözleşmeden Cumhurbaşkanı kararı ile çekilmenin mümkün olup olmadığı sorgulanmıştır. Karar ile ilgili davalar açılmakla

birlikte asıl soru ve tartışma sözleşmeden çekilmenin kadına yönelik her türlü şiddetin ve ayrımcılığın artacağı yönündeki eleştirilerdir.

2.3.1.1.3. Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri

2000 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda binyıl kalkınma hedeflerinin belirlenmesine ve tartışılmasına yönelik özel bir oturum düzenlenmiştir. Birleşmiş Milletler 2015 yılına kadar yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasına yönelik hedefler belirlemiştir. Dünya yoksullarının sosyal, ekonomik ve çevresel şartlarında ilerleme kaydetmek için fikir birliği oluşmuştur. Birleşmiş Milletler Milenyum Zirvesi 2000 yılında Birleşmiş Milletlerin New York kentinde bulunan merkezlerinde yapılarak zirvenin sonunda Milenyum Deklerasyonu kabul edilmiştir. Bu Deklerasyonda bazı değerlere ve hedeflere yer verilmiştir. Küresel anlamda eşitlik, insanlar arası eşitlik ve insan haysiyetine ilişkin değerleri ve ilkeleri desteklemek amacıyla kolektif bir sorumluluk kabul edilmiştir. Zirve'de sekiz amaç belirlenerek bu amaçlar Milenyum hedefleri olarak tanımlanmıştır:

- Açlığı ve aşırı fakirliği ortadan kaldırmak
- İlköğretimde evrensel başarıyı sağlayabilmek; tüm kız ve erkek çocuklarının ilköğretim sürecini bitirmesini sağlamak
- Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların güçlendirilmesini ve kapasitelerinin artırılmasını sağlayabilmek
- Çocuk ölüm oranlarını azaltmak
- Anne sağlığını iyileştirmek ve korumak
- HIV / AIDS, sıtma (malaria) ve diğer hastalıklarla mücadele etmek
- Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak
- Kalkınma için küresel işbirliği hedefleri benimsenmiştir (Gedik, 2020: 200-201)

Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri çerçevesinde kadınların güçlendirilmesi, kapasitelerinin artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve sağlık kapasitelerinin güçlendirilmesine ilişkin hedefler sürdürülebilir kalkınma açısından afet risklerinin azaltılmasındaki önemi vurgulanmaktadır.

Birleşmiş Milletler 1983 yılında, Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında, yirmi farklı ülkeden gelen katılımcılardan oluşan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca Brundtland Raporu (Ortak Geleceğimiz) hazırlayarak 1987 yılı itibariyle Genel Kurul'a sunmuştur. "Sürdürülebilir kalkınma" kavramı ve düşüncesi ilk kez raporda ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Kalkınmacı ideoloji ile çevreci ideolojiyi uzlaştıran ve giderek ağır boyutlara ulaşan çevre sorunları karşısında insanlık için gelişme ve kalkınmanın sürdürülebilir olması gerektiği vurgulanmıştır (Bozlağan, 2005: 1019-1020). Kalkınma ve çevre arasında köprü oluşturabilmek için sonraki süreç ise, 1992 yılında Rio de Janeiro' da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'na düzenlenen ve dünya zirvesi olarak adlandırılan konferanstır. Rio Dünya Zirvesi olarak tanınan konferansın çıktıları, Rio Deklerasyonu, Gündem 21, Ormanların sürdürülebilir yönetimine ilişkin prensipler raporu kilit çıktılar olmakla birlikte, ek olarak hukuki bağlayıcılığı olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler Biyoçeşitlilik Sözleşmeleri de imzaya açılmış olduğu bilinmektedir (Alada vd., 2012: 95-96).

2.3.1.1.4. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Binyıl Kalkınma Hedeflerinin ötesine geçerek evrensel eylem çağrısında bulunan Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri, tüm insanlık ve varlık için ortak eylemsel ilkeleri sunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma amaçları, 1. yoksulluğa son, 2. açlığa son, 3. sağlık ve kaliteli yaşam, 4. nitelikli eğitim, 5. toplumsal cinsiyet eşitliği, 6. temiz su ve sanitasyon, 7. erişilebilir ve temiz enerji, 8. insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, 9. sanayi, yenilikçilik ve alt yapı, 10. eşitsizliklerin azaltılması, 11. sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, 12. sorumlu üretim ve tüketim, 13. iklim eylemi, 14. sudaki yaşam, 15. karasal yaşam, 16. barış, adalet ve güçlü kurumlar, 17. amaçlar için ortaklıklar olarak belirlenmiştir (UNDP, 2022). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 2015'te, Dünyamızı Dönüştürmek: 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemini kabul ederek yeni çerçevenin hedeflerini oluşturmuştur. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 193 üye ülkenin imzası ile kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 17 temel amaç ve bu amaçlara bağlı olarak oluşturulan 169 adet hedeften oluşmaktadır. Bu küresel gündem herkes için insan hakları prensibini öne çıkaran

anlayışla 2030 yılına kadar üye ülkelerin kalkınma planlarını ve politikalarını geliştirmesini öngörmektedir. Toplum kadını ve erkeğiyle bir bütündür ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri 17 temel amaç ve bunlara bağlı hedefler belirlenirken bu çerçevede bir yaklaşım sergilenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Hedefi 1. Yoksulluğun tüm biçimlerinin her yerde ortadan kaldırılması:

Hedefi 2. Açlığın sona erdirilmesi, gıda güvenliği ve daha iyi beslenme güvencesinin sağlanması; sürdürülebilir tarımın desteklenmesi

Hedefi 3. Sağlıklı yaşamların güvence altına alınması ve her yaşta esenliğin desteklenmesi

Hedef 4. Kapsayıcı ve eşitlikçi, nitelikli eğitimin güvence altına alınması ve herkes için yaşam boyu öğrenimin desteklenmesi

Hedef 5. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi

Hedef 6. Herkes için suyun ve sıhhi koşulların erişilebilirliği ve sürdürülebilir yönetiminin güvence altına alınması

Hedef 7. Herkesin uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişiminin güvence altına alınması

Hedef 8. Kesintisiz, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin, tam ve üretken istihdamın ve herkes için insana yakışır işlerin desteklenmesi

Hedef 9. Dayanıklı altyapıların inşası, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmenin desteklenmesi ve yenilikçiliğin güçlendirilmesi

Hedef 10. Ülkeler içinde ve arasında eşitsizliklerin azaltılması

Hedef 11. Şehirlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılınması

Hedef 12. Sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının güvence altına alınması

Hedef 13. İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele konusunda acilen eyleme geçilmesi

Hedef 14. Sürdürülebilir kalkınma için okyanuslar, denizler ve deniz kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı

Hedef 15. Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımının korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi, ormanların sürdürülebilir yönetimi, çölleşme ile

mücadele, karasal bozulmanın durdurulması ve iyileştirilmesi ve biyoçeşitlilik kaybının engellenmesi

Hedef 16. Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumların desteklenmesi, herkes için adalete erişimin sağlanması ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumların inşası

Hedef 17. Uygulama araçlarının güçlendirilmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Ortaklığın canlandırılması (UNDP, 2022).

Amaç ve amaçlara bağlı olarak oluşturulan hedefler bu şekilde belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleri araştırma bulgularımız çerçevesinde de önemsenmiştir. Sonraki bölüm bütünlük afet yönetiminde kadınların afet deneyimleri ve öğrenilmiş derslerine yönelik değerlendirmeler ile devam edecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİNDE KADINLARIN AFET DENEYİMİ VE ÖĞRENİLMİŞ DERSLER

3.1. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Nitel araştırmalar kişilerin olaylara ilişkin deneyimlerinin anlamını, bakış açılarını, tutumlarını, duygularını ve algılarını ortaya çıkarmada kullanılan güçlü bir araştırma yöntemidir (Creswell, 2013; Mertens, 2014; Gürbüz ve Şahin, 2016). Nitel araştırmalar disiplinlerarası bütünlük bakış açısıyla, araştırma problemlerini yorumlamacı yaklaşımla inceleyen araştırma yöntemidir (Glesne ve Peshkin, 1992: 7). Kişilerin kendi potansiyellerini farketmelerini ve bilgiyi derinlemesine incelemeyi sağlar. İçerik analizleri, betimsel analizler, anlatı ve söylem analizleri gibi metin analizlerinin yapılmasını sağlar. Aynı zamanda, sayısal olmayan verilerin sorgulamalarının yapılmasını da kapsar (Jackson vd, 2007: 23-25; Strauss ve Corbin, 2014). Çeşitli disiplinlere dayanan ve güçlü kuramsal temelleri olan nitel araştırmalar, insanların davranışını bulundukları ortam içinde çok yönlü anlamayı hedeflemektedir. İnsan davranışları esnek yapı içinde bütünlük bakış açısıyla araştırılabilir ve bu yaklaşımla insanların deneyimleri büyük önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 37-38). Aynı zamanda nitel araştırma yöntemlerinin devasa bir çeşitliliği kapsamı, araştırma soruları bakımından bu yöntemin seçilmesinde önem taşımaktadır (Punch, 2014: 132). Nitel araştırmalar, örneklem büyüklüğü için belirlenmiş bir kuralın olmadığı, araştırma soruları ve amacı doğrultusunda örneklem büyüklüğüne karar verilebilen, esnek bir yapıya sahip olan araştırma tasarımıdır. Nitel araştırmalarda genellikle küçük bir örneklem grubu seçilmekle birlikte veriler tekrarlamaya başladığında, diğer bir ifade ile veriler doyuma ulaştığında örneklemin sonlandırılmasının bir ölçüt oluşturduğu belirtilmektedir (Patton, 2005; Creswell, 2013; Neuman, 2014; McNabb, 2015; Rubin ve Babbie, 2016; Baltacı 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2018: 37-38). Nitel araştırmalar, bireylerin toplumsal yaşamını ve içinde bulunduğu dünyayı nasıl algıladığını yorumlamaya çalışan, niçin, hangi şekilde gibi sorulara yanıt bulmaya çalışan bir metodolojiye sahiptir. Bu araştırmada, afet deneyimi olan kadınlardan derinlemesine bilgiler edinerek, yeni bilgilerin üretilmesi

için sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda sıklıkla tercih edilen yöntemlerden olan nitel araştırma yönteminin kullanılması uygun bulunmuştur.

3.2. ARAŞTIRMA DESENİ

Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen benimsenmiştir. Fenomenolojik desen, kişilerin yaşadığı deneyimleri detaylı bir şekilde irdelemeyi ve yaşadıkları deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymayı hedefleyen nitel bir metodolojik yapıdır. Fenomenolojik desen kişilerin yaşamış oldukları deneyimleri anlamlandırmaya ve yorumlaya olanak tanır (Husserl, 2012: 143; Rubin ve Babbie, 2016). Fenomenolojik desenin esas amacı, olgu ile ilgili deneyimleri, evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgeyerek nesnenin özünü anlamlandırabilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 69-71). Nitel araştırma yöntemlerinde tümevarım ilkesi hakim olmakla birlikte, doğruluğu ya da yanlışlığı test edebilmek için önceden belirlenmiş bir kuram veya hipotez yoktur. Araştırmacı, topladığı verilerden hareketle incelemiş olduğu probleme ilişkin ana temaları belirleyip, veriler ile anlamlı bir yapı oluşturma gayretindedir (Strauss ve Corbin, 2014; Charmaz, 2015: 35-37; Yıldırım. ve Şimşek, 2018: 47-48).

Fenomenolojik desen araştırmaları, günlük yaşamda farkında olunan olay ya da durumların derinlemesine incelenerek bilgi edinmemizi hedefleyen durumlara odaklanmaktadır (Van Manen, 1990: 9). Deneyimler, yaşanmışlıklar, algılar ve farklı olgular günlük yaşamın birer parçasıdır. Ancak karşılaşılan tüm durumlar için bir anlam çıkarımında bulunmak mümkün olmayabilir. Bu nedenle, fenomenolojik desen tasarımı yaşamın içindeki olguları ve olay örgülerini araştırmayı hedefleyen araştırmalar için kullanılmaktadır.

Araştırmamızda, farklı afet tiplerini deneyimleyen ve farklı illerden katılım sağlayan kadınların afetlere ilişkin deneyimlerini derinlemesine incelemeyi hedeflediğimiz için fenomenolojik desen yaklaşımını benimsedik. Kadınların karşılaştıkları afet tipleri, sel, heyelan, deprem, saldırı, savaş, yangın, Covid-19 pandemisi ve kuraklıktır. Araştırmaya dahil olan kadınların yaşadıkları iller, Ordu, Elazığ, Bingöl, Van, Hatay, İzmir ve Düzce'dir.

3.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

İnsan varlığını dışlayan yönetim modelleri günümüz koşullarında başarılı çözümler sunmamakla birlikte yeni krizleri de tetiklemektedir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, sorunların çözümüne yönelik yönetim felsefesini, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokratik yönetimi, sivil toplumların katılımını önermektedir. Afetlere ilişkin oluşturulacak politikalarda yönetim en önemli araçtır. Kamu idaresi, halk, sivil toplum örgütleri ve diğer tüm paydaşlar arasında ortak sinerjinin oluşturulması ve uzlaşma kültürüyle kamu yararı oluşturulması hedeflenmektedir. İdare yetkiyi ve elindeki gücü tek başına yönetmek yerine, birlikte karar alma-verme, yetki ve sorumluluk paylaşımını benimsemektedir. Bu çerçevede araştırmamıza paydaşlar dahil edilmiştir. Toplumda cinsiyet sorunları, göz ardı edildiğinde ve etkin bir biçimde ele alınmadığında sürekliliğini korumakta ve afetlerde varolan sorunların, eşitsizliklerin daha da artmasına neden olmaktadır. Bütünleşik afet yönetim döngüsü içinde kadınların pratik ve stratejik ihtiyaçlarının ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Bu araştırmada, farklı afet tipleri yaşamış kadınların deneyimlerine ilişkin temaları ortaya çıkarmak ve kadınların gözünden bütünleşik afet yönetiminde var olan sorunların çözümüne ilişkin gelecek yönelimli öneriler geliştirebilmek ve uygulanabilir yeni stratejiler sunabilmek hedeflenmiştir. Bu çerçevede paydaş olarak kabul ettiğimiz ilgililerden elde edilen veriler ile yeni stratejiler geliştirebilmek ve uygulanabilir kılmak diğer önemli bir hedefimizdir.

3.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Afetler söz konusu olduğunda gelecek, yalnızca niceliksel olarak daha fazla afet üretmeyecek, aynı zamanda şu anda sahip olduğumuzdan veya geçmişte sahip olduğumuzdan niteliksel olarak daha şiddetli afet tiplerine de yol açabilecektir. Uluslararası ve ulusal stratejik çerçevede, kadınlar afet yönetimi süreçlerinde önemli paydaşlardan kabul edilmektedir. Kadınlar hane içi düzeyde, yerelde ve ulusal düzeyde afetlere hazırlık, zarar azaltma, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Fakat temelde karar alma mekanizmalarında yer almamaları;

topluluklar arası eşitlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Kültürel, sosyoekonomik ve toplumsal faktörler, kadınların karar alma süreçlerine katılma fırsatlarını ve varolan yeteneklerini de sınırlamaktadır. Organizasyondaki sınırlı roller beraberinde sorunların etkinliğini de arttırmaktadır. Literatür çalışmaları ve saha deneyimlerinde, kadınların savunmasız olarak adlandırılması ve konumlandırılmasıyla ilişkili değerlendirmeler görülmektedir. Aynı zamanda görülmüştür ki, kadınların afetlere karşı dirençli hale gelmeyi sağlayacak kapasiteleri, yetenekleri, tecrübeleri, bilgileri ve algı düzeyleri yüksek seviyededir.

Araştırma konusu olarak farklı afet tipleri yaşayan kadınların farklı illerden araştırmaya dahil edilmesi ve maksimum örneklem çeşitliliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Araştırma örneklem alanının çeşitliliği, deneyimleri derinlemesine incelememize olanak tanımıştır. Farklı illerde afet yönetiminin kurumsal işleyişine ilişkin paydaşların katılımları da önemli katkı sağlamıştır.

3.5. ARAŞTIRMACININ ROLÜ VE ÖZDÜŞÜNÜMSELLİĞİ

Araştırmacılar nitel araştırmalardaki konumlarını eleştirel bir şekilde belirtmek ve yansıtmak durumundadır. Nitel araştırmalarda araştırmacı daha etkin rol üstlenmektedir. Çünkü araştırmacı katılımcılar ile teması kuran, elde edilen verileri deşifre eden ve verileri kodlayarak tema haline getiren kişidir. Araştırmacı nitel araştırma süreci boyunca önyargılarının ve algılarının araştırmayı etkilememesine dikkat etmelidir. Özdeşimsellik ise araştırma süreci boyunca araştırmacının kendi varlığını sorguladığı anlamına gelmektedir. Araştırma sürecinde eleştirel değerlendirmeleri göz önünde bulundurarak aynı zamanda katılımcılarla olan konumunu da koruyarak yapmaya çalışmaktadır. Araştırmacı katılımcılar ile randevu gününe kadar farklı zaman dilimlerinde görüşmeler yapmış, sosyal konulardan konuşmuş ve karşılıklı güven ortamını oluşturmaya çalışmıştır. Katılımcılara görüşmelerden elde edilen araştırma verilerinin gizli tutulacağına ilişkin bilgi verilmiştir. Katılımcılardan bazıları araştırma verilerinin analizinden sonra araştırmayı görmek istediklerini belirtmişlerdir. Nitel araştırmalarda araştırmacının eğitim düzeyi, nitel araştırmalara ilişkin ilgisi, aldığı eğitim sertifikaları da önem arz etmektedir.

Araştırmacı, araştırma yöntemleri ile ilgili nitel araştırma yöntemleri eğitimi ve MAXQDA ile nitel veri analiz eğitim sertifikalarını almıştır (EK 2 ve EK 3).

3.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmaya deprem, sel, savaş, saldırı, heyelan, yangın, kuraklık ve salgın hastalık afet tiplerinden en az birini yaşamış kadınlar dahil olmuştur. Aynı zamanda araştırmaya katılan kadınlar sürece, İzmir, Elazığ, Ordu, Van, Düzce, Bingöl, Hatay illerinden katılım sağlamıştır. Araştırmanın sınırlılıkları,

- Tüm afet tiplerinden en az birini yaşamış kadınlara ulaşamamak
- Türkiye'nin her coğrafi bölgesinden kadının katılım sağlamamış olması
- Kadınların görüşme isteğini reddetmesi (Travmaların tetiklendiğini, anlatınca tekrar yaşıyormuş hissine kapıldığı için reddettiğini ifade edenler olmuştur.)
- Oluşturulan randevu saatlerinde kişilere ulaşamama,
- Kadınların araştırma için zaman ayıramamaları,
- Covid-19 pandemisi dolayısıyla yüz yüze görüşmelerin yapılamamasıdır.

Araştırmada paydaş görüşmeleri için AFAD, Belediye Başkanları, İtfaiye Daire Başkanlıkları, Kaymakam ve muhtarlar ile iletişim kurularak, yazılı olarak izin başvurusu yapılmıştır. Araştırmanın bu boyutundaki sınırlılıklar,

- Araştırma izinlerine geç dönüşler,
- Bilgi alamama, ilgililere ulaşım güçlüğü
- Araştırmaya katılımların reddedilmesi,
- Görüşme taleplerinin onaylanmaması,
- İlgililer ile iletişim kuramamadır.

3.7. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLELERİ

Araştırma ile ilişkili veriler aşağıdaki araştırma soruları çerçevesinde analiz edilmektedir

- Türkiye'de çeşitli coğrafi bölgelerde yaşayan kadınların afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılması gerekenlere ilişkin bilgi birikimleri ve farkındalıkları nasıldır?

- Afet deneyimi yaşayan kadınlar, afet anında hangi refleksleri göstermişler, davranış şekilleri neler olmuş ve neler yapmışlardır?
- Afetlerde kadınlar erken uyarıları dikkate almışlar mıdır?
- Afet sonrasında kadınlar neler yaşamışlardır? Afetlerde gereksinim duydukları hizmetler ve unsurlar nelerdir?
- Afetler kadınların toplumdaki rollerini nasıl etkilemiştir?
- Afetlerde kadınlar hizmetlere ve kaynaklara erişebilmişler midir?
- Kadınların afet yönetimine ilişkin karar alma mekanizmasındaki konumları nasıldır? Bütünleşik afet yönetim sürecine katkıları nelerdir?
- Toplumsal yapı ve kültürel değerler afetlerde kadınları nasıl etkilemiştir?
- Bütünleşik afet yönetimine kadınların katılımı nasıl teşvik edilebilir?

3.8. VERİ TOPLAMA ARAÇLARININ OLUŞTURULMASI

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsendiği için veri toplama yöntemi olarak, görüşme tekniği tercih edilmiştir. Görüşme tekniği nitel araştırmalarda toplumsal gerçekliği ortaya çıkarmada derinlemesine inceleme imkanı tanıdığı için sosyal bilimler alanında sıklıkla tercih edilmektedir (Yüksel, 2020: 547-552). Verilerin elde edilmesi için araştırmacı ve danışman öğretim üyesi ile birlikte yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun oluşturulması için geniş çerçevede alanyazın araştırması yapılmıştır. Alanyazın araştırmasından sonra konumuz özelinde, geliştirilmiş bir ölçek olmadığı tespit edilmiştir. Alanyazın araştırması sonucu araştırma soru havuzu oluşturulmuştur. Geniş kapsamlı oluşturulan araştırma soruları danışman öğretim üyesi ile birlikte değerlendirilmiş, düzeltmeleri yapılmış ve uzman görüşüne sunulur hale getirilmiştir.

Uzman görüşü için, altı profesör, üç doçent, iki afet yönetimi anabilim dalında doktora sürecine devam eden kişiye soru maddelerini içeren uzman görüş formu mail olarak gönderilmiştir. Uzman görüşlerinden 5 profesör, 2 doçent, iki doktora öğrencisi dönüş yaparak görüşlerini bildirmişlerdir. Uzman görüşlerinden sonra araştırma sorularının açık ve anlaşılabilirliğinin tespiti için bir kişi ile pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşme sonrası araştırma soruları netleştirilmiştir. Sonuç olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur (EK 5).

3.9. ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU

Araştırmada kullanmak için geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'na sunulmuştur. Başvuru Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 17 sayılı 17.12.2020 tarihinde alınan karar ile onaylanmıştır (02.12.2020 tarih ve 57485104-100.99-E.114344 sayı, EK1). Etik kurul onayı sonrası sivil toplum kuruluşları, sosyal ortamlar ve akranlar aracılığı ile afet yaşamış kadınlar ile iletişim kurulmuştur.

Paydaş görüşmeleri için İstanbul Büyükşehir Belediyesi (E-50626539-622.03 sayılı olur kararı) ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne (telefon ile bildirilmiştir) araştırma izni başvurusu yapılmıştır ve yazı ile olur alınmıştır.

3.10. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Nitel araştırma yöntemlerinde veri toplama süreci görüşme ve gözlem olması sebebiyle büyük bir örneklem grubunu kapsayacak şekilde çalışmak hem maliyet hem de zaman açısından mümkün olamamaktadır. Bununla birlikte büyük bir örneklem grubu ile çalışmak, görüşme yoluyla elde edilen verilerin analizinde zorluklar yaşatabilir. Bunun için nitel araştırmalarda araştırmacı genelleme kaygısı gütmekten mümkün olduğunca araştırmanın evreninde olması gereken çeşitliliği, farklılığı ve zenginliği temsil edecek bütünlük bir yaklaşım elde etmeye çalışır (Karataş, 2017: 69; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmamıza zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen, yaşadıkları afetlere ilişkin derinlemesine çalışmaya imkan sağlayabilecek amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesini benimsedik.

Araştırmaya deprem, sel, savaş, saldırı, heyelan, yangın, kuraklık ve salgın hastalık afet tiplerinden en az birini yaşamış kadınlar dahil olmuştur. Araştırmaya üç kişi Ordu ilinden, iki kişi Düzce ilinden, beş kişi Elazığ ilinden, bir kişi İzmir ilinden, bir kişi Bingöl ilinden, bir kişi Hatay ilinden, altı kişi Van ilinden katılım sağlamıştır. Araştırmanın paydaşları olarak İstanbul Afet Koordinasyon Merkezi müdür yardımcısı, Sinop Boyabat Kaymakamı, İzmir Foça Belediye Başkanı ve Hatay ilinden

bir muhtar katılmıştır. İstanbul Afet ve Acil Durum Başkanlığı sorulara yazılı olarak yanıt vermiştir.

3.11. ARAŞTIRMADA GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Geçerlik ve güvenilirlik araştırmalarda yaygın olarak kullanılan iki temel ölçüttür. Özellikle nicel araştırma yöntemlerinde geçerlik ve güvenilirlik ölçütleri bilimselliği belirleyen öğelerdendir. Nitel araştırmaya yönelik önemli eleştirilerden biri, güvenilirlik konusunda nicel araştırmalardaki gibi yöntemlerin ve testlerin olmamasıdır. Buna karşılık nitel araştırmalar için geçerlik ve güvenilirlik noktasında alınan önlemler bulunmaktadır. Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmacının çalışma konusunu yansız bir şekilde gözlemesi anlamını taşımaktadır. Nitel araştırmalarda içsel ve dışsal geçerlik kavramları karşımıza çıkmaktadır. İçsel geçerlik, inandırıcılık olarak da adlandırılabilir. İçsel geçerlik konusunda araştırmacıdan veri toplama süreci, verilerin analizi ve yorumlanmasında şeffaf tutum sergilenmesi ve tutarlı olması istenmektedir. Ayrıca elde edilen verilerin gerçekliği yansıtmaya düzeyi de geçerlik açısından önem taşımaktadır. Görüşme sürecinde araştırmacının katılımcıya belli aralıklarla “Bunu mu demek istiyorsunuz” sorusunu yöneltmesi ve teyit alması araştırmanın geçerliğini sağlayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 269-272). Nitel araştırmaların doğasına uygun olarak iç güvenilirlik yerine tutarlık, dış güvenilirlik yerine teyit edilebilirlik kavramları kullanılabilir. Araştırmacı görüşme sonrası katılımcıya öğrendiği bilgileri özet şekilde aktarabilir, araştırmacının aktarmış olduğu verilerin doğruyu yansıtıp yansıtmadığı katılımcıya sorulabilir. İnandırıcılık ve teyit edilebilirlik için doğru bir yaklaşım olacaktır. Diğer bir yaklaşım ise, araştırmacı katılımcıya araştırma raporunu gönderebilir, kendi algılarını yansıtıp yansıtmadığı sorulabilir ya da araştırmacı katılımcılar ile bireysel veya grup halinde teyit toplantısı yapabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 280-281). Bu araştırmada biz, görüşme sürecinde sorular sorarak teyitler aldık ve bireysel görüşme toplantıları yaptık. Teyid edici soruların sorulması ve bireysel toplantıların geçerliliği arttırdığını düşünmekteyiz. Veri kaynaklarının şeffaflık çerçevesinde aktarılmış olması ve elde edilen verilerin analizinde danışman öğretim üyesinin de desteğinin alınması araştırmanın iç ve dış güvenilirliğini arttırdığını düşünmekteyiz.

3.12. VERİLERİN ANALİZİ VE RAPORLANMASI

Görüşmeler 25.03.2021 tarihinde başlamış olup 29.08.2021 tarihinde sonlanmıştır. Veri toplama süreci, 25.04.2021 tarihinde başlamış olup, 29.06.2021 tarihinde sonlanmıştır. Araştırma verileri afet deneyimi olan 19 kadın katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Katılımcılara kar topu yöntemiyle ulaşılarak maksimum örneklem çeşitlemesi hedeflenmiştir. Görüşmeler telefon veya Zoom uygulaması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Görüşme öncesi katılımcılar ile tanışmak için telefon ile iletişim kurulmuş, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmayı kabul eden kişilerle randevular oluşturulmuştur.

Katılımcılar ile randevu gününe kadar farklı zaman dilimlerinde görüşmeler yapılmış, sosyal konulardan konuşulmuş ve karşılıklı güven ortamı oluşturulmuştur. Katılımcılara görüşmelerden elde edilen araştırma verilerinin gizli tutulacağına ilişkin bilgi verilmiştir. Katılımcılardan bazıları araştırma verilerinin analizinden sonra araştırmayı görmek istediklerini belirtmişlerdir. Randevu saatinde görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşmeye başlamadan önce katılımcıya bir kez daha araştırma ile ilgili bilgiler verilmiş ve sözlü onamları alınmıştır. Yazılı onam için katılımcılara “Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu” gönderilmiştir (EK 4). Tüm görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Araştırmacı görüşme sırasında ilgili notları tutmuş ve verilerin transkript edilmesinden sonra bu notları da aktarmıştır. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler 30-80 dakika aralığında sürmüştür. Görüşmelerin ardından ses kayıtları transkript edilmiş ve MS Word ile yazıya dökülmüştür. Araştırma verilerinin analizi için yazılım MAXQDA 2020 programına ilgili metin belgeleri eklenerek analiz sürecine geçilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz çeşitleri kullanılmıştır. İçerik analizinde verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçlanır. Betimsel analizde ise veriler önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenir ve yorumlanır. MAXQDA 2020 programı verilerin analiz edilmesinde görsel araçları nitel araştırmalar için zengin analiz imkanı sunması, metnin ana temalarını ve kavram haritalarının oluşturulmasına izin veren grafiksel imkanlar sunması ve anahtar kelimeleri kelime bulutuyla kapsamlı bir şekilde sunmamızı sağladığı için tercih edilmiştir.

Verilerin analizinde, verilerin kodlanması, kategori ve temaların oluşturulması, temaların ve kodların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması basamakları izlenmiştir.

Araştırmada verilerin analiz basamakları aşağıdaki şekilde yürütülmüştür:

- Görüşmeler Zoom uygulaması veya telefon aracılığıyla online şekilde ya da yüz yüze gerçekleştirilmiş olup görüşme süreci kayıt altına alınmıştır.
- Ses kayıtları tek tek dinlenerek MS Word programına transkript edilmiştir.
- Görüşme sürecinde notlar alınmış ise notların aktarımı MS Word belgesine aktarılmıştır.
- MS Word belgesine aktarılan veriler ile ses kayıtları karşılaştırılmış, yeniden düzenlemeler yapılmıştır.
- Düzenlenen veriler MAXQDA 2020 programına aktararak defalarca okunmuş ve kodlamalara başlanmıştır.
- Kodlama aşamasında uzman desteği (akran desteği, danışman öğretim üyesi) alınarak, kodlama süreci tamamlanmıştır.
- Kodlamalar tamamlanınca kategoriler ve temalar oluşturulmuştur.
- Kategori ve temaların oluşturulmasının ardından danışman öğretim üyesi ve doktora yapan akran ile veriler gözden geçirilmiş ve kesinlik kazandırılmıştır.
- Son süreçte bulgular yorumlamaya çalışılmış ve rapor edilmiştir.

3.13. BULGULAR

Araştırmanın bulgular bölümünde, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gerçekleştirilen görüşme sonrası elde edilen araştırma verileri içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri ile MAXQDA 2020 programında analiz edilmiştir. MAXQDA 2020 programı verilerin analiz edilmesinde görsel araçları nitel araştırmalar için zengin analiz imkanı sunması, metnin ana temalarını ve kavram haritalarının oluşturulmasına izin veren grafiksel imkanlar sunması ve anahtar kelimeleri kelime bulutuyla kapsamlı bir şekilde sunmamızı sağladığı için tercih edilmiştir. Elde edilen bulgular ilk olarak katılımcıların demografik verilerine, görüşme sürelerine ve fiziksel becerilerine ilişkin değerlendirmeler ile başlamıştır. Sonrasında sırasıyla temalara ilişkin analizler görseller ile sunulmuş ve verilerin

yorumlanması yapılmıştır. Araştırmanın problem cümleleri, amacı ve kavramsal analizlere yönelik değerlendirmelere bulgular bölümünde yer verilmiştir. Araştırmada, farklı afet tipleri yaşamış kadınların deneyimlerine ilişkin temaları ortaya çıkarmak ve kadınların gözünden bütünleşik afet yönetiminde var olan sorunların çözümüne ilişkin gelecek yönelimli öneriler geliştirebilmek ve uygulanabilir yeni stratejiler sunabilmek hedeflenmiştir. Bu çerçevede paydaş olarak kabul ettiğimiz ilgililerden elde edilen veriler ile yeni stratejiler geliştirebilmek ve uygulanabilir kılmak diğer önemli bir hedefimizdir.

Araştırmada on dokuz kadın katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara kar topu yöntemiyle ulaşılarak maksimum örneklem çeşitlenmesi hedeflenmiştir. Katılımcı sayısı için, verilerin tekrarlamaya başlaması, diğer bir ifade ile veriler doyuma ulaşması örneklemin sonlandırılmasında bir ölçüt kabul edildiği için on dokuz katılımcı ile araştırma yürütülmüştür. Araştırmanın kadın katılımcılar ile görüşme sürecindeki sınırlılıklar, travmaların tetiklendiğini düşünen ve hala anlatınca yaşıyormuş hissine kapılan katılımcıların görüşme isteğini reddetmesi, yoğunluk sebebiyle (düğün, eşya taşıma, iş yoğunluğu ve çocuk bakımı) araştırma için randevu oluşturulamaması, randevu saatlerinde kişilere ulaşamama ve sonrasında yoğunluk sebebiyle araştırmadan çekilme, araştırma için zaman ayıramamaları, Türkiye'nin her coğrafi bölgesinden kadının katılım sağlamamış olması ve tüm afet tiplerinden en az birini yaşamış kadınlara ulaşamamaktır. Araştırmanın paydaşları olarak İstanbul Afet Koordinasyon Merkezi müdür yardımcısı, Sinop Boyabat Kaymakamı, İzmir Foça Belediye Başkanı ve Hatay ilinden bir muhtar katılmıştır. İstanbul Afet ve Acil Durum Başkanlığı sorulara yazılı olarak yanıt vermiştir. Araştırmanın paydaşlar boyutundaki sınırlılıkları, araştırma izni başvurularına geç dönüşler, ilgililere ulaşım güçlüğü ve randevu alamama, araştırmaya katılmayı reddetme, araştırmaya karşı ilgisizlik, görüşme taleplerinin onaylanmaması ve ilgililer ile iletişim kurulamamasıdır.

Araştırma aşağıdaki sorular çerçevesinde analiz edilmiştir.

- Türkiye'de çeşitli coğrafi bölgelerde yaşayan kadınların afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılması gerekenlere ilişkin bilgi birikimleri ve farkındalıkları nasıldır?

- Afet deneyimi yaşayan kadınlar, afet anında hangi refleksleri göstermişler, davranış şekilleri neler olmuş ve neler yapmışlardır?
 - Afetlerde kadınlar erken uyarıları dikkate almışlar mıdır?
 - Afet sonrasında kadınlar neler yaşamışlardır? Afetlerde gereksinim duydukları hizmetler ve unsurlar nelerdir?
 - Afetler kadınların toplumdaki rollerini nasıl etkilemiştir?
 - Afetlerde kadınlar hizmetlere ve kaynaklara erişebilmişler midir?
 - Kadınların afet yönetimine ilişkin karar alma mekanizmasındaki konumları nasıldır? Bütünleşik afet yönetim sürecine katkıları nelerdir?
 - Kadınların afetlerde gönüllülüğe karşı yaklaşımları nasıldır?
 - Toplumsal yapı ve kültürel değerler afetlerde kadınları nasıl etkilemiştir?
 - Bütünleşik afet yönetimine kadınların katılımı nasıl teşvik edilebilir?
- Kadınların deneyimleri ışığında çözüm önerileri nelerdir? soruları çerçevesinde kavramsal analizler değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Meslek	Yaş	Eğitim durumu	Yaşadıkları İl
K1	Öğrenci	23	Lise	Van İlçe
K2	Çiftçi	62	Okuryazar değil	Düzce İlçe
K3	Ambulans ve Acil Bakım Teknikeri	30	Lisans	Ordu İlçe
K4	Acil Tıp Teknisyeni	33	Lisans	Ordu İlçe
K5	Öğretim üyesi	36	Doktora	Bingöl Merkez
K6	İş güvenliği uzmanı	28	Yüksek Lisans	Bingöl Merkez
K7	Hemşire	42	Lise	Düzce Merkez
K8	Öğrenci	20	Lise	Batman Merkez
K9	Ambulans ve Acil Bakım Teknikeri	28	Lisans	Ordu İlçe
K10	Öğretim Görevlisi	38	Doktora	Van Merkez
K11	Ev hanımı	35	Lise	İzmir İlçe
K12	Ev hanımı	45	İlkokul	Hatay İlçe
K13	Öğrenci	22	Lise	Van İlçe
K14	Öğretmen	32	Lisans	Bingöl Merkez
K15	Ev hanımı	54	Ortaokul	Elâzığ Merkez
K16	Öğretmen	29	Lisans	Elâzığ Merkez
K17	Antrenör	32	Yüksek Lisans	Bitlis İlçe
K18	Ev hanımı	26	Lise	Van İlçe
K19	Öğrenci	23	Lise	Elâzığ Merkez

Katılımcıların meslek durumları değerlendirildiğinde; ambulans ve acil bakım teknikeri, iş güvenliği uzmanı, ev hanımı (ücretsiz ev içi emekçileri), öğretim görevlisi, antrenör, öğrenci, acil tıp teknisyeni, öğretim üyesi, hemşire, öğretmen, çiftçi oldukları belirlenmiştir. Eğitim durumları değerlendirildiğinde, iki kişi doktora, iki kişi yüksek lisans, yedi kişi lisans, beş kişi lise, bir kişi ortaokul, bir kişi ilkokul ve bir kişi okuryazarlığı yok olarak belirlenmiştir. Katılımcıların yaşlarına bakıldığında en büyük 62 yaşında katılımcı olmakla birlikte en küçük katılımcı 20 yaşındadır. Katılımcıların yaşadıkları iller incelendiğinde, Ordu İlçe, Bingöl Merkez, Elâzığ Merkez, Van Merkez, Bitlis İlçe, Van İlçe, Hatay İlçe, İzmir İlçe, Düzce Merkez, Batman Merkez olduğu görülmektedir (Tablo 1). Katılımcıların sosyal güvence durumları değerlendirildiğinde on sekiz kişinin sosyal güvencesinin bulunduğunu, bir kişinin sosyal güvencesinin bulunmadığı belirlenmiştir.

Veri toplama süreci, 25.04.2021 tarihinde başlamış olup, 29.06.2021 tarihinde sonlanmıştır. Görüşme öncesi katılımcılar ile tanışmak için telefon ile iletişim kurulmuş, araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmayı kabul eden kişilerle randevular oluşturulmuştur. Katılımcılar ile randevu gününe kadar farklı zaman dilimlerinde görüşmeler yapılmış, sosyal konulardan konuşulmuş ve karşılıklı güven ortamı oluşturulmuştur. Bununla birlikte katılımcılar ile görüşmeler 25.03.2021 tarihinde başlamış olup 29.08.2021 tarihinde sonlanmıştır. Görüşme etkenlerine ilişkin, görüşme sürelerine ek olarak ortalama 20 dakika eklenmiştir. Ortalama 20 dakika eklenmesi, katılımcılar ile görüşme sonrasında araştırmaya ilişkin konuşmaların devam etmesi, kaydı durdurmak isteyen katılımcılar ile kayıt dışı görüşmeler olması ve katılımcının isteği doğrultusunda kayıta devam edilmesi, araştırmaya ilişkin görüşme tarihi ve saati sonrası yapılan görüşme etkenleri sebebiyle ortalama süre baz alınarak araştırmanın şeffaflığı açısından araştırmada yer verilmiştir. Görüşme süreleri, sözel onay alındıktan sonra başlamış ve araştırma sorularının yanıtlanması ile geçen süredir. Görüşme sürelerine bakıldığında en uzun görüşme (K13) 79 dakika, en kısa görüşme süresi (K5) 37 dakikadır.

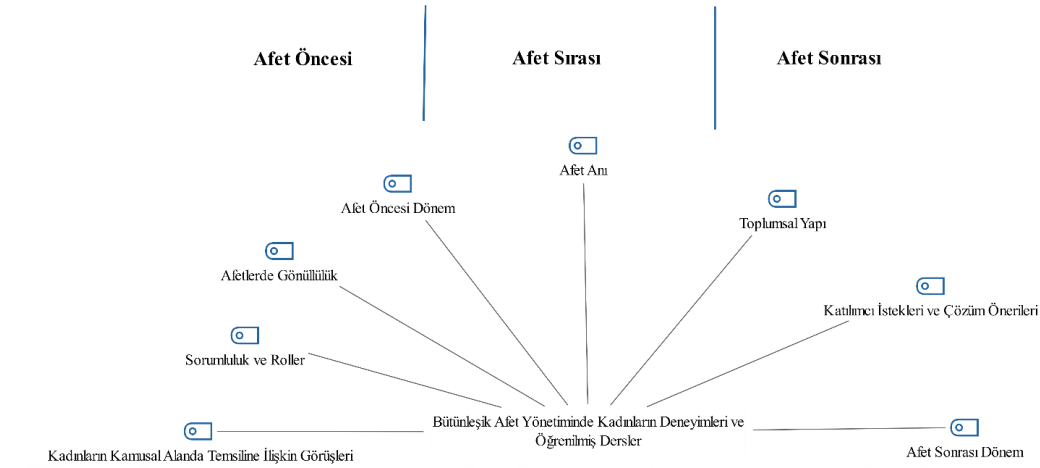
Tablo 2: Katılımcıların Fiziksel Becerileri/Yetenekleri

Katılımcı ar	Yüzme becerisi	Tırmanma becerisi	Araba kullanma	Bisiklet kullanma	Telefon kullanma	Bilgisayar kullanma
K1 Van	Var	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K2 Düzce	Yok	Var	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
K3 Ordu	Var	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K4 Ordu	Var	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K5 Elâzığ	Var	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K6 Bingöl	Var	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K7 Düzce	Yok	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K8 Van	Yok	Yok	Hayır	Hayır	Evet	Evet
K9 Ordu	Yok	Yok	Evet	Evet	Evet	Evet
K10 Van	Var	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K11 İzmir	Var	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K12 Hatay	Yok	Var	Hayır	Evet	Evet	Hayır
K13 Van	Yok	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K14 Elâzığ	Yok	Var	Evet	Hayır	Evet	Evet
K15 Elâzığ	Yok	Yok	Evet	Evet	Evet	Evet
K16 Elâzığ	Yok	Var	Hayır	Hayır	Evet	Evet
K17 Van	Var	Var	Evet	Evet	Evet	Evet
K18 Van	Var	Var	Hayır	Evet	Evet	Hayır
K19 Elâzığ	Var	Yok	Evet	Evet	Evet	Evet

Katılımcıların fiziksel becerileri incelendiğinde, on kişinin yüzme becerisine sahip olduğu dokuz kişinin yüzme bilmediği, on beş kişinin tırmanma becerisine sahip olduğu, dört kişinin tırmanma becerisine sahip olmadığı, on dört kişinin araba kullanabildiği, beş kişinin araba kullanamadığı, on beş kişinin bisiklet sürebildiği, dört kişinin bisiklet süremediği, katılımcıların tamamının telefon kullanabildiği ve on altı kişinin bilgisayar kullanabildiği tespit edilmiştir (Tablo 2). Van ilinden araştırmaya dahil edilen K18, yüzme ve tırmanma becerisi olduğunu söylemekle birlikte özellikle Doğu bölgesinde yaşadığı için, dağlık alanda ikamet ettiğini belirterek tırmanma becerisinin iyi olduğunu vurgulamaktadır. Aynı şekilde K13 de dağlık bölgede ikamet ettiği için tırmanmada iyi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların yaşadıkları bölgenin koşulları ve becerileri arasında anlamlı ilişki olduğu söylenebilir. K17 ise Gençlik ve Spor Bakanlığı'nda antrenör olarak görev yaptığını, sporcu olduğunu ve aldığı eğitimler ile tırmanma ve yüzme becerisinin çok iyi seviyede olduğunu ifade etmiştir. Katılımcını aldığı eğitim ve mesleğiyle becerileri arasında anlamlı ilişki olduğu söylenebilir. Elâzığ ilinden araştırmaya dahil olan K14, dağ yürüyüşlerini sevdiği için

tırmanma becerisinin de iyi olduğunu ifade etmekle birlikte yüzmeye ilgisi olmadığını ifade etmiştir. K15 ise tırmanma becerisine ilişkin sorulan soruya “gençken belki olabilirdi” diyerek, yaşı gereği (54 yaşında) tırmanma becerisinin olmadığını ifade etmektedir. Ordu ilinden araştırmaya dahil olan K9, yüzmeye ve tırmanma becerisine ilişkin ilgisi olmadığını ifade etmiştir. İlgisi ve beceriler arasında anlamlı ilişki olduğu söylenebilir. Kıyı illerinden biri olan Ordu ilinden araştırmaya dahil olan K4, bulunduğu şehir şartlarından dolayı yüzmeye becerisinin olduğunu ve özellikle engebeli arazilerde tırmanma becerisinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. K3 ise eğitim sürecinde dağcılık kulüplerine üye olduğunu ve bunun tırmanma becerisine katkısı olduğunu ifade etmiştir. Düzce ilinden araştırmaya dahil olan K7 ise yüzmeye bilmediğini, iki kere yüzmeye eğitimi aldığını fakat su korkusu olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların fiziksel becerilerinden olan yüzmeye ve tırmanma becerisine ilişkin eğitim düzeyi, ilgileri, yaşadıkları bölge, meslek ve yaş değişkenleri arasında anlamlı ilişki olduğu söylenebilir. Tüm katılımcıların telefon kullanabildiği, bilgisayar kullanımında meslek ve eğitim düzeyiyle anlamlı ilişki olduğu söylenebilir. Yüzmeye ve tırmanma becerisi ile ilişkili değerlendirme alanyazında kadınların afet sırasında karşılaşmış oldukları kırılganlıklar dolayısıyla incelenmiştir. Bazı araştırmalar yüzmeye ve tırmanma becerisine sahip olmayan kadın ve kız çocuklarının afetlerden daha fazla zarar gördüklerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda geleneksel kıyafet kullanımları nedeniyle kadınların tahliyeleri zorlaşmakta ve afet sırasında kaçmalarını engellemektedir (Pincha, 2009: 28-35). Araştırmamızda yüzmeye ve tırmanma becerisi ile ilişkili kırılganlık yaşayan kadın bulunmamakla birlikte baş örtüsü olmadan tahliye olmayan bir katılımcı yer almıştır. Aynı zamanda banyoda depreme yakalanan bir kadının yaşadığı süreci paylaşan bir katılımcı olmuştur. Bununla ilişkili değerlendirme temaları içinde daha detaylı yapılmıştır. Katılımcıların telefon ve bilgisayar kullanımı ile ilişkili değerlendirme bilgiye erişim ve erken uyarıları alabilme noktasında teknolojiyi kullanmaları konusunda değerlendirilmiştir.

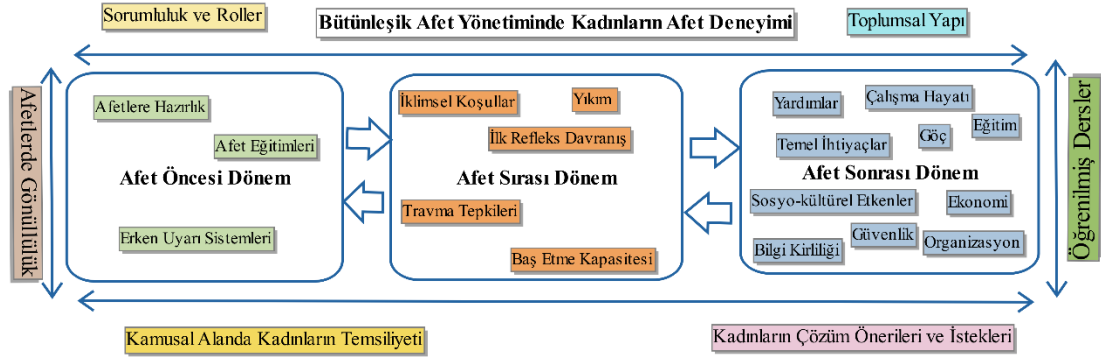
Şekil 3: Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimleri ve Öğrenilmiş Dersler

Kaynak: Şekil yazar tarafından araştırma bulguları doğrultusunda 25.09.2021 tarihinde oluşturulmuştur.

Bütünleşik afet yönetiminde kadınların afet deneyimleri ve öğrenilmiş derslere ilişkin araştırmamızın bulguları sekiz farklı tema altında incelenmiştir. Bu temalar; afet öncesi dönem, afet anı, afet sonrası dönem, afetlerde gönüllülük, kadınların kamusal alanda temsiline ilişkin görüşleri, sorumluluk ve roller, toplumsal yapı (araştırmaya katılan kadınların yaşadıkları iller çerçevesinde değerlendirilmiştir), katılımcı istekleri ve çözüm önerileridir. Araştırma afet öncesi, sırası ve sonrası dönemler altında toplanmıştır. Araştırmaya katılan kadınların afet öncesi bloğundaki temalar, afetlerde gönüllülük, kadınların kamusal alanda temsiline ilişkin görüşleri, sorumluluk ve roller ve afet öncesi dönemdir. Afet sırası bloğundaki temalar, afet anı ve toplumsal yapıdır. Afet sonrası bloğu ise, katılımcı istekleri ve çözüm önerileri, afet sonrası dönem olmakla birlikte toplumsal yapı teması da bu bloğa dahil edilmiştir (Şekil 3). Şekil araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4: Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler Modeli

Kaynak: Şekil yazar tarafından araştırma bulguları doğrultusunda 25.09.2021 tarihinde oluşturulmuştur.

Araştırma çerçevesinde sunulan model, afet öncesi dönem, afet sırası dönem ve afet sonrası dönem olarak değerlendirilmiş ve bloklar arası ilişkiler incelenmiştir. Bu modelde, afetlere hazırlık, afet eğitimleri ve erken uyarı sistemleri ile ilgili kadınların afet deneyimi görüşleri, iklimsel koşullar, baş etme kapasitesi, ilk refleks davranış, travma tepkileri ve yıkım ile ilgili kadınların afet deneyimi görüşleri, yardımlar, göç, organizasyon, bilgi kirliliği, güvenlik, ekonomi, eğitim ve çalışma hayatı ile ilgili kadınların afet deneyimi görüşleri yer almaktadır. Birbiri ile etkileşim ve ilişki içinde olan yapılanmalar çerçevesinde, afetlerde gönüllülük, kadınların üstlendikleri ve kendilerine atfedilen sorumluluk ve roller, toplumsal yapı (araştırmaya katılan kadınların yaşadıkları iller çerçevesinde değerlendirilmiştir), kamusal alanda kadınların temsili, öğrenilmiş derslerin içselleştirilmesi ve stratejik yaklaşımda kadınların çözüm önerileri ve istekleri yer almaktadır.

Etkin bütünleşik afet yönetimi planlaması, toplumsal ve kurumsal kapasite ve sürdürülebilirlik ile ilişkilidir. Katılımcı anlayışla üretilen bu model, önemli stratejileri ortaya koyarak günümüz koşullarına uygun sürdürülebilir çözümleri ortaya çıkarmamızı sağlamıştır.

Araştırma çerçevesinde GZFT (Güçlü yanlar, Zayıf yanlar, Fırsatlar ve Tehditler) matrisi oluşturulmuştur:

Güçlü Yanlar:

- Türkiye'nin farklı afet tipleri ile tanışık ülke konumunda olması ve dersler çıkarabilmesi
- Toplumsal sermayenin yüksek olması, kollektif bilincin yaygın olması, iş birliği ve yardımlaşma duygusu
- Afetleri deneyimlemiş kadınların farkındalığının artmış olması ve öğrenilmiş dersleri içselleştirmeleri, doğru davranışlara yönelmeleri
- Kadınların güçlerinin farkında olmaları; güç kavramı sosyal, bilişsel ve fiziksel kapasiteleri ile ilişkilendirilmiştir.
- Afet eğitimlerine ilgi duyup katılmak istemeleri
- Erken uyarı sistemlerini tanımaları ve uyarıları doğru zamanda alabilmeleri
- Bütünleşik afet yönetimi döngüsüne katılma istekleri
- Afet sonrası gönüllü çalışmalara katılma istekleri
- Kadınların çocuklara, özel gereksinimli bireylere yönelik yapılacak çalışmalara duyarlı olmaları
- Teknolojik erişimin yaygınlaşması ve bilgiye erişim kolaylığı
- Kadınların rahatça konuşabilmeleri, isteklerini dile getirebilmeleri, seslerinin duyulabilir kılınması için çalışmalara katılmaları
- Öğrenmeye ve gelişime açık olmaları
- Flora ve Faunaya karşı ilgili olmaları
- Eğitimlerine devam etmeleri, istihdamda yer almaları
- Kamusal hayatta görünür olma istekleri
- Kadınların afet araştırmasına ilgili ve istekli olmaları
- Güvenli toplanma alanlarının varlığı

Zayıf Yanlar:

- Toplumsal kapasiteyi güçlendirecek eğitimlerinin erişilebilir olmaması
- Afet eğitimlerinin erişilebilir olmaması
- Afetlere yönelik erken uyarı sistemlerinin yetersiz olması
- Afetlerde görev alan ekipler arası koordinasyon sorunları
- Dağlık alanlar ile diğer alanlar arasındaki yardım eşitsizliği
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliği

- Toplumun kadına atfettiği rol ve sorumluluklar
- Afetler konusundaki kaderci anlayış
- Toplanma alanlarının bilinmemesi
- Güvenlik açığı, yön gösteren tabelaların değiştirilmesi, terörist eylemler
- Afet sırası ve sonrası yağmacılık ve hırsızlığın artması
- İklimsel koşullar; ağır kış şartları
- Psikolojik desteğe erişim güçlüğü ve alanında uzman psikologların eksikliği
- Çocuk tabanlı afet yönetimde stratejik plan eksikliği
- Afet yönetimde cinsiyet ve ırk yönüyle dışlanmaları
- Afetlere yönelik bilgi kirliliği
- Afetlerde gönüllü çalışmalara katılmanın önündeki kişisel mazeretler
- Afet yönetimde bakım altındaki hayvanların yönetimindeki eksiklikler
- Kadınlara atfedilen güçsüzlük algısı (savunmasız görülmeleri)

Tehditler:

- Türkiye'nin farklı afet tipleri ile karşılaşma riskleri ve tehditleri
- Erken uyarı sistemlerinin etkin kullanılmaması
- Afet dönemlerinde artan şiddet (psikolojik, fiziksel, cinsel) vakaları
- Dış göçler nedeniyle kültürel çeşitlilik ve kültürel farklılıklar
- Haberleşme ağlarının afetlerde etkin kullanılamaması
- Emniyet ve asayiş sorunları
- Organizasyon ve koordinasyon eksikliği
- Temel ihtiyaçlara erişememe
- Üreme sağlığı sorunları
- Anne- bebek sağlığı sorunları
- Afet sigortalarının eksikliği
- Afetlerde ulaşım yönetimi sorunları
- Topografik nedenler dolayısıyla ulaşım güçlükleri

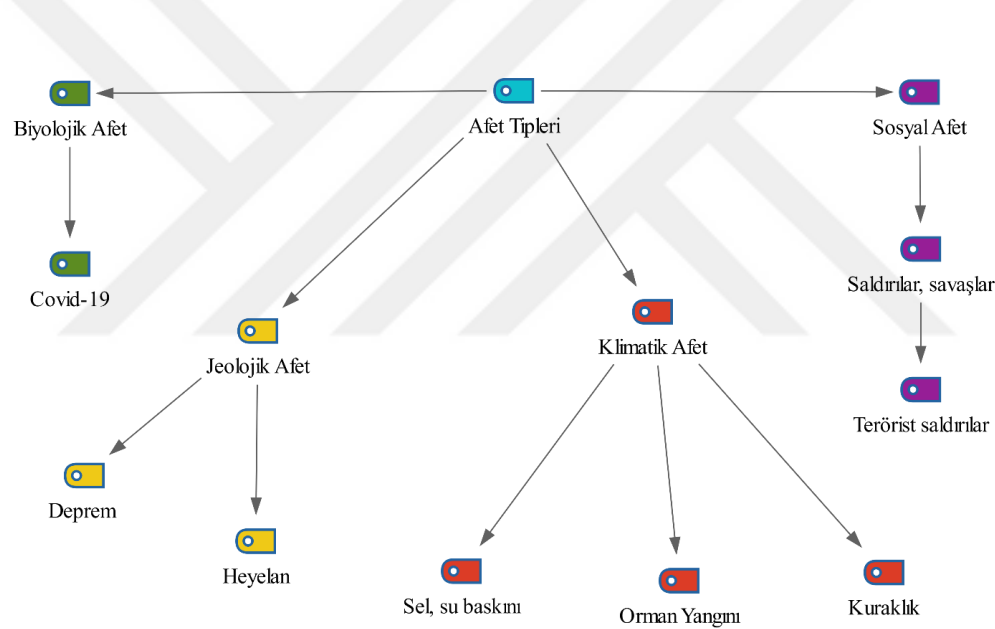
Fırsatlar:

- Kadınların afet yönetimde rol alma istekleri
- Kadınların kamusal alanda görünür olma istekleri
- Afet eğitimleri ile kendilerini geliştirmeleri, araştırmaya istekli olmaları

• Stratejik Türkiye afet planının olması; Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)

- AFAD ve GAMER'in varlığı ve kurumsal kapasitenin sürekli gelişmesi
- Afet eğitim yılı kapsamında afet eğitimlerinin yapılması
- Afet tatbikat yılı kapsamında tatbikatların yapılması
- Öğrenilmiş derslerin içselleştirilmesi, tecrübe kazanabilme
- Afet gönüllüğünün artmış olması
- Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgusunda farkındalıkları
- Kadınların bireysel kapasite geliştirici faaliyetlerde yer almaları

Şekil 5: Katılımcıların Yaşadıkları Afet Tipleri

Katılımcıların yaşamış oldukları afet tiplerine bakıldığında, sel, su baskını, kuraklık, orman yangını gibi iklimatik afetler, deprem, heyelan gibi jeolojik afetler, saldırılar, savaşlar ve terörist saldırılar gibi sosyal afetler ve biyolojik afet olan Covid-19 olduğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde Covid-19 pandemisi yaşandığı için katılımcılar bu süreçte yaşadıklarından da söz etmiştir. Kadınların yaşamış oldukları afet tipine ilişkin deprem afet tipine bakıldığında; 1999 yılı Marmara depremi, 2011 yılı Van depremi, 2003 yılı Bingöl depremi, 2020 yılı Elâzığ depremi ve 2020 yılı Sisam Adası depreminden en az birinden etkilenmiş katılımcı olduğu

görülmektedir. Kadınların yaşamış oldukları afet tipine ilişkin heyelana bakıldığında 2019 yılında Ordu ilinde meydana gelen heyelan yaşamış katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Kadınların yaşamış oldukları afet tipine ilişkin yangına bakıldığında 2020 yılında Hatay ilinde meydana gelen orman yangınları ve bunu takiben yerleşim alanlarındaki yangınları yaşamış bir katılımcı, 2019 yılında İzmir ilinin Gümüşdür ilçesindeki orman yangınından bahseden bir katılımcı ve 2011 Van depreminde ikincil tehlike olarak yangından bahseden bir katılımcının yaşadığı görülmektedir. Kadınların yaşamış oldukları afet tipine ilişkin saldırı ve savaşlar afet tipine bakıldığında Hatay ilinden bir katılımcı ve Ordu ilinde ikamet eden fakat Şırnak'ta çalıştığı süreçte yaşamış olduğu saldırı ve savaştan bahseden bir katılımcı olduğu görülmektedir. Kadınların yaşamış oldukları afet tipine ilişkin sel ve su baskınına bakıldığında Ordu ilinden üç katılımcı, Hatay ilinden bir katılımcı, Düzce ilinden iki katılımcı sel afetiyle karşılaştıklarını belirtmiştir. Kuraklık afet tipinden, Hatay ilinden araştırmaya katılan kişi söz etmiştir. Covid-19 afet tipinden tüm katılımcılar söz etmiştir.

K8 Deneyimlenen afet tipine yönelik görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmektedir.

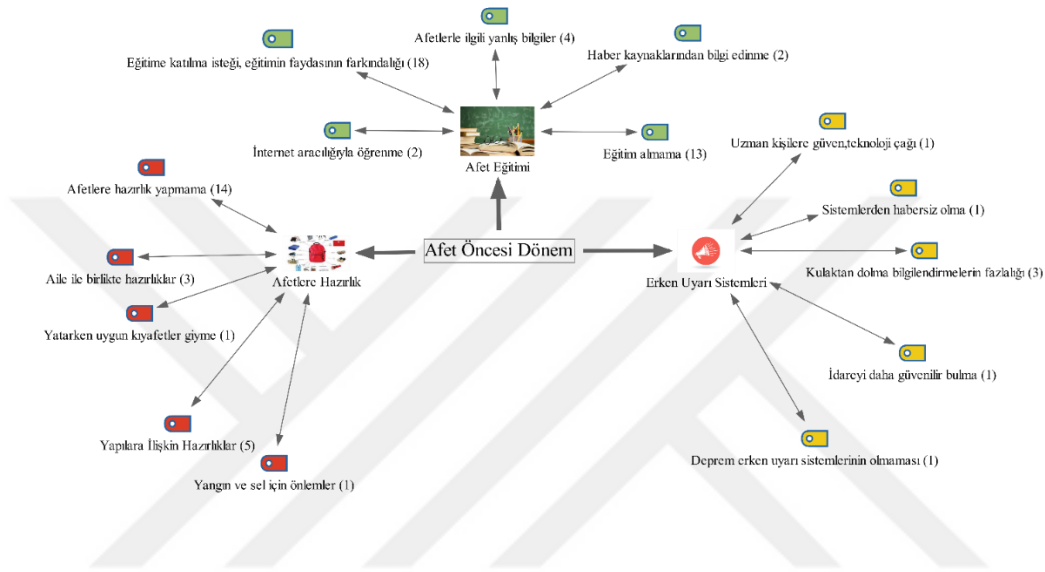
Afet deyince deprem yaşadığım için ilk aklıma deprem geliyor. Afet bilmiyorum ya o an yani yapabileceğin hiçbir şey yok, kaçabileceğin hiçbir yer yok ve çok hızlı çok ani gelişen bir şey ve işte insan o an mantığını hani o iç güdüsüyle ne yapacağını gerçekten bilemiyor...Bunun için önceden önlemlerin alınması gerekiyor. O anı hem kontrol edebilmekle ilgili hem de bulunduğun yerin konumunun daha güvenli olması için önlemler alınması gerekiyor yani ilk depremi yaşadığımız için direk deprem geliyor aklıma tabi ki...

K12 Deneyimlenen afet tipine yönelik görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmektedir. “Deneyimim bir tane değil iki tane (yangın ve selden bahsetmektedir). Daha önce bizim evimizi sel basmıştı. Sel bastı okulun duvarından. Okula yakın olduğumuz için oraya dolan su patlayınca evi sel bastı. Ondan sonra bayağı bir sıkıntılı süreçler geçirdim.” demektedir.

Fiziki coğrafya şartlarının dikkate alınmadan plansız ve kontrolsüz kentleşme toplumun afetler dolayısıyla zarar görmesine neden olmaktadır. Araştırmamıza farklı illerden katılan kadınlar fiziki coğrafya özellikleri ile yaşadıkları afetler arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Örneğin Ordu ilinde aşırı yağış sonrası heyelan, su baskını ve sellerin yaşanması fiziki coğrafya özellikleri dikkate alınmadan plansız ve kontrolsüz yerleşimlerin olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda arazi

kullanımındaki yanlışlıklar, dere yataklarına yapılan binalar, drenaj sistemlerinde eksiklikler, kıyılara yapılan müdahaleler ve iklim değişikliği etkisiyle su baskını, heyelan ve sellerin giderek şiddetlenmesi hem fiziki coğrafya özelliklerinin hem de beşeri coğrafya etkenlerinin birlikte düşünülmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Şekil 6: Afet Öncesi Döneme İlişkin Değerlendirmeler

Bütünleşik afet yönetiminde afetlere hazırlıklı olma, afet eğitimleri, erken uyarı sistemleri önemli olmakla birlikte, araştırmamızın birinci teması olan afet öncesi dönem temasının üç kategorisi bulunmaktadır. Bu kategoriler, afete hazırlık, afet eğitimi ve erken uyarı sistemleridir. Afetlere hazırlık kategorisinin kodlarına bakıldığında, aile ile birlikte hazırlıklar, yatarken uygun kıyafetler giyme, yapılara ilişkin hazırlıklar, yangın ve sel için önlemler ve afetlere hazırlık yapmama kodları görülmektedir. Erken uyarı sistemleri kategorisinin kodlarına bakıldığında, sistemlerden habersiz olma, deprem erken uyarı sistemlerinin olmaması, kulaktan dolma bilgilerin varlığı gibi olumsuz durum göstergeleri ile idareyi daha güvenilir bulma ve uzman kişilere güven, teknoloji çağı kodları görülmektedir. Afet eğitimi kategorisinde, internet aracılığı ile öğrenme, haber kaynaklarından bilgi edinme, afetler ile ilgili yanlış bilgiler, eğitim almama ve eğitime katılma isteği, eğitimin faydasının farkındalığı kodları görülmektedir.

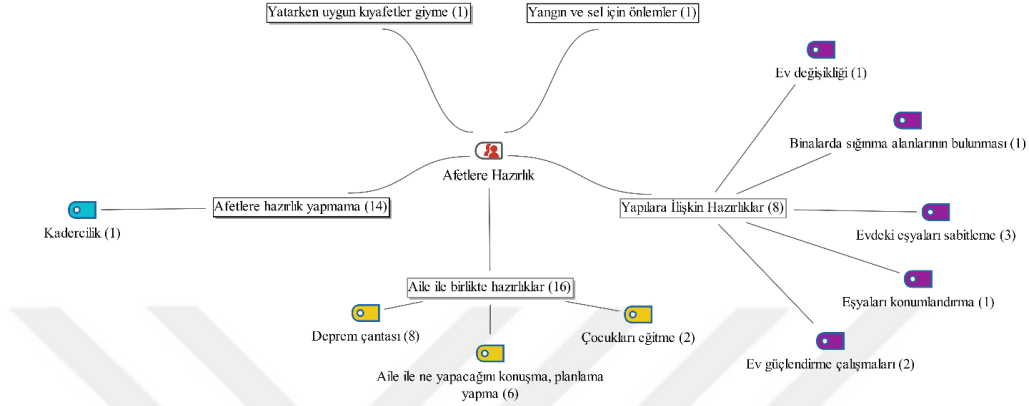
Afetlerin meydana getirdiği zararların azaltılması amacıyla ülkelerin mevcut kapasitelerinin geliştirilmesi ve artırılması, afet risklerinin tespit edilmesi ve erken

uyarı sistemlerinin geliştirilmesi, afet eğitimlerin verilmesi ve ulaşılabilir olması, afetlere dayanıklı ve dirençli yapıların oluşturulması ve toplumsal mukavemet için destekleyici çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bununla ilişkili Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, doğal veya insan kaynaklı tehlike ve riskler ile çevresel, teknolojik ve biyolojik risklerin neden olabileceği küçük/büyük, sık/seyrek, akut/kronik tüm afetlere yönelik risk azaltma çalışmalarını kapsamakla birlikte, tüm sektörlerde afet risk azaltma çalışmalarının desteklenmesini vurgulamaktadır. Bu çerçeve, kişilerin, sektörlerin, toplumun ve ülkenin afetler dolayısıyla can, mal, çevresel, sağlık, fiziksel, kültürel, sosyal ve ekonomik kayıplarını azaltmayı ve afet riskinin de önemli ölçüde azaltılmasını hedeflemektedir. Afet öncesi döneme ilişkin kod teori modelindeki kategoriler ve kodlar temelinde, tehlike ve risklere karşı savunmasızlığı önlemek ve afet zararlarını azaltmak üzere, bütünleşik bir şekilde çevresel, kültürel, hukuki, sosyal, eğitsel ve kurumsal önlem ve çabalar ile mevcut riskleri azaltmak ve yeni risklerin oluşumunu önleyerek afetlere karşı dirençlilik sağlanabilir.

Afetlerin öncesi, sırası ve sonrası; zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarının bütünleşik bir anlayış ile yönetme otoritesi kamu yönetimi elindedir. Kamu yönetiminin afet süreçlerini yönetmedeki sorumluluğu önemli stratejiler geliştirmeyi gerektirir. Bu çerçevede afet öncesi dönemden itibaren ihtiyaç duyulan ve ihtiyaç duyulacak tüm hizmetler belirlenmelidir. Afetler insanların refah düzeyleri etkileyebilmekte ve karşılanması gereken birçok ihtiyacı açığa çıkarabilmektedir. Afet yaşamış kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması için idarenin stratejik yaklaşımda paydaşlar ile iş birliği yapması önemlidir. Afet mağduru kişilerin güvenlik, sağlık, arama kurtarma, barınma, beslenme ve psikososyal destek gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Herkesin yardıma erişimini kolaylaştırmak adına idare yeni ve gerçekçi stratejiler geliştirmelidir. Afet sonrası süreçte kişilerin yaşam alanlarında meydana gelen yıkımlar barınma ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda yaşam alanlarında meydana gelen yıkımlar ve hasarlar dolayısıyla beslenme ihtiyaçları, temiz suya erişim gücü (içme suyu, tuvalet ve banyo ihtiyacı için temiz su) de yaşanabilmektedir. Fenomenolojik yaklaşımla deneyimlere odaklandığımız araştırmada katılımcılar barınma, beslenme, su sıkıntıları, giyim ihtiyacı ve özel gereksinim olarak hijyenik pede ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir. Aynı zamanda katılımcılar afet sonrası psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade

etmiştir. Araştırmanın afet sonrası döneme ilişkin değerlendirmeler bölümünde katılımcıların deneyimleri ve yaşamış oldukları sorunlar detaylı şekilde incelenmiştir.

Şekil 7: Afetlere Hazırlık Kategorisine İlişkin Değerlendirmeler

Afetlere hazırlık kategorisi aile ile birlikte hazırlıklar, yapılara ilişkin hazırlıklar, yangın ve sel için önlemler, yatarken uygun kıyafetler giyme ve afetlere hazırlık yapmama kodları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Aile ile birlikte hazırlıklar kodu incelendiğinde alt kodlarında deprem çantası oluşturma, çocuklara eğitim verme ve aile ile birlikte afetlerde neler yapacaklarını konuşma ve planlamaya ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Yapılara ilişkin hazırlıklarda, ev değişiklikleri, evdeki eşyaları sabitleme, eşyaları konumlandırma, ev güçlendirme çalışmaları ve binalarda sığınma alanlarının bulunmasına ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Aynı zamanda bireysel olarak hazırlık yapmayan katılımcılar, kaderci anlayışın ve korkunun afetlere karşı önlem almayı ve hazırlık yapmayı etkilediğine ilişkin değerlendirmeler yapmıştır.

Ev ve yaşam alanlarındaki risklerin azaltılması için, yapısal olmayan riskler gözden geçirilmeli ve tahliye olmayı engelleyecek, kişilere her yönüyle zarar verecek tüm eşyalar sabitlenmelidir.

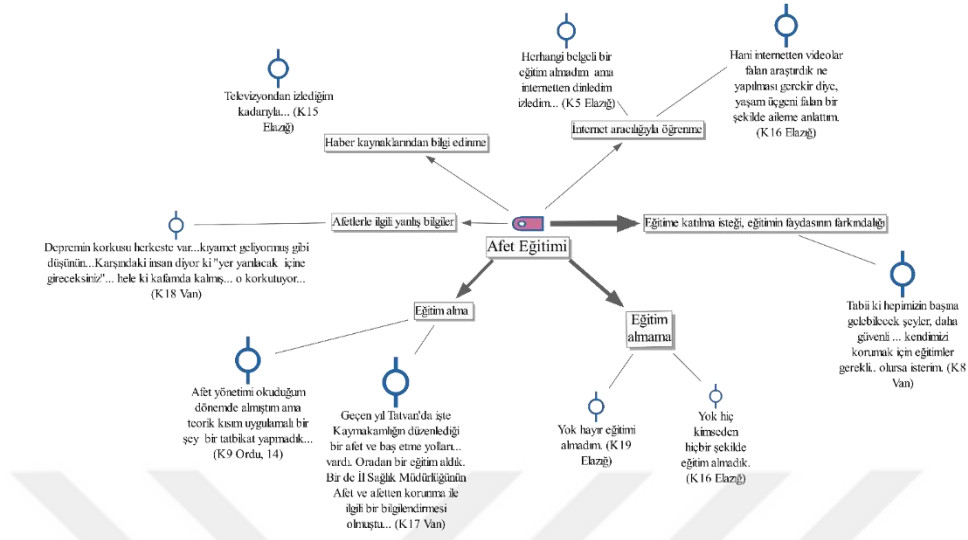
K9'un binalarda sığınma alanlarının bulunmasına ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır:

Biz bir olay olduğu zaman ilk olarak olduğumuz bölgede en güvenli alana geçerdik...Binada sığınma alanı vardı. O sığınma alanına geçerdik ya da evimizdeki en güvenli alan banyoydu, banyoya geçmeyi tercih ederdik camların patlama riskine karşı. O bölgeye geçerdik ki evimizde camların patladığı dönemde oldu...

demektedir.

Kullanım alanlarına ve kullanım amaçlarına göre sığınaklar ikiye ayrılmaktadır. Kullanım alanlarına göre özel ve genel sığınaklar olmakla birlikte, özel sığınaklar, evlere, kamu ve özel işyeri gibi alanların bodrumlarına ya da bahçelerine yapılmaktadır. Bu sığınaklar binalarda oturan ya da hizmet veren kişilerin korunması amacıyla kullanılmaktadır. Genel sığınaklar ise, halkın yoğun olarak bulunduğu alanlarda ya da dışarıda olan kişilerin korunması amacıyla liman, çarşı, garaj gibi mahallerde, merkezi yönetim ve yerel yönetim tarafından müştereken yapılmaktadır. Kullanım amacına yönelik ise sığınaklar, basınç sığınakları ve serpinti sığınakları olarak ayrılmaktadır (AFAD, 2022). Bu çerçevede sığınaklarda olması gereken özellikler Sığınak Yönetmeliği'nde yer almaktadır. Sığınak Yönetmeliği, 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre düzenlenmiş olan İmar Yönetmeliklerin uygulandığı alanları, 3194 sayılı Kanun'un dördüncü maddesi gereğince imar mevzuatı yönünden belediyelerin görev alanlarına giren yerleri ve ülkemizde çeşitli harp silah ve vasıtalarının tesirlerine karşı imar mevzuatına göre yapılacak sığınak çeşitleri ve bunların nerelerde, ne suretle, kimler tarafından yaptırılacağına, kullanılacağına, bakım ve muhafazalarına ilişkin hükümlerini kapsamaktadır (Sığınak Yönetmeliği). Bireylerin sığınakları ne zaman ve nasıl kullanacaklarını bilmesi afetlere hazırlıklı olabilmek için gereklidir. Sığınak modellemeleri afet tipleri dikkate alınarak mimari düzenlemeleri sağlanmalıdır. Örneğin sel afetinde zemin katta olan bir sığınak afet tipine uygun olmadığı için kullanılmayacaktır. Bu çerçevede modellemede kullanım alanları ve kullanım amaçlarında her afet tipine özgü bir modelleme düşünülebilir. Gelişen teknolojiyle birlikte afetlerde yüzen sığınak modellemeleri yapılmaktadır. Özellikle tsunami ve sel afetlerine yönelik yüzen sığınakların kullanımı bütünleşik afet yönetiminde önemli hale gelmektedir. Günümüz dünyasında ülkelerin yaşamış olduğu savaşlar sebebiyle asker ve sivil halkın can kaybı yaşadığı gerçeğiyle birlikte her tip afete karşı hazırlıklı olunması gerektiğinden sığınakların önemi vurgulanmalı ve afete hazırlıklı olabilmek için sığınakların kullanımı konusunda halk bilgilendirilmelidir.

Şekil 8: Afet Eğitime İlişkin Katılımcı Görüşleri

Afet öncesi dönem temasının afet eğitimi kategorisine ilişkin kod alt kod bölümler modeli Şekil 8'de gösterilmektedir. Afet eğitimi kategorisinde altı kod bulunmaktadır. Bu kodlar, eğitim alma, eğitim almama, eğitime katılma isteği, eğitimin faydasının farkındalığı, internet aracılığıyla öğrenme, haber kaynaklarından bilgi edinme ve afetler ile ilgili yanlış bilgiler kodlarıdır. Şekildeki kategoriden kodlara gösterilen okların inceden kalına göre değişim göstermesi frekans sıklığı ile ilişkilidir. Afet eğitiminde katılımcılar eğitime katılma isteğinde sıklıkla bulunmuşlar ve bu eğitimlerin de faydalı olacağı düşüncesindelerdir. Afetlerle ilgili yanlış bilgilerde, farklı kişilerden öğrendikleri bilgi ile (katılımcılarda deprem nedeniyle yerin yarılabacağı ve onların da yerin dibine gireceği düşüncesi oluşmuştu. Görüşme sonrası araştırmacı Fatma Gündüz tarafından konuya ilişkin bilgi verildi) yanlış bilgilere sahip oldukları görülmüştür. Afet eğitimi alanların lisans düzeyinde okuduğu bölümden dolayı aldığı görülmekle birlikte, diğer bir katılımcının merkezi idarenin yapmış olduğu afet eğitimlerine katıldığı görülmektedir. Katılımcılar arasında haber kaynaklarından ve internet aracılığı ile afetlerle ilişkili bilgi edindikleri ve edinilen bilgileri ailesi ile paylaşımda bulundukları da görülmektedir.

Afet eğitimi alan katılımcılar, K1V, K3O, K6B, K9O, K14E ve K17V'dir. Afet eğitimi almayan katılımcılar ise, K2D, K4O, K5E, K7D, K8V, K10V, K11İ, K12H, K13V, K15E, K16E, K18V ve K19E'dir. K10 afet eğitimi almadığını fakat afetlerle

ilgili sosyal medya ve iletişim kanallarındaki haberlerden bilgi edindiğini ifade etmiştir. K15E televizyondan izlediği kadarıyla bilgi sahibi olduğunu ifade ederken, K16E ve K5E, internet aracılığı ile bilgi edinmeye çalışmıştır. Katılımcılara afet eğitimine katılma istekleri sorulduğunda eğitimlerin faydalı olacağını ve olursa katılmak istediklerini dile getirmişlerdir.

Afet eğitimine ilişkin katılımcı görüşlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır:

K18V, “Depremın korkusu herkeste var...kıyamet geliyormuş gibi düşünün...Karşındaki insan diyor ki “yer yarılacak içine gireceksiniz”... hele ki kafamda kalmış... o korkutuyor...” Depreme ilişkin daha önce eğitim almamış olan K18’in başkalarından duydukları ile korku yaşadığı, afetlere ilişkin yanlış bilgiler öğrendiğini ve artık doğru bilgileri öğrenmek için çabaladığı da görüşmelerde görülmüştür. Katılımcı depremi çocukluk döneminde yaşamıştır. O deprem dönemine kadar afetlerle ilgili eğitim almadığı görülmektedir. Çocuk merkezli afet yönetim modelinin stratejik olarak düşünülmesi ve çocuklarda afet bilincinin geliştirilmesi ve tüm çocuklara ulaşılabilir eğitimler sunabilmek öncelikli hedeflerimiz arasında olmalıdır. Aynı zamanda K18, dağlık bir alanda yaşadığını ve afet anı ve sonrasında bununla ilişkili kırılganlıklardan söz etmiştir. Dağlık alanlarda çocuklar ve çocuk merkezli afet yönetim ilişkisi de bu açıdan önem arz etmektedir. Dağlık alanlar diğer yerleşim yerlerinden izole olmuş alanlar olmakla birlikte özellikle gençler ve çocuklar mağdur olmaktadır. Özellikle çocuklar ve gençler nitelikli eğitime ve sağlık hizmetlerine erişim zorlukları, şiddet, zorbalık, erken yaşta evlilik, küçük yaşta çalıştırılma gibi pek çok hak ihlalleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Avrupa Konseyi çocuk haklarını, çocukların psikolojik ve sosyal gelişimleri ile fiziksel gelişimlerini tam olarak tamamlanmamış olması ve özel korunmaya ihtiyaç duymaları sebebiyle, evrensel olarak geliştirilmiş temel haklar olarak tanımlanmaktadır (Işıkçı, 2019: 120). Kamu yönetimi disiplini amaçları ve işlevleri bakımından çocuk hakları ile ilişkili bir disiplin olmakla birlikte, çocukların güvenli ve sağlıklı bir çevrede büyümelerinden ve bunun için gerekli olan eğitsel, sosyokültürel, ekonomik ve yasal tedbirleri almakla doğrudan sorumludur. Kamu yönetiminin bu sorumluluğu uluslararası çerçevede hazırlanan belgelerde de yer almaktadır. Uluslararası çerçevede, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin hazırlamış oldukları belgeleri incelemek gerekmektedir. Stratejik olarak kamu idaresinin afet

eğitimleri konusunda her bireye erişilebilir olmasını sağlamalı ve bu yönüyle çocuklara ve gençlere destek sağlamalıdır. Aynı zamanda ülkemizde dağ ve dağlık alan yönetiminde çocuk ve gençlere önem verilmesi, karar süreçlerine dahil edilmeleri toplumsal kapasitenin arttırılmasında önemli rol oynayabilir. Dağlık alan yönetim planlaması katılımcı bir anlayışla yapılmalı ve dağ odaklı idari yapılanmalar oluşturulmalıdır (Karaman, 2019: 282-283).

K17V, “Geçen yıl Tatvan'da işte Kaymakamlığın düzenlediği bir afet ve baş etme yolları... vardı. Oradan bir eğitim aldık. Bir de İl Sağlık Müdürlüğünün afet ve afetten korunma ile ilgili bir bilgilendirmesi olmuştu...” demektedir. Merkezi idarenin vermiş olduğu afet eğitimleri hem bireyin hem de toplumun mukavemeti için gereklidir. K16E, “Hani internetten videolar falan araştırdık ne yapılması gerekir diye, yaşam üçgeni falan bir şekilde aileme anlattım.” demektedir.

Afet öncesi dönemde afet eğitimi almayan katılımcı (K12H) deneyimlemiş olduğu afet sonrası öğrenilmiş ders olarak tavsiye vermektedir. Eğitimi ve bilgisi olmadığı için yaşadığı afette zarar görebilirlikleri artmış ve öğrenilmiş dersler sonrası yakınlarına bu konularda tavsiyeler vermiştir. Afet eğitimi almayan diğer katılımcı ise (K5E) afetlere hazırlıklı olunamayacağını düşünmektedir. Öğrenilmiş ders olarak içselleştirdiği bu durumu özellikle deprem afeti özelinde değerlendiren katılımcı internet aracılığı ile bazı bilgileri edindiğini söylemiş ve eğitim yapılırsa bu konuda istekli olduğunu ve katılabileceğini söylemiştir. Bir diğer katılımcı ise (K10V), fiziksel zarar görebilirliği azaltacak önlemler aldıklarını fakat sosyal açıdan kendini yetersiz hissettiğini dile getirirken afetlerde sosyal zarar görebilirlik noktasında etkileneceğini düşünmektedir. Afetlere hazırlıklı olmayan katılımcı (K1V) öğrenilmiş dersler ışığında, kendilerini hazır ve tecrübeli görmektedir. Bilişsel farkındalık kazanan katılımcı afetler için gerekli önlemleri alabileceğini düşünmektedir. Afet öncesi dönemde eğitim almış olan katılımcı (K9O), afet sonrası kendini yetersiz görmekte ve eğitim almak istemektedir. Almış olduğu eğitimlerin teorik olduğunu, uygulamalı eğitimlerin olması gerektiğini söylemektedir.

Afet eğitimleri, kişilerin bilgi, beceri ve farkındalıklarını arttırmak, güvenli gelişim sağlamak, afetlere dirençli toplum oluşturmak ve sürdürülebilir hedefler için gereklidir. Eğitimler kişilerin farkındalık seviyesinde, problem çözme yeteneklerinde, eleştirel düşünme becerilerinde ve tutumlarında pozitif yönde değişimler yaratabilir.

Afet eğitimleri, toplumsal zarar görebilirliği azaltan önemli bir etken olarak görülmektedir. Afet eğitimleri kişilerin risk algısını ve afetlere karşı hazırlığını da etkileyebilir. Eğitimlerde hedef, bireylerin afetlere karşı zarar görebilirliğini azaltmak, afet öncesi hazırlık çalışmalarına önem vermelerini sağlayarak toplumsal mukavemeti sağlamaktır. Bu amaçla, afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası dönemdeki her paydaşın (birey, toplum, kurum, kuruluş, idare) afetlere ilişkin en doğru bilgiye ulaşması sağlanmalıdır. Bilginin doğru zamanlarda en iyi şekilde kullanılabilir kılınması ve öğrenilmiş derslerin de içselleştirilmesi önemlidir.

Şekil 9: Erken Uyarı Sistemlerine İlişkin Değerlendirmeler

Afet öncesi dönem temasının erken uyarı sistemleri kategorisine ait kodlar, sistemlerden habersiz olma, sistemlerin yetersiz olduğunu düşünme, güvenmeme, tatbikatların oyun olarak akıllarda kalması, kulaktan dolma bilgilerin fazlalığı ve deprem erken uyarı sistemlerinin olmamasına ilişkin olumsuz durum göstergeleri ile, uzman kişilere güven, teknoloji çağı, idareyi daha güvenilir bulma, erken uyarıları dikkate alma ve toplumun tepkisini de dikkate alarak uygun davranışlarda bulunma olarak olumlu durum göstergeleri olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcıların erken uyarı sistemlerine ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır:

K10V, “Kesinlikle alırım, bunu herkes alır herhalde, almayan olmaz sanırım değil mi. Tabii ki benim için çok önemli hatta çok olmasını isterim. Keşke her afet için olsa erken uyarı sistemi.” demektedir.

K17V, erken uyarı sistemleri ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Erken uyarı sistemlerini tabii ki dikkate alırım...Biraz daha afet anında baş etme yöntemlerini arttığını ya da kendimi kontrol edebildiğimi düşünüyorum şu an. Ben antrenör olarak atletizmciyim. Bu benim için çok önemli. Meteoroloji açıklama yapmasa dahi, işte aşırı yağış olacak, don olacak, soğuk olacak, rüzgâr olacak, bunları özellikle çok dikkate alırım ben.

demektedir.

K11İ, erken uyarı sistemleri ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Çok özellikle fırtına çıkacak mesela bundan yaklaşık 2-3 ay önce bir kum fırtınası uyarısı yapılmıştı. Gerçekten İzmir’de çok etkili oldu tabi dikkate alıyorum. Gerçekten de bu uyarıları faydalı buluyorum. Özellikle de pandemi döneminde vakaların arttığı işte nerede daha çok olduğu konusunda bilgilendiriliyoruz tabi ki bunları da dikkate alıyoruz. Televizyondan bunları takip ediyorum.

demektedir.

K14E, erken uyarı sistemleri ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Yani alırım bu depremden (Elazığ depreminden bahsediyor) sonra baya takip ediyordum. Yanlış bilmiyorsam Brezilya’da bir örneği var depremden otuz saniye öncesini... deprem alarm sistemi var. Yanlış bilmiyorsam Japonya’da var yani bu tip bir çalışmanın ülkemizde olmasını çok isterdim. Çünkü iki tane dünyanın ikinci ve üçüncü fay hattı geçtiği bir yerde yaşıyoruz, geçtiği bir ülkede.

demektedir.

K6B, erken uyarı sistemleri ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Yani şöyle söyleyeyim pandemiye dikkate alıyorum salgın hastalık uyarısını dikkate alıyorum ama galiba deprem konusunda ciddiye almıyorum. Çünkü buralarda (Bingöl ili) sürekli konuşulur, deprem bölgesi olduğu için yani mutlaka bir ay içerisinde konu açılıyordur mutlaka.” demektedir.

Erken uyarı Karaman’a göre “ilgileri önceden çeşitli yöntemlerle bilgilendirerek ‘farkındalık’ yaratmak ve kendilerini tehlikeli bir durumdan kurtaracak ‘zamanı’ kazandırmak faaliyetidir” ve bilgi toplumu çerçevesinde incelenebilir (Karaman, 2018: 495). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın (AFAD), afet terimler sözlüğünde erken uyarı, “gelmekte olan tehlike veya tehditin, kaynağı, yeri, zamanı, şiddeti veya büyüklüğü, olasılığı, muhtemel etkileri belirlenerek, resmi kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan duyurular” olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda afet öncesi döneme ilişkin afete hazırlık faaliyetlerinde önemli bir yere sahiptir. Hedef,

fazla sayıda kişiye zamanında hızlı bir şekilde ulaşarak tehditlere ve tehlikelere karşı uygun davranışlarda bulunmalarına imkan sağlayacak şekilde haber vermek ve zarar görebilirliği azaltmaktır. Bütünleşik afet yönetimi ile ilişkilendirildiğinde afet tiplerine göre toplumun zarar görebilirliğini azaltmak için “ihtiyatlılık ilkesi” çerçevesinde erken uyarının önemini benimsemek gerekmektedir (Karaman, 2018: 495). İhtiyatlılık prensibi, olası bir risk durumunda neler yapılacağı ve nasıl bir yol izleneceğini konusunda yol göstericidir. Uluslararası metinlerde ve anlaşmalarda bilimsel olarak risk olmadığı tüm açıklığıyla kanıtlanmamış hallerde ihtiyatlılık prensibine göre hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Afetlerde erken uyarılar konusunda günün getirdiği özgün koşulları ihtiyatlılık ilkesi çerçevesinde düşünmek gerekmektedir. Özellikle deprem afetine ilişkin toplumun bilgi ve birikimine özgü olarak erken uyarılar işe yaramazken günün getirdiği noktada fırtına afetine karşı da erken uyarılar başarısız olmaktadır. Bu çerçevede ihtiyatlılık ilkesi gereğince toplumu oluşturan her bireyin afetlere ilişkin problemi görüp zihinsel hazırlık yapması gerekmektedir.

Erken uyarı sistemleri ise, tehlikenin algılanması, değerlendirme aşamasından geçmesi ve sonrasında tüm ilgililere ulaşmasını sağlamak için oluşturulmuş sistemler bütünüdür. Bu sistemler afet risk yönetimi sürecinde kurulur ve tüm faaliyetler bütünleşik afet yönetimi döngüsü çerçevesinde yürütülür (AFAD, 2022d).

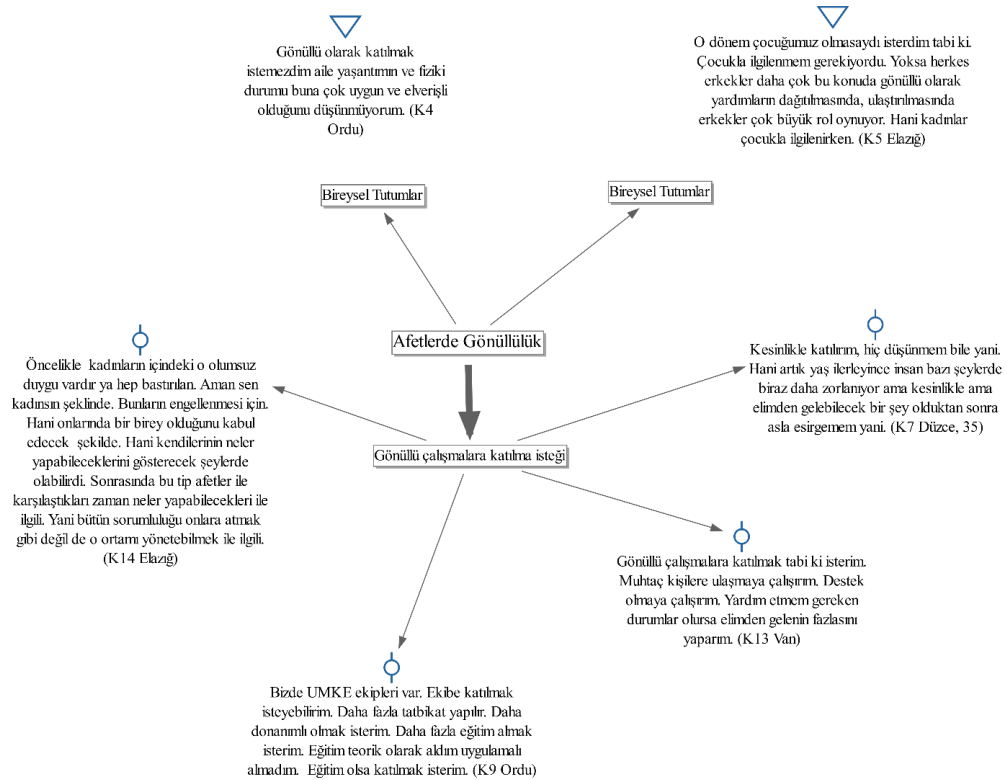
Afetlerde gönüllü eylemler, zarar azaltmadan hazırlık sürecine, müdahaleden iyileştirme sürecinde kadar afet yönetiminin her aşamasında geniş yelpazede yer almaktadır. Afetlerin gerçekleşme sıklığı arttıkça afetlerde gönüllü sistemlerin oluşturulması ve sürdürülebilir olması da önemlidir. Afetleri etkili bir şekilde yönetebilmek, toplumun dirençliliği/mukavemeti ile ilişkilidir. Dirençlilik, toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin afetlere karşı hazırlıklı olma, afetlere yönelik başa çıkma stratejileri geliştirme ve afetlerden en az zarar ile kurtulma becerilerini kapsar. Afet riski olan bölgelerde yaşayan bireyler, kontrolleri dışında gerçekleşen olaylar karşısında çaresiz değildir. Fırsatlar sağlandığında, tetikleyici risklerin farkına varabilirler ve kırılganlıklarını azaltacak girişimlerde bulunabilirler. Bununla birlikte toplum temelli afet gönüllülük sistemlerinin geliştirilmesi bütünleşik afet yönetiminin etkinliğine katkı sağlayacaktır (UNDP, 2011: 2-3).

Gönüllülük, insan ilişkilerinin temel bir ifadesidir. Dayanışma, karşılıklı güven ve ait olma gibi değerlerle aşılanmıştır. Bunların tümü bireylerin, toplulukların ve

toplumların refahına önemli ölçüde katkıda bulunur. Gönüllüler bilgi, beceri ve sosyal ağları içeren varlıklarını kendileri, aileleri ve toplulukları için kullanırlar. Afetlerde gönüllülükte yerel kapasitenin güçlendirilmesi, geçim kaynaklarının güvence altına alınması ve fiziksel, ekonomik, ruhsal ve sosyal refahı geliştirmek için daha savunmasız olanlara yardımcı olmak için son derece önemlidir. Afetlerde gönüllü eylemler, insani değer olan başkasının ihtiyaçlarını giderme dürtüsünün temelini oluşturmaktadır. İnsanların bir afet anında tepkisi, doğrudan etkilenen insanlara yardım etmektir. Birçok durumda bu kendiliğinden gelişir. Afet anında gönüllüğün etkisi müdahalenin çok ötesine ulaşmakla birlikte tüm süreçlerde varlığı katkı sağlamaktadır.

Katılımcılar afetlerde gönüllülük süreçlerine katılma isteklerinde bulundukları için afetlerde gönüllülük teması çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır. Katılımcılardan bazıları psikolojik destek verebileceklerini dile getirmiştir. Aynı zamanda sağlık, eğitim ve çocuklara yönelik gönüllü çalışmalarda destek olmak isteyen katılımcılar görüş bildirmiştir.

Şekil 10: Afetlerde Gönüllülük Temasına İlişkin Görüşler

Gönüllü çalışmalara katılma isteği kategorisi değerlendirildiğinde katılımcılar yoğun olarak gönüllü olabileceklerini dile getirmiştir. Aynı zamanda gönüllü olarak da afetlerde yer alan katılımcılar da bulunmaktadır (K7D, K19E). Afetlerde gönüllülük temasında iki katılımcı bireysel tutumlarını dile getirmiştir.

K14E, gönüllülük çalışmaları ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Öncelikle kadınların içindeki o olumsuz duygu vardır ya hep bastırılan. Aman sen kadınsın şeklinde. Bunların engellenmesi için. Hani onların da bir birey olduğunu kabul edecek şekilde. Hani kendilerinin neler yapabileceklerini gösterecek şeylerde olabilirdi. Sonrasında bu tip afetleri karşılaştıkları zaman neler yapabilecekleri ile ilgili. Yani bütün sorumluluğu onlara atmak gibi değil de o ortamı yönetebilmek ile ilgili ya da afetlerin anlatılması nasıl anlatılabilirdi insanlara bu nasıl benimsetilirdi gibi.

demektedir. Katılımcı afet gönüllüsü olarak destek vermek istediği konulardan bahsetmektedir. Kadınların maruz kaldığı baskılar karşısında nasıl başa çıkacakları ve kadınların içindeki gücün farkına varmasıyla ilgili destek olabileceğini de dile getirmiştir. Katılımcı özellikle afetlere ilişkin farkındalığın oluşturulmasında gönüllü olarak çalışmalara katılabilir.

K8V, “Mesela geçen yıl çok AFAD’da olmak istedim. O insanlara yardım etmek, o göçük altından kurtarmak. Hiçbir şey yapamıyorsan bile orada yanlarında durmak, onların ihtiyaçlarını gidermek isterim.” demektedir. AFAD gönüllülük sistemi, toplumun afetlere hazırlıklı olması ve gönüllülük bilincinin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak hedefiyle oluşturulmuş sistemdir. Gönüllülük sisteminde kişilerin afet öncesi, sırası ve sonrası için doğru ve güvenli davranışların geliştirilmesi, alınması gereken önlemler ve tedbirlere ilişkin bilgi sahibi olunması ve afet farkındalığı kazandırma çerçevesinde genel ilkeler geliştirilmiştir. Katılımcıya bu görüşü çerçevesinde bilgi de verilmiştir.

Afetlerde gönüllülük teması, kadınlara destek kategorisi ile ilgili, K18V, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “İlk önce dinlerdim ihtiyaçları neler, istedikleri. Her şeyi yapardım. Yani o güç bende olsaydı, ben kadına her şekilde yardımcı olurum. Maddi manevi her şekilde destek verirdim. İnşallah bir gün o isteğim olur. En büyük desteği kadınlara verirdim...” demektedir.

Eğitim gönüllüğü kategorisi, K11İ, “Eğitim konusunda destek olmak isterdim sivil toplum kuruluşları olsun, gönüllü olmak isterdim açıkçası. Afet anında da

yardıma ihtiyacı olan insanlara en azından bir şekilde yardım ulaştırmaya gönüllü olmak isterdim...” demektedir.

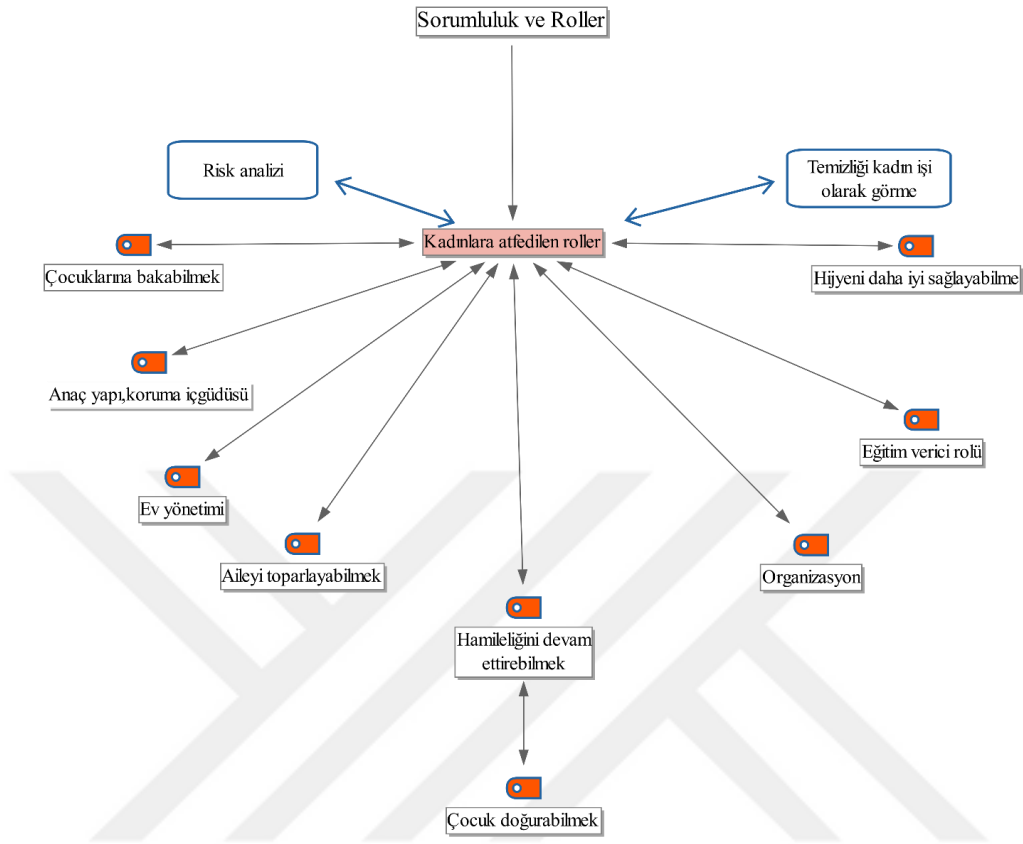
Sağlık gönüllüsü olma kategorisine ilişkin görüşler, sağlık personeli olarak çalışan kadınlar tarafından değerlendirilmiştir. K7D, “Ben mesleki konularda mesela yani sağlık açısından bir ihtiyaç doğduğunda kesinlikle hiç tereddüt etmem yani yapabileceğim bir şey olduktan sonra asla geri durmam...” demektedir.

Çocuklar ile ilgili konularda destek verme kategorisi incelendiğinde, K16E, “Psikolojik olarak destek vermek isterdim çocuklara her zaman. Belki öğretmen adayı olduğum için öyledir çocuklara bir şeyler öğretmek, bir şeyler benimsetmek. Bunu yapmak isterdim. Onları sakinleştirmek korkularını biraz azaltmak...” demektedir. K18V, çocuk istismarı konusunda çocuklara destek olmak isterdim demektedir. Yaşadığı bölgede istismarlardaki suskunluklardan da bahsetmiştir.

Psikolojik destek sağlama kategorisine ilişkin K17V, “Öncelikle insanların kesinlikle yatıştırılması, yani psikolojik destek olmak isterim. Daha sonra fizyolojik ihtiyaçlar karşılandıktan sonra insanların bu hasarı en ufak bir şekilde nasıl atlatabilir düşüncesiyle hareket etmek isterim.” demektedir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından yürütülen Gönüllülük Projesi, bütünleşik afet yönetiminin; zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme evrelerinden herhangi birinde gönüllü olarak rol ve sorumluluk üstlenmek isteyen gerçek ve tüzel kişilerin bu süreçlere dahil edilmesini amaçlamaktadır. Bu hedef, sürece dahil olan gerçek ve tüzel kişilerin eğitimler ile kapasitelerinin artırılması, görev ve sorumluluklarının belirlenmesi ve süreç içerisinde performanslarının takip edilmesini içermektedir. Afet öncesi, sırası ve sonrasında AFAD Gönüllüleri, ihtiyaç duyulan alanlar için yetiştirilerek afet yönetiminin her evresine katkı sağlayacaktır. Böylelikle toplumun ve toplumu oluşturan her bireyin afetlere karşı dirençli olması sağlanabilir.

Şekil 11: Sorumluluk ve Roller İlişkisi

Sorumluluk ve roller temasının kadınlara atfedilen roller kategorisinde, çocuklarına bakabilmek, anaç yapı, koruma içgüdüsü, ev yönetimi, hamileliğini devam ettirebilmek, organizasyon, eğitim verici rolü ve hijyeni daha iyi sağlayabilme, risk analizi ve temizliği kadın işi olarak görme kodları değerlendirilmiştir. Organizasyon koduna ilişkin K5E, afet anı ve sonrası için organizasyonu kadınlar yapabilir demektedir. K14E ise organizasyon ile ilgili, afet anında eşine sorumluluk vererek o süreçte organizasyonu sağlayan konumda olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda K14E'nin bir çocuğu vardır. Eşi afet anında paniklediği için çocuğu alıp dışarı çıkma konusunda da iş bölümü yaptıklarını dile getirmiştir.

Kadın ve erkeklerin afetlerde sorumlulukları ve rolleri, geleneksel toplumsal cinsiyet perspektifi ile ilgili olmakla birlikte afetlerdeki iş paylaşımlarını da etkilemektedir. Genel çerçevede kadınlara atfedilen “bakım yükümlülüğü” kadınların üstlendikleri sorumlulukları ve yükleri arttırmaktadır. Kadının destekleyici görevleri üstlenmesi; çocuklar ile ilgili bakımlar hatta hamileliği devam ettirebilmek! ve çocuğu

doğurabilmek gibi rollerin atfedilmesi toplumsal cinsiyet güç ilişkilerini karşımıza çıkarmaktadır.

Ev yönetimi ve çocuklarına bakabilmek kodlarına ilişkin K18V, “En zor şey çocuklarla ilgilenmek yani bence evi yönetmesi zaten en büyük şeyi olur. Bence kadın dedin mi bayağı sorumluluk taşıyor. En büyük özelliği yani, bence eşi taşımak...” demektedir. Katılımcı kadın isterse her şeyi yapabileceğini de dile getirmiştir. K17V, deneyimleri doğrultusunda, kadınların hava soğuk da olsa yemek pişirme, çay pişirme işlerini üstlendiklerini, barınma ihtiyaçlarını üstlendiklerini ifade etmiştir.

Eğitim verici rolü koduna ilişkin değerlendirmede K11İ, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Kadın her zaman doğası gereği güçlüyüz zaten. Hani her ne kadar güçsüz nitelendirilsek de bence erkelerden daha güçlüyüz. Yani ben böyle düşünüyorum. Ashında birazcık daha bilinçlenmemiz lazım deprem konusunda çocuklarımızı eğitebilmemiz konusunda. Çünkü çevremde gördüğüm kadınların çoğu 5. Katta 6. Katta oturan kadınların çoğu bile çocuklarını alıp merdivenden aşağıya koşa koşa iniyor bu konuda biraz bilinçlendirilse...Eğitim konusunda sorumluluk ve rolleri var özellikle kadınların.

demektedir.

Hijyeni daha iyi sağlayabilme koduna ilişkin değerlendirmede K7D, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Mesela o bölgede bir mutfak kuruluysa mesela kadınlar hijyenik açıdan temiz tutulmasını en çok kadınlar becerebilir. Yani bir erkek ne kadar temiz olursa olsun bir kadının temizliği ile bir erkeğin temizliği tartışılmaz. Yani ikisi aynı kefeye koyulamaz oranın temizliğinden bakımından bir kadın daha çok sorumlu tutulabilir, takibinden dediğim gibi...

demektedir.

Risk analizi koduna ilişkin değerlendirmede K9O, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Kadının afet durumu öncesinde risk analizini bir erkeğe göre daha detaylı yaptığını düşünüyorum ve daha detaylı düşünerek kadın daha çok riskleri düşünüyor. Biz mesela Şırnak'ta çalıştığımız dönemde çok fazla ekip kurarak herhangi bir olay durumu olursa ekipleri her zaman hazırlıklı bulunduruyorduk... Erkekler birazcık daha soğukkanlı gibi davrandıkları için onlar biraz daha rahat davranabiliyorlar birçok konuda. Kadın daha detaycı, daha disiplinli, daha düşünceli her şeyi analiz ettiği için daha detaylı düşünerek afet durumunu değerlendirdiğini düşünüyorum kadının.

demektedir. Aynı zamanda risk yönetiminde sorumlulukları olduğunu ifade etmiştir.

Anaç yapı, koruma iç güdüsü koduna ilişkin değerlendirmede K19E, “Kadınlar aslında savunmasız, bir o kadar da psikolojisini kendi başına onarabilen insanlar. Çocuklarına mesela o zaman kendilerinden çok çocuklarına kol kanat olabiliyorlar.” demektedir. K16E, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Biz her zaman kadınların anaç bir yapısı oluyor. Hani bir koruma içgüdüğü oluyor... Daha çok koruma diyeyim. Çünkü hani ne olursa olsun çoğu afetlerde görüyoruzdur hepimiz aslında enkazın altında bebeğine sarılı anne bulundu diye. Komşumuzun duydukları, benim de bizzat yakından hikayeyi dinlediğim yani gördüm diyeyim. Kadınlar bu zor zamanda da koruma içgüdülerini hiçbir şekilde kaybetmiyor.

diyerek çocukları sakinleştirmeye yönelik konuşmalar yapma, çocuklar ile ilgilenme gibi rolleri olduğunu ifade etmektedir. K17V, bir kadının, bir annenin çocuğunu, eşini ve etrafını yatıştırma zorunluluğu olduğunu dile getirmiştir. Çadır kentlerde tüm sorumluluğu üstlenen kişilerin de kadınlar olduğunu söylemektedir.

Aileyi toparlayabilmek koduna ilişkin değerlendirmede K11İ, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Kadın olmak bence bir erkeğe oranla daha zor. Aileyi toparlamaya çalışan kişi sen oluyorsun, zorluk yaşıyorsun, o anı yaşıyorsun, o korkuyu yaşıyorsun, çocuklarını toplama sorumluluğu senin üzerinde oluyor. Bir nevi erkekten çok, eşten çok, babadan çok sana düşüyor. Aileyi toparlamaya çalışıyorsun kendi psikolojini bir kenara bırakıp çocuklarını ve eşini toparlamaya çalışıyorsun. Sorumluluklar fazla. Sen yıkılırsan ailen de telaş yapıyor. Toparlayamıyorlar. Sen güçlü olacaksın ki; ben öyle oldum en azından çocuklarımı toparlayabildim o psikolojiyi üstlerinden bir nebze olsun atabilmelerine yardımcı oldum.

demektedir.

Hamileliğini devam ettirebilmek, çocuk doğurabilmek ve aileyi toparlayabilmek kodlarına ilişkin değerlendirmede K1V, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Ben kadınların güçlü varlıklar olduğuna inanan bir insanım. Yani isteseler aşamayacakları hiçbir şey yok. O süreçte bir aileyi toparlayabilmek, bir çocuk doğurabilmek, hamileliğini devam ettirebilmek ve çocuklarına bakabilmek gerçekten meşakkatli bir iş...” demektedir. Tüm bunları kadınlara atfedilen rol ve sorumluluk olarak nitelendirmiştir.

Temizliği kadın işi görme koduna ilişkin değerlendirmede K6B, pandemi sürecinde (kamu personeli) personelin iş yükü de fazla olduğu için çalışma odasını

kendisinin temizleyebileceğini yöneticisine söylemiş, yöneticisinin ise “siz temizleyin zaten kadınsınız” şeklinde söylemde bulunduğunu ifade etmiştir.

Kadın ya da erkek olmak günlük dil kullanımında bireylerin hem biyolojik yönüyle erkek veya kadın oluşunu, hem de toplumun bireylere yüklediği roller çerçevesinde anlam kazanan kadın veya erkek olmayı tanımlayan kavramdır. Bu kavramlarda anlam kazanmış olan biyolojik yön ile biyolojik yöne bağlı yapıda temel kazanmış toplumsal yönü birbirinden farklı boyutlardır. Biyolojik olarak her birey XX ya da XY kromozomuyla yani, kadın bedeni ya da erkek bedeni ile doğar ve doğduğumuz andan itibaren toplumsal inşa sürecinin nesnesi oluruz. Toplumsal inşa süreci biyolojik cinsiyetimize göre doğum sürecini takiben başlar ve bu ekseninde kazanılan davranışlar örgüsünün bireyi haline getirir; getiriliriz. Ailenin doğacak çocukları için kıyafet ve oyuncak seçimi, çocuktan yaşamı boyunca mensubu olduğu cinsiyete göre istenilen davranışların ilk temelini atmaktadır. Doğum gerçekleşikten sonra çocuğun cinsiyetine göre belirlenen toplumsal yaşam biçimi gittikçe belirginleşir ve bununla birlikte çocuğun seçeceği meslek, kıyafetler, güçlü duruş, sabırlı ya da sevecen olma gibi tüm eylemler toplumsal inşa sürecinin bir parçası haline gelir. Esasında davranışlar, tutum ve rollere ilişkin iki farklı boyutu ifade eder. Bu nedenler toplumlar için bu ayrım çok önemlidir. Kadınlık ya da erkeklik, dişi ya da eril oluş temelinde boyut kazanmıştır. Toplumda bireyden biyolojik cinsiyetine göre davranışlarını sergilemesini bekler; tutum ve roller ise bu çerçevede şekillenir. Toplum kabul ettiği cinsiyete göre davranış örgüsünün uygulanması için zorlar. Cinsiyete göre beklenen davranış örgüsüne yönelik rollerin karıştırılmasını istemez ve karışıklık yaşandığında anında tepki verir. Transgender bireylerin içinde yaşadığı toplumda karşılaştıkları zorluklar, bu toplumsal kontrol ve gücün gösterilmesi açısından önemli bir örnektir.

Günlük yaşamın içinde bir ayrıma gitmeden kullanılan, demografik değişken kabul edilen biyolojik özellik olarak cinsiyet sex; biyolojik cinsiyet temelinde şekillenen toplum tarafından inşa edilen cinsiyet gender toplumsal cinsiyet kavramları ile bu çerçevede birbirinden ayrılmaktadır. Bu ayrımın tarihi 1972 yılında Ann Oakley tarafından sosyolojiye kazandırılmıştır. Bilim dünyasında ayrı anlamsal boyutları değerlendirilmekle birlikte geleneksel yaklaşımda iki kavramında birbiriyle örtüştüğü kabul edilmektedir.

Ev içine iş bölümü, ev içindeki işlerin, sorumlulukların ve rollerin paylaşılmasını ifade eder. Ev içi işler büyük oranda değişmeden geleneksel olarak paylaşılmış bir karaktere sahiptir. Ev işi söz konusu olduğunda kadınlara yüklenen sorumluluklar bunun bir örneğidir. Araştırmamızın da bir bulgusu olan ev yönetimi ve ev içi işlerin kadınsılığın gerekçesi ve tarihsel başlangıcı nedir sorusu sıklıkla cevap aramış bir sorudur. Farklı alanlarda incelenen farklı yorumlar yapılan soruya yönelik değerlendirmeler şunlardır: Ev içi iş ayrımlarını fizyolojik temellere bağlayan yaklaşıma göre, kadın ya da erkek bireyin temel fizyolojisine ve bu fizyolojideki farklılıklara bağlanmaktadır. Bu farklılığın temelinde kadının hamile kalması, bebeği doğurması, beslemesi ve büyütmesi vardır. Bugünün tersine ilkel zamanlarda kadınlar yaşamlarının büyük bir kısmında hamile olup, çocuk büyütmüşlerdir ve hamileliğin getirmiş olduğu davranış kısıtlaması ve bebeği beslerken onunla yakınlık kurması bir zorunluluk haline gelmişti. Buna karşılık erkekler görece daha fazla fiziksel güçlü olarak kabul görerek dış işleri ve fiziksel güç gerektiren işlere yönelmiştir. Mevcut şartların gerekliliği olarak kabul görmüş erkeklerin savaşçı ve avcı oluşu, kadınları da evde kalıp ev içi işlerle ilgilenmesini sağlamıştır. Rol ve sorumlulukların şekillenmesi zaman içinde yaşamın bütün yönlerine doğru yayılım göstermiştir. Böylelikle erkekler güçlü, cesur, savaşçı, bağımsız ve sert olarak görülmüş, kadınlar ise bakım sorumluluğu olan, sessiz, sabırlı, edilgen olarak görülmeye başlanmıştır.

Biyolojik temelli farklılıklar ev içi işlerin paylaşımında etkili temel faktör olduğu düşünülebilir. Fakat, günümüzdeki değişimler ile özellikle sağlık alanındaki değişimler, kadınların doğum kontrol araçlarına ulaşması bir değişim aracı olarak görülürken beklenen değişim yaşanmamıştır. O halde cinslerin biyolojik farklılıkları ve fizyolojik bedenleri dışında cinslere yüklenen rollerin nedenlerini araştırmak gereklilik olmuştur. Bazı araştırmalar ev içi işlerin kadınlar tarafından kabul edildiğini ve bu işlerin içselleştirildiğini söylemektedir (Vatandaş, 2007: 39). Bilgi toplumundan süper akıllı topluma geçişte yaşanan radikal değişimlere rağmen toplumsal cinsiyete yönelik önyargılar hala varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu durum Türk toplumundaki aile yapısına göre etkilerini güçlü şekilde göstermeye devam etmektedir.

Bütünleşik afet yönetiminde kadınların kapasitesi, güçlü yönleri ve beceri ile sağladıkları katkı yadsınamaz düzeydedir. Kadınlar afetlerde kırılgan ya da

savunmasız değil güçlü yönleri ve yüksek bilişsel farkındalıkları ile güçlü aktörler olarak kabul edilmektedir. Afet yönetiminde başarılı olabilmek için sürece kadınların katılımı önemlidir. Sağlanacak olan başarı, özellikle afet risk yönetimine halkın ve kadınların katılımı ve bu süreçleri sahiplenerek oluşacaktır. Kadınların afet yönetimi süreçlerinde; zarar azaltmadan iyileştirme süreçlerine kadar, karar alma mekanizmalarında yer almaları öncelikli olarak bir haktır ve demokrasinin göstergesidir. Kadınların afet yönetimi süreçlerine katılımı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıracak, dışlanmış bakış açılarının duyulabilir olmasını sağlayacak ve pozitif sosyal değişim fırsatları sağlayacaktır. Bununla birlikte toplumsal mukavemet sağlanabilecektir.

Kadınların afetler karşısında dezavantajlı, savunmasız, kırılgan olma durumları çoğunlukla toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanır. Kadınlar sahip oldukları güçlü özellikleri ile afet yönetiminde katkı sağlayan önemli bir değer haline gelebilir. Çoğu kez kadınlar afet yönetimi döngüsü dışında bırakılmakta ve özellikle karar verici rollerde olmalarından söz bile edilmemektedir. Katılımcılarımızın deneyimleri, bilgi birikimleri özellikle gelecekteki afetlerle mücadelede önemli katkılar sağlayacaktır.

Kadınların kamusal alanda temsiline ilişkin görüşleri teması, cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıracak bir güç, birlik için kadının dahil edilmesi, okul öncesi öğretmenlerinin sürece dahil edilmesi gerekliliği, eşitliğin her alanda olması gerekliliği, idarenin liyakati, karar alma sürecinde olma istekleri kategorileri çerçevesinde incelenmiştir.

Bütünleşik afet yönetiminde karar alma süreçlerinde yer almak isteyen K4O, İdarenin liyakati ile ilgili, merkezi idarenin cinsiyet ayrımı yapmadan insanları kabiliyetlerine ve yeteneklerine göre değerlendireceğini düşünmektedir. Eşitliğin her alanda olması gerekliliği koduyla ilişkili K4O, “Kadın erkek eşitliği her durumda ve ortamda olduğu gibi bunda da (afet yönetimi sürecinden bahsetmektedir) olması gerektiğini düşünüyorum” demektedir. Bununla ilişkili K3O, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “Sahada gördüklerim mesela hepsi erkekti. Zaten Türkiye’nin genel sorunu da bence o. Kadınlar iş esnasında ön planda değil maalesef. Muhtemelen bu alanda da yok. Ama bence olsa dediğim gibi organizasyon aşamasında fiziksel güç gerektirmeyen zihin aşamasında çok faydalı olacaklarını düşünüyorum.” demektedir. Katılımcı saha gözlemlerinde daha çok erkeklerin yer aldığını söylemektedir.

Kadınların iş sahasında ön planda olmadığını ve görünebilir olmadığını dile getirmektedir. Afet yönetimi süreçlerinde de olmadığını ifade etmiştir. Kadınların güçlü yönlerinden faydalanılması gerektiğinden de bahsetmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin sürece dahil edilmesi gerekliliği koduna ilişkin K17V deneyimleri ve öğrenilmiş dersleri doğrultusunda şunları dile getirmektedir:

Ben depremi yaşadığım için söylüyorum...Özellikle okul öncesi dönemindeki çocuklara ve birinci sınıf öğrencilerine kesinlikle bunları en ufak hasar ile atlatabilmesi için öğretmenlerimizin, okul öncesi öğretmenlerimizin bu süreçte kesinlikle çok aktif olması gerektiğini düşünüyorum. Çok faydalı olabileceğini düşünüyorum.

demektedir. Özellikle çocukların eğitimleri konusunda bu süreçte öğretmenlerin aktif rol oynayacağını da ifade etmiştir.

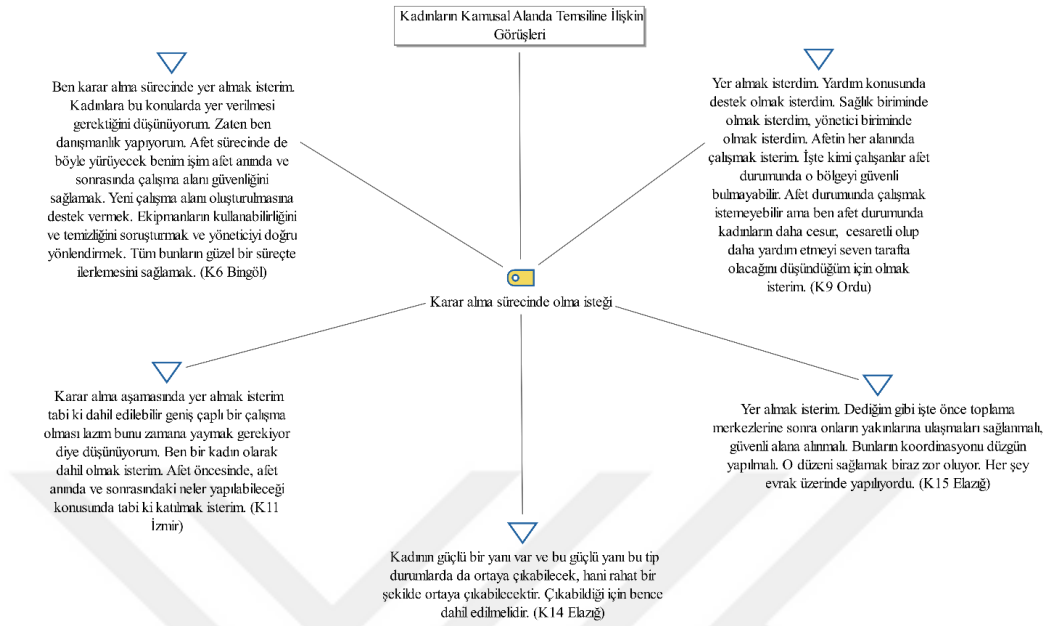
Birlik için kadının dahil edilmesi koduna ilişkin K8V, “Kadının karar alma konusunda söz hakkı sahibi olması gerekir. Kesinlikle çok yararlı sonuçta birlik olmamız gerekiyor. Afetlerde bu birlik tabii ki de kadını dahil ederek olmalı...” demektedir. Bütünleşik afet yönetiminde başarılı olabilmek için birlikte hareket etmenin ve süreçlere kadınların dahil edilmesi gerekliliğinden söz etmektedir.

Cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıracabilecek güç koduna ilişkin K8V, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Sonuçta bizim de sevdiklerimiz, ailemiz var. Bizde bu konu daha karar alınırken söz sahibi olmalıyız. Hani kaldı ki sadece afet konusunda da değil, her alanda kadına daha çok söz verilse. Toplumda daha çok birey fark edilir. Yani o eşitsizliği, cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için de güzel bir düşünce...

demektedir. Her alanda kadına söz hakkı tanınması ile ilgili görüş bildiren katılımcı toplumda daha çok bireyin ve gücün farkına varılabileceğinden söz etmektedir. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için kadınların afet yönetimi alanında yer almasını istemektedir.

Şekil 12: Kadınların Kamusal Alanda Temsiline İlişkin Görüşleri

Karar alma sürecinde olma isteği koduna ilişkin, K3O, K14E, K6B, K15E, K8V, K10V, K17V, K16E, K19E, K1V, K4O, K13V, K18V, K11İ, K5E, K9O afet yönetimi süreçlerinde özellikle karar alma süreçlerinde yer almak istediğini belirtmiştir. Bütünleşik afet yönetimine kadınlar güçlü yönleriyle katkı sağlayabilecektir. Bu süreçte yer almak isteyen kadınların katılımı teşvik edilmeli ve değişimi sağlayacak adımlar atılmalıdır. Kadınların bu süreçlere katılması yasal bir haktır ve rasyonel akıl çerçevesinde bir gerekliliktir.

Afetlerde kadının güçlü yönleri teması, çok yönlü düşünebilme yeteneğine sahip olma, yöneticilik yapabilme kapasitesi, aileye saygı ve özen gösterme, hayvanlar ile iletişim kurabilme, hedeflerine ulaşabilirlik ve merhamet duygusuna sahip olma kategorileri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Yöneticilik yapabilme kapasitesi kategorisi ile ilgili K3O, görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Bizim bence karmaşık olaylarda fikir olarak beynimiz daha iyi çalışıyor. Daha pratik zekalıyız gibi geliyor bana. Aynı anda birçok şeyi koordine edebiliyoruz biz. O konuda ben kadınları değerli buluyorum aynı anda birçok işi beraber yapabildiği için. Hemen organize edebiliyor. Daha koordineliyiz. Mesela kadınlar yönetsin isterim böyle şeyleri (afet ve acil durumlardan bahsetmektedir) ...Çünkü çoklu grupları yönetmede biz daha iyiyiz, daha pratik zekalıyız, daha hızlı çözümler sunuyoruz.

demektedir. Katılımcı deneyimleri doğrultusunda sahada kompleks/karmaşık acil durumları kadınların daha iyi yönetebildiğini ve koordinasyonda iyi olduklarını ifade etmektedir. K14E ise hem çocuğunu hem eşini hem de etrafındakileri yönetmede kadınların daha güçlü olduğunu düşünmektedir.

Aileye saygı ve özen gösterme kategorisine ilişkin K6B, “Kadın en azından afet anında, evden çıkarken annesini, babasını evden almadan, evden çıkmıyor mesela...Birçok erkekte bunu göremeyebilirsiniz...” demektedir. Katılımcı bu durumu kadının afetlerde güçlü yönü olarak görmektedir.

Hedeflerine ulaşabilirlik kategorisi ile ilişkili değerlendirmeyi K18V yapmıştır. Katılımcının anne ve babası o altı yaşındayken ölmüştür. Doğu bölgesinde (Van) o kültürde kadın olarak yaşamanın zorluklarından bahsetmiştir. Küçüklüğünden beri okumayı isteyen ve bunun için engellenen katılımcı ilerleyen süreçlerde sekiz yıllık ilk ve orta öğrenimini tamamlamıştır. Bundan sonrası için de eğitim hayatına devam edeceğini de eklemiştir. Katılımcı bu öyküsünde kadının isterse her şeyi başarabileceğini de dile getirmiştir. Afet deneyimine ilişkin ise o dönemde kendi çabaları ile yine istediği şeyleri başardığını söylemektedir.

Hayvanlar ile iletişim kurabilme kategorisi ile ilişkili değerlendirmeyi K2D yapmıştır. Katılımcı baş etme kapasitesi ve güçlü yönü olarak hayvanlar ile güçlü bağı olduğunu söylemiştir. Hayvanları ile ilgilendiğini, onlar ile vakit geçirdiğini ve afetten etkilenen hayvanlarını severek onları sakinleştirdiğini de eklemiştir.

Merhamet duygusuna sahip olma kategorisine ilişkin değerlendirmeyi K13V, kadınların en büyük gücünün merhameti olduğunu ve geniş çaplı düşünebildiklerini ifade etmiştir.

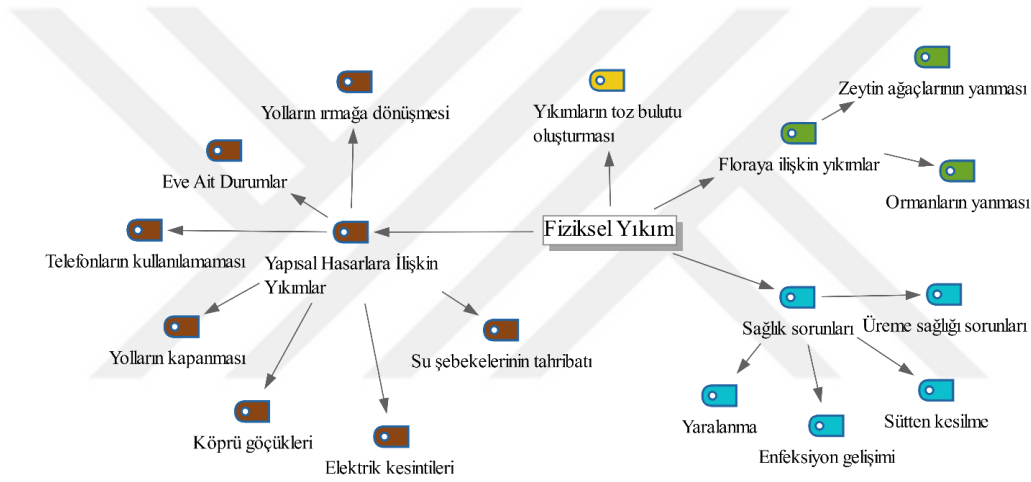
Çok yönlü düşünebilme yeteneğine sahip olma kategorisine ilişkin değerlendirmede katılımcılar, afet kriz yönetiminde kadınların başarılı olduğunu, ihtiyaçları ve gereksinimleri düşünebilmeleri ve hızlı düşünme yeteneklerine sahip olduklarını dile getirmişlerdir.

K14E, kadınların ayrıntıları daha kolay fark edebildiğini söylemektedir. K9O ise, “kadın daha detaycı, daha disiplinli, daha düşünceli her şeyi analiz ettiği için daha detaylı düşünerek afet durumunu değerlendirdiğini düşünüyorum.” demektedir. Bu bağlamda kadınların afet yönetiminde yönetici olarak yer almasının başarıyı getireceğine inanmaktadır.

Araştırmada incelenen temalardan bir diğeri afet anı temasıdır. Bu tema, duygusal yıkım, fiziksel yıkım, maddi yıkım, ilk refleks davranış, davranışsal durumlar, iklimsel şartlar, hisler/duygular ve baş etme kapasitesi olmak üzere sekiz farklı kategoride incelenmiştir. Bu kategoriler araştırmaya katılan kadınların afet anı ve ilk akut dönemdeki deneyimlerine ilişkin değerlendirmelerdir.

Afet anı temasının fiziksel yıkım kategorisine ait kodlar, floraya ilişkin yıkımlar, yapısal hasarlara ilişkin yıkımlar, sağlık sorunları ve yıkımların toz bulutu oluşturması şeklinde değerlendirilmiştir.

Şekil 13: Fiziksel Yıkıma İlişkin Değerlendirmeler

Fiziksel yıkım kategorisinin floraya ilişkin yıkımlar kodunda zeytin ağaçlarının yanması ve ormanların yanması alt kodlar yer almaktadır. Bununla ilişkili değerlendirme, Hatay ilinde yangın yaşamış olan katılımcıya aittir.

K12H, durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Zeytinlerimiz, bahçemiz, benim hiçbir şeyim kalmadı. Zeytinim vardı doksan kök kadar kapının önünde. Hepsi yandı. Üç katlı binam yandı. Köyün hepsi...köy çok zarar gördü. Ormanlarımız yandı. Nefesimiz yandı...” demektedir.

K11İ, “2019 yazıydı galiba bir orman yangını başlamıştı gümüldür tarafında onunla karşılaştım o zaman da çok üzülmüştüm cayır cayır yandı ormanlarımız.” demektedir.

Fiziksel yıkım kategorisinin yapısal hasarlara ilişkin yıkımlar kodunda, eve ait durumlar, yolların ırmağa dönüşmesi, telefon kullanılamaması, yolların kapanması,

elektrik kesintileri, köprü göçükleri, su şebekelerinin tahribatı alt kodları yer almaktadır. Bununla ilişkili eve ait durumlarda, evlerin yıkılması, evde eşyaların yıkılması, evin yanması, eşyaların tahribatı, merdivenlerin yıkılması, kapıların kilitlenmesi, camların patlaması ve duvarların yıkılması durumlarını görmekteyiz.

Eve ait durumlara ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır:

K10V, “Erciş’ten geçiyordu bizim yolumuz. O yıkımın tahribatın çok olduğu ilçeden geçiyorduk. Orada yolun bazı bölümlerinde böyle yarıklar oluştuğunu gördük şehir merkezinden geçerken evlerin çok yıkıldığına, insanların işte çok zor durumda olduğuna şahit olduk.” demektedir.

K30, “AFAD vardı...Bölge baya geniş olduğu için herkes dağılmış açıkçası ve çok fazla heyelan vardı. Ev, göçük altında kalan yerler, sınırlı sayıda personel vardı açıkçası...” demektedir.

K6B, yaşadığı süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Ben 2003 yılında Bingöl’de bir deprem yaşadım. Yaşadığım depremde evimiz yıkıldı... Alt komşumuz gebeydi 6 aylık gebeydi ve ağlıyordu ve o kadar kötü ağlıyordu ki işte abla beni bırakmayın eşim burada değil, eşi uzman çavuştu nöbetteydi. Beni burada bırakmayın ölmek istemiyorum çocuklarımı kurtarın diye yakarıyordu. Bundan dolayı biz ona doğru ilerledik. Tam ona doğru gittik. Babam yukarıdan çağırdı. Babam çağırmamış olsaydı merdivende ölü bulunurduk diye düşünüyorum çünkü merdiven çöktü o depremde iki deprem art arda olmuştu. Daha sonra biz yukarı çatıya çıktık...

demektedir.

K15E, “Merdivenler kaymıştı camlar patlamıştı, o cam kırıklarına basarak indim ama akıl o anda gidiyor biliyor musun?” demektedir.

K19E, yaşadığı süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Onlar zar zor apartmandan çıkarken apartmanın merdivenleri böyle ayrılırken hatta ablasının ayağı takılıyor oraya. Ablasını bir daha zorla çekip çıkartıyorlar annesi ile beraber. Öyle kaçıyorlar yani zor canlarını kurtarıyorlar hatta şey diyor bizim karşıdaki komşu seslendi diyor sonra kadının sesi kesildi diyor. Zaten apartmandan biz kaçtık, bir de üst katta enkaz altından birkaç kişiyi daha çıkartmışlar o kadar...

demektedir.

Afetlerde binaların zarar görmesi, fiziksel, sosyal ve ekonomik zarar görebilirlikle ilişkilendirilmektedir. Fiziksel dokuyu oluşturan temel unsurlar, bina taşıyıcı sistemleri ile taşıyıcı olmayan bileşenlerdir. Binaların/yapıların üzerinde bulunduğu zemin ile ilişkili etmenler, fay hatları, sıvılaşma duyarlılığı, heyelan, sel

tehlikesine ilişkin değerlendirmeler ile ölçölmektedir. Katılımcıların görüşlerine bakıldığında fiziksel yıkıma ilişkin binaların uygun ve güvenli yapılar olmadığı görölmektedir. Heyelan riski bulunan bölgelerde yerleşim alanlarının olması afetlerde zarar görübilirliği arttıran etmenlerden biridir denebilir.

Eve ait durumlarda kapıların kilitlenmesiyle ilgili görüşler aşağıda yer almaktadır:

K2D, “Sonra işte dışarıya çıkamadık kapılarımız kitlenmiş, sıkışmış yani açık kapıyı açamadık yani çok büyük felaket geçirdik...” demektedir.

K17V, “Deprem anında gerçekten kapılar kilitlendi. İçerde mahsur kaldık hepimiz. Kapıları açamadık tabii ki. Bu sefer camdan atlamak zorunda kaldık.” demektedir.

K6B, yaşadığı süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Oradan tam çıkacaktık alt kattaki komşumuz haykırıyordu. Dedim ya, biz onu kapıyı açarak çıkaramadık. Çünkü kitlenmişti. Eşi geldi korkuluklardan tırmandı. Eşini aldı sırtına eşini tam aşağı indirecekken eşi birdenbire aşağı düştü. Bizde zemin kattan çıkmak üzereydik. Annem onu ayaklarından tuttu tam düşmek üzereyken böylece kurtuldular...

demektedir.

Duvarların yıkımına ilişkin katılımcı görüşü aşağıdaki gibidir:

K17V, “Depremden sonra tamamen evimizi falan kaybettik. Yıkılmadı ama bombalanmış gibiydi yani duvarlar patladı. Yani resmen bombayı atarsınız duvarlar yarısı çöker resmen o şekildeydi.” demektedir.

Yüksel’e göre betonarme binaların yeterli dayanım, malzeme dayanımı, taşıyıcı elemanların süneklik ve rijitliği deprem güvenliği açısından önemlidir. Ülkemizde yakın tarihte yaşanan depremde yapısal hasarların nedenlerine bakıldığında, proje hataları, yapım hataları ve donatı düzenlemelerindeki hatalar olduğu görölmektedir. Tüm bunlar yapısal önlemlere işaret etmektedir. Bütünleşik yaklaşımda bireylerin farkındalığı, idarenin denetimleri ve stratejik faaliyetleri ve mevzuat incelenmesi gereken etmenler olarak söylenebilir.

Evde çıkış yönünde bulunan vestiyerin yıkımına ilişkin K10V yaşadığı süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Kapının dış kapının karşısında vestiyerim vardı. Onlar kapının önüne yıkılmıştı. Deprem durduğu an zaten dışarı koşmaya başladık. Tecrübem daha önce

olmadığı için telefonumu dahi evde unutarak çıkmışım. İşte kapıya geldiğimizde eşyaların vestiyerin kapıya yığıldığını görünce kapıyı açamayacak durumdaydık. Çok korktum çıkamayacağız burada kaldık diye ağlamaya başladım. Eşim daha serinkanlıydı. Ondan sonra o eşyaları bir şekilde çekti. Böyle bir dehşet yaşıyorsunuz işte çıktık dışarıya koşarak ev terliklerimiz ayağımızdaydı. Ev kıyafetlerimizle koştuk... Ama inerken merdivenlerde bazılarının kenarlarının, mermerlerin yıkıldığını görüyorsunuz...

Afetlerde kişilerin güvenli ve hızlı bir şekilde tahliye olmaları ve güvenli toplanma alanlarına geçiş yapabilmeleri çok önemlidir. Katılımcının tahliye alanında yapısal bir malzemenin tahliye olmalarını zorlaştırması ve çıkış alanını kapattığı için hızlı ve güvenli tahliye olamadıkları görülmektedir. Katılımcı binadan en son tahliye olduklarını da ifade etmiştir. Öğrenilmiş ders olarak katılımcı evde yapısal değişiklikleri yaptığını ve tüm risk ve tehditleri değerlendirdiğini, önlemler aldığını belirtmiştir.

Afetin akut döneminde elektrik kesintileri, telefonların kullanılamaması, su şebekelerinde hasarlar oluşması, köprülerin göçme durumları, sel ve su baskınları dolayısıyla yolların, köprülerin tamamen su ile kaplanması durumları görülmektedir.

K40, yaşamış olduğu deneyimi (sel afetinden bahsetmektedir) şu şekilde anlatmaktadır:

Biz köyden çıkmak için alternatif yollar aramaya başladık. İşte etrafında bağlantı olabilecek diğer köylere o köylerden çıkış yapmaya çalıştık. Ama aynı şekilde orada da köprü göçmeleri, yol göçükleri. Köprüler tamamen su altında kalmıştı. Gerçekten akarsuların seviyeleri çok yükselmişti bunu bile gözümüzle gördük yaşadık. Endişesini de yaşadık fazlasıyla... Uzun bir süre mahsur kaldık köyde sel esnasında... Yollar artık ırmak şekline dönmüştü o şekilde su akışı vardı yoğun bir yağmur yağıyordu.

demektedir.

Fiziksel yıkım kategorisinin sağlık sorunları kodunun alt kodlarında, yaralanma, enfeksiyon gelişimi, üreme sağlığı sorunları ve sütten kesilme durumları görülmektedir. Afetlerin ilk etkilerinde travma vakalarındaki artışlar alanyazında belirtilmektedir. Araştırmamızda dile getirilen yaralanmalarda multitravmalar (çoklu yaralanma), basit yaralanmalar, çiziklerden söz edilmiştir. Aynı zamanda Van depreminin akut etkisiyle dere kenarında olan kişilerin dereye düştükleri de ifade edilmiştir. Üreme sağlığına ilişkin değerlendirmede barınma koşulları ve soğuk hava şartları etkenlerine bağlı idrar yolu enfeksiyonu yaşayan kadınların varlığından söz

edilmiştir. Afet döneminde lohusa olan bir katılımcı (K14E) korku, stres ve beslenme kaynaklı sütünün kesildiğini şu şekilde ifade etmiştir:

...Yani lohusalık psikolojisinin de verdiği bir şey. O depremin gerçekten hayatım boyunca hiç yaşamadığım şiddette bir deprem olmasından dolayı onun stresi altındaydık. Gece doğru dürüst uyuyamadığımı çok net bir şekilde hatırlıyorum. Başımın ağrısından, stresten, gerginlikten kalbim çarpıntısını çok net bir şekilde duyuyorum. Hatta sütüm kesildi. Yani o sütüm kesildiğini hissettim ve böyle hiçbir şey almak hiçbir şey yemek hiçbir içmek aklıma bile gelmedi...Hani oğlum için o sütün gelmesi için sonrasında sakinliğimi koruyabildiğim için bir şeyler yiyip içmem gerektiğini biliyordum. O yüzden ona uygun şekilde yemem gereken şeyleri; mesela böyle tatlı hani o ilk olanlarda şeker düşmesinden dolayı tatlı verirler ya tatlı bir şeyler alıp işte suyu çok içme gibi, süt artırıcı şeylere yönelmiştim yani dikkat etmiştim. Ama o korkudan kesildi yani sütüm...

demektedir.

Afetlerin akut etkileri her bireyde farklı kırılganlıklar oluşturabilir. Katılımcının o dönemde lohusalık sürecinde olması, daha önce bu şiddette bir afetle karşılaşmamış olması ve psikolojik etkenler sağlık problemlerini beraberinde getirmiştir. Kadınlar gebelik sürecinde ya da emzirme döneminde özel olarak beslenmesi gerekmektedir. Afetlerde kadınların yetersiz beslenmesine bağlı olarak sağlık patolojileriyle karşılaşma riskleri yüksektir.

Afetin akut dönemine ilişkin diğer bir sorun alanı ise yıkımlardaki toz bulutlarıdır. Bununla ilişkili K14E, durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Yani yıkımla ilişkili aslında herhangi bir bilgi verilmedi ne zaman bitecek diye çünkü şu anda bir yeniden yapmak isteseler müteahhit bulamıyorlar. Tokiler çok devreye girdi ama inanılmaz bir yıkım ve yapım var. Burada geçende bir araştırma yapılmış bununla alakalı asfiksinin (oksijen yetersizliğinden ileri gelen boğulma) çok yoğun olduğu bu bölgelerde artık yani, kansere yakalanma riskinin artacağına dair. Tozun içindeyiz yani yağmur da yok bu sene çok kötü. Kapıyı pencereyi kapatıyoruz ama yaz gelmesiyle birlikte tabi açıyoruz. Bir açıyoruz bir kapatıyoruz... Çok büyük bir toz bulutu var yani bilmiyorum inşallah çözülür.

demektedir.

Afetin akut ve sonrası dönemde yıkımlardaki toz bulutlarına karşı önlem alınması merkezi ve yerel yönetimlerin sorun alanına yönelik çözümler geliştirmesi önem arz etmektedir. Yıkımlarda yerel yönetimlerin itfaiye teşkilatlarını “yıkımda su sıkma görevi” ile konumlandırması mevcut durumu tek başına çözebilecek nitelikte bir uygulama olmadığı görülmüştür. 13 Ekim 2021 tarihinde Resmi Gazete’ de yayınlanmış olan “Binaların Yıkılması Hakkında Yönetmelik” hükümleri

çerçevesinde, bina yıkım faaliyetlerinin çevre ve insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde planlanması ve gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede yıkım planları oluşturulmalı ve atık yönetimi planlamasına uyulmalıdır.

Afet anına ilişkin katılımcılara yaşadıkları duygular ve hisler sorulduğunda, yalnızlık hissi, şok, panik, endişe, mahşer günü kalabalığı ve etkisi, anlatırken hala etkisini hissetme, duvarların üzerine yıkılacak hissi, karakter olarak güçlü hissetme, beşik gibi sallanma hissi ve korkuya ilişkin değerlendirmelerin olduğu görülmüştür. Korkuya ilişkin değerlendirmelerde içsel olarak katılımcıların, annenin çocukları için korkması, artçılar sebebiyle korku, ailesi için korkma, eve girememe korkusu, anneyi kaybetme korkusu ve depreme yalnız yakalanma korkusu yaşadıkları belirlenmiştir.

K10V, görüşlerini şu şekilde anlatmaktadır: “O zaman da evimizin analizleri yapıldı. Tamamlandı az hasarlı çıktı...Artık yapacak bir şey yok ama eve geçtikten sonra da çok fazla artçılar oluyordu yani. Yaklaşık bir yıl kadar hep korku, hep irkilerek her sarsıntıda yüreğimiz çıkacakmış gibi hissederek yaşadık...” demektedir.

K1V, görüşlerini şu şekilde anlatmaktadır:

Öyle bir yürüyüş anı ki yani kafam o kadar dolu ki o an insan sanki bir yandan korku var bir yandan o hala sallanan bir durum var beşik gibi sallandığınızı düşünün yani yer durmuyor yerle beraber siz sallanıyorsunuz. Öyle ürkünç bir ses geliyor ki yerden hani ona mı korkayım ailem zaten dediğim gibi babamı kaybettiğim için o sıkıntıyı yaşamışım zaten ama annem bakıyorum acaba anneme bir şey oldu mu acaba ne oldu...

Katılımcı yaşadığı afetten yaklaşık altı ay önce babasını kaybettiğini, onun üzüntüsünü hala taşıdığını ve yaşadığı afetin ilk anlarında annesini de kaybedeceği korkusunu yaşadığını ifade etmiştir.

Afet anı temasının ilk refleks davranış kategorisi kapalı alanda afete yakalanma durumu ve açık alanda afete yakalanma durumuna göre iki çerçevede değerlendirilmiştir.

Depreme evde, dershanede ve bahçede kendilerine ait fırında yakalanan katılımcıların afet anında ilk refleks davranışları tabloda yer almaktadır.

Tablo 3: Katılımcıların Kapalı Alanda Deprem Anında İlk Refleks Davranışlarına İlişkin Değerlendirmeler

İlk Refleks Davranış	Sarsıntı Etkisinin Geçmesiyle Gerçekleşen Eylemler
Deprem sarsıntıları durduktan hemen sonra tahliye olma davranışı	Açık alana çıkarak arabada beklemiştir. İlk olarak düşündüğü oğlunu korumak olduğunu ifade etmiştir.
Deprem anında merdivenlere koşma, apartmanda olan komşularının kapılarını yumruklama, bodrum kata inme davranışı	Katılımcı yalnız ölmek istemediğini ve mantıklı hareket edemediğini söylemiştir. Aynı zamanda sarsıntı durduktan sonra eve giderek telefon ve anahtarını alıp dışarıya çıktığını ifade etmiştir.
Depremde sarsıntının etkisiyle evlerinin yıkılmasıyla sürüklenerek dışarıya çıkma	Evden çıktıktan sonra hamile ve engelli komşularına yardım ettiklerini ve sonrasında bahçelerine gittiklerini söylemiştir.
Deprem anında bağırma, sesini duyurmaya çalışma ve merdivenlerden yalınayak inerek camların üzerine basarak geçme	Dışarı çıktıktan sonra mahallenin ortasında bir alan olduğunu ve komşularıyla arabada beklediklerini ifade etmiştir.
Kardeşleri ve annesiyle birbirlerine sarılarak depremin geçmesini bekleme, şoka girme, ortalık sakinleştikten sonra dışarı çıkabilme	Dışarıya çıktıktan sonra boş bir arazide beklediklerini ifade etmiştir.
Depremde şok etkisiyle dışarıya çıkamama, öğretmeninin yardımı ile tahliye olabilme	Katılımcı annesiyle buluştuktan sonra anneannesinin bahçesinde oturup beklediklerini ifade etmiştir.
Deprem sarsıntıları durduktan sonra dışarı çıkmak için koşma, kapının önüne dolabın devrilmesi nedeniyle zor tahliye olma	Tahliye sonrası güvenli bir alanda beklediklerini ifade etmiştir.
Deprem ile ilgili bilgi sahibi olmasına ve ailesiyle birlikte planlamalar yapmalarına rağmen hiçbir şey yapamama	Dışarı çıktıktan sonra bir süre arabada kaldıklarını ifade etmiştir.
Deprem esnasında başı açık olduğu için dışarıya çıkmama, kapıların sıkışmasıyla camdan tahliye olma, İkinci depreme yakalandığında yaşlı birey kendini pencereden atmasın diye başında bekleme tahliye olmama	Çocukları ile birlikte açık alanda beklemiştir.
Kapalı bir alandan şok etkisiyle eve doğru koşma	Eve doğru koşması ailesi tarafından engellenmiş ve bahçede açık alanda beklemiştir.
Deprem sarsıntısıyla birlikte direk dışarıya koşma	Dışarda güvenli bir yere gittiklerini, okulun bahçesinde toplandıklarını ve havanın soğuk olması nedeniyle arabada sabahladıklarını söylemiştir.
Deprem esnasında çocuklarının canlı derste ayrı odalarda oldukları için tedirginlik yaşama, güvenli bir alanda bekleme ve sarsıntılar geçtikten sonra dışarıya çıkma	Çocuklarıyla birlikte dışarda güvenli alanda beklediklerini söylemiştir.
Deprem sarsıntılarının sona babasına ulaşmak için üst kata yanına gitmeye çalışma fakat çıkamama, dışarıya çıkma	Dışarı çıktıktan sonra babasını gören katılımcı babasına sarıldığını ve eve gitmek istediğini söylemiştir. Kalabalık bir aile olduklarını söyleyen katılımcı, annesi ve kardeşlerinin dışarıya çıktıklarını fakat 2 yaşındaki kardeşlerini evde unuttuklarını ifade etmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Deprem afeti deneyimi olan katılımcıların afet anında ilk refleks davranışları ve sarsıntı etkisinin geçmesiyle gerçekleşen eylemler araştırmacı tarafından oluşturulan tabloda gösterilmektedir (Tablo 3).

Evde afeti yaşayan K14E, depremin sarsıntıları durduktan hemen sonra tahliye olduklarını şu şekilde anlatmaktadır:

Depremde ben mutfakta ayaktaydım. Yani gürültü dışarda zaten iki depremde de hatta 3 depremde dediğim. İlginç olan gündüz rüzgar olması hatta rüzgar olduğu zaman acaba deprem mi olacak şeklinde bir korku oluşturuyor. Sonrasında rüzgar olduğu için cam balkonun camlarını vesaire çarptığı zaman hafif bir sallantı titreme yapıyor ya bu şekilde düşündüm. Depremi tam olarak hissetmedim yani ayakta olduğum için sonra eşim diğer odadaydı oğlumla beraber deprem oluyor diye geldikten sonra fark ettim. Dedim hemen işte koridorda onların olduğu bir alan var belirlediğimiz oraya gidin dedim orada bekleyin. Ondan sonra zaten o zaman kadar deprem durdu sonrasında biz hemen hızlı bir şekilde oğlumun çantasına işte alabileceğimiz birkaç ufak tefek şeyleri alıp hani hızlı bir şekilde çıktık.

demektedir. Katılımcı dışarı, açık alana çıktıklarında ise, “Yani zaten dışarı çıktığımızda da ilk aklıma gelen şeyde oğlumu korumaktı sonrasında işte eşim arabayı açtı arabada oturduk” demiştir.

Evde afeti yaşayan K19E, deprem anında merdivenlere koştuğunu, apartmanda olan komşularının kapılarını yumrukladığını ve bodrum kattaki tanıdıklarının yanına koştuğunu, yalnız ölmek istemediğini ve mantıklı hareket edemediğini anlatmıştır:

Daha sonra işte deprem oldu çok hızlı oldu ben zaten çılgık attım direk kapıya koştum yani çok sarsılmadan bile ben zaten çok korkmuştum kapıyı o yüzden açtım yoksa kapı açılmazdı. Öyle bir sallanıyordu ki çelik kapı açılmıyor yani deprem anında. Normalde ben de tam böyle hızlı anını yakalamadan açtım kapıyı açtım daha sonra işte karşı komşunun kapısına yumrukladım açsın diye bağıriyorum onlarda açmadılar. Onlar da içeride güvenli bir yere geçtiler yani ben ne yapacağımı bilemedim aslında çok yani tektim o yüzden de hani ne yapmam gerekiyor diye böyle hiç daha önceden düşünmemiştim aslında hani düşünseydim tek başıma olursam hani daha önceden hafif oldu böyle hızlı bir sarsıntıda ne yapmam ne yapacağımı hiç düşünmemiştim. Kendimi en tehlikeli yer olan merdivenlere attım. Zaten kapıyı açmayınca da gerçekten aklımı kaybettim o derece o dakika yani çok kötüydü. Öyle bir dakika falan zaten 45 saniye sürdü 30 saniye kadar kapıyı yumrukladığımı hatırlıyorum daha sonra zaten aşağı kattakiler çıkınca ben de onlarla beraber aşağıya doğru koştum. Ayağımda falan hiçbir şey yok çorap dahi yok yani yalınayak koştum aşağıya kadar ve koştum ama dışarıya kaçmıyorum yani bizim akraba var en alt katta bodrum katta duruyor yani sarsıntı daha durmuş yani ben de gidiyorum işte onun bu defa kapısını çalıyorum yani öyle bir an çok garipti. Yani ben o dakikada ne yaptığımı bilmiyorum sadece yalnız olmamak istiyordum. Hani öleceksem de

yanımda birisi olsun onun derdindeydim. Böyle bir tanıdık yüz göreyim birisi yanımda olsun. Sadece onu düşünüyorum yani tek ölmek istemiyordum.

Katılımcı afet anında ilk refleksinde yalnız kalmak istemediğini, tek başına ölmek istemediğini ve mantıklı hareket edemeyip komşularının kapısını çaldığını anlatmaktadır. Öğrenilmiş dersleri ışığında bunları yapmaması gerektiğini söylemiştir. Afet anında nasıl davranılacağı konusunda eğitim de almak istemektedir. Burada önemli olan nokta, ilk reflekste komşular birbirine yardım etmek için de kapıyı çalabilir ve tahliye birbirlerine yardımcı olabilirler. Vurgulanması gereken nokta afetin tipine göre doğru davranış şekillerinin öğrenilmesi ve eğer tahliye gerekiyorsa komşuların bireysel iyilik hallerinden emin olduktan sonra yardım etmesi doğru bir yaklaşım olacaktır. Özellikle bakım altında olan bireyler, engelli bireyler (ortopedik, işitme, görme, zihinsel), yaşlılar (yürüme zorluğu, hastalık vb. nedenler) tahliye başka bireylerin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Konuyu bu çerçevede düşünecek olursak her bireyin öncelikle kendi iyilik halini sağladıktan sonra tahliyeyi sağlaması ya da kişilerden haberdar olunması noktasında yaklaşımlar sergilenmesi beklenmektedir.

Evde afeti yaşayan K6B, depremde sarsıntının etkisiyle evlerinin yıkıldığını ve sürüklenerek dışarıya çıktıklarını şu şekilde anlatmıştır:

Ben, annem ve kız kardeşimle aşağıya doğru ilerliyorduk çünkü bir alt komşumuz gebeydi 6 aylık gebeydi ve ağlıyordu ve o kadar kötü ağlıyordu ki işte abla beni bırakmayın eşim burada değil eşi uzman çavuştu nöbetteydi, beni burada bırakmayın ölmek istemiyorum çocuklarımı kurtarın diye yakarıyordu bundan dolayı biz ona doğru ilerledik tam ona doğru gittik babam yukardan çağırdı babam çağırmamış olsaydı merdivende ölü bulunurduk diye düşünüyorum çünkü merdiven çöktü o depremde iki deprem art arda olmuştu daha sonra biz yukarı çatıya çıktık 4. Katın üstünde çatı var bu arada daha sonra çatıya çıktık yan komşu ağlıyordu engelli bir çocukları vardı anne baba üç kişiler evleri tamamen yıkılmış bir metre boşluk kalmıştı bizim ev dahil öyle bir alanda kurtarılmayı bekliyorlar sonra o depremde merdivenler göçtükten sonra sürüklenerek ben, annem, kız kardeşim çıktık tam olarak dışarıya çıktık çıkmaya devam ederken üstümüze enkaz parçaları düşmeye devam ediyordu korku filmi gibi düşünün her çıktığımız yerden sonra arkamız dökülüyordu sonra biz içerideydik tam çıkacağımız yerde tam çıkacağımız yer bizim teyzemizin eviydi. Aa dedim teyzenin mutfak eşyaları değil mi bu filan dedim yanından geçiyormuşuz meğer yıkılmış dökülmüş her yer filan e sonra oradan tam çıkacaktık bir alt kattaki komşumuz haykırıyordu dedim ya size biz onu kapıyı açarak çıkaramadık çünkü kitlenmişti...”

K6B, evden çıktıktan sonra hamile ve engelli komşularına yardım ettiklerini ve sonrasında bahçelerine gittiklerini anlatmıştır:

Sonra oradan tam çıkacaktık bir alt kattaki komşumuz haykırıyordu dedim ya size biz onu kapıyı açarak çıkaramadık çünkü kitlenmişti aşağı indik eşi geldi korkuluklardan tırmandı eşini aldı sırtına eşini tam aşağı indirecekken eşi birden bire aşağı düştü bizde dedim ya zemin kattan çıkmak üzereydik annem onu oradan tuttu ayaklarından tuttu tam düşmek üzereyken böylece kurtuldular çocukları şimdi 18 yaşında olsa gerek sonra aşağı indik babam yan komşuyu kapının alt tarafı testereyle kırarak testere değil çekiçle kırarak açmış böyle 20 cm lik bir yerden üçünü dışarıya çıkardı sonra neyse çıktık oradan babaanne dede abla onlar kaldı sonradan onlar da çıktı onlar da şok halindeydi etrafımda ki her şey çok hareketli ama kafam uyuşmuş gibiydi hani çok kötüydü gerçekten daha sonra biz çıktık bir bahçemiz var bahçemize gittik yani hemen gidemedik ama ne kadar süre sonra gittiğimizi anımsamıyorum...

Evde afeti yaşayan K15E, deprem anında bağırdığını, sesini duyurmaya çalıştığını ve merdivenlerden yalınayak indiğini, camların üzerine basarak geçtiğini şu şekilde dile getirmiştir:

Yani o süreci, o geceyi çok da hatırlamak istemiyorum ama... Hiç beklenmedik bir anda yakalanıyorsunuz hiçbir hazırlığınız yok. Öleceğinizi düşünüyorsunuz ama öleceğinizi hiç böyle hayal etmemişsiniz aslında. Kötü bir şey. Koca bir binadasınız, kimse yardım etmiyor, sesinizi duymuyor, bağıríyorsunuz kimse cevap vermiyor. Yani bilmiyorum çok kötüydü. Kendimi o gece hep öyle anlatıyorum, hani Suriye’de bombalanmış binalar var ya böyle enkaz... Kendimi o anda o binalarda hissettim ve ben bağıríyorum kimse bana cevap vermiyor. Gerçekten de bağıríyordum.... Çıktım ama yalın ayak merdivenlerden inmeye çalıştım. Merdivenler kaymıştı camlar patlamıştı, o cam kırıklarına basarak indim ama akıl o anda gidiyor biliyor musun? Çok mantıklı şey yapmıyorsunuz. İndim aşağıya sanki o mahalle aynı mahalle değil sanki bir mahşer alanı. O mahalle komple yıkıldı zaten o gece. Çok kötüydü ya. İnanamıyorsunuz.

demektedir. Dışarı çıktığında ise, kızının ve damadının gelip onu bulmaları iki saat sürmüştür:

İşte indim aşağıya sonra kızım la damadımın gelip beni almaları iki saati buldu çünkü trafik sıkışmıştı, ulaşım tıkanmıştı, telefon çekmiyordu. En önemlisi de telefon... Telefonları aslında çok da meşgul etmemek lazım. Bilmiyorum hatlar mı çekmiyor, ne oluyor? Soğuk kış, ayağımızda ayakkabı yok üstümüzde bir şey yok, kendinizi dışarı atmışsınız. Öyle...

demiştir. Dışarı çıktıktan sonra mahallenin ortasında bir alan olduğunu ve komşularıyla arabada beklediklerini ifade etmiştir.

Evde afeti yaşayan K7D, kardeşleri ve annesiyle birbirlerine sarılarak depremin geçmesini beklediklerini, şoka girdiklerini, ortalık sakinleştikten sonra dışarı çıkabildiklerini şu şekilde anlatmıştır:

İlk işte biz beş kardeşiz, babam uzun yolda çalışıyordu. Biz beşimiz de evdeydik o zaman bir anda sallanmaya başlayınca bir ışık falan geldi böyle bir hepimiz

aynı odada yatıyoruz. Kardeşler bir anda hepimiz bir araya toplandık ne olduğunu anlayamadık. Daha önce hiç öyle bir şey yaşamadığımız için ondan sonra hemen annem geldi diğer odadan dedi deprem oluyor dedi. Biz apar topar toparlandık böyle bir o kadar şoka girmişiz ki aşağıya inmeye akıl edemiyoruz zaten. Komşular bağıyorlar balkonumuza doğru işte inin deprem oluyor falan bir baktık biz böyle gerçekten o kadar etkilenmişiz şoktayız hani niye dışarı çıkacağız gibi bir şey olduk yani hepimiz birbirimize sarıldık sonra biraz ortalık sakinleşince ancak inebildik aşağıya... İnşimizde sıkıntılıydı yani merdivenlerimiz çok hasarlıydı. İndik ama tamamen yıkılmamıştı ama duvar kenarları falan patlamıştı. Hatta binamızın demir kapısı bizim müstakil 3 katlı binamız demir kapısı sıkışmıştı zor açıldı. Oradan çıktık.

demiştir. Dışarıya çıktıktan sonra boş bir arazide beklediklerini ifade etmiştir.

Dershanenin içinde depremi yaşayan K1V, şok etkisiyle dışarıya çıkamadığını, öğretmenin yardımı ile tahliye olabildiğini ve hissettiklerini şu şekilde anlatmaktadır:

Aslında o an ben derslane içerisindeydim. O deprem esnasında yaşadığım şok etkisi ile dershaneden çıkamadım bir süre sallantı nedeniyle ve en son hocamın yardımı ile dışarıya çıktım. O sırada zaten ufak bir fenalık geçirmişim. Hani ailemden ayrırım herkes birbirini arıyor annem yola düşmüş bizi arıyor hani gelip alabilmek adına. Ben direkt annemin yanına gitmek istiyorum oradan ve giderken karşılaştığım manzara o kadar kötü ki şu an anlatırken bile tüylerim ürperiyor. Hani ben anneme gidene kadar bütün şehrin gözümün önünde yok olduğunu yıkıldığını gördüm. Yani binalar patır kütür. Binaların arasında kalan insanların çığlıkları, koşarken o insanların feryatları...

demiştir. Katılımcı annesiyle buluştuktan sonra anneannesinin bahçesinde oturup beklediklerini söylemiştir.

Depremi evde yaşayan K10V, sarsıntılar durduktan sonra dışarı çıkmak için koştuklarını, kapının önüne dolabın devrildiğini çıkışı kapattığını ve eşinin eşyaları çekmesiyle tahliye olabildiklerini şu şekilde anlatmıştır:

Kapının dış kapının karşısında vestiyerim vardı. Onlar kapının önüne yıkılmıştı. Deprem durduğu an zaten dışarı koşmaya başladık. Dışarı çıkma telaşındaydık telefonumu almak dahi aklıma gelmedi. Yani böyle bir tecrübem daha önce olmadığı için telefonumu dahi evde unutarak çıkmışım. İşte kapıya geldiğimizde eşyaların vestiyerin kapıya yığıldığını görünce kapıyı açamayacak durumdaydık Çok korktum çıkamayacağız burada kaldık diye ağlamaya başladım eşim daha serinkanlıydı. Ondan sonra o eşyaları bir şekilde çekti. Böyle bir dehşet yaşıyorsunuz işte çıktık dışarıya koşarak ev terliklerimiz ayağımızdaydı. Ev kıyafetlerimizle koştuk elimize bir tane bir şey alabildik sadece askıdan portmantodan zaten yıkılmıştı eşyalar ondan sonra başka hiçbir şeye bakamadık zaten koşarak indik. Ama inerken merdivenlerde bazılarının kenarlarının, mermerlerin yıkıldığını görüyorsunuz. Biz biraz geç çıkmıştık çok koridorda insan görmedik ama aşağıya indiğimizde ya hani böyle mahşer günü gibi hani insanlar birbirine bakıyor...

demiştir. İkinci depremi konteynerde yaşayan katılımcı, kapının girişinde beklediğini, sarsıntıdan dolayı dışarıya adım atmadığını ifade etmiştir. Şehir merkezine yaklaşık on beş kilometre uzaklıkta oluşturulan konteyner kentten şehre bakıldığında büyük bir toz bulutuyla birlikte zifiri karanlığın oluştuğunu söylemiştir. Abisinin ve ablasının ayaklarında ayakkabı olmadan o korkuyla konteyner kente geldiklerini ifade etmiştir.

Depremi evde yaşayan K5E, deprem ile ilgili bilgi sahibi olmasına ve ailesiyle birlikte planlamalar yapmalarına rağmen hiçbir şey yapamadıklarını şu şekilde anlatmıştır:

Evdeydik oğlum ve eşim vardı. Deprem ile alakalı çok bilgi sahibi olmama rağmen o anda çok şiddetli olduğu hiçbir şey yapamadık yani. Yani o anda ondan sonra büyük artçılar oldu. Şunu yapalım bunu yapalım dediğimiz hiçbir şeyi o anda yapamadık. Yani sonuç olarak kalıyorsunuz yani. Hiçbir şey yapamıyorsunuz...Yani çıkarken çok stresli panik bir an evvel terk etmek, binayı terk etmek üzerinedi. Tabi hemen onun (oğlunun) üzerine tulumunu giydirip hemen dışarıya attık kendimizi.

demiştir. Dışarı çıktıktan sonra bir süre arabada kaldıklarını ifade etmiştir.

Depremi evde yaşayan K2D, başı açık olduğu için dışarıya çıkmadığını, kapıların sıkıştığını ve camdan tahliye olduklarını şu şekilde anlatmıştır:

Gece tuttu saat 3'te. Ben uyuyordum. Çocuklar beni uyarıyor sanıyorum meğer deprem oluyormuş. İki taraf yıkılınca güm güm ondan sonra kalktık işte ayağa dede vardı dede bize inin aşağıya diyor. Bizde başım açık diyorum inmiyorum. Utanıyoruz ya saygı var ya büyüklere karşı. Sonra işte dışarıya çıkamadık kapılarımız kitlenmiş, sıkışmış yani açık kapıyı açamadık yani çok bir felaket geçirdik... fazla yıkım olmadı duvarlar falan çöktü ama gece çıktık yine dede açtı kapıyı camdan çıktık... (12 Kasım'da yaşanan ikinci depreme ise katılımcı yine evde yakalanmıştır.) 'Komşunun evindeydik amca evinde mevlütteydik orada işte deprem durana kadar ben evin içinde bekledim. Babaanne vardı bir o kendimi atacağım deyince, atmasın diye ben onu bekledim millet hep yere indi ben evdeydim öleydi yani. Ee inmiyor ben inmem diyor atacağım kendimi diyor kafada biraz gelip gidikti öleydi yani sonra durduktan sonra indi.

demiştir.

Kapalı bir alanda depreme yakalanan K17V, sesler ve uğultular gelmeye başladığında dışarıya kaçtıklarını, şok etkisiyle eve doğru koştuğunu ve ailesinin eve gitmemesi için onu engellediğini ve hissettiklerini şu şekilde anlatmıştır:

Dışarıda böyle ekmek yapılan bir yerde oturuyorduk. Annemler ekmek yapıyordu. İlk etapta yol çalışması vardı kendi sokağımızda. Biz onu silindir geçiyor zannettik ama Van depremi 28 saniye falan sürdü yaklaşık ilk etapta deprem olduğunu anlayamadık biz çok acayip sesler, duvarlar şakır şakır şakır sesler

çıkartıyordu O kadar uzun sürdü ki yani bizim deprem olduğunu anlamamız, kaçmamız hepsi yani bu sürecin içerisinde geçti sonra annemgile; anne deprem oluyor diyor. Yok ya ne depremi silindir geçiyor dediler. Daha sonra süreç hızlanmaya başladı sesler iyice derinden uğultular gelmeye başladı anne deprem oluyor deyip biz kaçtık dışarıya tabii ki hemen. O gün aklıma geliyor da şu an gerçekten kötü oldum yani. Biz dışarıya kaçtığımızda tabii ki herkes sokağa fırlamış şekilde bağırıyor, çağrışmalar. Hemen evimizin yan tarafında amcamların evi var biz bahçeye hani kaçalım derken ben o şok haliyle eve koşuyordum. O şok hali ile eve koşuyordum Eve koşup giderken tam tabii ki anneler hemen bahçede toplanıyorlar herkes bahçede toplanıyor. Yani evden uzak bir şekilde olası bir yıkılmaya karşı tabii ki ben o şok haliyle eve koşarken bizimkiler birileri benim elimden bahçeye doğru getiriyor. Bahçeye doğru gelirken ben yıkılıyor yıkılıyor, amcamgilin evi var hemen yan tarafta ellerimi şöyle tabi ben o süreçte çok iyi hatırlamıyorum ama şok halimi kesinlikle unutamayacağım. Ellerimi şöyle (ellerini yukarı kaldırıyor) tutuyordum ev üzerimize geliyor ev üzerine geliyor diye bağırmağa başlamışım ve bağırırken de direkt yere bakıyordum yere bakarken anne ne oluyor yer mi yarıyor, biz içine mi gireceğiz diye. Öyle bağırarak kendimden geçmişim ben yani. Yani ben gözümü açtığımda o süreç hani bir 15 20 dakikalık sürmüş olabilir. Çünkü ben gözümü açtığımda bahçemiz dolu insan yani dolup taşıyordu o kadar çok kişi gelmiş ki herkes tabi şok etkisinde...

demiştir.

Depreme dershanede yakalanan K8V, babasının da aynı dershanede çalıştığını ve deprem olduktan sonra babasına ulaşmak için üst kata onun yanına gitmeye çalıştığını fakat çıkamadığını şu şekilde anlatmıştır:

Derste dikkati sağlamak için sıraları birleştirmiştik. Normalde aralık olur ya sıraları birleştirmiştik. 7-8 kişiyiz zaten sınıfta geçtik öne doğru o an zaten depremi hissettiğim an hoca direkt deprem oluyor kaçın dedi. O an o sıraları yarıp çıkmak hani o an diyoruz, bir masanın altına ya da daha güvenli bir yere geçme güvenli bir yere çömelme diyoruz ama o an gerçekten insan onu düşünmüyor. Direkt o olduğum binanın içinden kaçayım kurtulayım diye düşünüyorsunuz hani o sıraları aşmak zaten küçüğüm, onu aşmak zor oldu ve direkt hani babam olduğu için gerçekten kendimi düşünmedim herkes aşağıya doğru koşuyor ve böyle merdivenler hepsi çatırıyor ve kırılıyor. Bizden önceki zaten merdiven diye bir şey kalmamış herkes aşağıya inerken ben babamın yanına yukarıya çıkmaya çalışıyorum. Çünkü babamın yukarıda olduğunu biliyorum. Babama bir şey olmasın o günkü aklımla bile direkt babamın yanına koşmaya çalışıyorum. Deprem gerçekten bende büyük bir travma oldu. Hani herkes iniyor sen aşağıya inmezsen akıma kapılıyorsun neyse aşağıya doğru bende herkesle koşmaya başladım hani yukarıya çıkmaya çalışıyorum ama çıkamadım. Direkt dershaneden kendimi dışarıya attım...

demiştir. Dışarı çıktıktan sonra babasını gören katılımcı babasına sarıldığını ve eve gitmek istediğini söylemiştir. Kalabalık bir aile olduklarını söyleyen katılımcı, annesi ve kardeşlerinin dışarıya çıktıklarını fakat 2 yaşındaki kardeşlerini evde unuttuklarını ifade etmiştir. “Benim kız kardeşim küçük 2 yaşındaydı o zaman bizim kaçarken onu

beşikte unutmuşlar ve ablamlar geri dönüp annemler kardeşimi beşikten almaya çalışıyorlar...” demiştir. Katılımcı dışarda aile üyeleriyle buluştuktan sonra toplanma alanına (okul bahçesi) geçtiklerini ve artçı sarsıntıların geçmesini beklediklerini söylemiştir.

Evde depremi yaşayan K16E, sarsıntıyla birlikte direk dışarıya koştuğunu ve dışarıya çıktıktan sonra gördüğü manzaranın korkunç olduğunu ve hissettiklerini şu şekilde anlatmıştır:

Ailemle beraber evdeydik saat 20.55 sıralarıydı. Aniden hızlı bir şekilde başladı ve uzun sürdü ve bizim hani çıkışa yakın olduğu için dışarıya kaçma fırsatımız oldu. Hatta deprem anında belki de dışarıya ilk kaçan insanlardan biriydim diyebilirim. Kapıların kilitlenmesi diyeyim o kapıyı açma zorluğu falan bir şekilde kapıyı açtım hani benden sonra apartmandakiler de indi ve ben hani şunu düşünüyorum gerçekten o deprem anını evde yaşamayı tercih ederdim. Dışarıda yaşamaktansa. Çünkü manzara daha korkunç oluyor ya direkler yakın direkler çok kötü sallanıyordu onlar. Evde güvenli ama dışarıda değilsin o direkler üzerine yıkılabilir. Asfalt bir şekilde yarılabılır çünkü yani bildiğiniz asfalt yükselip iniyordu yani o dalgalanmayı bizzat gördüm ya da evlerin dalgalanmasını bizzat gördüm. O beni daha çok yıprattı. Daha çok etki bıraktı belki evde yakalansaydım, Evde geçirseydim bu kadar zor olmazdı benim için...

demiştir. Katılımcı daha sonra dışarda güvenli bir yere gittiklerini, okulun bahçesinde toplandıklarını ve havanın soğuk olması nedeniyle arabada sabahladıklarını ifade etmiştir.

Evde depremi yaşayan K11İ, deprem esnasında çocuklarının canlı derste ayrı odalarda oldukları için tedirginlik yaşadığını, güvenli bir alanda beklediklerini ve sarsıntılar geçtikten sonra dışarıya çıktıklarını şu şekilde anlatmıştır:

Çocuklarımı güvenli bir yere oturtup ya da beklemeyi düşündüm ama ikisi de ayrı ayrı canlı derste oldukları için tedirgin olmuştum açıkçası hangi birine koşayım hangi birini güvenli bir yere taşıyacağım konusunda birazcık kararsız kalmıştım ama deprem şiddetini arttırdınca artık yakınımda hangi çocuk varsa onu güvenli bir yere taşıyıp orada beklemeyi açıkçası düşünebildim ama tabi çok korkunç bir andı yani o sakinliği kaybediyorsunuz belirli bir süre sonra çok korktuk açıkçası ve çok uzun sürmüştü. Daha sonra durduktan sonra ikisini de güvenli bir yere çıkarıp beklemeye başladık sadece bu o an bunu düşündüm sadece sapsağlam dışarı çıkarabilmeyi düşündüm. Deprem anında dışarı çıkmadık onları yani küçük oğlum 9 yaşında onu güvenli bir yere götürüp bıraktım diğeri daha büyük olduğu için ben daha önceden onu eğitimler vermiştim deprem anında nasıl davranması gerektiğini, koşmaması gerektiğini. Büyük oğlum kendini tabi saklayabildi kanepenin kenarına eğilip depremin geçmesini bekledi ama diğer oğlumu işte deprem bitene kadar açıkçası indirmedim. Güvenli bir yer bulup orda depremin bitmesini bekledik. Bittikten sonra işte aşağıya inebildik anca...

demiştir.

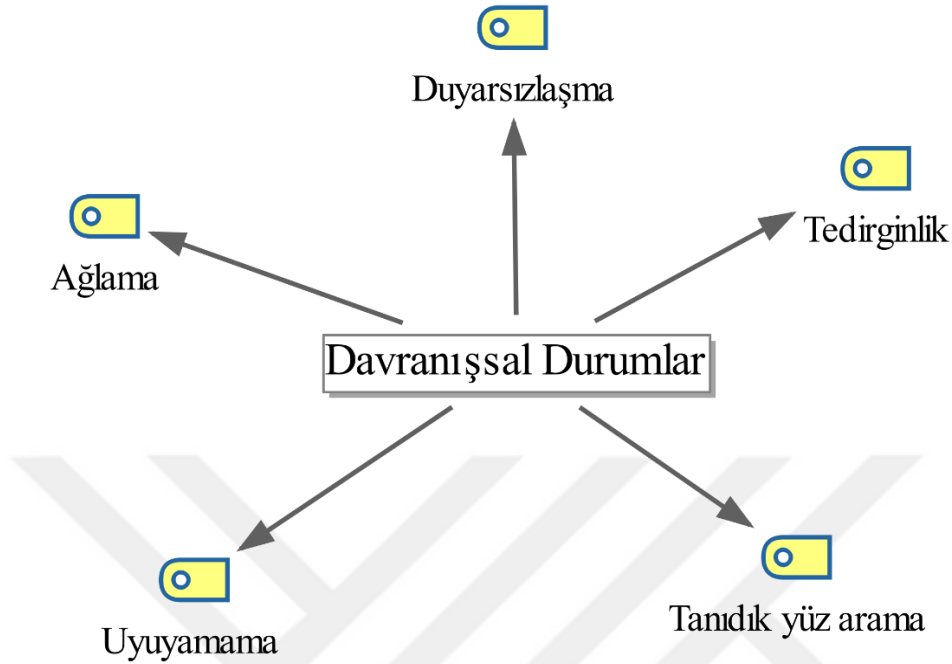
Depreme dışarıda yakalanan K13V, depremle ilgili bilgi sahibi olmadığını, nasıl olduğunu bilmediğini ve yolda yürürken yakalandığını anlatmıştır. İlk refleks davranışında korkuyla birlikte ne yapacağını bilemediğini ve o süreçte gördüklerini şu şekilde anlatmıştır:

O zaman antrenmana gidecektim hayatımda deprem nasıldır hiç bilmezdim. O gün birdenbire normalde böyle yolda yürürken birdenbire beşik gibi sallandık. Sanki etrafımdaki duvarlar üstüme üstüme geliyordu çok çok kötü oldum. Hatta yanımda da düğün vardı. Millet koşarken hatta çoğu o sarsıntıyla gelin falan orda dere akıyordu dereye falan düşen oldu. Ben hala deprem olduğu halde depremin olduğunu bilen biri değilim açıkçası hiç deprem görmedim nasıl bir şey hiç bilmiyordum. O esnada o sarsıntı durduktan sonra bir baktım toz toprak her şey yıkılmaya başladı bende o korkuyla eve mi gideyim orda mı kalayım hiç bilemedim... Dünyanın sonu gelecek hepimiz bir gün öleceğiz diyorlardı ya ben o an zannettim. Kesin dünyanın sonu geldi hepimiz öleceğiz düşüncesi. Çünkü depremi dediğim gibi bilmiyordum. Sonradan eve gittim bizimkiler deprem olduğunu söyledikten sonra deprem olduğunu öğrendim yoksa ben hala tedirgindim acaba eve mi gideyim yoksa merkeze mi gideyim napayım orda kalakalmıştım bir sürü evler yıkılmış hiçbir şey yapamıyorsun insanlar bağırış çığırış içerisinde. Yürüyerek gittim eve. Yani birkaç km uzaktaydım ama yine de yürüyerek eve gittim.

demektedir. Aynı zamanda yürüdüğü yolda bir düğün olduğunu ve insanların deprem esnasında koşmaya başladıklarını, koşan kişilerin yolun kenarında bulunan dereye düştüklerini anlatmıştır.

Yaşanması muhtemel bir afet anında görme, işitme, zihinsel, ortopedik ve diğer engel gruplarında olan bireylerin farklı kırılganlıklar ile karşılaşması muhtemeldir. Afet öncesi, sonrası ve sonrası tüm süreçlerde engelli bireyler sorun yaşamaktadır. Afet anında bazı engel grubundaki bireylerin kullandıkları araç ve gereçler hasar görmekte veya bireyler bu araç gereçlere ulaşamamaktadır. Ortopedik ve bedensel engeli olan bireyler hareket kısıtlılığı yaşamaları nedeniyle afet anında tahliye sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Aynı zamanda işitme engelli bireyler erken uyarılara erişimde zorluklar yaşayabilmektedir. Teknolojinin de gelişmesiyle birlikte işitme engelli, görme engelli bireylerin afet erken uyarılarını algılayabilecek sistemlerin tasarlanması gerekmektedir.

Şekil 14: Davranışsal Durumlara İlişkin Değerlendirmeler

Afetler nispeten aniden ortaya çıkar ve kolektif stres yaratan olaylardır. Afet yaşamış kişilerin tepkileri ilk andan afet sonrası döneme kadar farklılık göstermektedir. Bu tepkisel farklılıklar, kişilerin geçmiş yaşantıları, kişilikleri, çevresi, aile yaşantısı, önceki travmatik deneyimleri, olayda yaşadığı kayıplar ve olayın şiddetine bağlı olarak değişkenlik gösteren etmenlerdir. İlk olarak şok, üzüntü, karamsarlık, korku, kaygı, çaresizlik, öfke gibi duygusal tepkiler görülebilmektedir. İkincil olarak, düşüncelerde karışıklıklar, unutkanlık, olayı tekrar yaşıyormuş hissi, karar vermede zorlanmalar gibi bilişsel tepkiler görülebilir. Bedenin travma karşısında göstermiş olduğu fizyolojik tepkiler, göğüs ağrısı, nefes darlığı, mide yanması, iştahsızlık gibi tepkiler görülebilir. Sosyal ve davranışsal tepkiler ise, sosyal çevreden uzaklaşma, tedirginlik, konuşamama, dikkatsizlik, yeme bozuklukları, uyku düzensizlikleri, ürkek davranışlar gibi sosyal davranış tepkileri görülebilir (Kukuoğlu, 2018: 39-52). Araştırmamızın bulgularında kadınlarda, duyarsızlaşma, ağlama, uyuyamama, tedirginlik ve tanıdık yüz arama gibi tepkiler görülmüştür.

Afet anı temasının davranışsal durumlar kategorisinde duyarsızlaşma, ağlama, uyuyamama, tedirginlik ve tanıdık yüz arama kodları değerlendirilmiştir.

Uyuyama kodlamasına ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır:

K19E, “12 gün boyunca ben hiç uyumadım dediğim gibi. Sonra her gün oluyordu böyle artçı depremler. Sürekli oluyordu zaten Elazığ’da. Şu anda onlara bile alıştım...” demektedir.

K10V, “Korkuyorsun tabii binlerce artçı oldu o gece de zaten. Yani her şeyde sanki göl taşacak, göl aslında taşmaz ama insan öyle bir psikolojiye giriyor ki gölün içinde kalacaktı gibi yatamadık yani...” demektedir.

K1V, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

İlk etapta çadır kuramadık anneannemlerin evi eski bir evdi. Onun da yıkılma tehlikesinden ötürü evin içine giremedik, evin içinde kalamadık. Bahçede kalmak zorunda kaldık. Bahçede kaldık işte ne bileyim yastık, yorgan ne varsa evden çıkarıldı öyle söyleyeyim yani dışarıda bayağı yatak döşek kuruldu çocuklar için ama annemler de pek uyuyamadı. Yani düşünün yanınızda, yörenizde insanların feryatları, çığlıkları, oğulları kayıp, eşleri kayıp, kızları kayıp, çocukları kayıp hani enkazdalar çok uyunabilecek ortamlar değildi ya çok çok zordu bizim için 1 gece 2 gece falan kaldık...

demektedir.

K2D, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Etkilemez mi, çoluğunu çocuğunu düşünüyorsun, eve giriyorsun ama nasıl olacak, nasıl gidecek, onu düşünüyorsun uyku girmiyor gözüne öyle bekliyorsun sabaha kadar çok bekledim hiç uyumadım. Yerde çocuklara acaba ağzına yılan girecek mi, gök yeşil girecek mi, ot içinde yatıyorsun, evimizin önü büyük bizim yorganlara yatmıştık ot doluydu her iki taraf öleydi yani çok uyumadığım geceler oldu...

demektedir.

Duyarsızlaşma kodunun katılımcı görüşü (K9O) aşağıda yer almaktadır:

Maalesef bölgede yoğun olduğu için izinlerimiz durduruldu. 6 ay boyunca hiçbir şekilde il dışına çıkamadık. Güvenli olmadığı için. Hani bir psikolojik destek almak isterdim. O imkanın sunulmasını isterdim. Evet bize daha güvenli bir alana almaya çalıştılar ama psikolojik açıdan hepimiz duyarsızlaşmıştık artık. Bir olay olduğu zaman ilk başlarda tepki veriyorken, ağlıyoruz hepimiz bir olay olduğunda, hep beraber ağlıyorduk arkadaşlar ile hepimiz etkileniyorken son dönemlerde artık hiçbirimiz etkilenmemeye başladık. Bu durumun daha çok normal olmadığının farkındaydık duyarsızlaşmıştık çünkü artık. Duyarsızlaşmaya başladık, kaçındık olayı sanki yaşamıyormuşuz gibi davranmaya başlamıştık...

demektedir.

Ağlama kodunun katılımcı görüşü (K17V) aşağıda yer almaktadır:

Öyle bağırarak kendimden geçmişim ben. Yani ben gözümü açtığımda o süreç hani bir 15 20 dakikalık sürmüş olabilir. Çünkü ben gözümü açtığımda bahçemiz dolu insan yani dolup taşıyordu o kadar çok kişi gelmiş ki herkes tabii çok etkisinde. Sonra kendime geldiğimde o gün babam evde değildi. Babam evde olmadığı için ben tabii ki hala uyandığımda da ağlıyorum. Ne oluyor acaba olayın şokunu atlatmaya çalışıyorum. Gerçekten şu an aklıma o saatler geliyor. Olayın şokunu atlatmaya çalışıyorum...

demektedir.

Tedirginlik kodunun katılımcı (K7D) görüşü aşağıda yer almaktadır:

Ya biz bir dönem dediğim gibi bu ufacak bir artçı sarsıntı çok basit bir artçı sarsıntı da bile hemen ister istemez tedirgin oluyorduk. Yani bazen zaman zaman kız kardeşlerim de var benim. Biz beş kardeşiz. İki tane kız kardeşim var. Onlar da böyle işte 4 yaş küçük benden biri 5 yaş küçük böyle korkup bazen birbirimize sarıldığımız oluyordu, acaba gerisi gelecek mi acaba devam edecek mi ilk anda çünkü birlikteydik biz hepimiz sarsıntıda birlikteydik ya acaba gelecek mi diye yine tabi dönem dönem bir kaygı sıkıntısı yaşamıştık ama sonrasında o dağıldı yani insanoğlu her şeye alışıyor ona da bayağı bir alıştık...

demektedir.

Tanıdık yüz arama kodunun katılımcı (K1V) görüşü aşağıda yer almaktadır:

K1V, “Yani herkes öyle bir psikoloji ki insanlar tanıdık yüz arıyor ama yani kimi soruyorsun enkazda kalmış, vefat etmiş o kadar ciddi sıkıntılar var ki...” demektedir.

Afet anı temasının duygusal yıkım kategorisinde psikolojik etkiler ve yakınlarının ölümü kodları değerlendirilmiştir.

K8V, psikolojik etkiler ile ilgili şu şekilde görüş bildirmiştir:

Bende mesela hala psikolojik olarak bir travma olarak kalır, mesela kalmış. Hafif bir sarsıntıda mesela geçen yıl falan Siirt’te olmuştu. Mesela biz onu hemen hissettik. Ben zaten hemen çok fazla etkilenirim ve böyle çok büyük tepki veriyorum. Böyle direk titremeye başlıyorum ve o an şoka giriyorum, algılarım kapanıyor. Hani normalde soğukkanlı bir insan olmama rağmen...

demektedir.

K19E, psikolojik etkiler ile ilgili şu şekilde görüş bildirmiştir:

Zaten o sırada tekrar deprem oluyordu. Böyle beş şiddetinde iki kere oldu. O sırada evde değildim çok şükür yoksa, ay tüylerim diken diken oldu bak bu arada anlatırken bile şu an aklıma geliyor çok kötü oluyorum. Hala çok kötüyüm yani bir de benim o sıralar KPSS dönemimde hani ders çalışmam gerekiyordu sınava yedi ay kalmıştı. Ama o günden sonra ben çalışmadım bir ay boyunca atamadım o psikolojiyi...

demektedir.

K1V, yakınlarının ölümü ile ilgili şu şekilde görüş bildirmiştir:

O sırada ekranlarda nasıl anlatıldı bilmiyorum. Bir şehir tamamen şehir merkezi yok oldu. Hani o şekilde şimdi o kapının önünde oturuyoruz ama sağımızda cenaze geliyor solumuzda cenaze geliyor. Ateş başlarında bekliyoruz ama inanın cenazeleri yıkayacak su yok saracak kefen yok. O kadar kötü ki bizzat yan kapı komşumuz o kardeşinin cenazesini almaya gidiyor, kardeşine bakmaya gidiyor, oğlunun cenazesini alıp getirdi. Onun başka bir yanında başka bir cenaze bir yanında başka bir cenaze hani o kadar şey ki annemler çok yakın akrabalarını kaybettiler. Bu süreçte eşlerini dostlarını kaybettiler. Benim ilkokul arkadaşlarım ve aileleri komple hayatlarını kaybettiler bu süreçte. Gerçekten yani Allah kimseye yaşatmasın ama çok kötü anlardı çok çok kötü zamanlardı...

demektedir.

K13V, yakınlarının ölümü ile ilgili şu şekilde görüş bildirmiştir:

Hani gerçekten çok kötü bir durum. Çünkü gözünün önünde insanlar o evlerin içinde can veriyor. Benim hatta şu Van depremi simgesi Yunus arkadaşımız, o benim sınıf arkadaşım. O benim için çok büyük kayıp oldu. 7 yıl aynı sınıfta okuduk benim için çok kötü oldu. Yani sınıf arkadaşım hatta depremden önce okulda hocalarla sıkıntı yaşamıştı orda, oturup ağladı hatta beraber oturup konuşmuştuk... Benim için hayatta en büyük kayıp Yunus'un ölümü oldu... Haberlerde falan görünce bayağı bir şaşırdım, bayağı bir yıkıldım, bayağı şu an bile anlatınca, (ağlıyor)...

demektedir.

Üzerinde durulması gereken önemli konulardan biri, yakınlarından birinin can kaybı söz konusu olduğunda kişilere sunulması gereken psikolojik destek sistemidir. Yas, kayıplara karşı verilen tepkiler olmakla birlikte, sevdiği; tanıdığı kişinin ölümünü deneyimleyen kişi için birçok olay örüntüsünü içinde barındırır. Araştırmada görüşmeler sırasında kadınlar yakınlarının ölümünden bahsederken yoğun duygular yaşanmıştır. Yas sürecinin yönetilmesi için kadınlara yönelik psikolojik destek hizmetleri sunulabilir.

Afet anı temasının maddi yıkım kategorisine ilişkin değerlendirmeler ve katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır:

K6B,

Ben 2003 yılında Bingöl de bir deprem yaşadım yaşadığım depremde evimiz yıkıldı bu tabi biz de ciddi hasarlara sebep oldu... Sonra işte 6 aylık süre zarfında ailem ticaret ile uğraştığı için ilk bir hafta geçmişti. Ben çok tutumlu bir çocuktum. Enkazın içinde, para biriktirmiştım onu almak istedim. Çünkü anneme babam paramız da bitti, ticaretle uğraştıkları için sürekli sıcak para tabiri

kullanılır ya birikim vardı. Bir banka mekanizması da o zamanlar mevcut değildi. Bunun gibi şeylerden dolayı parasız kaldık. Ekmek alacak paramız yoktu...

demektedir. Katılımcı depremi çocukluk döneminde yaşamıştır. Ebeveynlerinin maddi durumları ile ilgili konuşmalarına şahitlik etmiş ve biriktirmiş olduğu parasının enkazda kaldığını hatırlayarak yaşam alanından habersiz ayrılmış ve enkazdan parasını bularak ekmek almıştır. İlerleyen süreçlerde bu yaşamış olduğu yıkımın psikolojik etkilerini hissetmiş ve uzman desteği ile tedavisine devam edilmektedir.

K15E, “Köyde bir yazlık evimiz var orada kalıyoruz, annem de yanımda ama yani o düzenimi henüz kuramadım. 24 Ocak’ta kaybettiğim hayatımı düzenimi hâlâ kuramadım.” demektedir. Katılımcı afette evini kaybettiği ve yeni bir ev için maddi imkanının şimdilerde yetersiz olduğunu dile getirerek afet öncesindeki hayatını ve düzenini kuramadığını belirtmektedir.

K1V, “Evi yıkılan insanlar var. Bizler gibi işte o zaman kiracıydık. Kiracı olan insanlar var. Evleri ağır hasar almış olan insanlar var ve kalabileceğimiz bir yer yok.” demektedir. Katılımcı kiracı olarak yaşadıkları evin yıkılmasıyla kalacakları ev olmadığını ve maddi yıkım yaşadıklarını belirtmiştir. K12H, “Ben evimi temizlemiş gitmişim...evimde hiçbir şeyim kalmamış...Tavanlardaki sıva, yerdeki fayanslar hepsi fırlamış. 5 buçuk saat. Oğlumun çeyizi 2 tane oğlum var... Oğullarımın çeyizi, benim 30 yıllık emeğim çok zor...” demektedir. Katılımcı evini yangın dolayısıyla kaybetmiştir. Eviyle birlikte çocukları için hazırladığı çeyizlik malzemeleri ve tüm emeklerinin de yok olduğunu ifade etmektedir. Bununla ilişkili maddi yıkımlarından söz etmektedir.

Araştırmaya katılan kadınlar afet döneminde yaşamış oldukları maddi yıkımdan bahsetmektedir. Afete maruz kalan kadınların afet öncesi yaşamlarına dönebilmeleri için gerekli olan tüm yardımların yapılması ve ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu yardımların sunulmasında insan onuruna yaraşır yaşam şartları ve standartları göz önünde bulundurulmalı ve hiçbir ayırım yapmadan herkesin bu yardımlara ulaşması sağlanmalıdır.

Afetin akut döneminde katılımcıların kendi imkanları ile ihtiyaçlarını giderdikleri ve birbirlerine yardımcı oldukları tespit edilmiştir. Afetin akut döneminde enkazda kalanları çıkarmak için halkın yoğun çaba sarf ettiği ve buna yönelik çabalarının olduğu görüşmelerde dile getirilmiştir. Van depremi, Bingöl depremi,

Elazığ depreminde halk, enkazda kalanları bulundukları yerden çıkarabilmek için uzman ekipler gelene kadar eldeki imkanlarla yardımcı olmuşlardır. Burada toplumsal sermaye vurgusu yapılmaktadır. Toplumsal gelişim ve toplumsal sorunların çözümüne yönelik toplum içindeki yetenek ve birikim toplumsal sermaye olarak adlandırılmaktadır. Ortak amaçlar için bir arada çalışma yeteneğini gösteren toplumsal sermaye, toplumun birlikte karar vermesi ve birlikte iş görme kabiliyetlerinin geliştirilmesiyle ilişkilidir. Toplumsal sermayenin etkinliği ve başarısı demokratik kazanımları geliştirmek için etkin bir strateji olarak benimsenmektedir. Toplumsal sermayenin etkinliği, zarar azaltma evresinden iyileştirme evresine kadar bütünleşik afet yönetiminin tüm evrelerinde belirleyici faktör olmakla birlikte, afetlere karşı mukavemetli birey ve afetlere karşı mukavemetli toplum olabilmek için de önemli bir faktördür. Toplumsal ilişki, ağlar ve sivil toplumun katılımı ile toplumsal etkileşimin güvene ve iş birliğine dayanalı olmasıyla kaynaklara ve güce erişimi kolaylaştıran yönü ile toplumsal sermaye, aktörler arası ilişkiler ağından ve ilişkiler ile güçlenen kaynaklardan oluşmaktadır (Ekşi, 2020: 45). Aktörlerin düzenli etkileşimleri, zaman içinde ortak davranışların oluşmasını sağlar ve aktörler arası birbirine beklentiler gelişir. Bu düzenli etkileşim hali ve davranışlar, aktörler arası güvenin oluşmasını sağlar ve toplumsal sermaye de gelişmiş olur. Toplum yararına hareket edilir ve iş birliği sayesinde kolektif olarak hızlı hareket etme imkânı sunar. Bu ağ bağ etkileşiminde akranlar, aileler, komşular, arkadaşlar gibi sosyal yapılar, diğer tarafta ise, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ve yerel yönetimler gibi kurumsal yapılar yer alır. Araştırma bulgularımızda toplumsal sermayeye işaret edilmiştir. Afetlere karşı zarar görebilirliğin azaltılması için toplumsal mukavemet önemsenmeli ve aktörler arası etkileşimi arttıracak çalışmalar yapılmalıdır.

Enkazda kalan aileye yardım ettiklerini söyleyen katılımcı (K6B) süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Çocukları (engelli çocuktan bahsetmektedir) şimdi 18 yaşında olsa gerek. Sonra aşağı indik. Babam yan komşuyu kapının alt tarafı testereyle kırarak testere değil, çekiçle kırarak açmış. Böyle 20 santimlik bir yerden üçünü dışarıya çıkardı. Sonra neyse çıktık oradan. Babaanne, dede, abla onlar kaldı. Sonradan onlar da çıktı. Onlar da şok halindeydi. Etrafımdaki her şey çok hareketli ama kafam uyuşmuş gibiydi. Çok kötüydü gerçekten...

demektedir.

Afetin akut döneminde regl süreçlerini yaşayan kadınlar kendi imkanları ile ihtiyaçlarını karşıladıklarını anlatmıştır. Bununla ilişkili görüşler aşağıda yer almaktadır:

K18V, “...Elbiselerimizi yani yalan yok (Utaniyor, yüzünü kapatıyor). İşte öyle, biz öyle yaptık yani başka yerde bir şey görmediğimiz için kendimiz yaptık elbiselerimizden yani yaptık (çok ayıp diyor) ...” demektedir. Regl döneminde ped ihtiyacını elbiselerini kullanarak giderdiğini ifade eden katılımcı bunu anlatırken utanmış ve durumu konuşmamızın ayıp olduğunu ifade ederek bu kadar bilgi vermiştir. K2D, ise üzerindeki kıyafetleri göstererek “bunları kullandık” demiştir. K13V, “Çoğunlukla karşılayamadık. İnsanlarımız artık bir yerden sonra eski elbiselerini yırtıp öyle ped yapma şeyine girişti. Yani çoğu öle yaptı, mesela iyi kötü bir şeyler yaptılar. Eldeki imkanlarla yapan oldu...” Eldeki imkanlarla kendileri çözüm geliştirmiştir. Katılımcıya özel ihtiyaçları sorulduğunda, K6B, “...Ulaşamadık. Daha yeni regl olmuştu ablam o çok mağdur olmuştu mesela annem... Bez yıkayarak bez kullanarak karşıladılar. Kendi imkanlarıyla sağladılar.” şeklinde ifade etmiştir.

Afetin akut döneminde barınma ihtiyacını kendi imkanları ile çözdüklerini söyleyen katılımcı (K6B) süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Dışarda kaldık çadıra hemen ulaşamadık bize herhangi bir yardım gelmedi. Birkaç gün sonra babam çadır satın almıştı bir yerden. Orada böyle bir kamyonet gibi bir şeyimiz vardı. Kamyonet gibi şey bahçemizde aynı zamanda burası. Battaniye gibi şeyleri onun altına sererek onun altında uyumamızı söyledi beş ay gibi bir süre kaldık yanılmıyorsam...

demektedir. Katılımcı afetin akut döneminde yaşam alanlarını kendi imkanları ile kendi bahçelerinde oluşturduklarından söz etmektedir. Aynı zamanda katılımcı o dönemde kiracı olduklarından, yeniden kiralık ev bulamadıklarından ve evli iki kadın ve iki erkeğin de kendi imkanları ile oluşturdukları yaşam alanına gelerek, birlikte kaldıklarını dile getirmiştir.

K2D, Afetin akut döneminde beslenme ihtiyaçlarını kendi imkanları ile karşıladıklarını dile getirmektedir:

Yere kuzine kurdum. Yerde yaptık her şeyimizi kimseden bir yardım da almadık... Beyim alıyordu, dede getiriyordu, başkalarından kimseden bir şey görmedik. Bir akşam birileri işte ekmek dağıtıyormuş o akşam da ekmek yoktu. Hadi gidin ekmek alın gelin dedim. 5 ekmek gördük başka bir şey görmedik. Yardım gelmişse kayınpeder istememiş. Benim mekânım yıkılmadı diye. Başkalarına verin diye.

Çok yıkılan olmuştu. Oralara verin diye biz görmedik bir şey, istemedik yani. Kendimiz istemedik daha mağdur durumda insanlar vardı...

demektedir.

Kadınların afet deneyimlerini fenomenolojik yaklaşımla keşfetmeye yönelik yaptığımız araştırmada kadınlar yaşadıkları illerde şahit oldukları süreçleri ve sorunları anlatmıştır. Bu çerçevede Elazığ, Van ve Bingöl illerinde karşılaşmış oldukları sorunlar ortaya çıkarılmıştır.

Elazığ ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı (K14E) Elazığ'da yaşayan kişilerin kadına bakışı ile ilgili deneyimini paylaşmıştır. K14E, depreme banyoda yakalanan kadına karşı toplum bakışı ve kadının rahatsız oluşu ile ilgili durumu şu şekilde anlatmaktadır:

Yakın çevremde bir hanımefendi banyodaydı, banyodan çıkmıştı o kadın baya korkmuştu. Korktuğu için ona yardım etmek istedim. Sonra etrafımda bayağı bir insan vardı. Hızlı bir şekilde havluya sarılıp çıkmıştı. O kadın mesela depremden korkması haricinde bir de üzerinin müsait olmamasından dolayı da rahatsızdı. Bir kadın olarak dikkatimi en fazla çeken, unutamadığım şey budur...

demektedir. Kişiler depreme banyodayken yakalanabilir ve hızlı bir şekilde tahliye olması gerekebilir. Kişilerin böyle bir durumdan rahatsız olmaması ve baskı hissetmemesi için toplumun eğitilmesi ve idarenin çocukluk çağından itibaren gerekli eğitimleri vermesi gerekmektedir.

Elazığ ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı afetle ve dini inanç ile ilgili görüş bildirmiştir. K14E, “Dinimiz İslam dini. Biraz daha hani diğer dinlere göre çok daha rahat bir din olarak geçer. Ama kadınlar sanki böyle bir baskı altındaymış gibi. Sanki canından önce hani o dinin sorumluluklarını yerine getirmiş olması gerekiyor. Yani kapalı olması gibi bir şey var...” demektedir. Elazığ ve Bingöl çevresinde bu durumun bir toplumsal baskıya dönüştüğünü söylemektedir. İzmir depremi sonrasında insanların açık giyinmesiyle ilgili yorum yapıldığını, depremlerin insanların giyinişe göre değil, tamamen yer kabuğu hareketlerinden olduğunu özellikle kadınların bu konuda sıkıntı yaşadıklarını ifade etmiştir. Katılımcı afet anında başörtü isteği ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Haberlerde duymuştum, enkazdan çıkarılan bir kadın yaşlıca bir teyzemiz baş örtüsü olmadığı için birinden baş örtüsü istemişti. Birkaç gün enkazda kalmıştı ondan sonra çıkarılmıştı o kadın ve kadının ilk istediği şey oydu. Bu konuda kadınların biraz sorun yaşadığını düşünüyorum açıkçası. Çünkü evet dinimizin

bir emri var. Ama bir afet anında da hani insanın ilk düşünebileceği şey bu olmalı mıdır diye düşündüğüm zaman, şöyle bir soru işareti kalıyor aklımda. Kesin net bir cevap veremiyorum buna...

demektedir. Elazığ ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı yaşadığı ilde erkeklerin güçlü görüldüğü algısı olduğundan söz etmiştir. K14E, “Erkek daha güçlü olarak görünüyor aslında ama bir doğal afet anında onlarda çok fazla ne yapacaklarını bilmiyorlar. Kadının yapısında bir panik var, heyecan var ama erkeklerde de bunun olduğunu düşünüyorum.” demektedir. Afet sonrası dönemde güçlü görünmek için önce erkeklerin evlere girdiği sonrasında kadınların evlere geçtiğini de dile getirmiştir.

Araştırmaya Van ilinden dahil olan katılımcı, aile büyüklerinin erkek çocuğu çadırda rahat etsin diye, kızını ve çocuklarını çadırdan çıkarma durumu olduğunu ifade etmiştir. Van ilinde oluşturulan çadır kentte, ailedeki birey sayısına göre çadırlar dağıtılmıştır. K1V, kardeşleri ve annesiyle (babası vefat etmiş) birlikte aile büyükleri ve dayısının ailesiyle aynı çadırda kalmaktadır. Anneannesi tarafından kızı ve kızının çocukları çadırdan gönderilmiştir. Toplumda ataerkil değer yüksek ise kadın ve erkek ayrımı daha belirgin hale gelmektedir (Duman ve Coşkun, 2019: 271). Böylesi bir yapıda erkek çocuğun kız çocuğundan üstün tutulduğunu görmekteyiz. K1V, “Biz onların çadırındaydık ama o an yaşanan sıkıntılar olaylar yüzünden bizleri çadırdan çıkardılar...” demektedir. Bu süreçte çalışmak zorunda olan kadın işe gitmiş, çocuklar dışarıda kalmışlar. Çalışan kadının arkadaşları durumu öğrenince onlar için bir çadır ayarlanmıştı. K1V, “annem işe giderken üç kardeş çadırda birbirimize sarılıp öyle bekliyorduk...” demektedir. Anne bu dönemde çalıştığı için çocukların bakımını gönüllü olarak Van’a giden bir öğretmen üstlenmiştir. Anne işten gelene kadar çocuklar ile ilgilenmiş, bakımlarını üstlenmiştir. Katılımcı bu durumu sıkıntılı süreçler olarak anlatmıştır. Erkek çocuğunun afet döneminde rahat etmesini düşünerek, kız çocuğunu ve torunlarını çadırdan gönderen ebeveynlerin var olması; toplumun kadına bakışı olgusuna yönelik sorgulamalar için güzel örnek teşkil etmektedir. Doğu toplumunda kadının var oluşunun kabulü için zihinsel dönüşümlere ve belki de yüzyıllara ihtiyacımız var!

Van ilinden araştırmaya dahil olan K1V kadın olarak yaşamanın zorluğundan bahsederken bir taraftan da şunları söylemektedir: “Afet durumlarında, insanların zor anlarından faydalanmak isteyen ne yazık ki kötü niyetli insanlar çok olur. Annemde yalnız ve genç bir kadındı. Bu yüzden çok dikkat etmemiz gerekiyordu. Çok da

dikkatliydik. O da çok titrerdi bize. Kendisini de çok iyi korurdu açıkçası...” demektedir. K8V afetin akut döneminde yeni doğum yapan kadınlara, bebeklere ve çocuklara ihtiyaçların karşılanması konusunda öncelik verildiğini söylemektedir. Aynı zamanda “artçılar devam ederken anneler kundaktaki bebeklerini bırakıyorlar gerçekten deprem öyle insan sadece kendini düşünüyor.” demektedir. Van ilinde toplumun kadına bakışı ile ilgili şaşkın bakışlara maruz kalan K10V,

O süreçte burada (Van) kadın olarak, tek başınıza, mobil şubede, daracık bir alanda genellikle erkek müşterilere hizmet vermek biraz zordu. Onun dışında işte öğlen arasında bir ihtiyaçlarımızı görmek için çarşıya, tam merkeze çıktığınızda insanların size garip garip bakması çok kötüydü. Yani kadının burada ne işi var gibi bakması bu dönemde kötüydü...

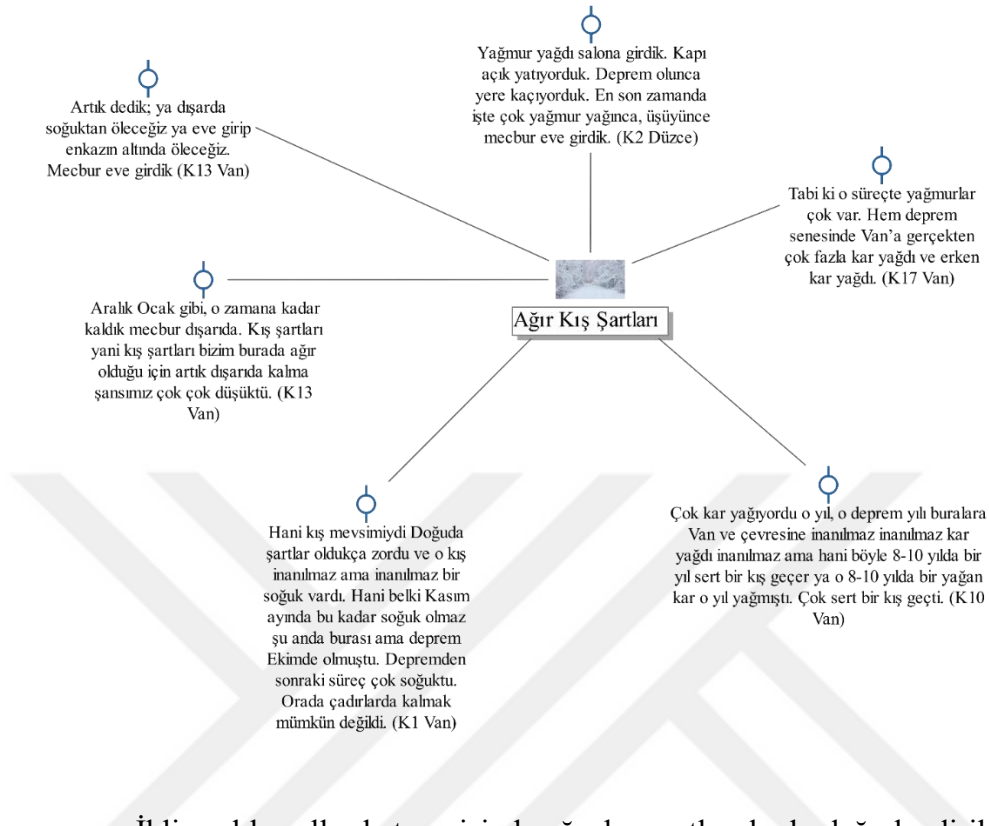
demektedir.

Van ilinden araştırmaya dahil olan katılımcılar yaşadıkları ilde (Van) erkeklerin erişim kolaylığı olduğunu ve erkeklerin kısıtlanmadıklarını ifade etmiştir. Erkeklerin erişim kolaylığı ile ilgili K1V,

Kadınlar işte insanlar, aileler köylerde yaşıyor. Eşler yine bir bakıma dışarıya çalışmaya gidenler, belki bir şeylerin bilincinde olabiliyor. Ama evde çocuklar ve kadınlar kalıyor. Buraya baktığınızda, buradaki kadınların çoğu şehir merkezlerinde değil, köylerde ve benzeri yerlerde. Birçok kadın bir erkekle konuştuğu zaman ciddi derecede utanıp sıkılabiliyor...

demektedir. Erkeklerin çoğu bilgiye daha kolay ulaşabildiğini ifade etmiştir. Çalışma hayatında olan erkeklerin avantajlı olduğunu, evde olan kadın ve çocukların bilgiye erişimde zorlandıklarını da eklemiştir. Bununla ilişkili kadınları bilinçlendirmenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin kısıtlanmaması ile ilgili K13V, kadın olduğu için ailesinin şehir merkezine göndermediğini, ihtiyaçlarını akut dönemde bu yüzden karşılayamadıkları ifade etmiştir. Çoğunlukla erkeklerin bu konuda kısıtlanmadığını, şehir merkezine ihtiyaçlarını gidermek için rahatça gidebildiklerini de eklemiştir.

Şekil 15: Katılımcıların İklimsel Koşullara İlişkin Görüşleri

İklimsel koşullar kategorisinde ağır kış şartları kodu değerlendirilmiştir. Ağır kış şartlarından Van ilinden araştırmaya katılan kadınlar yoğunlukla bahsetmiştir. Elazığ ilinden araştırmaya katılan kadınlar da havanın soğuk olduğundan bahsetmektedir. Düzce ilinden bir katılımcı afetin akut döneminde dışarıda, bahçede yattıklarını fakat yağmur yağınca evin salon bölümüne geçtiklerini ifade etmektedir. Artçı sarsıntılarda yine bahçede kalan katılımcı ve ailesi, havanın soğuk olması ve yağmur dolayısıyla, üşüdükleri için korksalar bile eve girdiklerini söylemektedir.

Katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır:

K2D, “Korktuk eve çıkmadık yerde yattık. Yerde evin önünde yattık. Çadır da yoktu. Ağaçların dibine yatak açtık, orada yattık 15 kişi. Yağmur yağdı salona girdik. Kapı açık yatıyorduk. Deprem olunca yere kaçıyorduk. En son zamanda işte çok yağmur olunca, üşüyünce mecbur eve girdik.” demektedir.

K15E, “Soğuk kış, ayağımızda ayakkabı yok, üstümüzde bir şey yok, kendinizi dışarı atmışsınız. Öyle...” Afetin akut döneminde dışarıya ayakkabısız ve üstünde onu koruyacak kıyafet olmadan çıktığını bildiren katılımcı o dönem yaşadığı çaresizlikten söz etmektedir.

K13V,

İlk başta çadır yoktu. Kendi çabalarımızla branda falan bir şeyler yapmaya çalıştık brandayla. Ama yağmur yağdığı için sürekli altımız ıslanıyordu... Aslında Aralık Ocak gibi o zamana kadar kaldık. Artık mecbur dışarıda kış şartları yani kış şartları bizim burada ağır olduğu için artık dışarıda kalma şansımız çok çok düşüktü. Mecbur evin içine girdik. Artık dedik ya dışarıda soğuktan öleceğiz ya eve girip enkazın altında öleceğiz. Mecbur eve girdik... Tabi eve giderken korka korka uyuyorduk.

demektedir. Katılımcı kendi çabaları ile yaptıkları yaşam alanında yağmur yağması sebebiyle altlarının ıslandığını ve bu durumun onlar için kırılmalık oluşturduğunu ifade etmektedir. Ağır kış şartlarının ilerleyen süreçlerde dışarıda kalmayı zorlaştırdığı için ağır hasarlı olan evlerine girip orada yaşamaları da onlar için risk oluşturmıştır. Bu süreçte korktuklarını ve tedirginliklerini de dile getirmiştir.

K5E, “Evimiz bizim hasar görmedi. Fakat hasar gören akrabalarımızıninki vardı. Hep bir yerde toplandık. Onları ağırladık. Yani uzun bir süre eve giremedik. Ama mecbur artık kış olduğu için de şartlardan ötürü girmek zorunda kaldık. Dışarıda arabada kaldık.” demektedir. Katılımcı afetin akut döneminde korktukları için eve girmediklerini ancak ağır kış şartları dolayısıyla eve girmek zorunda kaldıklarını dile getirmektedir. Dışarıda kaldıkları süreçte ise soğuktan korunmak için arabada kaldıklarını da belirtmiştir.

K17V,

O süreçte mesela soğuktan kaynaklı olmalı, insanların barındığı yerler soğuk olduğu için daha çok üreme organlarında problemler oldu. Özellikle idrar yolu enfeksiyonu geçirenler çok oldu. Bir de üsye (Üst solunum yolu enfeksiyonu) sorunları çok oldu. Çünkü havalar çok soğuk olduğu için insanlar ister istemez bir dışarıya gidip geliyor. Çadırdaki kalıyorsunuz. Isınma problemleri olduğu için idrar yolları ve üsye (Üst solunum yolu enfeksiyonu) sorunları yaşamıştık...

demektedir. Katılımcı ağır kış şartları dolayısıyla o dönemde yaşamış oldukları sağlık problemlerinden bahsetmektedir. Yaşam alanlarındaki ısınma problemleri de katılımcı için kırılmalıklar oluşturmıştır.

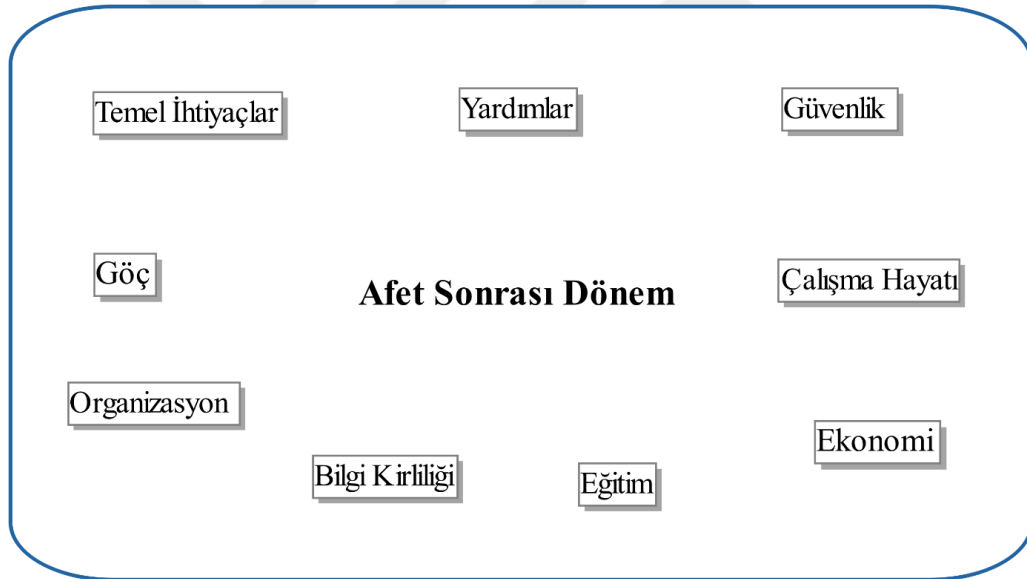
K17V,

Biz o depremi yaşadıkdan sonra evimiz hasar görmüştü. Tabi ki evimiz hasar gördükten sonra işte havalar iyice soğumaya başladı. Çünkü 23 Ekim, Kasım ayına girmiş durumdaydık. Daha sonra üçüncü günde Kızılay çadır dağıttı. Çadırları dağıttılar. Çadırları dağıttıktan sonra biz 3. günden sonra kendi bahçemize kendimiz çadır kurduk. Tabi ki o süreçte yağmurlar çok var. Hem

deprem senesinde Van'a gerçekten çok fazla kar yağdı ve erken kar yağdı. Hani kendi imkanlarımızla yine bir şekilde durmaya çalışırken depremin 15. günü artık...artçılar bayağı bir azalmıştı. Artık psikolojik olarak biraz olsun depremin etkisini üzerimizden atmışız... Biz artık evlerimize girelim herhalde duruldu bir şey yoktur...evimize geçmeye karar vermişken, saat 20.05 te Van depremini tekrar yaşadık...

demektedir. İklimsel koşullara bağlı olarak ağır kış şartlarının etkisinin artması ve artçıların azalmasıyla birlikte evlerine geçen kişiler ikinci depremde yaşadıkları durumları ifade etmektedir. Katılımcıların iklimsel koşullara ilişkin değerlendirmeleri ağır kış şartlarındaki deneyimlerine bağlı olarak incelenmiştir. Gelecek senaryolarında ağır yaz şartlarının yaşanma ihtimaline bağlı olarak idarenin bu konuyla ilgili çalışmalar yapması gerekmektedir.

Şekil 16: Afet Sonrası Döneme İlişkin Değerlendirmeler

Afet sonrası dönem temasının alt kategorileri, temel ihtiyaçlar, bilgi kirliliği, afet sonrası göç, çalışma hayatındaki zorluk, organizasyon sorunları, afet sonrası güvenlik sorunları, afet sonrası yardımlar, afetin eğitime etkisi, afetin ekonomik etkisidir. Aynı zamanda afet sonrası bir katılımcı bebek sahibi olma düşüncesinin değiştiğini ifade etmiştir. Araştırmamız özelinde önemli bulgu olduğu düşünülerek katılımcı görüşü verilmiştir. K10V, “Bir de o dönem biz çocuk düşünüyorduk bebek düşünüyorduk. O da çok zordu yani o dönemde düşünemedik bir dönem mesela yani

onlar da zordu. Ne bileyim hayatınızı erteliyorsunuz. En zoru bu ömrünüzden gidiyor yani her şeyi erteliyorsunuz...”.

Katılımcı Van depremi meydana gelmeden önce bebek sahibi olma düşüncesi olduğunu ifade etmiştir. Fakat afet sonrası dönemde bu düşüncelerini ertelediklerini hatta her şeyi ertelediklerinden söz etmektedir. Araştırmamız özelinde diğer önemli bulgu bir katılımcının çadırda doğumlara şahitlik etmesidir. Çadırda doğumlara şahitlik eden katılımcı o döneme ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: K13V,

Çevrede bayağı bir sıkıntı yaşayan oldu. Hatta bizim orada (Van) o zaman bir laf geçerliydi. Rabbim çok can aldı ama çok can da verdi. Çünkü o zaman bayağı bir doğum oranı baya bir yüksekti. Kadınlarımız baya bir doğurdu yani sağlıklı mıydı bence sağlıklı değildi. Sonuçta o kadar insan var onlarla mı uğraşsın enkaz altından çıkan bir sürü insan var. O yaralıyı kurtarsınlar çabasına mı girişsinler yoksa kadınlarla mı uğraşsınlar? Bayağı bir sıkıntı oldu. Deprem esnasında depremden bir hafta sonra yani hamile kadınlar bayağı bir doğum gerçekleştirdi. Yani yapan çadırda yaptı. Yapan da hastaneye götürüp bu imkânı sağladı, değişti tabi...

demektedir. Katılımcı bu söylemleri ile toplumsal yapıyı da vurgulamaktadır. Kişilerin deprem dolayısıyla ölmesi ve hamile kadınların o dönem doğum yapmaları tanrının gücüne adanmış olduğu görülmektedir. Kadınların temel sağlık hizmetlerine erişimleri sağlıklı ortamlarda doğum yapabilmeleri temel insan hakları gereğidir. Temel hizmetlere erişebilen hamile kadınlar olduğu söylemekle birlikte, çadırda temiz olmayan ortamda gerçekleştirilen doğum eylemleri de olmuştur. Afetlerde “anne, çocuk sağlığı” hem anne sağlığı hem de yeni doğan sağlığı açısından dikkat edilmesi gereken önemli konulardan biri haline gelmektedir. Aynı zamanda sahada yeni doğan ünitelerinin oluşturulması ve hamile kadınların afetlerde kırılganlıklarının oluşmaması için afet öncesi dönemde hazırlıkların yapılması gerekmektedir.

Afet sonrası dönem temasının bilgi kirliliği kategorisine ilişkin değerlendirmede iki katılımcı görüş bildirmiştir: K17V,

Tabi o süreçte sürekli artçılar devam ediyor, sürekli şoku yaşıyorsun. Kısa bir süreliğine bir şok yaşıyorsun tekrar atlatıyorsun. Daha sonra işte aynı gün içerisinde aynı saatler içerisinde işte tabi bilirsiniz afet anında çok balon şeyler dolaşır durur işte şurası yıkılmış, şu ölmüş, şu ölmüş, şu şöyle olmuş derken; yani insanlar felaket tellalı, felaket tellalları dolaşır durur...

demektedir. Afetlere ilişkin resmi açıklamalar yapılmadan önce etraftaki kişilerin söylemleri şok durumunu yaşayan kişilerin endişelerini daha da arttırmaktadır. Katılımcı ilerleyen süreçlerde duruma ilişkin doğru haber kaynaklarından bilgiye erişmiş ve hallerine şükrettiklerini dile getirmiştir.

Daha sonrasında hemen zaten saat 13:45 gibi deprem olmuştu akşam dörde kadar hiç kimse tabi hiçbir yere kimildayamadı. Sürekli çünkü artçılar devam ediyor içeriye giremiyorsun bir şey yapamıyorsun. O ilk geceyi dışarıda geçirdik. Yani evimize hiçbir şekilde giremedik. Tek katlı araba garajımız vardı. Araba garajına geçtik yaklaşık beş aile falan böyle dip dibe o gece garajda geçirmiştik. Daha sonra hani artık felaketin büyüklüğünü öğrenince 7.3 müydü herhalde öyle onun büyüklüğünü artık yıkılan, ölen insanları gördükçe çok şükür halimize şükrettik...

şeklinde ifade etmiştir. K7D, “Tabii ki resmi bir açıklama olmadan öyle kulaktan dolma bilgilerle her kafadan bir ses çıkar. Çünkü şu an covid-19 sürecinde olduğu gibi...” demektedir. Katılımcı afetlere ilişkin bilgi kirliliğinin fazlalığından söz etmektedir. Covid-19 örneğini ise sağlık personeli olarak görev yaptığı için, internette ve sosyal medyada çok fazla bilgi kirliliğinin olduğunu fakat sahada işin içinde durumun daha farklı olduğunu ifade etmektedir.

Afet sonrası güvenlik sorunları kategorisi incelendiğinde, yağma, taciz, hırsızlık, her ortamdan her yerden insanla beraber kalmanın ortaya çıkardığı güvensizlik, güvenli yaşam alanının olmayışı, enkaza tekrar girme, paraları alma kodları incelenmiştir. Katılımcı afet sonrası güvenlik sorunlarıyla ilgili yaşamış olduğu deneyimi şu şekilde anlatmaktadır: K10V,

Bir de şey açısından konteynerde güvenlik açısından sıkıntımız oluyordu. Konteyner çok korunaklı bir şey değildi. O kapıyı açıp çok kolay içeriye girebilecek bir yapıda o mesela bizi çok korkutuyordu. Hatta karakolun hemen yanına kurmuştu (Özel Banka) bizim konteynerlarımızı. Kampüs alanında en güvenli yer orası diye orada bile mesela gelip kabloları çalmışlardı dıştan geçen kablolar çalınmıştı mesela hırsızlık vakaları çok oluyordu...

demektedir. Afetlerden sonra öncelikli olarak gerçekleştirilmesi gereken faaliyetlerden birisi de güvenliğin ve asayişin sağlanmasıdır. Afetlerden sonra etkilenen bölgede yağmacılık, hırsızlık, taciz, cinsel saldırı, insan kaçakçılığı gibi olaylar meydana gelmektedir. İnsani yardımlar zorbaların, fırsatçıların eline geçerek gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşamamaktadır. Van depreminde bölgeye gönderilen yardımlar yağmalanmış ve zorba kişilerce şehir tabelaları değiştirilmiştir. Bölgeye tam

hakim olmayan ve yolları bilmeyen tır şoförlerinin yardımları diğer ilçeye indirmeleri sağlanmıştır (Arslan, 2016: 749). K13V bu olayın kendi yaşadığı ilçede yaşandığını dile getirmiştir. Güvenlik ve asayiş hizmetlerinde görevli polis, jandarma ve askeri birliklerin afetten etkilenen bölgelere giriş çıkışı kontrol etmeli, geçici barınma merkezlerinde güvenlik önlemleri alınmalıdır. Aynı zamanda enkaza giriş çıkışlar önlenmelidir. Merkezi ve yerel düzeydeki güvenlik hizmetleri planlaması yapılarak yaşanması muhtemel sorunların önüne geçilmelidir.

Afet sonrası süreçte kişilerin yaşam alanlarında meydana gelen yıkımlar barınma ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda yaşam alanlarında meydana gelen yıkımlar ve hasarlar dolayısıyla beslenme ihtiyaçları, temiz suya erişim güçlüğü (içme suyu, tuvalet ve banyo ihtiyacı için temiz su) de yaşanabilmektedir. Araştırmada katılımcı deneyimleri incelendiğinde, beslenme ihtiyacı, barınma ihtiyacı (tuvalet ve banyo), giyim ihtiyacı ve özel gereksinim olarak hijyenik ped ve psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu çerçevede beslenme ihtiyacı ile ilgili katılımcı K7D,

Birçok insan sadece oradaki pişen yemeği beklemek zorundaydı. Kendine bir düzen kurup çadırda bir şeyler pişirmek gerçekten zahmetli, bu piknik tüplerinde falan pişiriyorlar. Hani öyle alanlar olabilirdi en çok beslenme konusunda çocukları çünkü küçük olanlar var. Gece süt içmek isteyen, süt ısıtmak için yer bulamayanlar o tarz sıkıntılar çok yaşadılar...

demektedir. Beslenme ihtiyacının karşılanması için gıda güvenliği zinciri oluşturulmalı ve toplum sağlığı açısından hızlı bozulmayan güvenli gıdaların dağıtılması sağlanmalıdır. Aynı zamanda afetzedelerin çocukları besleyebilmesi için kullanabilecekleri mobil mutfaklar oluşturulabilir ve beslenme ürünlerine herkesin ulaşılabilmesi sağlanabilir. Afetlerde diğer önemli bir konu barınmadır. Katılımcılar akut dönemde barınma ihtiyaçlarını kendileri eldeki imkanlar ile karşılamıştır. Afet sonrası dönemde geçici barınma alanlarının oluşturulması ile birlikte katılımcılardan bazıları çadır yardımı ile kendi bahçelerinde çadır kurmuş, bazıları çadırkentte kalmış, bazıları ise konteyner kentte kalmıştır. Barınma ihtiyacı karşılanan katılımcılardan bazıları tuvalet ve banyo ihtiyacını karşılamakta sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Kış aylarında afeti yaşayan katılımcılar ağır kış şartları dolayısıyla kalın kıyafetlere ihtiyaç duyduklarını, aynı zamanda iç çamaşırı ihtiyaçları olduğunu da dile getirmişlerdir. Aynı zamanda kadınların regl döneminde ihtiyaç duydukları hijyenik ped ile ilgili

katılımcılar görüş bildirmiştir. Bu çerçevede K18V, “Vallahi ayıptır söylemesi bize ped çok lazımdı maalesef onu hiç göremedik. Ondan sonra yani gıda olsun yani o tür şeyler... Vallahi kendi mücadelemizle çıktık, amcam sağ olsun. Yine bir nevi kendimiz atlattık, alıştık...” demektedir. K6B,

Daha yeni regl olmuştu ablam o çok mağdur olmuştu mesela annem...Bez yıkayarak bez kullanarak karşıladılar... Sürpriz bir şekilde geliyor vücut fonksiyonlarımızın bir parçası ama hani bu durum bize ağrı olarak geliyor, kanama olarak gelişiyor, fiziksel hasar olarak geliyor tedbir alınmalı yardım paketlerinde ped olmalı mutlaka...

demektedir. K17V, “Daha sonra bir kadın olarak o süreçte tabii ki ped ve gerçekten iç çamaşırı ihtiyacı çok duyduk...Kadınların hepsinde ped ve iç çamaşırı ihtiyacı onun dışında diğer kısımları her şey iyiydi...” demektedir. K7D,

Gerçekten hijyenik ped konusu o dönem önemliydi. Çünkü birçok yerden alışveriş yapamıyorsun her yer kapalı ama gerçekten onun bile dağıtımını yaptılar biliyor musunuz? Yani çok kısa süre sonra çadırkent kurulduktan hemen sonra yardımlar dağıtılmaya başlandı. Koliler geldi bütün kişisel temizlik malzemelerinin birçoğu dağıtıldı. Sabun, şampuan, hijyenik pedler, çocuk bezleri, ondan sonra diş macunu, diş fırçası bununla ilgili böyle kişisel temizlik kolileri dağıtılmıştı...

demektedir. Katılımcıların afet sonrası dönemde temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik sorunları derinlemesine incelediğimizde, çocukların ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını, çocuk bezleri ve çocuk mamalarına ulaşamadığı ve her yer kapalı olduğu için sıkıntılar yaşandığı ifade edilmiştir. Su sıkıntısı dolayısıyla kişilerin cenazelerini yıkamada sıkıntı yaşadıkları dile getirilmiştir. Banyo sıkıntısında ise uzun süre afetzedelerin su sıkıntısı ve banyo sıkıntısı dolayısıyla yıkanamadıklarını ifade etmişlerdir. Tuvalet sorununun afet sonrası dönemde sıkıntılı olduğunu dile getiren katılımcı tuvaletlerin olmadığını ve çoğunlukla açık arazilerde ihtiyaçlarını karşıladıklarını dile getirmiştir. Açık arazi olarak bahsedilen alan geçici yerleşim alanlarının, çadırların ve konteynerlerin kurulduğu alanların yakını olan bölgedir. Bu alanlarda tuvalet ihtiyaçlarının karşılanması halk sağlığı açısından büyük tehdittir. Bir buçuk ay boyunca seyyar tuvaletlerin olmadığını dile getiren katılımcı, tuvalet ile ilgili ciddi sıkıntılar yaşandığını dile getirmektedir. Yetersiz beslenme ile ilgili ise, çocuk emzirmesi gereken kadınların o dönemde yeteri kadar beslenemediği dile getirilmektedir. Afet sonrası dönemde ihtiyaçların karşılanabilmesi adına planlamalar yapılmalı ve kaynaklar belirlenmelidir.

Afet sonrası döneme ilişkin yardımlar kategorisi incelendiğinde, yardımlara erişim, merkezi idarenin yardımları, yerel yönetimlerin yardımları, ekipler arası iş birliği ve yardımlaşmaya ilişkin katılımcılar deneyimlerini dile getirmiştir.

Yardımlara erişim kodu incelendiğinde, yardımlarda eşitsizlikler olduğu, yardım kolilerinde taşlar olduğu ve yardımlara erişimde sıkıntılar yaşandığı belirtilmiştir. K18V,

Valla yardım hani dağlık alanda kaldığımız için biz yardım göremedik yani nasıl söyleyeyim hani bir nevi kendini düşünen insan, insanlar bizim akrabalar olsun, tanıdıklar olsun kimse yardımda bulunmadı. Arada sırada araba gelip gidiyordu bir ekmek alıyorduk başka bir şey almıyorduk yani mağduruz o konuda sıkıntı yaşadık bayağı...

demektedir. K6B,

Yani o dönem bize hiç yardım gelmedi. İzmir’de yaşayan akrabalarımız bize destek gönderdiler. Yiyecek ve giysi yardımı giysilerimiz yoktu. Diğer şehirde yaşayan akrabalarımız gönderdiler. Çadır gelmedi. Bir gün sonra ekmek geldi sadece. Bir sefer de bir koli malzeme gelmişti üç ay sonra bir koli yiyecek kolisi...

demektedir. K8V,

Gelen kartonların içinde, taş geliyordu kartonların içinde. Kartonların içine taş koyup göndermişler. İşte bayrak koyup gönderenler. Yani o doğal afeti yaşayan o an orada insan ölüyorsa, orada insan zor durumdaysa, ırkı, milleti, dini, dili hiçbir şeyin ayrımı olmaması gerekiyor. Yani biz kendimiz bunu gördük. Bayrak ve taş konmuştu kartonların içine ve gerçekten şaşırmıştık...

demektedir. Afet yaşanan bölgeye yardımların ulaştırılması, gelen yardım ürünlerinin sınıflandırılması, depolanması önemli olmakla birlikte bölgeye gelen yardımların ilk kontrolden geçirilerek afetzedelere dağıtımı sağlanmalıdır. Bu çerçevede afet lojistiği ya da insani yardım lojistiği afet araştırmalarında önemsenmelidir. Afet lojistiği sistemi uygun malzeme ve ekipmanları ihtiyaç duyulduğu anda yeterli miktarda ve ihtiyaçları karşılayacak ölçüde zamanında doğru yere gitmesini sağlayan sistemlerdir. Afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra çeşitli aktörlerin operasyonel anlamda ihtiyaç duyduğu koordinasyonu da sağlamaktadır. Kamu idaresi afet lojistiği ile ilgili yaklaşımda yeni stratejiler benimsemeli ve bu konuda yapılacak araştırmalar desteklenmelidir.

Afet sonrası dönemde merkezi idarenin ve yerel yönetimlerin yardımları ile ilişkili katılımcılar deneyimlerini paylaşmıştır. Merkezi idarenin yardımlarına

bakıldığında, cinsel sağlık ürünlerinin dağıtımı, sağlık yardımları, afetzedeler için farklı Şehirlerde yaşam alanları oluşturma ve yönlendirme, eğitim, sosyal etkinlik, barınma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması, ev desteği ve nakdi yardımların yapıldığı görülmektedir. K1V,

Biz Kaymakamlığın desteği sayesinde Kuşadası'nda emekli yazlıklarının olduğu yere yerleştirildik. Yani herkes kendi ailesince küçük bir artı birlik yazlıklara yerleştirildi. Konteynıra geçene kadar birkaç aylık süre zarfında biz burada yaşamaya başladık. Burada da aynı Şekilde işte sağlık, eğitim hani bizler için eğitim görebilmemiz için okullara kayıtlarımız yapıldı oranın belediye ve Kaymakamlık bünyesinde...

demektedir. Yerel yönetimlerin yardımlarına bakıldığında, Düzce ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı yardımlar konusunda belediyenin yardımları fazlasıyla yaptığını dile getirmiştir. Hatay ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı özellikle iaıaşır konusunda Belediye Meclis yesi hanımefendinin desteği olduğunu söylemiştir. Elazığ ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı yardımlar konusunda belediyenin çok iyi çalıştığını ifade etmiştir. Ordu ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı ise sel ve heyelan sonrası özellikle itfaiyenin iyileştirme çalışmalarında yer aldığını da dile getirmiştir. Afetlerde merkezi ve yerel yönetimlerin bütünleşmesi bu süreçte verimi arttırmıştır. Afetlerde operasyonel olarak müdahale ekiplerinin iş birliği içinde çalışması önemlidir. Bu ereve de araştırma bulgularımızda polis, jandarma, AFAD ekipleri, ambulans ekipleri, itfaiye ekiplerinin birbiri ile eşgüdümlü çalışmasına ilişkin durumlar görülmektedir. Ordu ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı heyelan ve sel bölgesindeki çalışmalarda diğer ekipler ile iş birliği halinde olarak ve eş güdümlü çalışarak süreci yönettiklerini ifade etmiştir. Ordu ilinden araştırmaya dahil olan diğer katılımcı ise, saldırı ihtimalinin bulunduğu, güvensiz alanlarda çalışma durumunda polis ve jandarmadan destek aldıklarını ifade etmiştir. Afet sonrası dönemde geçici barınma alanındaki çadırdan gönderilen ve bu konuda deneyimini paylaşan katılımcı süreci arkadaşlarının desteği ile çözüme kavuşturduklarını ifade etmiştir. Aile büyükleri ile çadırdaki sıkıntı yaşayan anne ve çocuklarının çadırdan gönderilmesi ve bunun beraberinde sıkıntıların yaşandığı belirtilmiştir. Bu sıkıntıların çözümünde yaşam alanı olarak yeni bir çadır bulunması ve kurulması için kadının arkadaşları destek olmuş ve bu sorun çözüme kavuşturulmuştur. Katılımcı deneyimini şu Şekilde anlatmaktadır: K1V,

Biz yalnızdık ben, annem ve kardeşim üç kardeşim. Anneannemler vardı ama bize karşı çok büyük destekleri yoktu. Biz onların çadırındaydık ama o an yaşanan sıkıntılar olaylar yüzünden bizleri çadırdan çıkardılar. Öyle söyleyeyim biz başka çadır arama yoluna girdik. Hani annemin sağ olsun arkadaşları çadır getirdiler kuruldu...

Katılımcının annesi afet sonrası dönemde çalışması için iş yerine çağırılmış ve katılımcı ve kardeşleri annelerinin işten gelmesini, çadırda birbirlerine sarılarak beklediklerini dile getirmiştir. O dönemde gönüllü olarak Van iline giden bir kadın öğretmen çadırda çocuklarla birlikte kalarak onlara yardımcı olmuştur.

Araştırma çerçevesinde kod ilişkisel analizler değerlendirilmiştir. Kod ilişkisel analizler yapmış olduğumuz kodlamaların alt metinlerde saklı kalan farklı mesajları almamızı sağlamaktadır. Temelde kodların birbiriyle ilişkisi nasıldır sorusunun cevabını bulmamıza yardımcı olmaktadır. Kod ilişkisel analizler katılımcılar görüş bildirirken içsel olarak neleri söylediklerini ortaya çıkarmamızı sağlamıştır. Yardımlar ile organizasyon sorunları arasındaki ilişkisel analizi değerlendirdiğimizde, çadır dağıtımı ile cenazeler için suyun ve kefenin olmaması kodları arasında ilişkisel bağ görülmektedir. Katılımcı o günlerin zor geçtiğini ve barınma alanlarının zaten olmadığını dile getirirken, çadırların dağıtımındaki sorundan ziyade ilk süreçte cenazeleri için bile temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını söylemektedir. Diğer yandan içsel olarak zor zamanlar geçirirken yardımlaşma bilincinin yüksek olduğu ve herkesin birbirine yardım ettiğini de göstermektedir. Hijyenik ped sıkıntısı ile yardımlara erişim, merkez bölgede yaşayanların yardımlardan faydalanması ve yardımların nadiren gelmesi kodları arasında ilişkisel bağ bulunmuştur. Marketlerin ilk dönemlerde kapalı olması dolayısıyla hijyenik ped sıkıntısı yaşandığını düşünen katılımcı aynı zamanda, dağlık alanda yaşadıkları için yardımlara erişim konusunda sıkıntı yaşadıklarını ifade etmiştir. Yardımların çoğunluğunun merkez bölgelere yapıldığını düşünmektedir. Yardımların nadiren geldiğini söyleyen katılımcı bu durumu yaşadığı bölgedeki tabelaların değiştirilmesine bağlamaktadır. Açık arazilerde tuvalet ihtiyacını karşılama ile yardımlara erişim güçlüğü arasında ilişkisel bağ bulunmuştur. Katılımcı afet sonrası dönemde tuvalet ihtiyaçlarını bir buçuk ay boyunca boş bir arazide karşıladıklarını dile getirirken içsel olarak yardımlara erişim güçlüğüne anlatmaya çalışmaktadır.

Bireylerin refahını, baş etme kapasitesini arttırmayı hedefleyen, bireylerin yaşadıkları sorunlar karşısında çözüm üreten ve ihtiyaçlarının karşılanması için onlar

için gerekli kaynaklar ile buluşturan etkin ve sistemli hizmetler sosyal hizmetlerdir. Sosyal hizmetlerin afetlerde önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu çerçevede psikososyal hizmetlerin afet süreçlerinde sunulabilmesi gerekmektedir. Afet yaşayan kişilerin psikososyal desteğe erişebilmesi sağlanmalıdır. Aynı zamanda terapötik tedaviye ihtiyaç duyan kişiler ilgili merkezlere ulaştırılmalıdır. Afet deneyimi olan katılımcılar afet sonrası dönemde psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir. Psikolojik desteğe ihtiyacı ile ilgili K19E,

Bir dönem dedim ki acaba psikoloğa gideyim mi diye. Sonra dediler; sen kendin aşacaksın, aşmalısın. Yoksa psikoloğu düşünüyordum ben. Böyle düşündükten sonra kendi düşüncelerime baskılamaya çalıştım. Hani kendi kendimin psikolojisini düzelttim gerçekten. Yani bana böyle söyledikçe herkes böyle söylüyordu yani kendin düzeltebilirsin kendin yapabilirsin. Her şey senin elinde onlarda zaten sana onu söyleyecekler. Öyle söyledikçe onlar gerçekten ben de öyle düşününce gerçekten düzelttim yani çok şükür şu anlık iyiyim eskisi gibi eskisi kadar değilim. Belki biraz hala vardır da. Öncelikle ihtiyaç duyduğum psikolojik destektir aslında...

demektedir.

Afet sonrası döneme ilişkin ekonomik etkisi kategorisi bir katılımcı tarafından dile getirilmiştir: K10V,

O dönemde yastık altındaki paralar çok fazla çıktı mesela. Bazı insanlar bankacılık sistemini kullanmıyorlar. Yani genellikle evlerinde tutmayı tercih ediyorlardı. O dönem evler güvenli olmadığı için güvenlik problemi olduğu için ve evlerinde kalmadıkları için inanılmaz mevduat toplamıştık o dönemde biz. Her bir bankada o şekildedir yani yastık altındakiler ciddi şekilde ekonomiye girmişti herkes bankaya getirmişti yani ellerindeki altınları paraları vesaire...

demektedir. Katılımcı afet sonrası dönemde özel bir bankada görev yapmaktayken güvenlik problemleri gerekçesiyle önceden bankacılık sistemini kullanmayan kişilerin altınlarını, paralarını bankaya yatırdıklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda o dönemde çalışma hayatındaki zorluklardan da söz etmektedir. K10V,

Bu süreçte bir bankacı gibi çok zorunlu çalışma durumu olan bir iki meslek vardır belki... Doktorlarda mesela istifa eden çok oldu. Eniştem doktordu istifa etti direkt gitti Bursa'ya. Gidip başka şehirde hemen kolayca iş bulabilecek kişiler istifa etti. İşte öğretmenler bu şekilde gitti. Ne bileyim bir bankacıları hatırlıyorum yani çalışmak zorunda olan hala mesleğine devam etmek zorunda olan. Bize bile mesela iki depremde sonra 15 gün idari izin verdiler. Bayanları erkekleri dönüşümlü çalıştırdılar. Bayanlara 10-15 gün idari izin verdiler. Biz sonrasında geldik depremde 15 gün sonra yani bundan dolayı bayan sayısı çok

*azdı şehirde yani şehir tamamen zaten boşalmıştı hayalet bir şehir olmuştu.
Erkekler iş sahasında daha çok olduğu için onlar biraz daha fazlaydı tabii ki...*

demektedir. Katılımcı çalışma sürecinde fiziksel etkenlere bağlı sorunlardan da söz etmektedir. Mobil şubede çalışmak, internetin kısıtlılığı, bilgisayar sistemlerinin yavaşlığı gibi etkenler olduğu görülmektedir. Katılımcı aynı zamanda şehirden göçlerin olması ve kadın çalışan sayısının az olması nedeniyle şaşkın bakışlara maruz kaldığını da ifade etmektedir.

Afet sonrası döneme ilişkin afetin eğitime etkisi incelendiğinde, afet döneminde öğrenci olan katılımcı uzun bir süre eğitim göremediğini ifade etmiştir. K8V,

Aylarca biz ders göremedik. Mesela okula gidiyorsun sınıfta boş yer yok ya da kaydın yok alamam şöyle böyle... Sadece bir gün misafir öğrenci olarak gitmiştim. Benim de Van'da olduğum okul başarılı bir okuldu ve Van'da derecelerim var...Yeni bir çevre, psikolojik bir travma bırakmış deprem sende bayağı zorluğu oldu orada okuduğumuz okulun seviyesi ile burada olduğumuz okulun seviyesi çok fazla birbirini tutmuyordu. Sosyal anlamda hem de eğitim olarak bir sekteye de uğradı...

demektedir. Katılımcı afet sonrası dönemde eğitim hayatında zorluklar yaşadığını dile getirmiştir. Bir başka katılımcı ise deprem sonrasında psikolojisinin bozulduğunu ve ders çalışmadığını ifade etmiştir. Bazılarının bu durumu bahane olarak gördüğünü ve durumdan rahatsız olduğunu da belirtmiştir. Yine Van depremi sonrası üniversitede hızlandırılmış bir eğitim olduğunu ve bu eğitimlerin prefabrik yapılarda yapıldığını bir başka katılımcı dile getirmiştir. İlk dönem binalarda ağır hasarlar olduğu için ve girilemediği için eğitimin tamamen durduğu da söylenmektedir.

Afet sonrası göç kategorisi incelendiğinde, kalıcı göç, geçici göç ve depremin göçe etkisi kodları değerlendirilmiştir. Depremin göçe etkisi incelendiğinde, katılımcı ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için aynı zamanda soğuk ve güvende hissedemedikleri için aileyle birlikte farklı bir ile gittiklerinden söz etmektedir. K8V,

Bizim orada amcamların yanına gittik hep beraber aile olarak...Farklı bir yere beş gün altı gün bir hafta kaldık Van'da. Ondan sonra Van'ı terk etmek zorunda kaldık. Çünkü artçılar sürekli devam ediyor. Soğuk ve kış yani Ekim sonbahar ama Van soğuk. Hiç güvende hissedemiyoruz. Hiçbir temel ihtiyacını karşılayamıyorsun. Yemek, su, barınma hiçbir şey o yüzden Van'ı terk etmek zorunda kaldık. Bir hafta içinde anneannemlerin yanına Mersin'e gittik...

demektedir. K17V, Van ilinde ilk depremde sonra geçici göç ile gidenler olduğundan söz etmektedir. Aynı zamanda afet sonrası sürecin zorlukları, havanın soğuk olması, ikincil tehlikelerin olması ve psikolojik olarak dayanma güçlerinin kalmaması sebepleriyle yaşadıkları şehirden geçici göç ettiklerini ifade etmektedir.

Tabii ki o dönemde şartlar çok çok zordu. Kasım ayı 9 Kasım kar yağıyor soba yakıyorsun yangın çıkma ihtimali çok yüksek. Çocuklar var yani çok kötü su yok yani Allah'ım çok kötü bir durumdu. Daha sonra zaten Van depremini yaşadığımızın 4. günü biz Van'dan çıkmak zorunda kaldık. Van'dan çıkmak zorunda kaldık. Çünkü artık hiç birimizin psikolojisi bunu kaldırabilecek düzeyde değildi. Zaten o zamanda yani birinci depremden sonrası bayağı göç edenler oldu. Daha doğrusu hani geçici göç ile başka yerlere gidenler oldu.

demektedir. Katılımcı bu süreçte geçici olarak Adana ili Ceyhan ilçesine sekiz depremzede aile olarak gönderilmiş ve tüm ihtiyaçları karşılanmıştır. Sekiz ay orada ikamet eden katılımcı sekiz ayın sonunda Van iline tekrar dönmüştür. K10V,

Deprem yani insanları psikolojik olarak tabii ki çok etkiliyor yani toplumsal yapıyı da çok değiştiriyor. İnsanlar ikamet değiştiriyorlar yer değiştiriyorlar. Van zaten Van depreminden sonra çok ciddi göç verdi. Yani çok nüfusu azalmıyor bir taraftan göç alıyor. Bir taraftan göç veriyor ama nitelikli göç verdiğini düşünüyorum ben deprem sonrasında çünkü ticari hayattan birçok insan etkilendi bazı sektörler tabii...

demektedir. Katılımcı Van ilinde afet sonrası göçün etkilerinden söz etmektedir. Tanıdıklarının deprem dolayısıyla kalıcı göç gerçekleştirdiklerini de ifade etmiştir.

Şekil 17: Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Öğrenilmiş Dersleri

Bütünleşik afet yönetiminde kadınların öğrenilmiş derslerine ilişkin değerlendirmeler incelendiğinde, afet yaşayan katılımcılardan K8V, K17V, K19E, K1V, K4O, K13V, K18V, K11İ, K7D, K10V kendilerini tecrübeli ve afetlere hazır hissetmektedir. Bu katılımcılar yaşadıkları afetten kazanımlar elde ettiklerini dile getirmiştir. Kadınların afet deneyimleriyle birlikte kendini koruma becerisi kazandıkları, afet yaşayanların ihtiyaçlarını anladıkları, yaşayacağı ev kriterlerine bakışının değiştiği, tecrübelerin yaşadığı sürece adaptasyonu kolaylaştırdığı tespit edilmiştir.

Tecrübeli ve afetlere hazır hissetmeye ilişkin K10V,

Yani iyisiyle tatlısıyla geçti, yani aşırı kötü de yad etmiyorum. Berbat günlerdi iğrenç de diyemiyorum. Onun da farklı kendine has kazanımları vardı. Şimdi deprem tecrübesi çok farklı bir tecrübe. Gerçekten deprem mesela deprem afet gördüğümüzde televizyonda izlediğimizde garip gelirdi bana. Yani insanlar derdim deprem bitti niye evlerine girmiyorlar. Niye hala çadırdaki yaşıyorlar. Bu kadar zaman geçti hala çadırdalar mı oluyordu. Anlamıyorsunuz, anlayamıyorsunuz hiçbir şeyi anlayamıyorsunuz. Deprem tecrübesi tamamen yaşanarak öğrenilebilecek bir şey. Yani bütün tecrübeler öyledir ama farklı bir tecrübe hani derler ya yaşayan bilir. Bugün baktığımızda zaten bir depreme yardım eli uzatan çoğunlukla deprem görmüş insanlar oluyor...

demektedir. Deprem yaşamadan önce afetzedeleri anlayamadığını ifade eden katılımcı, yaşamış olduğu depremden sonra anlayabildiğini ve yaşamış olduğu sürecin kendine has kazanımları olduğunu dile getirmektedir. K7D, “Korku oluşuyor ama

sonrasında yapmam gerekenleri biliyorum artık daha tecrübeliyiz yani. Her yaşamışlık bir tecrübe getiriyor çünkü. Daha tecrübeliyiz...” demektedir. Katılımcı yaşadığı afetler sonrası kendini daha tecrübeli görmektedir.

Afet yaşayanların ihtiyacını anlamaya ilişkin K6B, “Pozitif yönleri de var. Başka insanları daha iyi anlayabiliyoruz. Elazığ’daki insanların neye ihtiyacı olduğunu biliyorum artık. Onların nasıl yanında olabileceğimizi biliyoruz. Ona göre destek veriyoruz ne getirmek gerekiyorsa getiriyoruz...” demektedir. Katılımcı deneyimlerinin pozitif etkisi olarak afet yaşayan kişileri daha iyi anlayabildiğini ve ihtiyaçlarının neler olabileceği artık bildiğini ve ona göre destek verdiğini dile getirmektedir. Katılımcı afetlere hazır hissetmediğini de dile getirmiştir.

Yani hissetmiyorum 1-2 gün önceki depremde uykuda yakalandım. Üst katta dayım oturuyor balkona çıkmamam gerektiğini ben biliyorum. İş güvenliği uzmanıyım ama hani bunu size açık bir şekilde söyleyebilirim, balkona çıktım ve dayıma bağırdım dayı çok korkuyorum, beni kurtar, beni oraya al diye balkona çıktım ve 28 yaşındayım ve iş güvenliği uzmanıyım bunu yapmamam lazımdı...

demektedir. Katılımcı afet sonrası için kişilerin ihtiyaçlarını anlama konusunda deneyim kazandığını ifade ederken, afet anına ilişkin hazır hissetmediğini ve olumsuz hareket tarzlarının olduğunun da farkındadır. Katılımcı yaşamış olduğu travma için uzman desteği de almaktadır.

Yaşayacağı ev kriterlerine bakışı ile ilgili görüş bildiren K15E,

Bizde depremler çok şiddetli değil ama çok yıkıcı olabiliyor. Binalarımız ona uygun değil. Japonya’da çok depremler oluyor ama hiçbir şey yok. Ben şimdi ev ararken neye bakıyorum biliyor musun? Deprem görmemiş olması lazım. Bir de binanın yapı kalitesine çok önem veriyorum. Artık tavan, pencerelerine falan bakıyorum...

demektedir. Katılımcı yaşamış olduğu depremden öğrenmiş olduğu dersi, yaşam alanını seçerken bakış açısının değiştiğini ve bazı etmenlere dikkat ederek seçimler yapacağını dile getirmektedir. Tarihsel süreçteki afetler hakkında bilgi sahibi olan katılımcı, “Böyle bir şey yaşayacağımı da hiç tahmin etmemiştim. Mesela yazılı tarihine bakınca 1780-1781’lerde olmuş, öyle bir depremi bizim neslin yaşayacağı hiç aklıma gelmemişti...” diyerek tarihsel süreçteki afetler ile ilgili okumalar yaptığını da ifade etmiştir. Hayata karşı bakış açısının da değiştiğini ifade eden katılımcı, artık maddi olgulara önem vermediğini söylemektedir. Bütün mücadelesini afetle birlikte kaybettiğini ve hayatının tamamen değiştiğini dile getirmiştir. Aynı zamanda

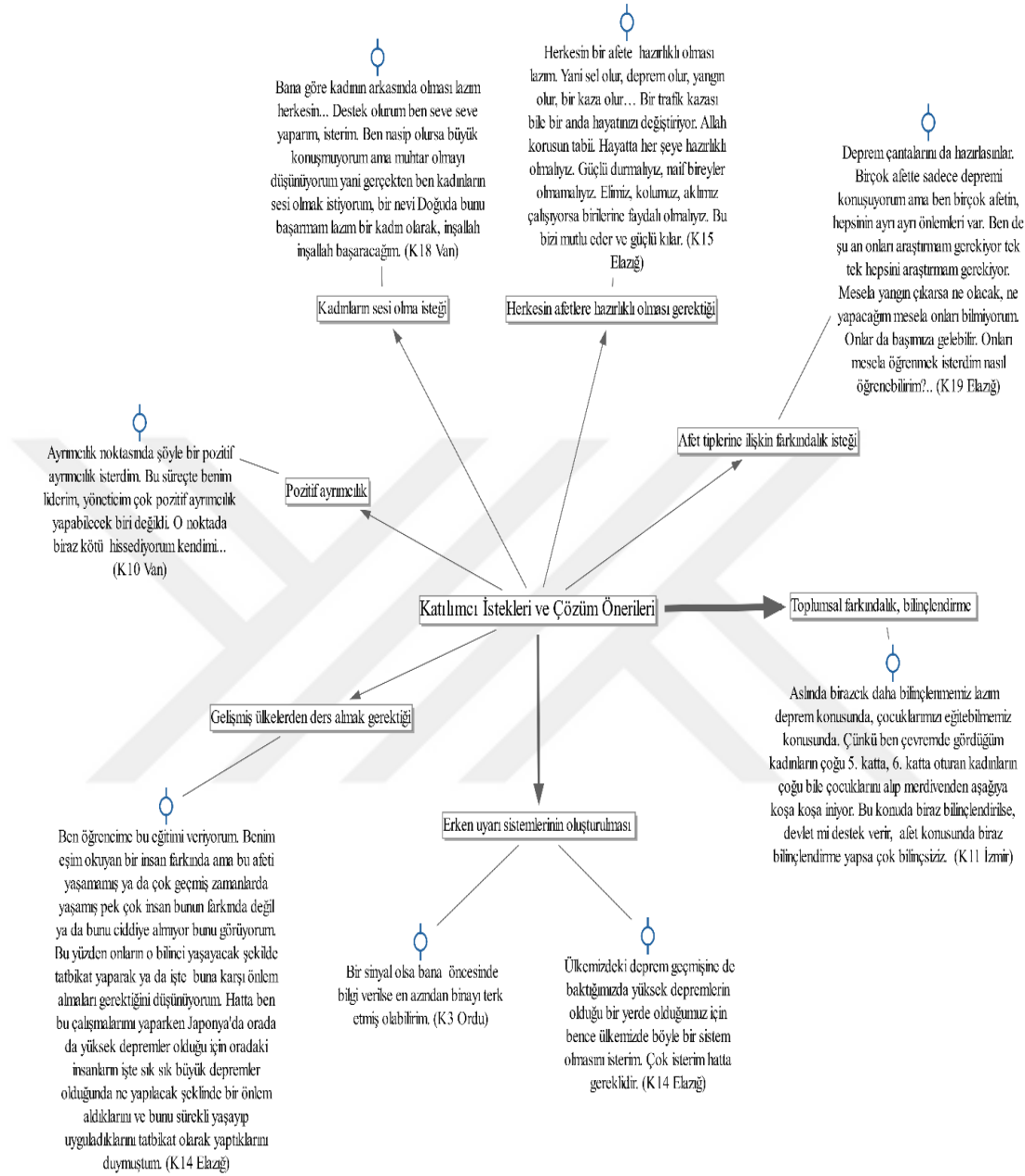
deneyimleri sonucu deprem çantasının çok önemli olduğunu ve ulaşılabilir yerde olması gerektiğini savunmaktadır.

Afet deneyiminin yaşadığı sürece adaptasyonu kolaylaştırdığını ifade eden K7D,

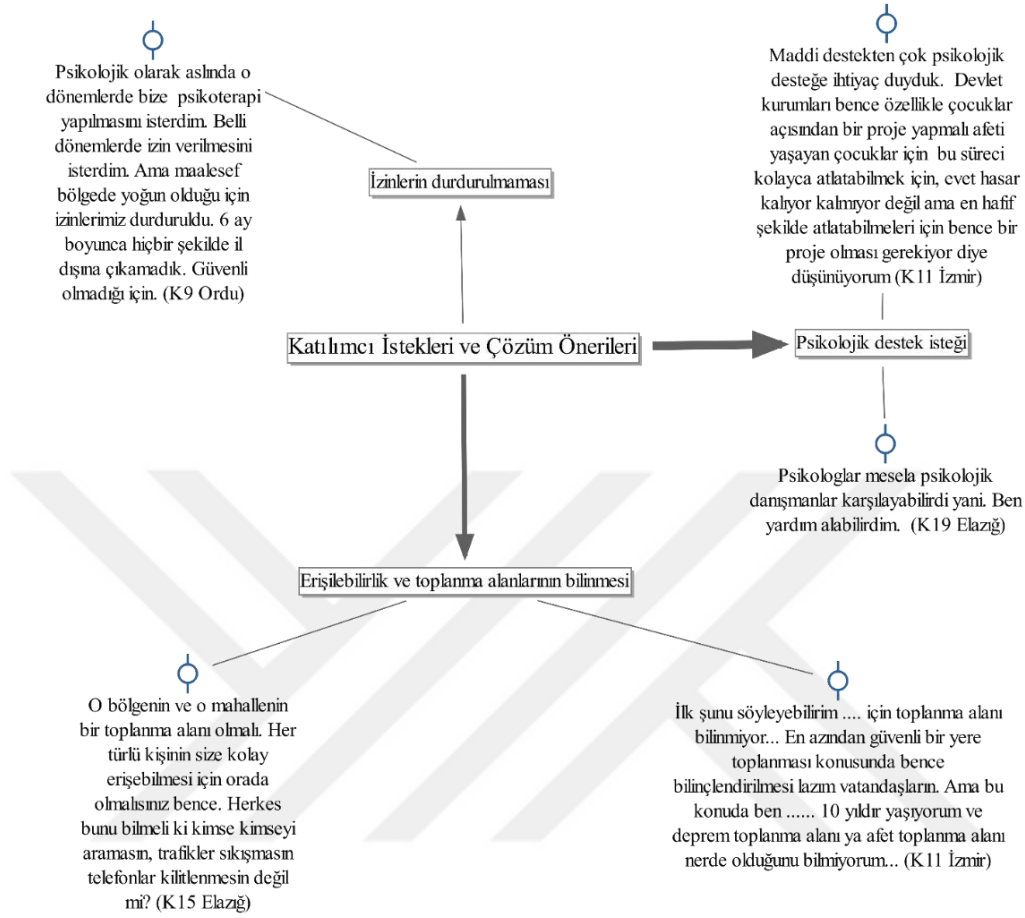
Yani ilkinde (17 Ağustos) zaten ne olduğunu anlayamadık. Anlayana kadar zaten biz hani o sürecin içerisine birdenbire girdik. Hani hiç depremi daha önce yaşamamışız. Tabii anneler çocukluklarında yaşamışlar ama o zaman onların yaşadığı dönemde de bu kadar betonarme bina yokmuş. Onların bulunduğu köyde hep toprak, ahşap evler o kadar yıkım can kaybı falan olmadığı için. Ama depremin tabii ne olduğunu onlar daha iyi biliyorlar büyükler. Annemin şeyi ile biz kendimize geldik. Hani deprem oluyor dedi ama sakın olun, o bizi öyle bir teselli etti. Çünkü baba da yok evde. Sonra yavaş yavaş duruma alıştık yani mecburiyetten insanoğlu her şeye alışıyor hesabı mecburiyetten alıştık tabii ki. Sonra 12 Kasım'da tabii ki biraz daha tecrübelendik ilkinde göre biraz daha hızlı işledi her şey. Daha hızlı çadıra adapte olduk. İkinci (12 Kasım) biraz daha tecrübe oldu bizim için...

demektedir. Katılımcı depremi yaşadığı dönemde gençlik çağındadır. Daha önce depremi hiç bilmediğini ve yaşadktan sonra öğrendiğini, annesinin anlattığı ifade etmiştir. Deprem deneyiminden sonra süreçlere daha hızlı adaptasyon sağladığını dile getirmektedir.

Şekil 18: Katılımcı İstekleri ve Çözüm Önerilerine Yönelik Görüşler

Şekil 19: Katılımcı İstekleri ve Çözüm Önerilerine Yönelik Görüşler

Katılımcı istekleri ve çözüm önerileri teması, pozitif ayrımcılık, kadınları sesi olma isteği, herkesin afetlere hazırlıklı olması gerektiği, afet tiplerine ilişkin farkındalık isteği, gelişmiş ülkelere ders almak gerektiği, erken uyarı sistemlerinin oluşturulması, toplumsal farkındalık, bilinçlendirme, izinlerin durdurulmaması, erişilebilirlik ve toplanma alanlarının bilinmesi ve psikolojik destek isteği kategorileri değerlendirilmiştir.

Toplumsal farkındalık ve bilinçlendirme için K1V afetlere yönelik seminerler ve konferansların yapılmasını istemektedir. Bunun insanları bilinçlendirmede etkili olacağını düşünmektedir. K14E ise afet tatbikatlarının yapılmasını istemektedir. K11İ de afetler konusunda bilinçsiz olduğunu ve etrafında gördüğü çoğu kişinin ne yapacağını bilmediğini bununla ilgili eğitimlerin yapılması gerektiğini ifade etmiştir. K19E ise deprem deneyimi olduğunu, nasıl davranması gerektiğini bildiğini fakat

diğer afet tiplerine karşı nasıl önlem alacağını bilmediğini ifade etmiştir. Bununla ilgili araştırmalar yaptığını da eklemiştir. Bu konularda bilinçlendirme çalışmaları yapılmasını istemiştir. Aynı zamanda katılımcı araştırmacı Fatma Gündüz'e bu konularda neler yapabilirim, nasıl davranabilirim? sorularını yöneltmiştir. Katılımcıya afet tiplerine ilişkin alması gereken önlemler anlatılmıştır.

K15E, toplanma alanları ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Sivas'ta gördüm. Sivas'ta ben gezerken, yürüyüş yaptım, baktım böyle toplanma alanı... Çok hoşuma gitti. Keşke bizim elimizde de böyle bir şey olsa ama ben görmedim...” demektedir. Afet ya da acil durumlar yaşandığında sağlıklı ve güvenli bilgi alışverişini sağlayabilmek ve yaşanması muhtemel paniği önleyebilmek amacıyla kişilerin tehlikeli bölgelerden ayrılarak toplanabileceği güvenli alanlar toplanma alanları olarak oluşturulmuştur. Toplanma alanları belirlenirken bazı etkenler göz önünde bulundurulmaktadır. Bu etkenlerin başında nüfus yoğunluğu, erişilebilirlik, tahliye kolaylığı, engelli ve yaşlı bireylerin ulaşımına uygun, ikincil tehlikelere açık bölge olmaması ve engebesiz düz alanların seçilmesi gibi etkenler göz önünde bulundurularak Türkiye Afet Müdahale Planı çerçevesinde belirlenmektedir. Afet ve Acil Durum Başkanlığı e-devlet sistemi üzerinden ikamet edilen adres üzerinden toplanma alanını öğrenmeye yönelik hizmet sunmaktadır. Araştırmacı Fatma Gündüz tarafından katılımcıya bununla ilişkili bilgi verilmiştir.

K11İ, “Deprem sonrasında en azından bir psikolojik desteğin verilmesini isterdim çocuklara yönelik. Özellikle bundan çok mustarip olduk hala daha toparlamaya çalışıyoruz bir sene olacak. Bu konuda üzgünüm bu desteği alamadığımız için çocuklarım adına da üzgünüm.” demektedir.

K5E deprem sonrası psikolojik çöküntü yaşadığını ve hala atlatamadığını dile getirmiştir. İlk günkü gibi hissetmediğini ama etkilerinin devam ettiğini söylemiştir. Deprem olacak diye hala geceleri uyuyamadığını ve nöbet tuttuğunu, psikolojik destek almak istediğini ifade etmiştir.

Tablo 4: Kadınların Yaşadığı Bölge ile Sorumluluk ve Roller İlişkisi

	Yaşadığı bölge = Bingöl Merkez	Yaşadığı bölge = Bile İle	Yaşadığı bölge = Düzce Merkez	Yaşadığı bölge = Elazığ Merkez	Yaşadığı bölge = İzmir İle	Yaşadığı bölge = Ordu İle
Sorumluluk ve roller						
Kadınlara atfedilen roller						
Organizasyon	2					
Ev yönetimi					1	
Eğitim verici rolü			1			
Hijyeni daha iyi sağlayabilme						1
Risk analizindeki detaylılık				5		
Anaş yapı/koruma işgüdüleri		1				
Yemekçay pişirme		1				
Çocuğunu ağız etrafını yatıştırma					1	
Alıştı toparlayabilme	1					
Çocuklarına bakabilmek						
Hamileliğini devam ettirebilmek						
Çocuk doğurabilmek	1					
Temizliği kadın işi görme						
# N = Belgeler	3 (25,0%)	1 (8,3%)	1 (8,3%)	3 (25,0%)	1 (8,3%)	3 (25,0%)

Kadınların yaşadıkları bölge ile sorumluluk ve roller arasındaki ilişkiyi değerlendirebilmek amacıyla çapraz tablo oluşturulmuştur. Elazığ depreminden etkilenen ve Bingöl’de ikamet eden K14E ve K5E kadınların afetlerdeki sorumluluk ve rolleri olarak organizasyonu görmektedir. K14E eşinin kendisine göre daha panik davrandığını ifade ederek organizasyon sorumluluğunu üstlenmiştir. K4E ise afet anı ve sonrası için kadınların organizasyon sorumluluğu olduğunu ifade etmektedir. İzmir’de ikamet eden K11İ ise kadınların eğitim verici rolünden söz etmektedir. Özellikle çocuklarının afet eğitimlerinin verilmesinde ebeveynlerin; kadınların çocukları eğitime sorumluluğu olduğunu savunmaktadır. Düzce ilinde ikamet eden K7D, kadınların hijyeni daha iyi sağladıklarını düşündüğü için afetlerde hijyeni sağlama sorumluluğu olduğu görüşündedir. Temizliği kadın işi olarak görmektedir. Afet sonrası geçici barınma alanlarının temizlik ve hijyenin sağlanması konusunda kadınların bu işi üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Bunun aksine Bingöl ilinde ikamet eden K6B ise çalışma hayatında temizlik işini kadın işi olarak gören yöneticisi ile sorun yaşadığını dile getirmiştir. Pandemi döneminde temizlik görevini üstlenmiş olması ve yöneticinin söylemlerini katılımcı üzümlere paylaştığıdır. Afetin akut dönemi ve sonrasında temizlik işinin kadının sorumluluğunda ve kadının üstlenmesi gereken rol olarak görülmesi toplumsal cinsiyet rollerine işaret etmektedir. Bununla birlikte afetlerde toplumsal cinsiyete duyarlı adımlar atabilmek önemlidir. Ordu ilinde ikamet eden K9O ise kadınların risk analizinde daha başarılı olduklarını düşünmektedir. Katılımcı afetlerde kadınların risk analizinde başarılı oldukları görüşündedir. Bu durumu yaşadığı deneyimlerle ilişkilendirmiştir. Bununla birlikte kadınların afetlerde risk analizlerin yapılması konusunda sorumlulukları olduğunu, yerelde riskleri detaylı şekilde irdeleyeceklerini söylemektedir. Elazığ ilinde ikamet eden K16E ve K19E,

kadınların anaç yapısı olduğu görüşündedir. Aynı zamanda anneliğin getirdiği koruma iç güdüsünden bahsetmektedir. Afet anı ve sonrası için kadınların annelik ve anneliğin getirdiği koruma iç güdüsüyle hareket ettiklerini deneyimlemiştir. Bununla birlikte kadınlara çocuk bakımı, çocukları sakinleştirmek, çocukların korkularını azaltmaya yönelik çabalar, çocuklara yiyecek ve kıyafet sağlamaya yönelik sorumluluklar yüklemiştir. Bu durumu kadınların koruma iç güdüsüne bağlı olarak deneyimlerine atıf yaparak dile getirmiştir. Van ilinde ikamet eden K17V, kadınların afet anı ve sonrasında bakım verici rolüne işaret ederek yemek pişirme, çay pişirme ve barınma ihtiyaçlarını karşılama rolü olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda etrafını ve ailesini afetin şok etkisine bağlı olarak sakinleştirme rolü olduğunu ve çadırda yaşam sürecinde her türlü sorumluluğu kadın taşımaktadır görüşüne sahiptir. İzmir ilinde ikamet eden K11İ kadınların aileyi toparlayabilme sorumluluğu üstlendiklerini düşünmektedir. K11İ,

Kadın olmak bence bir erkeğe oranla daha zor. Aileyi toparlamaya çalışan kişi sen oluyorsun. Zorluk yaşıyorsun, o anı yaşıyorsun, o korkuyu yaşıyorsun. Çocuklarını toplama sorumluluğu senin üzerinde oluyor. Bir nevi erkekten çok eşten, çok babadan çok sana düşüyor. Aileyi toparlamaya çalışıyorsun kendi psikolojini bir kenara bırakıp çocuklarını ve eşini toparlamaya çalışıyorsun...

demektedir. Yaşadığı illere bakıldığında farklı coğrafi bölgelerde ikamet eden iki kadının benzer durumları dile getirdiği görülmektedir. Bingöl ilinde ikamet eden K5E, çocuk bakımını kadının sorumluluk ve rolleri arasında görmektedir. Deneyiminden söz ederken özellikle afet sonrası dönemde gönüllü çalışmalara katılamadığını, çocuğunun bakımıyla ilgilendiğini dile getirmiştir. Van ilinde ikamet eden K1V, kadınların aileyi toparlayabilmesi, çocuk doğurabilmesi, hamileliğini devam ettirebilmesi ve çocuklarının bakımını üstlenmesi kadına atfedilen sorumluluk ve rol olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Kendi bakış açısıyla yaşadığı afet deneyiminde kadınların bunları başarabildiğini de ifade etmiştir.

Tablo 5: Kadınların Meslekleri ve Afetlerde Gönüllülük Çapraz Tablosu

	Meslek = Ambulans ve Acil Bakım Teknikeri	Meslek = Antrenör	Meslek = Ev hanımı	Meslek = Hemşire	Meslek = Öğrenci	Meslek = Öğretmen
✓ Afetlerde Gönüllülük						
Gönüllü çalışmalara katılma isteği	3	1	4	1	5	3
Gönüllülük engelleri						
Kadınlara destek			1			1
Eğitim gönüllülüğü			1		1	1
Sağlık gönüllüsü olma isteği	3			1		
Çocuklarla ilgili konularda destek olma isteği	1	1	1			1
Psikolojik destek sağlama isteği		1	1			1
Manevi kazanç, hazine					1	
# N = Belgeler	2 (14,3%)	1 (7,1%)	4 (28,6%)	1 (7,1%)	4 (28,6%)	2 (14,3%)

Katılımcıların meslekleri ile afetlerde gönüllülük ilişkisi değerlendirildiğinde ambulans ve acil bakım teknikeri, antrenör, ev hanımı, hemşire, öğrenci ve öğretmen olan kadınlar afetlerde gönüllü çalışmalara katılmak istediklerini ifade etmiştir. Farklı meslek gruplarından ve farklı eğitim düzeyine sahip kadınlar gönüllü çalışmaya isteklidir. Afet öncesi, sırası ve sonrası dönemde kadınlar güçlü yönleriyle bütünleşik afet yönetimine katkı sağlayabilir. Gönüllük engellerine bakıldığında acil tıp teknisyeni gönüllü engeli olarak aile yaşantısının ve fiziki durumunun uygun olmadığını dile getirmiştir. Diğer bir gönüllülük engeli ise öğretim üyesi tarafından değerlendirilmiştir. Çocuğu olmasının gönüllü çalışmalara katılmada engel olduğunu ifade etmiştir. Kadınlara destek konusunda gönüllü olmak isteyen K18V ev hanımıdır. “Mesela bu süreçte ilk önce dinlerdim. İhtiyaçları neler. İstedikleri her şeyi yapardım. Yani ben o güç bende olsaydı ben kadına her şeyi her şekilde yardımcı olurum. Maddi manevi her şekilde destek verirdim yani inşallah bir gün o isteğim olur. En büyük desteği kadınlara verirdim.” demektedir. İlerleyen süreçlerde kadınlara destek olma isteğinin gerçekleşmesi için temennilerde bulunmuştur. Kadınlara destek olma konusunda gönüllü olma isteği olan diğer katılımcı K14E öğretmendir ve eğitim gönüllüğünde katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Sağlık gönüllüsü olma isteği mesleği gereği sağlık çalışanı olan kadınlar tarafından değerlendirilmiştir. Çocuklar ile ilgili konularda destek vermek isteyen kadınlar öğretmen, antrenör, ambulans ve acil bakım teknikeri ve ev hanımıdır. K16E, “Çocuklara bir şeyler öğretmek, bir şeyler benimsetmek. Bunu yapmak isterdim. Onları sakinleştirmek, korkularını biraz azaltmak...” demektedir. Deneyimlediği afetle ilgili,

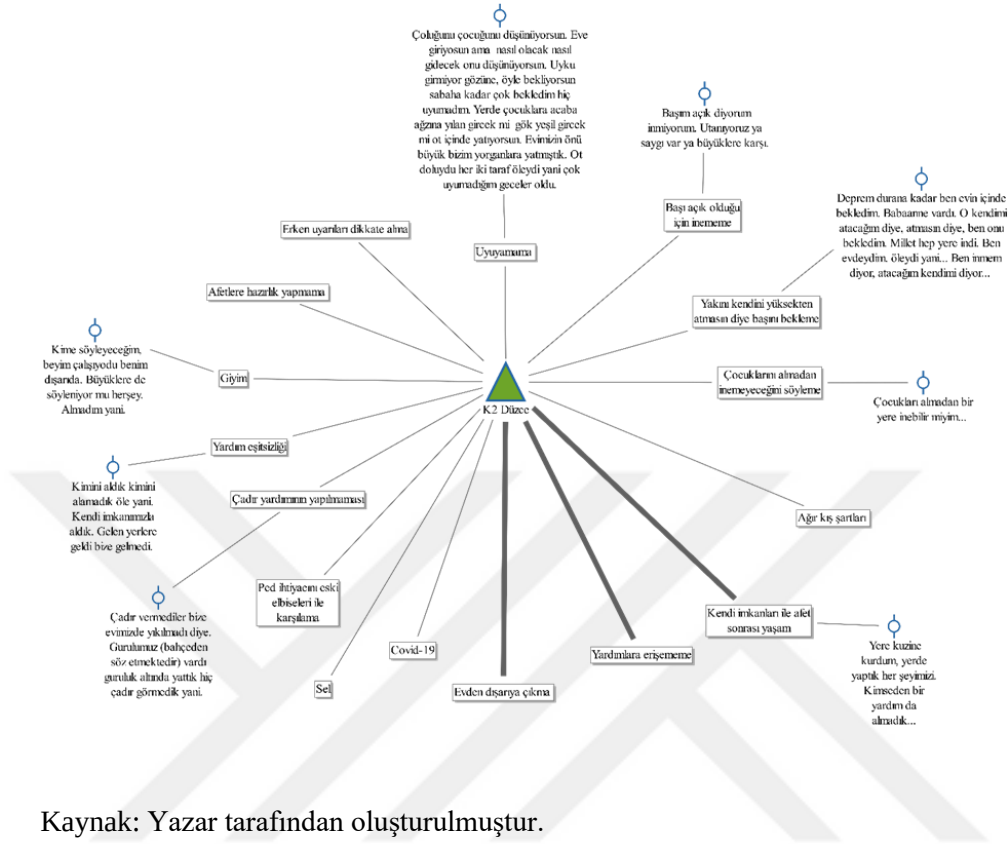
Afet döneminde çocukların çok iyi bir şekilde psikolojik destek almalarını istiyorum. Çünkü onların hayatlarını çok kötü bir şekilde etkiliyor. Yani biz büyükler bir şekilde baş edebiliyoruz korkularla ama çocuklar aynı şekilde değil. Komşumuzun çocuğunu sakinleştirmeye çalıştım. 11 yaşlarında kız çocuğu her ufacık bir sallanmaya patır patır aşağıya koşuyor. Onu gördükçe üzülüyorum biz

Bütünleşik afet yönetiminde kadınların afet deneyimi ve öğrenilmiş dersler araştırmamızda katılımcıların afet deneyimlerini derinlemesine incelemek amacıyla tek vaka modeline yer verilmiştir. Farklı afet deneyimlerine sahip olan kadınların tümünün tek vaka modeli oluşturulmuştur. Böylelikle her katılımcının frekans olarak sıklıkla bahsettiği kodlamalar şekillerde görülmektedir. Tek vaka modeli araştırma verilerinin kodlanmasıyla birlikte yoğun olarak bahsedilen konuları şematize ederek göstermemizi sağlamıştır. Aynı zamanda kodlamalara ilişkin katılımcıların cümleleri birebir aktarılmıştır.

159

Şekil 20’da K1V, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K1V, Van ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K1V, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, afetlere hazırlık yapmadığını, erken uyarıları dikkate aldığını ve afet eğitimi aldığını söylemiştir. Afet anı dönem ilişkin, ilk iki gün bahçede kaldıklarını ve ağır kış şartları olduğunu ifade etmiştir. Depremi ilk dakikalarında herkesin birbirine yardım ettiğini ve yardımlaşma bilincinin yüksek olduğunu dile getirmiştir. Yaşadıkları ev yıkılmış ve kiracı oldukları için ilerleyen süreçlerde kiralık ev bulma konusunda sıkıntı yaşadıklarını söylemiştir. Depremden yaklaşık altı ay önce babasını kaybeden katılımcı, depremle birlikte yaşanan acının katlanarak arttığını ifade etmiştir. Afet sonrası döneme ilişkin, çadır kent oluşturulduktan sonra aile büyükleri ile (anneanne, dede, dayı, dayının eşi ve çocukları) birlikte tek çadırda kalmışlardır. Belli bir süre sonra aile büyükleri anne ve üç çocuğu çadırdan göndermiş ve kadının arkadaşları onlar için çadır ayarlamış. Çalışmak zorunda olan anne işe gittiğinde, çocuklar çadırda yalnız kalmış ve üçü birbirine sarılarak annenin işten gelmesini beklemiş. Bu durumdan bahsederken katılımcı özellikle yalnızlık hissinden söz etmiş ve yalnız bırakıldıklarını düşünmüştür. Kaldıkları çadır alanı için güvensiz ortamlar olarak söz etmiş ve her ortamdan yabancı insanlar ile yaşamının getirdiği güvensizliği anlatmıştır. Katılımcı aileyle birlikte bir buçuk yıldan fazla konteyner kentte yaşamıştır. Katılımcı kadınların güçlü olduğunu düşünmektedir ve bu durumu annesini örnek göstererek vurgulamaktadır. Afetlere yönelik toplumsal farkındalığın önemli olduğunu ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması gerekliliğinden söz etmiştir. Afetlere karşı kendini tecrübeli ve hazır hissetmektedir. Yaptığımız araştırmaların geleceğe bırakılacak miras olduğunu vurgulamıştır. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

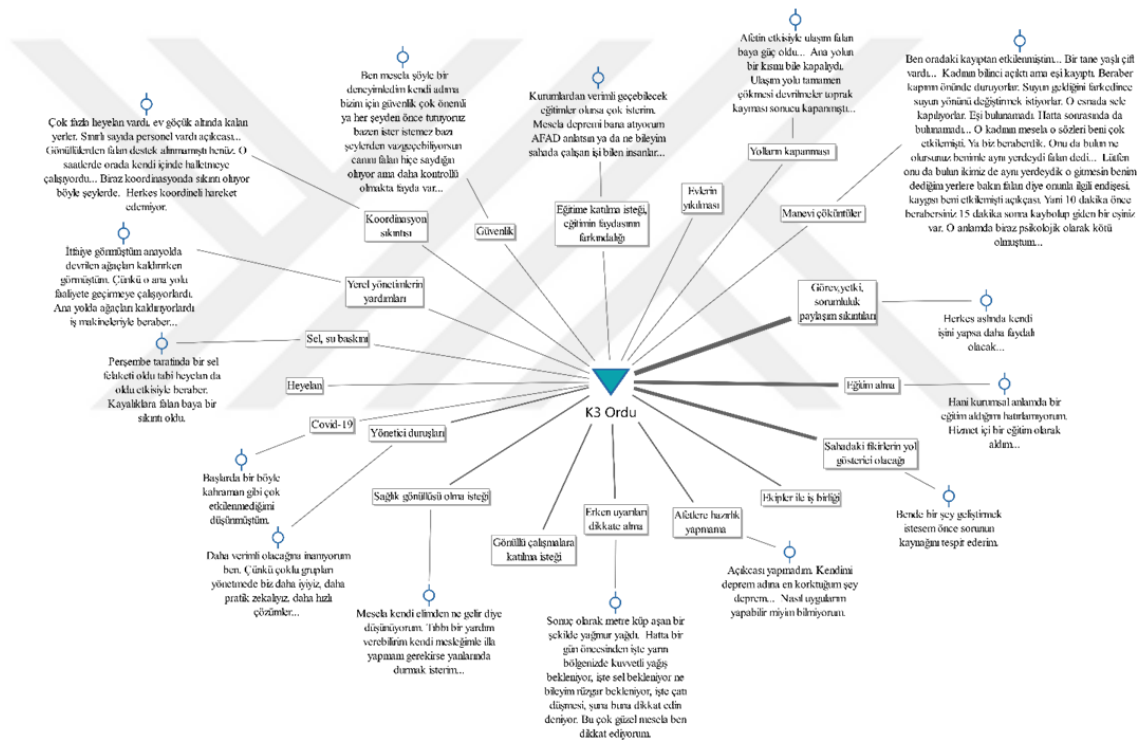
Şekil 21: K2D kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 21’de K2D, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K2D, Düzce ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K2D, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem, sel ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Katılımcı afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, afet eğitimi almadığını ve afetlere hazırlık yapmadığını dile getirmiştir. Afet eğitimi yapılırsa katılmak istemektedir. Afet anı döneme ilişkin, ilk refleks davranışta çocuklarını almadan evden tahliye olamayacağını, başı açık depreme yakalandığı için tahliye olamayacağını ve bu durumu büyüklere saygı olarak gördüğünü ifade etmiştir. Aynı zamanda evde bulunan yaşlı kadın yakını kendini pencereden atmasını diye başını beklemiştir. Sonrasında ikna edip evden tahliye olmuşlardır. Afet döneminde ağır kış şartlarının olduğunu, belli bir süre bahçede eldeki imkanlar ile kaldıklarını, korku ile orta hasarlı eve geçtiklerini dile getirmiştir. Dışarıda kendi oluşturdukları alanda bir süre yaşadıklarını ve çocukları zarar görmesin diye sabaha kadar uyumadan çocukların

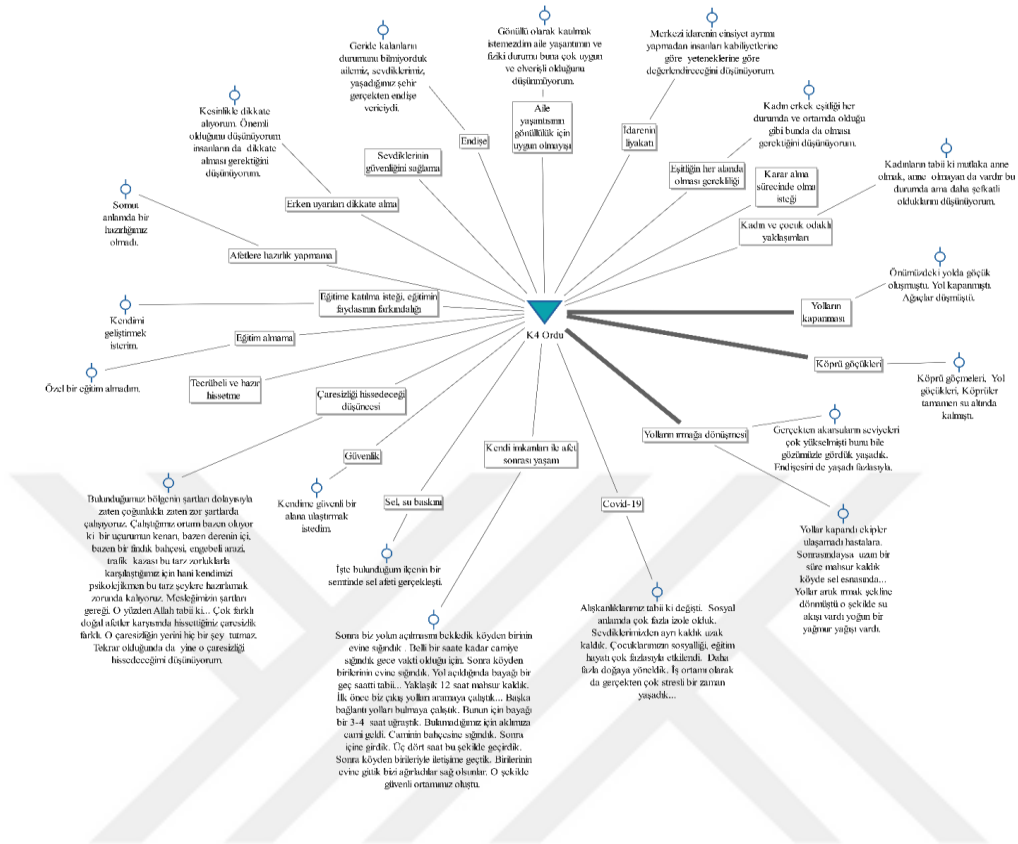
başında beklediğini söylemiştir. Yardımlara ilişkin görüşlerde, eşitsizliklerin yaşandığını ve yardımlara erişemediklerini dile getirmiştir. Beslenme ihtiyacını kendi dışarıda kuzine (soba) kurarak sağladığını, evde olan besinleri kullandıklarını söylemiştir. Giyim ihtiyaçlarını eşi il dışında çalıştığı için ve büyüklerine söyleyemediği için elinde olanlar ile karşıladığını ve hijyenik ped ihtiyacını, eski kıyafetlerini yırtıp karşıladığını ifade etmiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ve bu çerçevede kodlamalar yapılmıştır. Afet eğitimleri ile ilgili verimli olması açısından Afet ve Acil Durum Başkanlığı tarafından verilecek eğitimlere katılmak istemektedir. Aynı zamanda afetler konusunda sahada yer alan kişi ve kurumların eğitim vermesinin daha verimli olacağını düşünmektedir. Afet anı döneme ilişkin, yolların kapandığını, evlerin yıkıldığını, yaralanan kişilerin olduğunu ifade etmiştir. Afet anı döneme ilişkin deneyimini anlatırken yaşlı bir çiftin başından geçenlerden söz etmiş ve bu durum katılımcıyı derinden etkilemiştir. Afet anı ve sonrası döneme ilişkin organizasyon sorunları yaşandığını söyleyen katılımcı, görev, yetki ve sorumluluk paylaşımı konusunda sıkıntıları olduğunu, koordinasyon sıkıntısı yaşandığını, ekipler arası iş birliğinin yapılmaya çalışıldığını ve yerel yönetimlerin bu süreçte destek verdiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede kodlamalar yapılmıştır. Afet gönüllüğü ile ilgili görüş bildiren katılımcı, gönüllü çalışmalara katılmak ve sağlık gönüllüsü olarak destek vermek istemektedir. Katılımcı güvenlik ile ilgili genel anlamda yorum yapmış ve güvenliğin kendi yaşamı için önemli olduğunu ifade etmiştir. Bazı zamanlarda kendi canını hiçe saydığını ve kontrollü olması gerektiğini düşünmektedir. Afetlerde kadınların güçlü yönü olarak yönetici duruşları olduğunu savunmaktadır. Araştırmamızın topluma faydalı olacağını ve sahadaki fikirlerin önemli olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 23: K4O kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

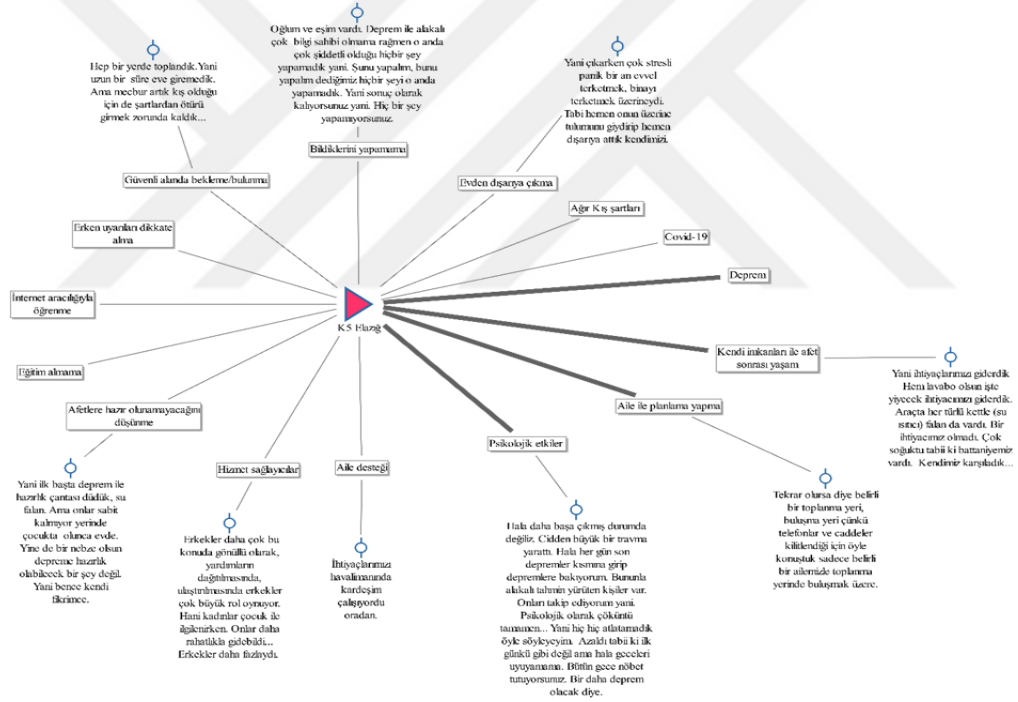

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 23’da K4O, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K4O, Ordu ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K4O, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda sel, su baskını ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Katılımcı, afet öncesi döneme ilişkin, hazırlık yapmadığını, erken uyarıları dikkate aldığını, afet eğitimi almadığını dile getirmiş ve buna ilişkin görüşleri çerçevesinde kodlamalar yapılmıştır. Afet anı döneme ilişkin, kendisini güvenli bir alana ulaştırmak istediğini, endişe duyduğunu, afet anında yolların kapandığını, köprü göçükleri olduğunu, yolların ırmağa dönüştüğünü, sevdiklerinin güvenliğini sağlamak istediğini ifade etmiş ve bu çerçevede kodlamalar yapılmıştır. Afet sonrası döneme ilişkin, kendi imkanları ile süreci yönettiğini ifade etmiş ve bu çerçevede kodlamalar yapılmıştır. Covid-19 salgın sürecini deneyimleyen katılımcı gelecekteki salgınlara karşı kendisini tecrübeli ve hazır hissetmektedir. Fakat yaşamış olduğu sel afetine

karşı; benzer bir afetle karşılaşırsa yine endişeyi hissedeceğini düşünmektedir. Katılımcı afet ile ilgili yapılacak eğitimlere katılmak istemekte ve faydalı olacağı düşüncesindedir. Afetlerde gönüllülük ile ilgili görüşte, aile yaşantısının buna uygun olmadığını dile getirmiştir. Kadınların güçlü yönü olarak, kadın ve çocuk odaklı olduklarını düşünmektedir. Bütünleşik afet yönetiminde, kadınların temsil edilmesi gerektiğini vurgularken kadın erkek eşitliğinin her alanda olması gerektiğini savunmaktadır. Kadınların karar alma süreçlerine katılmasında, merkezi idarenin liyakat sahibi olduğunu ve cinsiyet ayrımı gözetmeden dahil edebileceğini söylemektedir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 24: K5E kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 24'da K5E, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K5E, Elazığ ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K5E, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar

görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, afet eğitimi almadığını, eğitim yapılırsa almak istediğini, afet ile ilgili genel bilgileri internet aracılığı ile öğrendiğini ifade etmiştir. Afetlere hazırlık olarak deprem özelinde deprem çantası hazırladıklarını, evde kendisi için güvenli bir alan belirlediğini söylemiştir. Yaşadığı deprem deneyiminden sonra ailesi ile planlamalar yapmış ve nasıl davranmaları konusunda birbirleriyle fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Katılımcı afetlere hazır olunamayacağını düşünmektedir. Hazırlamış olduğu deprem çantasının yerinde sabit kalmadığını söylemiş ve çocuğu olduğu için sabit kalmadığını vurgulamıştır. Afet anı döneme ilişkin, depreme ilişkin bilgi sahibi olmasına rağmen bildiklerini yapamadığını, tahliye esnasında panik ve stres yaşadıklarını ve çocuğunun üzerine tulumunu giydirerek hemen evden çıktıklarını ifade etmiştir. Güvenli bir alanda beklediklerini söylemiştir. Afet sonrası döneme ilişkin, güvenli alanda bekleyen aile, bir süre sonra ağır kış şartları dolayısıyla arabalarına geçmiş ve iki gün arabada kalmışlardır. Arabada temel ihtiyaçları karşılayacak malzemelerin olduğunu söyleyen katılımcı gerekli olan diğer ihtiyaçları için havaalanında çalışan kardeşinden destek almıştır. Afetin psikolojik etkilerinden söz eden katılımcı, büyük bir travma yarattığını, hala süreci atlatamadıklarını, psikolojik çöküntü yaşadıklarını ve her gün son depremlere girerek takip ettiğini ve uyuyamadığını dile getirmiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

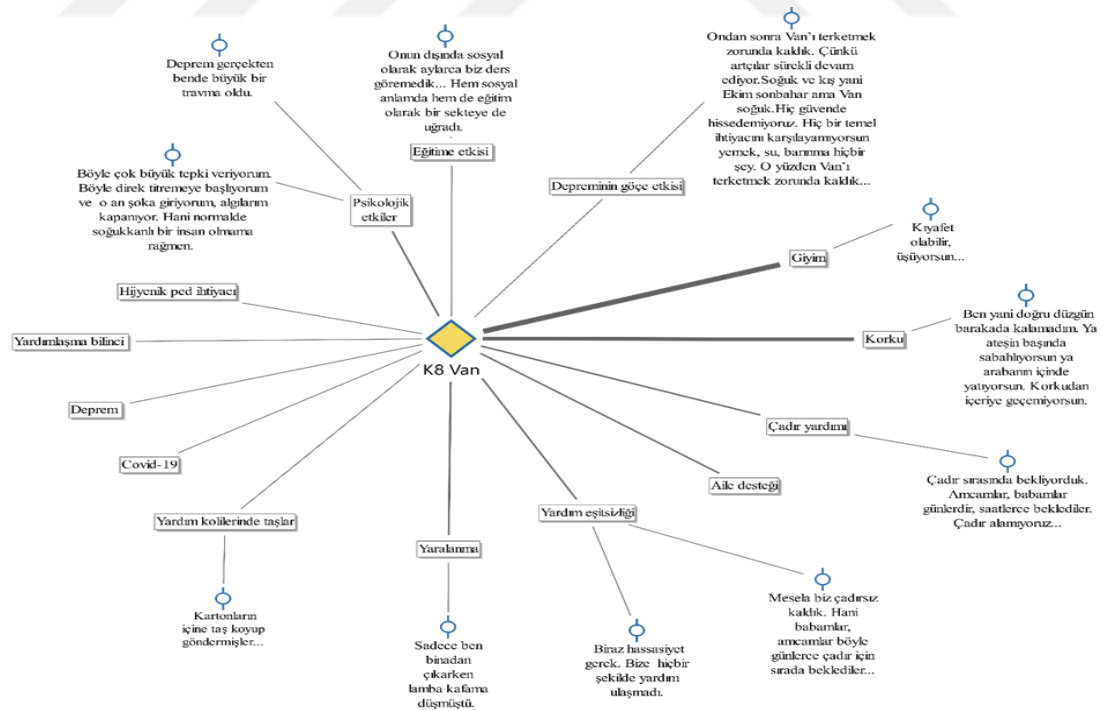
K6 Bingöl

- Tüm insanlar için kadim ve çocuklar için psikoterapi grupları okutuldu...
- Pratikte destek
- Huzur bulmama
- İçtim almı
- Kendi içimden ile alet sonrası yaşamı
- Yardımları engellenme
- Psikolojik etkiler
 - Yedi yıl sonra ben yine etkisi gibi ani tepkilerle çam çıkırmay ve ani tepkilerle korkup uyanırmay, neisi alıp verme gücüne geçmeye devam ettim... Bana iki gün önceki depremde de aynı durumları yaşıydın.
- Aile desteği
 - Yeni o düşünme bile hiç yardım gelmedi. Tam'de yaşanan akrabaların bile destek gönderdiler. Yeterle ve ayne yandın. Güvencikim yoktu...
- Maddi yetersizlik
 - Sana işte altı aylık süre zarfında ailem içinden de uğraşın için ik bir hafta geçmişti. Ben çok tutulma bir çocukta. Enkaza içinde para bulamıyordum, onu alırdı. İstedim Çünkü senin, babaım param da bitti, ticarette uğraşırken için siberde sızdı. para zahiri kullandı ya bakiin vardı. Bir banka meclisinden de o zamanlar mevcut değildi. Benim gibi yaşanan olayları paramız kaldık, etmek alacak paramız yoktu...
- Covid-19
- Deprem
 - Her 2003 yılında Bingöl de bir deprem yaşıydın.
 - Her dağ var evin arkaında. O dağın teminatı gelip o param çakarmak üzere gittin. Etilerden geldin, yakarı çıktın. Gelme bunu da hayat bırak o oktu diye diğiliyordun. Yani o enkazda bir daha girmeyeliydin. Evan o haliyle girmeyeliydin. Bu yaşananları bu kadar çok bilmiyordun.
- Pratikte sıkıntı girme
- Enkazta kalınan çıkartma
- Toplamda alınan sıkıntı
 - Bingölde hiçbir yerde toplanma alanı yok. Sadece huzur ki nokta film var okutmayı söylemişler. E-devletten de biletleri yokmuş.

Şekil 25'te K6B, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K6B, Bingöl ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K6B, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Katılımcı afet öncesi döneme ilişkin, afet eğitimi aldığını, afete hazırlık için deprem çantası hazırladığını, ailesi ile neler yapacaklarını konuştuklarını ve aile içinde planlama yaptıklarını dile getirmiş ve kodlamalar bu çerçevede yapılmıştır. Afet anı döneme ilişkin süreçte babasıyla birlikte enkazda kalanları çıkarmaya yardım etmiştir. Afet sonrası döneme ilişkin, ailesi ticaretle uğraştığı ve bankacılık sistemlerinin kullanılamaz hale geldiği için maddi yıkım yaşadıklarını, yardımlara erişemediklerini, ilerleyen süreçlerde çadır satın aldıklarını, beslenme ve giyim ihtiyaçlarını il dışındaki tanıdıklarının gönderdiğini dile getirmiştir. Maddi yıkım yaşadıklarını duyan katılımcı enkaza tekrar girerek biriktirmiş olduğu paraları bulmaya çalışmış ve bu durum katılımcıyı psikolojik olarak kötü etkilemiş ve ilerleyen süreçlerde terapi görmüştür. Afet sonrası döneme ilişkin psikolojik destek verilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı deneyimleri sonrası kendini

yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının yardımlarından yararlandıklarını, maddi destek aldıklarını ifade etmiş ve bu çerçevede kodlamalar yapılmıştır. Aynı zamanda katılımcı deprem döneminde sağlık meslek lisesinden yeni mezun olduğunu, gönüllü olarak köylere sağlık bakımı sunulması için gittiğini, cinsel sağlık ürünlerinin dağıtımını yaptıklarını dile getirmiştir. Katılımcı afet sonrası döneme ilişkin taciz ve yağma olaylarından bahsetmiştir. Bu konuda çadır kentte yaşarken korku duyduklarını, güvenliğin çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda güvenlik tanımlamasında, korkusuzca yollarda yürüyebilmeyi geniş anlamda güvenlik olarak tanımlamıştır. Afetlere karşı kendisini tecrübeli ve hazır hissetmektedir. Yerel yönetimlerin afetler konusunda sorumlulukları olduğunu vurgulamıştır. Afeti yaşadıkları dönemde annesi ile güçlü bağları olduğu için psikolojik olarak etkilenmediklerini hatta kardeşlerinin afetin farkında olmadan çadırların arasında oyun oynadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

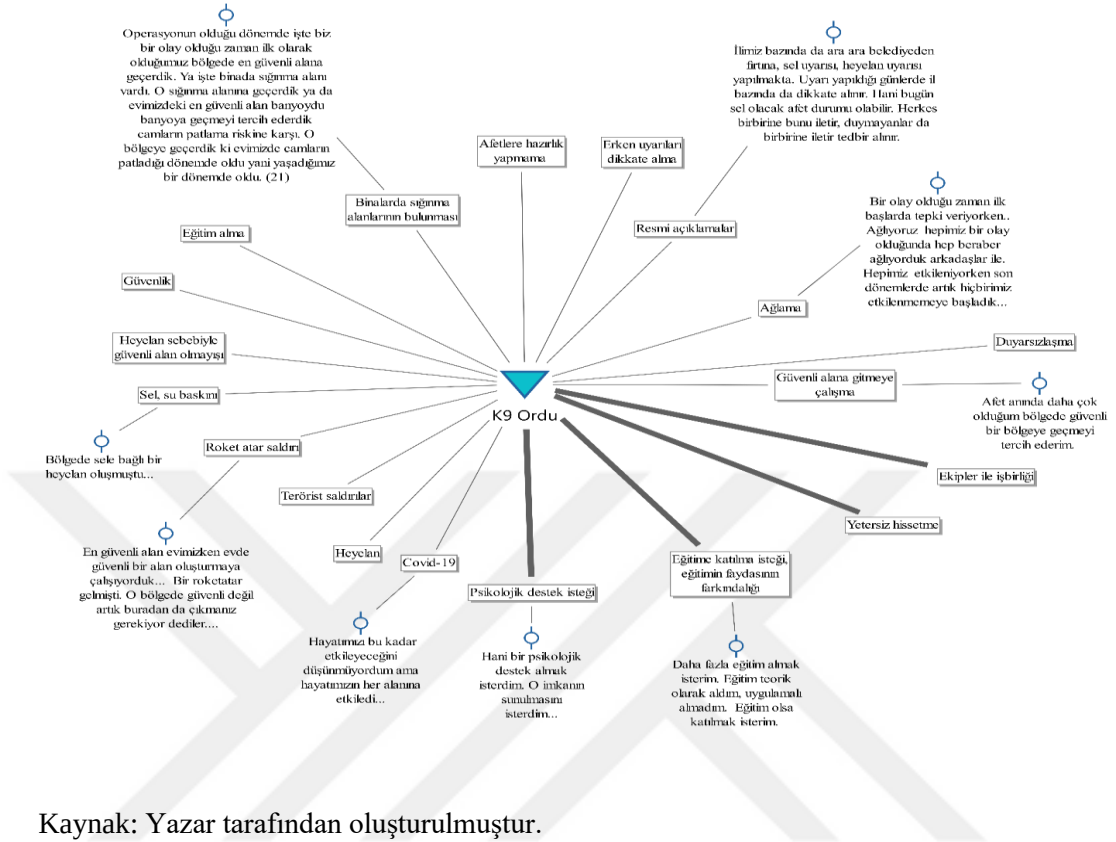
Şekil 27: K8V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 27’de K8V, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K8V, Van ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K8V, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, afete hazırlık konusunda deprem çantası hazırladığını, afet eğitimi almadığı ve eğitim almak istediğini söylemiştir. Afet anı döneme ilişkin, tahliye sırasında kafasına lamba düştüğünü, hafif yaralandığını söylemiştir. Aynı zamanda tahliye sürecinde annesinin de hafif yaralandığını ve annesinin bebeğini beşikte unuttuğunu anlatmıştır. Depremin akut dönemimde yardımlaşma bilincinin yüksek olduğunu herkesin birbirine yardım ettiğini ifade etmiştir. Afet sonrası döneme ilişkin, yardım eşitsizlikleri ile karşılaştıklarını, günlerce babasının ve amcasının çadır sırasında beklediğini, bu süreçte barakada kaldıklarını söylemiştir. Barakada içeride kalamayan katılımcı sabaha kadar ateşin başında kaldığını ya da arabaya geçtiğini, korku yaşadığını ifade etmiştir. Yardımlara erişim konusunda yaşayan katılımcı gelen yardım kolilerinin bazılarında taşlar olduğunu üzümlere anlatmıştır. Ağır kış şartları dolayısıyla kalın giysi ihtiyacının oluştuğunu söylemiştir. Depremin kendisinde travma oluşturduğunu düşünmekte ve travma sonrası stres bozukluğu tepkileri göstermektedir. Katılımcı ve ailesi ilerleyen süreçlerde Van ilinden ayrılmış ve farklı bir ile geçici bir süre için gitmişlerdir. Eğitim süreci devam eden katılımcının eğitim hayatı etkilenmiş ve sosyal anlamda da hayatı sekteye uğramıştır. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

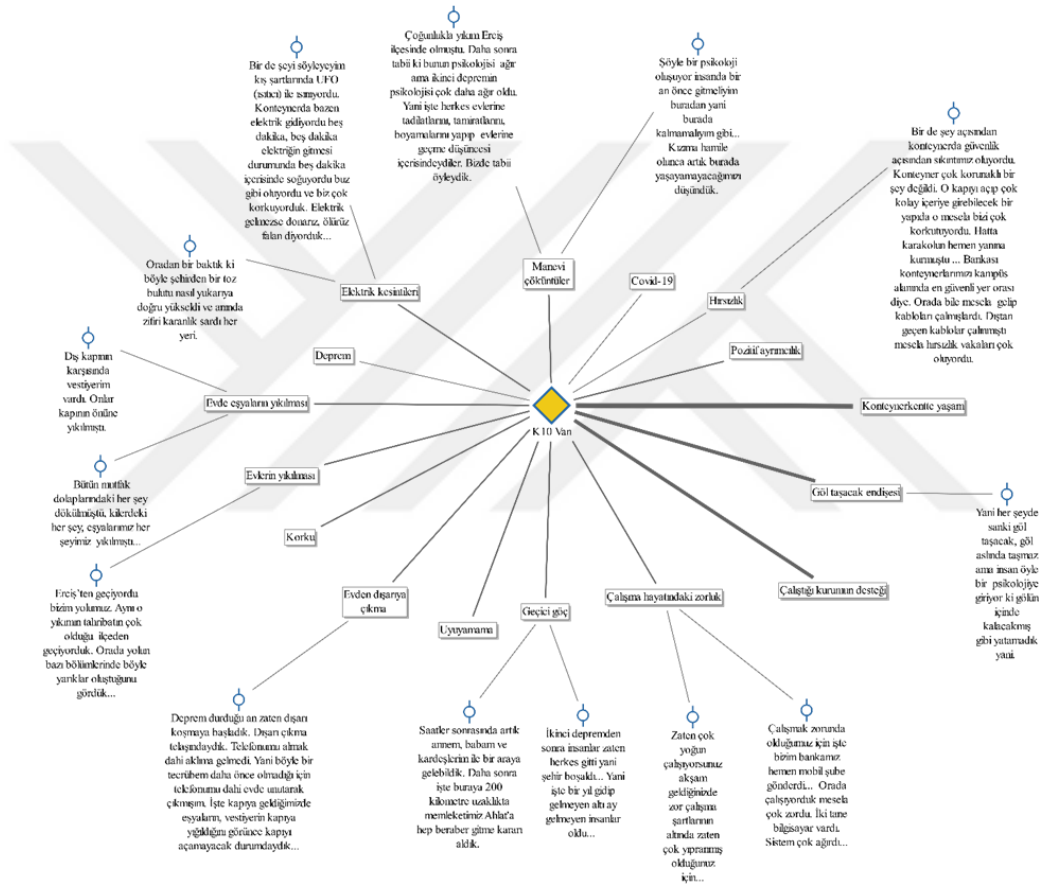
Şekil 28: K9O kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

Şekil 28’de K9O, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K9O, Ordu ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K9O, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda sel, su baskını, heyelan, terörist saldırılar, roket atar saldırısı ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Katılımcı afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, özellikle yaşadığı bölgede resmî açıklamaların yapıldığını, afet ile ilgili eğitim aldığını fakat teorik eğitimlerle sınırlı olduğunu, uygulamalı eğitimler almak istediğini ve afetlere hazırlık yapmadığını ifade etmiş ve bu çerçevede kodlamalar yapılmıştır. Afet anı döneme ilişkin, güvenli alana gitmeye çalıştığını, heyelan sebebiyle güvenli alanların olmadığını ve terörist saldırılara karşı binalarda sığınma alanlarına giderek güvenli alanda beklediğini ifade etmiş ve bu çerçevede kodlamalar yapılmıştır. Aynı zamanda afet anı travma tepkileri olarak ağladıklarını ve ilerleyen süreçlerde yaşanan olaylara karşı duyarsızlaşma yaşadıklarını dile getirmiştir. Afet sonrası döneme ilişkin ekipler arası iş birliği

yapıldığını ifade etmiş ve bu çerçevede kodlamalar yapılmıştır. Aynı zamanda deneyimlemiş olduğu afetler dolayısıyla psikolojik bir destek almak istediğini, bu imkânın sunulması gerektiğini vurgulamıştır. Katılımcı, afetlere karşı kendisini yetersiz hissetmekte ve hazır olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 29: K10V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

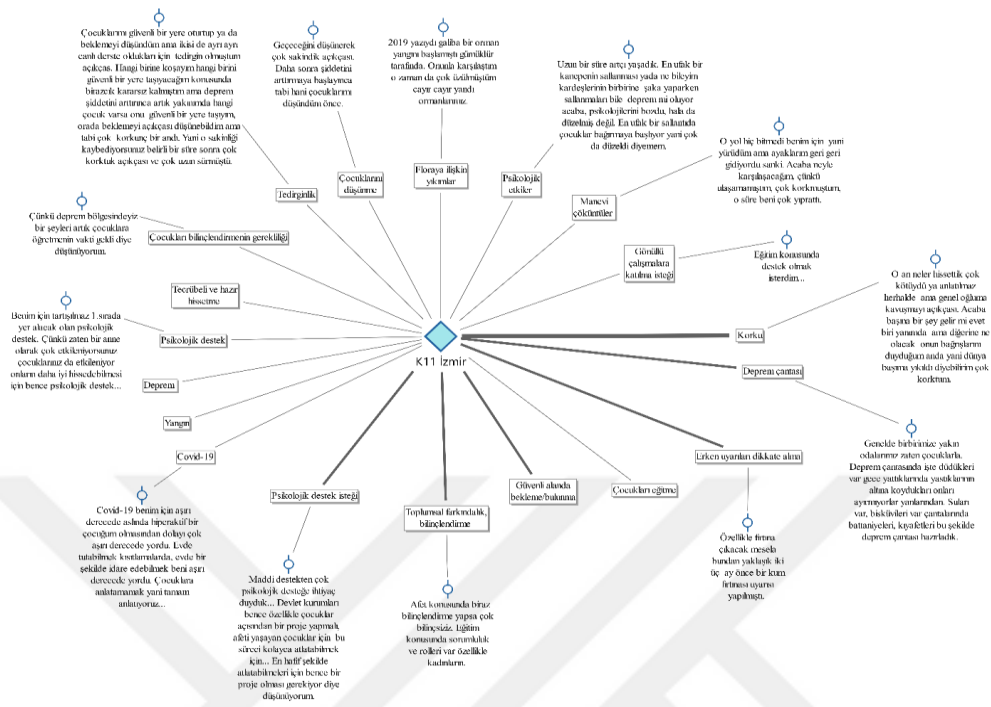

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 29'da K10V, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K10V, Van ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K10V, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, afetlere

yönelik eğitim almadığı ve eğitim almak istediğini söylemiştir. Afetlere karşı hazırlıklı olmadıklarını fakat deneyimlediği afet sonrasında hazırlıklı olduklarını, ailesiyle birlikte plan yaptıklarını, ev değişikliği yaptıklarını, evdeki tüm eşyaları sabitlediklerini ifade etmiştir. Afet anı döneme ilişkin, deprem durduktan sonra evden dışarıya çıkmaya çalıştıklarını, ev kıyafetleri ile çıktıklarını, dış kapı çıkışını vestiyerin tamamen kapattığını ve tahliyelerini zorlaştırdığını, büyük korku yaşadıklarını anlatmıştır. Afet sonrası döneme ilişkin, çalışma hayatındaki zorluklardan söz etmiştir. Katılımcı aileyle birlikte altı ay konteynerde yaşamıştır. Manevi çöküntüler yaşayan katılımcı geçici bir süre Van ilinden ayrılmış fakat çalışmak zorunda olduğu için geri gelmiştir. Çalıştığı kurumun desteği ile konteyner da yaşayan aile, güvenlik endişesi yaşamış ve hırsızlık vakaları ile karşılaşmıştır. Afet döneminde gölün taşacağı endişesi ile uyuyamadıklarını, aslında gölün taşmayacağını bildiğini fakat o dönemki psikolojiyle öyle düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcı depremin etkisiyle göçlerin yaşandığını anlatmış ve il merkezinde kadın olarak az sayıda oldukları için şaşkın bakışlara maruz kaldığını söylemiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 30: K11İ kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

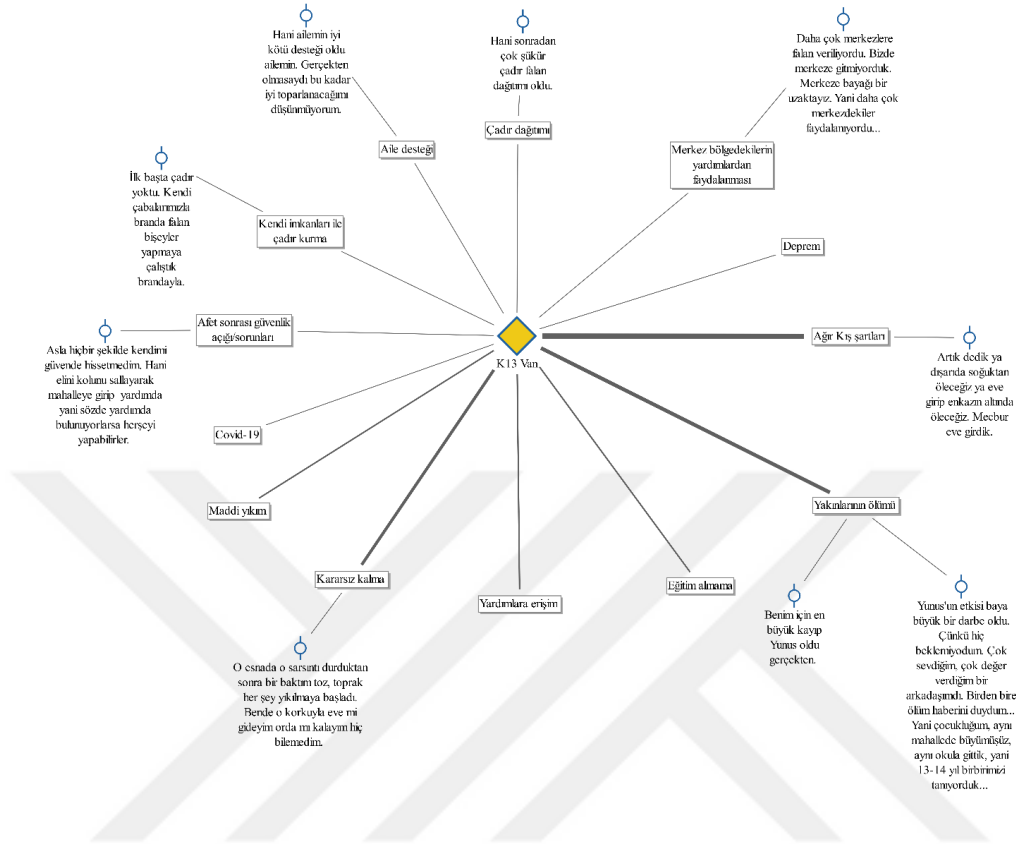

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 30'da K11İ, kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K11İ, İzmir ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K11İ, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem, orman yangını, Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, afet eğitimi almadığını, çocuklarını afetler konusunda eğittiğini birlikte deprem çantası hazırladıklarını söylemiştir. Aynı zamanda erken uyarıları dikkate almaktadır. Özellikle İzmir için yapılan firtına uyarılarını örnek vermiştir. Afet anı döneme ilişkin, ilk reflekste çocuklarını düşündüğünü, korktuğunu ve sakinliğini koruyamadığını, tedirgin olduğunu ifade etmiştir. İlk olarak yakında bulunan çocuğu ile güvenli bir alanda beklemiş, diğer oğlunun bağırsıklarını duyunca ne yapacağını şaşırdığını ve korktuğunu ifade etmiştir. Covid-19 salgını sürecine ilişkin, hiperaktivite bozukluğu olan çocuğu olduğu için zorlu süreçler geçirdiğini söylemiştir. Katılımcının görüşme süreci boyunca dikkat çektiği önemli konu, psikolojik etkiler ve psikolojik destek ihtiyacıdır. Deprem yaşayan çocukların çok fazla etkilendiğini, ufak sarsıntıda bile yine aynı

salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Katılımcı afet öncesi döneme ilişkin, afet eğitimi almadığını ifade etmiştir. Kendini geliştirmeyi seven ve önemseyen katılımcı daha önce yangın ile ilgili hiçbir eğitime denk gelmediğini söylemiştir. Afet eğitimlerine katılmayı istemektedir. Afet anı döneme ilişkin, bahçesindeki zeytin ağaçlarının ve üç katlı evinin yandığını dile getirmiştir. Oğulları için yaptığı çeyizleri ve evindeki her şeyi kaybeden katılımcı emeklerinin kaybolduğunu düşünmektedir. Afet sonrası sürece ilişkin merkezi ve yerel yönetimlerin yardımlarından, sivil toplum kuruluşlarının yardımlarından, aile ve arkadaş desteğinden söz etmiştir. Aynı zamanda maddi destek de sağlanmıştır. Hatay ilindeki yangından üç gün sonra o bölgede bomba patladığını söyleyen katılımcı, araştırma için görüşme randevusu ayarladığımız gün içinde karşı binasına molotof kokteyli saldırısı olduğunu söylemiştir. Afet deneyimlerinden söz ederken daha önce sel sonrası evini su bastığını ve tüm eşyalarının zarar gördüğünü ifade etmiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

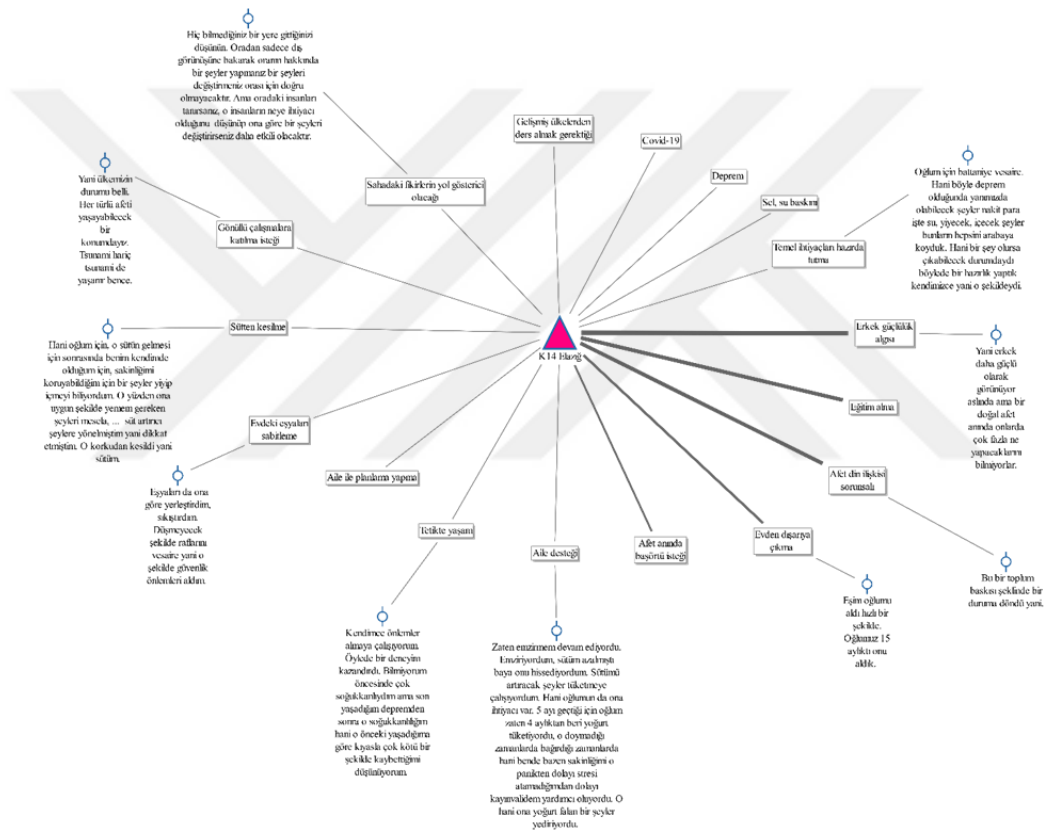
Şekil 32: K13V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 32’de K13V kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K13V, Van ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K13V, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, afet eğitimi almadığını ve eğitim yapılırsa katılmak istediğini ve afetlere hazırlıklı olmadığını, bir hazırlık yapmadığını ifade etmiştir. Afet anı döneme ilişkin, depreme dışarıda yakalandığını ve ne yapacağı konusunda kararsız kaldığını ne yapacağını bilemediğini, her yerin toz içinde kaldığını, koşuşturan insanların dereye düşerek yaralandıklarını anlatmıştır. Aynı zamanda akut dönemde eldeki imkanlar ile çadır kurarak yaşam alanı oluşturmuşlar ve ilerleyen süreçlerde çadır yardımından yararlanmışlardır. Afet sonrası döneme ilişkin, yardımlara erişebildiklerini fakat bulundukları dağlık alana yardımların nadir geldiğini, genellikle merkeze yardımların yapıldığını, uzakta

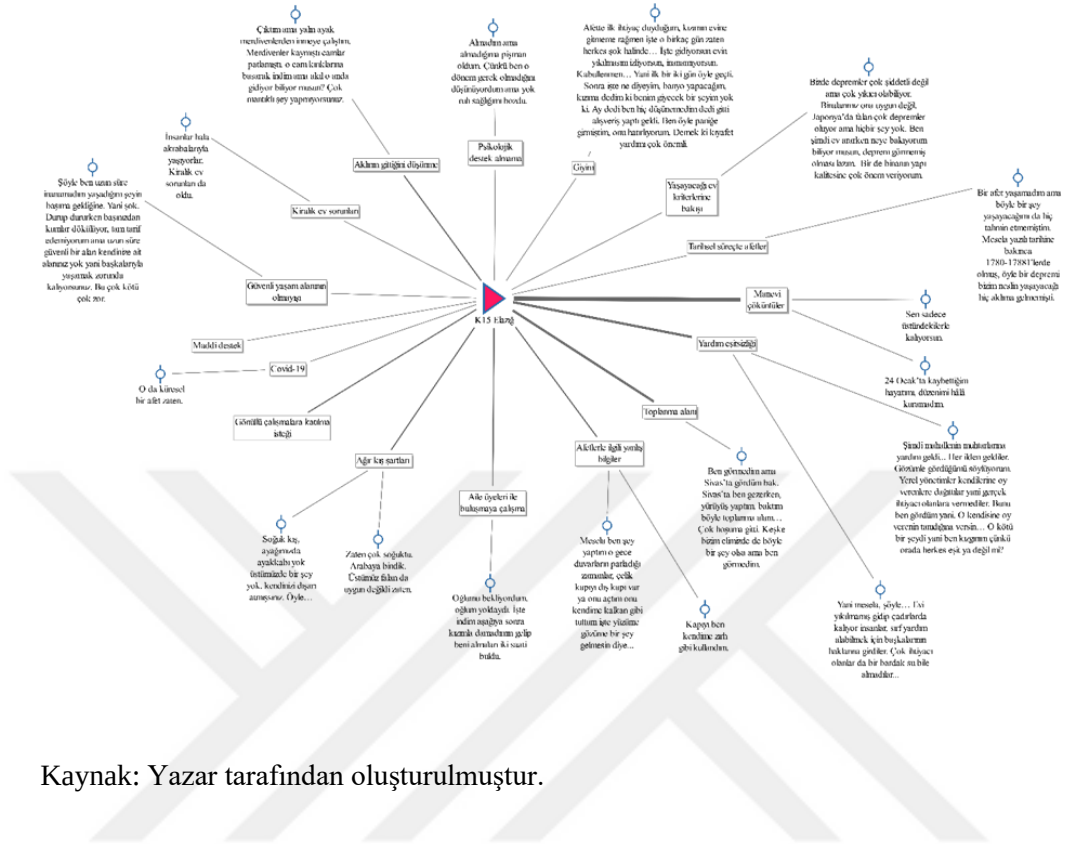
oldukları için gidip alamadıklarını ifade etmiştir. Yakın arkadaşının ölüm haberini alan katılımcı yaşadığı süreci ağlayarak anlatmaktadır ve etkisini hala hissetmektedir. Ailesinin desteği ile toparlanabildiğini vurgulamıştır. Afet döneminde ağır kış şartlarının olduğunu, soğuktan dolayı eve geçtiklerini ve evlerinin ağır hasarlı olduğunu söylemiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 33'te K14E kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K14E, Elazığ ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K14E, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını ve afet

eğitimi aldđđını ifade etmiştir. Afet anı döneme ilişkin, eşi ve çocuğuyla birlikte evden çıktıklarını anlatmıştır. Katılımcı afet yaşadığı dönemde bebeğinin emzirme döneminde olduğunu söylemiştir. Afet sonrası döneme ilişkin, emzirme döneminde olan anne, depremin etkisi (yetersiz beslenme, travma tepkileri) nedeniyle sütü önce azalmış ve sonrasında kesilmiş ve bebeğini besleyememiştir. Ailesinin desteği ile bebeğe yiyebileceği besinler verilmiş ve beslenmesi sağlanmıştır. Katılımcı afetlerde gönüllü çalışmalara katılmak ve destek vermek istemektedir. Afet deneyimi sonrası öğrenilmiş ders olarak, senaryolarla yaşadığını, afetlere karşı önlemler almaya çalıştığını, ailesi ile planlamalar yaptıklarını ve evdeki eşyaları sabitlediklerini söylemiştir. Toplumsal yapıya da vurgu yapan katılımcı, afet anında baş örtü isteği olan kadınların baskı altında olduğunu, dinin emirlerinin yanlış anlaşıldığını ve bunun bir sorunsala dönüştüğünü söylemiştir. Aynı zamanda erkek g       algısının yaygın olduğunu fakat afetlerde onların da ne yapacaklarını bilmedikleri ve bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Afetlere yönelik çalışmalarda gelişmiş   kelerden ders almamız gerektiğini söyleyen katılımcı aynı zamanda sahadaki fikirleri önemsemekte ve doğru yaklaşımlar ve değişim için insanları dinlememizin önemli olduğunu söylemektedir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 34: K15E kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

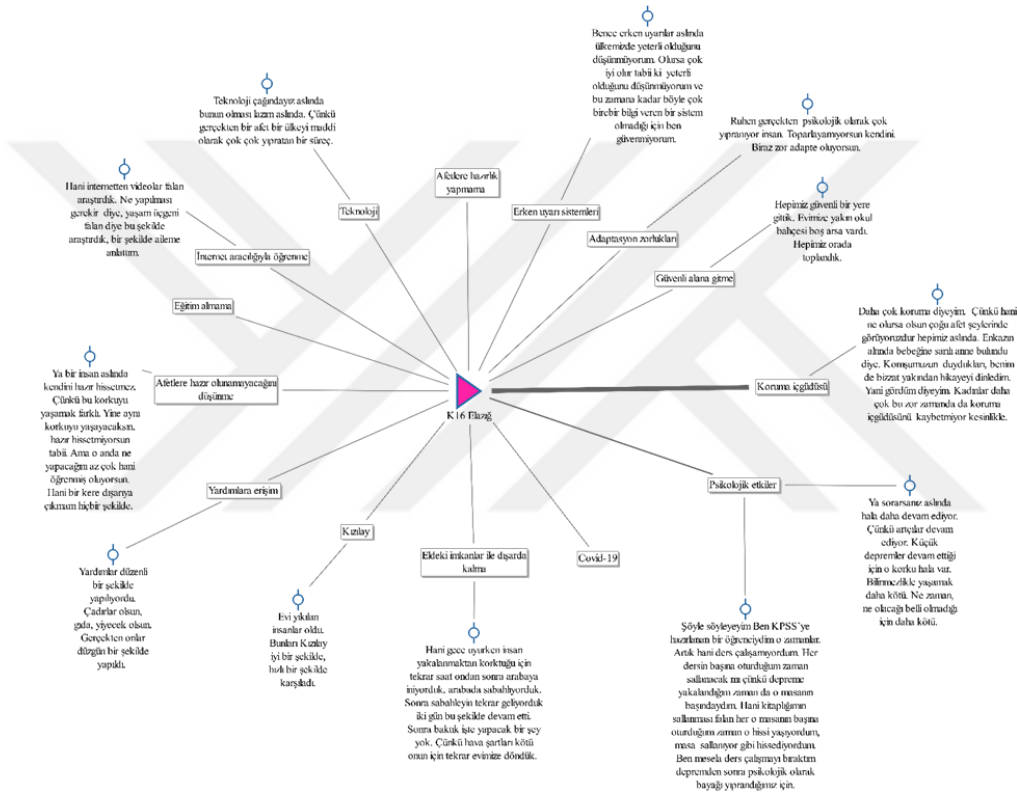

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 34'te K15E kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K15E, Elâzığ ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K15E, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, hazırlık olarak deprem çantası olduğunu, afet eğitimi almadığını, eğitim yapılırsa almak istediğini dile getirmiştir. Katılımcı yaşadığı bölgenin tarihsel süreçte yaşanan afetleri hakkında bilgi sahibidir. 1780-1781 yıllarında şiddetli bir deprem yaşandığından söz eden katılımcı kendi yaşadığı yüzyıl içinde bu şiddette bir deprem yaşayacağını düşünemediğini söylemiştir. Afet anı döneme ilişkin, deprem durduktan sonra evden çıktığını, merdivenlerin kaydığını, camların patladığını ve yalın ayak camların üzerine basarak dışarıya çıkabildiğini ve mantıklı hareket edemediğini söylemiştir. Oğlu ve kızı ile buluşmaya çalışan katılımcı yaklaşık iki saat sonra buluşabildiklerini ifade etmiştir. Katılımcı yaşadığı ilde toplanma alanı sıkıntısı olduğunu söylemiş ve farklı ilde gördüğü toplanma alanından söz etmiştir. Afet sonrası döneme ilişkin, yardım

eşitsizliklerinin yaşandığını, maddi destek aldığını ve yaşadığı ilde kiralık ev sorunları oluştuğunu söylemiştir. Güvenli yaşam alanının olmayışından söz eden katılımcı, kaybettiği düzenini ve hayatını kuramadığını söylemiştir. Psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğunu fakat destek almadığını ifade etmiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 35: K15E kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

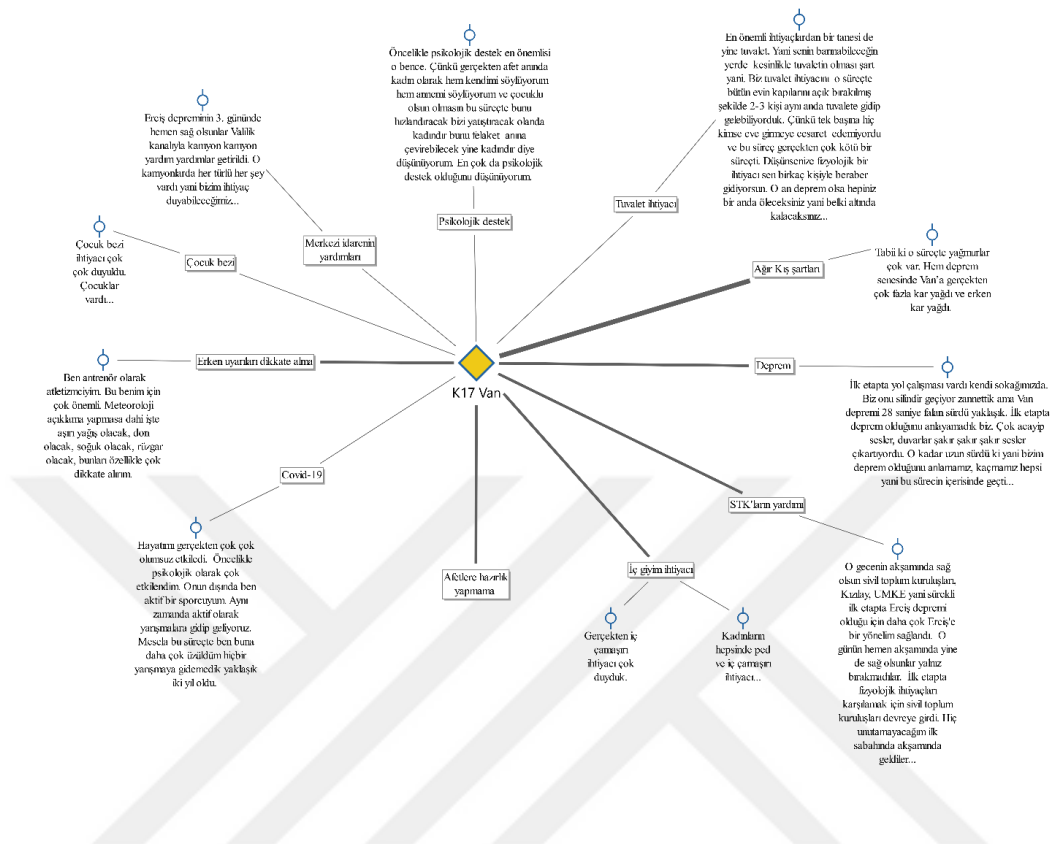

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 35'te K16E kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır K16E, Elazığ ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K16E, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Çizgi genişlikleri kod sıklığını yansıtmaktadır. Afet öncesi döneme ilişkin, afetlere hazırlık yapmadığını, afet eğitimi almadığını ve erken uyarı sistemlerine güvenmediğini dile getirmiştir. Afet eğitimi yapılırsa eğitimlere katılmak

istemektedir. Aynı zamanda katılımcı afetlere hazırlıklı olunamayacağını düşünmektedir. Tekrar benzer bir afet yaşarsa korkuyu yaşayacağını ve hazır hissetmediğini söylemiştir. Öğrenilmiş ders olarak, afet anında ilk reflekste neler yapması gerektiğini öğrendiğini söyleyen katılımcı, deprem durmadan dışarıya çıkmayacağını ifade etmiştir. Afet eğitimi almayan katılımcı, afetler ile ilgili bilgileri internet aracılığı ile öğrenmiş ve ailesine de anlatmıştır. Erken uyarı sistemlerine güvenmediğini ifade eden katılımcı, teknoloji çağında sistemlerin daha etkin olması gerektiğini savunmaktadır. Güvenilir olması için alanında uzman kişilerin olması gerektiğini ifade etmiştir. Afet anı döneme ilişkin, deprem anında dışarıya kaçma fırsatı olduğunu ve ilk reflekste kapıların kilitlendiğini fakat bir şekilde dışarıya çıktığını söylemiştir. Dışarıya çıktığında karşılaştığı manzaranın korkunç olduğunu anlatan katılımcı bu süreci dışarıda yaşamamanın kendisinde daha fazla etki bıraktığını düşünmektedir. Güvenli bir alana geçen katılımcı havanın soğuk olması nedeniyle arabalarda kaldıklarını söylemiştir. Afet sonrası döneme ilişkin, yardımlara erişim konusunda sıkıntı yaşanmadığını ve Kızılay ekiplerinin desteklerini gördüğünü anlatmıştır. Depremin psikolojik etkilerinin devam ettiğini söyleyen katılımcı, adaptasyon zorlukları yaşamış ve eğitim hayatını etkilemiştir. Afetlerde kadınlara atfedilen roller çerçevesinde görüş bildiren katılımcı kadınların anaç yapısı olduğunu ve koruma iç güdüsüyle insanlara ve çocuklara yaklaşım gösterdiklerini söylemiştir. Afet deneyiminde çocukları sakinleştirdiğini ve onların korkularını azaltmaya yönelik konuşmalar yaptığını ifade etmiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 36: K17V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

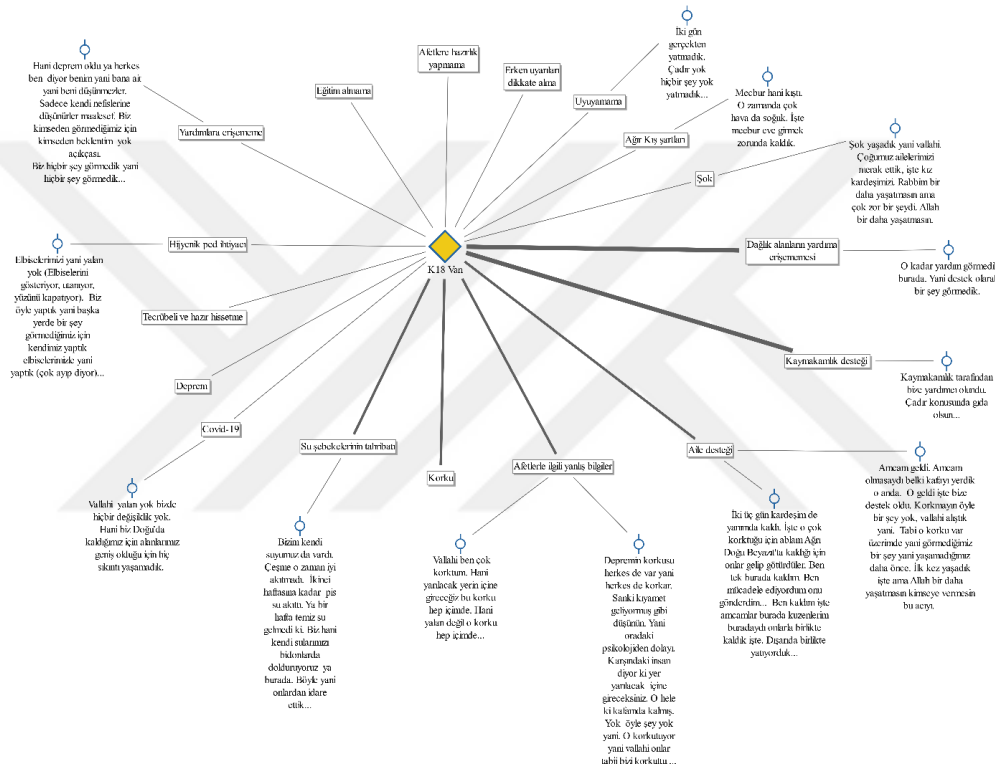

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 36'da K17V kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K17V, Van ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K17V, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, afetlere hazırlık yapmadığını, eğitim aldığını ve yine yapılırsa almak istediğini ifade etmiştir. Afet anı döneme ilişkin, sokaklarında yol çalışması yapıldığını, sarsıntıyı silindirin yaptığını düşündüğünü fakat sonradan sesler gelince deprem olduğunu anladığını ve dışarıya koştuğunu söylemiştir. Afet döneminde ağır kış şartlarından söz etmiştir. Katılımcı ihtiyaçlara yönelik yoğun görüş bildirmiştir. Tuvalet ihtiyacı, banyo ihtiyacı, giyim ihtiyacı, çocuk bezi ihtiyacı, beslenme ve barınma ihtiyaçlarından bahsetmiştir. Akut dönemde sivil toplum kuruluşlarının yardımlarının hemen ulaştığını ve destek olduklarını anlatmıştır. Afet sonrası döneme ilişkin, merkezi idarenin yardımları ile

psikolojik destek sağlandığı ve bir süre farklı bir ile gittiklerini, orada yaşadıklarını dile getirmiştir. Katılımcının deneyimlerine bağlı olarak en çok önemsendiği konu psikolojik destek sağlanması gerektiğidir. Herkesin afetin travmatik etkisinden kurtulmak ve korunmak için psikolojik destek almasını istemektedir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Şekil 37: K18V kodlu Katılımcıya Ait Tek-Vaka Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 37’de K18V kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K18V, Van ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K18V, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekildeki çizgi kalınlıkları frekans yoğunluğunu göstermektedir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Afet öncesi döneme ilişkin, erken uyarıları dikkate aldığını, afetlere hazırlık yapmadığını, eğitim almadığını ve eğitim almak istediğini ifade etmiştir. Katılımcı afetler ile ilgili yanlış bilgiler nedeniyle korku yaşamaktadır. Kendisine

Şekil 38’te K19E kodlu katılımcıya ait tek vaka modeli sunulmaktadır. K19E, Elazığ ilinden araştırmaya dahil olmuştur. K19E, yaşamış olduğu afetler sorulduğunda deprem ve Covid-19 salgınından söz etmiştir. Şekilde en yüksek ağırlıklı puanı olan kodlamalar görülmektedir. Çizgi genişlikleri kod sıklığını yansıtmaktadır. Afet öncesi döneme ilişkin, deprem çantası hazırladığını ve yatağın (baza) altına koyduğunu, afet eğitimi almadığını ve yapılırsa almak istediğini, erken uyarıları dikkate aldığını dile getirmiştir. Katılımcıya deprem çantasını yanlış konumlandırmasıyla ilişkili bilgi verilmiştir. Afet anı döneme ilişkin, depreme yalnız yakalanmaktan ve yalnız ölmekten korkan katılımcı, mutfığa doğru giderken zihninde depremi düşündüğü için ilk sarsıntıyı anlamadığını, zihninin ona oyun oynadığını düşünmüş daha sonra deprem şiddetini arttırınca fark ettiğini dile getirmiştir. Çelik kapının zorla açıldığını söyleyen katılımcı çılgık atarak karşı komşusunun kapısına vurarak sesini duyurmaya çalışmış ve duyuramayınca merdivenlerde çıplak ayakla koşarak aşağı komşusuna daha sonra bodrum kattaki komşularının kapısına gittiğini anlatmıştır. O an aklının gittiğini düşünen katılımcı tek isteği yalnız ölmek ve tanıdık bir yüz aramak olduğunu ifade etmiştir. Deprem durduktan sonra eve çıkarak telefon ve anahtarı aldığını söyleyen katılımcı daha sonra güvenli bir alana geçtiğini söylemiştir. Deprem anını anlatırken etkisini hala hissettiğini ve tüylerinin ürperdiğini söylemiştir. Afet sonrası döneme ilişkin, uyku problemleri yaşadığını ve psikolojik olarak çok etkilendiğini, destek almadığını (yanlış yönlendirmeler nedeniyle), aslında desteğe ihtiyaç duyduğunu düşünmektedir. Katılımcı yardımlar konusunda üniversitenin yemeklerinin ücretsiz olduğunu ve Kızılay’ın desteği olduğunu anlatmıştır. Sınav döneminde olan katılımcı eğitim hayatının da bu sebeple etkilendiğini ve ders çalışmadığını söylemiştir. Afetlerde gönüllülük ile ilgili görüş bildiren katılımcı gönüllü çalışmalara katılmak istemektedir. Katılımcı kadınların savunmasız görüldüğünü fakat daha güçlü olduklarını ve erkeklerin afetlerde daha hassas olduklarını dile getirmiştir. Katılımcıların görüşme esnasındaki cümleleri birebir aktarılmıştır.

Paydaş Görüşmeleri

Bütünleşik afet yönetiminde kadınların afet deneyimi ve öğrenilmiş derslerine ilişkin yürüttüğümüz araştırmada paydaş görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Paydaş

görüşmeleri, Kaymakam, Belediye başkanı, muhtar, Afet Koordinasyon merkezi müdür yardımcısı ve AFAD tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılar ile randevular oluşturularak yüz yüze ve/veya online ortamda görüşmeler sağlanmıştır. Görüşme esnasında sözlü onam alınarak kayıt işlemi gerçekleştirilmiş ve önemli noktalar not edilmiştir. Görüşmeler daha sonra tek tek dinlenerek transkript edilmiş ve MS Word'e aktarılmıştır. MS Word'e aktarılan veriler katılımcıların deneyimi özelinde değerlendirilmiştir.

Araştırmamıza katılmayı kabul eden Kaymakam A.T. ile yüz yüze toplantı planlanmış ve randevu oluşturulmuştur. Görüşme randevu günü ve saatinde gerçekleştirilmiş ve pandemi önlemlerine uyulmuştur. Katılımcı A.T. afetlerde rol ve sorumluluklarına ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Kaymakamlık müessesesi genel olarak zaten ilçedeki bütün kurum ve kuruluşların ve devlet görevlilerin yapmış oldukları, yürüttükleri kamusal faaliyetlerin koordinasyonundan sorumlu olduğu için bu afet meselesi de olsa bir başka mesele de olsa genel koordinasyonu ve yönlendirmeyi yürütmekle mükellef bir makamdır kaymakamlık makamı, aynı zamanda valilik makamı. Dolayısıyla herhangi bir ilçemizde afet durumu yaşandığı vakit gerek kriz merkezi benzeri bir yapı oluşturmak marifetiyle gerekse de bundan sonraki süreçte ya da işte bakanlıktan, AFAD' dan gelebilecek birtakım yardımlar ya da talimatlar ne ise onun eşliğinde diğer kurumların idaresini gerçekleştirmekte görevliyiz diyebiliriz özetle.

demektedir.

Türkiye'de modern bütünleşik afet yönetiminde merkezi idarenin yetki genişliği çerçevesinde vali ve kaymakamlar önemli bir yere sahip olmakla birlikte yetkileri oldukça geniştir. "Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik" gereğince vali ve kaymakamlar, acil yardım konularında kendilerine verilmiş olan görevlerden sorumludurlar. Aynı zamanda afetin akut olarak gerçekleştiği andan itibaren tüm tedbirlerin alınmasından ve yapılması gereken tüm acil yardım eylemlerinin hemen gerçekleştirilmesinden sorumlu tutulmuştur.

Katılımcı A.T. Kaymakamlık sürecinde afetler ile ilgili çalışmalar hakkında şunları ifade etmiştir:

Bizim şöyle, ben geldiğimden beri ilk kez bir afet oldu. Ayancık ve Türkiye'yi etkileyen, Kastamonu da aynı şekilde... 2012 yılında bizim Durağan ilçesini etkileyen ciddi bir sel felaketi olmuş ama tabii o zaman ben yoktum. Fakat benzer bir felaket yakın zamanda Ayancık'ta gerçekleşti maalesef. Orada tabii genel bahsettiğimiz koordinasyon görevini Ayancık kaymakamı idare ediyor. Fakat bu

tabii afet, omuz omuza vermeyi gerektiren bir süreç olduğu için ve afetin olduğu yerde -ki ben Ayancık'a da gidip görmüş olarak söylüyorum- çok ciddi bir yıkım gerçekleştiği için oradaki kaymakamlığın da oradaki belediyenin de hayatın olağan akışı içerisinde başka görevleri de var nihayetinde. Fakat bir yandan bütün bunların önüne geçen afet denen bir mesele ortaya çıktığı için diğer ilçelerden hem personel hem ekipman (makine, dozer, greyder vesaire) hem de kaymakam takviyesi yapılabilir. Örnek veriyorum bu felaket olduğunda bizim Boyabat Kaymakamımız Ayancık kaymakamımıza yardımcı olmak için oraya gitti. Orada ne yaptı? Bu valinin görevlendirmesiyle olan bir şey. Yani Boyabat'taki görevi devam etmekle beraber bu geçici bir süre oraya yardıma gitti. Neden gidiyor? Örneğin yığılan bir iş varsa, yardımlar toplanıyor AFAD üzerinden sosyal yardım için vakıflar üzerinden yardımlar toplanıyor. Bu yardımları organize etmek için gitmişti kaymakamımız. Ben de gitseydim o görevle gidecektim. Örnek veriyorum başka bir görev de olabilirdi. Aynı şekilde bir koordinatör vali de sadece Sinop'a değil Kastamonu ya da Türkiye'ye bir koordinatör olarak görevlendirildi başka bir ilin valisi. Ayancık'a başka bir ilin valisi koordinatör olarak görevlendirildi. Bunların hepsi tamamen bu görevleri yapabilmek adına görevlendirildi. Dolayısıyla bizden fiziki olarak Boyabat kaymakamımız imkanı olarak oraya gitti. Biz de genel olarak yardım faaliyetlerine eşlik edelim. Personel görevlendirmesi yaptık, emniyetten de yaptık örnek veriyorum, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından da yaptık. Yine aynı şekilde ekipman. Bizde ilçelerimizde şantiyelerimiz var. Özel idaresinin her ilçede şantiyesi var. Sinop özellikle, bu her yerde böyle değil. Orada çok sayıda ekipmanımız var. Biz onlarla normalde köylerimizin işte asfalt, kanalizasyon, su vesaire işlerini yapıyoruz fakat işte afet meselesi işlerin önüne geçtiği için ekipmanların görevlendirmelerini yaptık mesela çok büyük çoğunluğunu Ayancık'a gönderdik, diğer ilçeler de gönderdi ve biz de Durağan ilçesi olarak gönderdik. Dediğim gibi personel gönderdik. Bunun haricinde yardım organizasyonları. Hatta şöyle enteresan bir durum oldu. Sel felaketi olmadan önce yangınlarla boğuşuyordu ülkemiz malum. İşte, Antalya'ya biz yardım gönderelim diye ilçede bir kampanya düzenlemiştik. Tamamen sivil, inisiyatif vatandaşlarımızın bağışlarıydı. Biz onu Antalya'ya gönderecektik. Tam gönderme arifesindeyken sel oldu. Elimizde hazır para var, hani Antalya'ya yardıma gönderecektik. Sel olunca hiç kimse böyle AFAD' tan yardım vesaire daha o işler devreye girmeden biz hemen valiyi aradık dedik ki böyle böyle bir şey, hani kime niyet kime kısmet gibi düşünelim. Bizim elimizde bir miktar şey yapmıştık biz bunu doğrudan örneğin Ayancık'a sevk edelim. O an için ne lazım? O an için acil ekmek lazım su lazım, örnek veriyorum. Hemen onları alıp oraya gönderelim dedik. Benzer faaliyetleri diğer ilçelerimize de yaptık. Biz Durağan olarak bu süre zarfında bunu yaptık diyebilirim fiili olarak.

demektedir. Kaymakamlık sürecinde yaşamış olduğu deneyimden bahseden katılımcı, Ayancık'ta yaşanan sel afetindeki deneyimlerini paylaşmıştır. Antalya ve Muğla'da yangın afeti devam ederken o bölge için toplanan yardımların ve desteklerin sel afetine yönlendirildiğini söylemiştir. 5302 sayılı İl Özel İdareleri Kanunu madde 69 gereğince herhangi bir bölgede afet meydana gelmesi durumunda yardım ve destek sağlayabilir hükmü yer almaktadır. Katılımcı kendi oluşturdukları yardım ağı ile hem de kurumsal olarak destek sağladıklarını ifade etmiştir.

Katılımcı A.T. kurumsal olarak afetler konusunda yapmış oldukları eğitimler, tatbikatlar ve farkındalık çalışmaları çerçevesinde değerlendirmelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani her kurumun hizmet içi eğitimleri olabiliyor. Bu eğitimlerin konusu da farklı olabiliyor. Yani, genel bir resmi yazışmayla ilgili eğitim de olabiliyor. Halk eğitimde usta öğreticilik konusunda bir eğitim de olabiliyor ama afetle ilgili eğitimler de olabiliyor. Genel olarak eğer bakan tarafından bize iletilen bir özel bir durum yoksa doğrudan ayırım yapma gibi bir yola girmiyorum. Kadınlara ayrı erkeklere ayrı bir eğitim verelim gibi bir durumumuz olmuyor. O eğitim herkese veriyoruz. Afet sonuçta diye. Orada kadına da ihtiyaç olur erkeğe de ihtiyaç olur ama hani spesifik olarak ben, bulunduğum süre zarfında özel olarak kadınlara ya da kadın kamu personelimize afetlerle ilgili şöyle bir eğitim verelim diye bir eğitim içerisine özel olarak girmedik. Bazen tatbikatlar yapılır. Eğitimler yapıldı. Bizim ilçemizde de yapıldı. AFAD İl Müdürümüzün başkanlığında bir afet eğitimi yapıldı. Ciddi sayıda bir katılım içinde. İşte broşürler vesaire, bilgilendirmeler... Ufak AFAD çantaları, aynı zamanda o çantaların içerisindekilerle ne olur ne biter diye... Aynı zamanda katılımcılara hani vermek suretiyle bu eğitimler yapıldı. Bunun dışında farklı kurumlar da tabii örnek veriyorum orman işletme müdürlüğü yangın tatbikat eğitimi aldırabiliyor orman bölge müdürlüğü bünyesinde, işte belediyeler keza bu tarz faaliyetler içerisinde bulunabiliyorlar. Bizim ilçemizde AFAD eğitimi dediğim gibi yapıldı, fiziki olarak da yapıldı ve ara ara tatbikatlar da yapılır. Bu genel olarak diğer ilçelerde de Türkiye genelinde yapılan bir faaliyettir. AFAD ilçeleri dolaşp bu bilgilendirme faaliyetini yapar. "İRAP" isimli birkaç seri vardı. Birincisini mesela birkaç üç dört ay önce Sinop'ta yaptık. Afetlerle ilgili bir bilgilendirme ve koordinasyon toplantısıydı. Çok ciddi katılımı vali beyin başkanlığında bir toplantıydı. Oraya gittik hatta ikincisi sel felaketinin olduğu gündü, olduğu günden bir gün sonrasıydı. İkincisini yine Sinop'ta yapacaktık. Biz tam Sinop'a gidelim diyorken afet oldu yani afetin kendisi oldu yani biz toplantısını, bilgilendirmesini, koordinasyonu yapalım derken... Bu gibi çalışmaları hem ilçe düzeyinde hem il düzeyinde yapılıyor. Tabii AFAD bu işin içerisinde oluyor zaten AFAD'ın varlık sebebi olduğu için her zaman bu işin içerisinde oluyor.

demektedir. Eğitim, tatbikat ve farkındalık çalışmaları çerçevesinde AFAD ile iş birliği içinde çalıştıklarını söyleyen katılımcı görevini icra sürecinde birçok farklı eğitimi yerleşiklere verdiklerini söylemiştir.

Katılımcı A.T.'nin afet öncesi, sırası ve sonrası süreçler için kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeler ve çalışmalar çerçevesinde değerlendirmeleri şu şekildedir:

Birçok şeyi AFAD üzerinden konuşmak lazım. AFAD da malumunuz il düzeyinde örgütlenmiştir yani ilçe düzeyinde bir teşkilatı yok. Emniyetin veya Milli Eğitim'in, Tarım Müdürlüğü'nün var ancak AFAD'ın yok. Belki önümüzdeki yıllarda olacaktır, o kısmı bilemeyiz. Dolayısıyla bu olmadığı için ilde eğer bu şekilde bir çalışma yapılıyorsa ilçeler olarak bizler iştirak ediyoruz. Fakat yapılmıyorsa ne oluyor? Örnek verelim bu son afette mutlaka özel olarak bir kız

çocuğunun ya da kadınların biraz mahremiyet sebebiyle biraz da yaradılış gereği farklı ihtiyaçları olabilir. Özel olarak kadınların ilgilenmesi gereken hususlar söz konusu olabilir. Buna yönelik sahada çeşitli ayrımlar yapıldığını görebiliyoruz. Örneğin biz Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından personel gönderdik dedim Ayancık'a. Bazen özellikle kadın personel istendiği için kadın personel gönderdik çünkü o kadınlarla görüşmesi gereken birileri var, o yardımların dağıtımı veya organizasyonu konusunda... Belki özel bir şey söyler kız çocuğu bilemezsin, bunu erkeğe söyleyemez. Bu gibi sebeplerle kadınlara yönelik ayrıca çalışmalar da söz konusu olmuş olabilir. Yani biz bunu Ayancık'ta gördük, bunu söyleyebilirim. Olması da gerektiği kanaatindeyim ki dediğim gibi bizim ilçelerimizde AFAD ile ilgili bir yapılanma olmadığı için biz bu şekilde bir problemle karşılaştığımızda iki şey yapıyoruz. Örnek veriyorum bir köyümüzde bir ev yandığın zaman da aynısını yapıyoruz. O da yine AFAD'a gidiyor. Onun bilgisini verip onun işte hatta ödemesini falan alıyoruz. Ama biz burada ne yapıyoruz? Bizde AFAD yok ilçede. Hemen bilgilendirmesini yapıyoruz AFAD'a, AFAD maddi olarak o aileye destek olsun diye ama bunun haricinde zaten biz de oluyoruz. Ne aracılığıyla? Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığı ile oluyoruz. Eğer orada bir, mesela en şey örnek, ben ilk geldiğimde yine bir tek başına yaşayan 60-65 yaşlarında bir ablamızın evi yanmıştı. Gecedan gittik, söndürüldü vesaire her şeyi yapıldı. AFAD'a falan bildirdik. Onların süreleri var onların hepsini biz takip ettik onun adına. Muhtarı işte ne derler; işi, evrakları toplaması için görevlendirdik. Biz işte AFAD'a gönderdik ama o süreden sonra biz sürekli o teyzemizin evi yapılsın diye, efendime söyleyeyim eşyası alınsın diye, o süre zarfında nerede kalacak... Bütün bunlarla biz ilgilendik. Bunu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı üzerinden yaptık, hepsini. Bizim orada bizim iki tane de bayan çalışanımız var, genellikle de onlar üzerinden yapıyoruz çünkü hani erkekten çekinilebiliyor veya bir şey söyleyemeyebiliyor. Özel olarak kadınla kadın ilgilenirsin diye bir durum oluyor. Sıkça oluyor hem de.

demektedir. Afetlerde kadın ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik AFAD ile iş birliği halinde olduklarını söyleyen katılımcı duyulmayan seslerin duyulabilmesi adına kadın çalışanları ile birlikte hareket ettiklerini ve ihtiyaçlarını karşıladıklarını ifade etmiştir.

Katılımcının kadın ve kız çocuklarının afetlerde karşılaştıkları sorunlar ile ilgili gözlemleri çerçevesindeki görüşleri şu şekildedir:

Özellikle kadınlar için hani kız çocuklarından da ziyade diyeyim çünkü çocuk çocuktur nihayetinde ama kadın hani bir evde sorumluluğu olan insandan bahsediyoruz. Buradan oraya giden veya Ayancık'ta bu sel felaketiyle mücadele eden mesela memurların da erkek memurların da diyelim ki eşleri... Hem mağdur olmuşlar hem eşleri gidip orada bir şeylerle uğraşmak zorunda. Anlatabiliyor muyum? Bütün kendi özel hayatlarıyla ilgili sorumluluk onların omuzlarına yıkılmış durumda oluyor haliyle. İster istemez kadınların sorumluluğu biraz daha çatallanıyor diyebiliriz bu noktada. Bu gibi durumlarda da genelde mesela yardım dedik ya, bir haneye yardım yapılacağı zaman bu gibi durumlarda hani ailenin hani genel bir anlayışı ailenin reisi erkektir bakış açısı ama yok asıl kadın meseleyi gördüğü ve kontrol altında tuttuğu için bu gibi durumlarda mutlaka yardımlar konusunda da evin annesi kimse evdeki kadın kimse onunla irtibata geçilip ona sorulur. Yani şekerinden tuzuna, giysisine kadar... Çocuk işte okul

dönemi şu an mesela okul dönemine denk geldi o çocuğun kırtasiye masraflarına kadar çeşitli sebeplerle kadınlar daha ilgili ve bilgili olabiliyorlar. Haliyle onları muhataba aldığımız çok fazla dönem oluyor onu söyleyebilirim.

demektedir. Toplumsal olarak kadına yüklenen ev sorumluluğu afet döneminde kadınların yükünü arttırmaktadır. Katılımcı çocuklar ile ilgili konularda bilgisi ve ilgisi fazla olan kadınlar ile iletişim kurarak çözüm odaklı yaklaşım sergilediklerini ifade etmiştir.

Afet yönetimi sürecinde kadınlar ve kadınların bu sürece dahil edilmesiyle ilgili katılımcı görüşü şu şekildedir:

Afet yönetimi sürecine şöyle dahil edebiliriz. Birincisi AFAD Başkanlığı ve AFAD İl Müdürlüğü. Oradaki hani mutlaka yapılan toplantılarda –ben fiziki olarak, resmi olarak orada görev yapmadığım için şey diyemem ama yapılan toplantılarda bir kadının bulunması veya bir kadın yönetici mutlaka vardır mesela İl Müdürlüğümüzde de mutlaka işte mühendis olur ya da işte başkan yardımcısı olur belki, bilemiyorum. Kadın vardır. Onun orada bulunması önemlidir. Biz kendi adımıza bunu nasıl yapıyoruz? Az önce söylediğim gibi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında kadın vardır. Mutlaka kadın olur. Bir şey olduğu zaman özel bir soruyu biz bazen kadına sorarız zaten hani o bilir çünkü onun fikrini alırız. Yardımı götüreceğimiz zaman o götürür. Örnek veriyorum evlerde temizlik yapıyoruz, afet olsun olmasın. Kadın tek başına yaşıyor, orayı sadece kadınlara temizletiyoruz gibi şeyimiz var. Biz kadınları bu şekilde... Bir de az önce bahsettim hani kriz merkezi diyelim o şekilde bir yapı oluşturdunuz. Afet oldu, içerisine mutlaka kadın koyarsınız. Yani eğer varsa kadın kamu kurumu çalışanınız veya kurum amiriniz, onu orada bulundurursunuz. Mesela bizim ilçemizde var. Birçok ilçede vardır bir kurum amiri, kadındır. Onu orada bulundurup faydasını görürsünüz... Mesela ben yine kendi gözlerimden aktarayım, bizim heyetimizin hem kadın üyemiz var bir kurum amiri olarak bulunuyor orada hem de bahsettiğim vakfımızda kadın çalışanlar da olduğu için o toplantıya mutlaka oy hakkı olmasa da o kadın çalışanı mutlaka ben getiriyorum, mutlaka bulunuyor o arkadaşımız orada. Yani çünkü bayanları ilgilendiren bir husus olabiliyor bizim anlamadığımız bir şey olabiliyor. Soruyoruz yani işte nedir mesele sen baktın mı sordun mu veya o eve sen git diyoruz mesela, sen bir fikir al diyoruz ya da bahsettiğimiz o oy hakkı olan heyet üyesi olan arkadaşımız bize farklı perspektifler sunabiliyor kadın olduğu için, anlatabiliyor muyum? Bir kadın yardım istediği zaman onun fikirleri mesela bizim için aydınlatıcı oluyor.

demektedir.

Afetlerde kadınların yaşadığı sorunlar için sunulacak çözüm önerileri çerçevesinde katılımcı görüşü şu şekildedir:

Kadın çalışanın mutlaka olması lazım. Keza İl Müdürlüğü düzeyinde dedik ama İl Müdürlüğü düzeyinde de olsa bir gün ilçe düzeyinde teşkilatlı AFAD'ın mutlaka hani kurumun amiri kadın olmayabilir belki ama yanında yöresinde

çalıştırdığı işte, düzeyinde olur işte başkan, İl Müdürlüğü Yardımcılığı düzeyinde olur bilemiyorum hani mutlaka kadına yer verilmesi faydalı olacaktır kanaatindeyim. Bunu resmi olarak yapılmasa bile fiilen bu şekilde sağlanabilir, mümkündür çünkü sahada her zaman bir sorunla karşılaşsın yani kadın çalışanınız yoksa... Bazen fikirlerinin farklı olacağı veya bir erkeğin açamayacağı bir kapıyı o kadın anlayıp açabileceği için yer verildiğine çokça şahit oluyoruz.

demektedir. Kimseyi dışlamayan bir anlayışın olması gerektiğini söyleyen katılımcı A.T. afet yönetim sürecinin her aşamasında kadının fikirlerinin ve katkılarının önemsinmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Araştırmamıza katılmayı kabul eden Hatay Arsuz Karahüseyinli mahalle muhtarı N.O ile telefon görüşmesi gerçekleştirilmiş ve araştırma ile ilgili bilgi verilmiştir. Katılımcı ile randevu günü ve saati belirlenmiştir. Görüşme telefon ile gerçekleştirilmiş ve online kayıt altına alınmıştır. Katılımcı N.O yaşamış olduğu yangın afeti deneyimi çerçevesinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Yangın deneyiminden söz eden katılımcı durumu şöyle anlatmaktadır:

Şöyle söyleyeyim Fatma Hanım ben hani bir film çekecek olsak adını da kıyamet koysak yaşadığımız senaryo tam anlamıyla bunu anlatırdı. Yani artık bunu nasıl açarsanız açın. Aşırı bir rüzgar her taraf alevler içinde, çocuklar, kadınlar bağırsıyor. Yani herkes ne yapacağını bilmez durumda ve birdenbire yardıma maruz kaldık. Yani biz birkaç köye lojistik destek verirken gerek traktörlerle gerek insan gücüyle gerekse diğer mahalledeki yangındaki mağdur olan aileleri evimize aldık. Biz onlara yemek yedirirken rüzgarın ters esmesi ile bir anda yangının içinde ve en çok zarar gören yer biz olduk. Hatta Sayın Valim de Rahmi Doğan valim de Yukarı Nergis dediğimiz bir mahalle var. Yangın o taraftan Kışla Mahallesi'nden Nergis'e doğru çıkarken biz de yardıma gitmiştik oraya. Valim ve milletvekillerimiz bölgemizde oradaydı. Akşam karanlıkta merhabalaştık ben dedim -Karahüseyinli Mahallesi Muhtarım Sayın valim Hayırlı akşamlar evet dedi senin mahallende çok şükür bir sıkıntı yok değil mi dedi Yok Sayın Valim dedim- Kaymakamımız da geldi. Bu arada yangın karşımızda takip ediyoruz çalışan ekibi yarım saat sonra bütün ekip bizim mahalleye geldi. Yani ne olduğunu anlamadan oldu yani. Ama çok şükür aldığımız eğitim burada sergileyince kimsenin hiç burnu kanamadan çocuk, kadın, hayvanlar dahil hepsini başarıyla tahliye ettik.

Farklı bir mahallede başlayan yangına destek verdiklerini söyleyen katılımcı rüzgarın etkisiyle yangının kendi mahallesine sıçradığını ve kendilerinin yardıma muhtaç kaldıklarını söylemiştir.

Katılımcı tahliye süreci ile ilgili deneyimini şu şekilde ifade etmektedir:

Yani şöyle söyleyeyim planlı bir şeyimiz yoktu. Ancak işte anonslarla gelenler Belediye başkanı mı bilmem ne falan ben burada hepsine çok teşekkür ediyorum.

Çünkü benim konuya hakim olduğumu gördüler. Gördüklerinde hepsi de koordinatör muhtarımız, herkes ona uyacak dediler. Yani hiç kimse ben belediye başkanımı ben kaymakamım ben valiylim demedi. Şöyle söyleyeceğim o kadar mütevazî olamayacağım emin olun orada aktifliğimizi, planlama yaptığımızı görmeseler kendileri müdahale etmeye kalkarlardı. Ama ben Kaymakam Bey'in ağzından bizzat duydum herkes muhtara uyacak dediler. Çünkü çok güzel yönlendirme yaptık. Dışarıdan gelen yangın araçları, çevre illerden yangın araçları geldi. Biliyorsunuz gelen insanlar nereye gideceğini nerede yol olduğunu bilmiyorlar. Aşırı bir gayret gösteriyorlar ama bir yerde yangın var. Oraya ulaşabilmek için onlara yol göstericilik yapmak gerekiyor. Ben onlara bir sürü genç bir sürü insan yanlarına hep birer kişi vererek onları yönlendirdim. Yani yangın alanına bir an önce gitsinler diye halktan gençleri bindirdim yanına. Mesela orada Telliler mahallemiz var Köseli mahallemiz var Arpalık mahallemiz var, Tepe mahallemiz var. Dışarıdan gelenler yolları nereden gideceklerini bilmedikleri için yanlarına gençlerden verdik. Tabii yolların nereden, nasıl girecekler bilmiyorlar Alanya'dan gelmiş, Antalya'dan gelmiş, Uşak'tan gelmiş nereden bilecekler. Biz bunu sağlayınca işte amirlerimiz de birim amirlerimiz de bize uydular sağ olsunlar. Kadınları ve çocukları biz çok tutmak istemedik. Jandarmamız önce halkın sağlığını düşündükleri için kesinlikle tahliye etmemiz gerektiğini söylediler. Ancak bir inisiyatif kullanıp her evden bir kişi bıraktık. Yani herkes tahliye olmuş olsaydı şu an Karahüseyinli diye bir yer olmazdı emin olun. Tabii ki kadınlardan değil erkeklerden bıraktık belki istisnai durumlar olmuştur. Genelini biz uzaklaştırdık. Hayvanları serbest bıraktık. Tabii onlar da canlı. (Hayvanların tahliyesi ile ilgili soru sorulmuştur) Taşımadık taşımadık serbest bıraktık yani. Yani kaçsınlar diye serbest bıraktık. Hatta şey birkaç kişi arabasıyla da götüren oldu hayvanlarını. Ama genelde bizim talimatımız serbest bırakılsın. Hayvan nasıl kaçacak tabii can havliyle mutlaka kendini korumaya alacaktır diye düşündük. Hayvan da olsa canlı sonuçta yani yani Allah'a çok şükür hiç kimsenin burnu kanamadan çok enteresan Fatma Hanım o kadar trafik vardı ki aklınız hayaliniz durur hiçbir arabanın tamponu birbirine değmedi biliyor musunuz değirmedik yani. İşte şey hiçbir şeyi ezbere yapmadığımız önceden beri yaptığımız tatbikatlar, yangın tatbikatları anlatabiliyor muyum? Hepsini bir anda pratiğe döktük ve o kadar işledi ki Allah da yardım etti tıkr tıkr benim köyümün iki tarafı ateşe verildi yani öyle söyleyeyim. Kaçacak hiçbir tarafımız kalmadı öyle söyleyeyim ve yangın öncesi de var Fatma Hanım yani yangın öncesinde Büyükşehir belediyemizden ben birkaç tane deremizin hatta birkaç tane evimizin yollarının dar olduğunu, derelerimizin çok aşırı çalılıklar ile dolu olduğunu söyleyip hani Allah etmesin buralarda bir yangın olduğunda buralara müdahale edilemeyeceğini ne tesadüftür ki bu söylediğim yangından bir hafta on gün önce olan bir şey. Belediyemizde sağ olsun hep bizi dinlediler yolladılar. Yani kepçe yani bilmem ne falan yaptığımız yerlerin çoğu kurtuldu biliyor musunuz? Hatta belediye başkanımızda söylediler muhtarımız demişti bizi uyarmıştı ha niye yangın olursa bak buraya yangın arabası arazözler giremez. Hasta olursa buraya ambulanslar giremez. Yolları genişletmemiz lazım falan diye ee biz de yaptırдық... Ondan sonra helikopter indirdik. Mesela okulumuzu, orta okulumuzu Kriz Merkezi yaptık. Burada Orman Bakanımızı ağırladık. Hani o kadar çok güzeldi ki her şey. Sadece kötü olan yangındı. Yani biz bundan bir ders çıkarttık. Helikopter nereye iner dediklerinde ben buraya inebilir demiştim. Ya işte sen nereden bileceksin falan, havacıyım askerlik yaptım, ben bunların içindeydim yani. Sonra evet buraya iner dediler. Bunun önemini neden anlatıyorum amaç gerçekten eğitim... Eğitim kesinlikle şart Fatma Hanım ben onu görüyorum yani. Daha önce bir tatbikat yapmadık ama benim şöyle bir misyonum var yani ben hem köy yönetiyorum hem de eğitim vermeye çalışıyorum.

Yani gerek temizlik konusunda gerek eğitim konusunda gerekse böyle olabilecek yangınlar konusunda anlatabiliyor muyum yani ben iki senedir Muhtarlık yapıyorum. Çok yol kat ettik. Yani insanlar burası köy yeri diye nasılsa diye çöpleri dışarı atacaklar. Ben bunun böyle olmadığını anlattım insanlara kendilerinin yere attığı çöpü ben yerden aldım çöp kutusuna attım. Yeri geldi utandılar yani anlatabiliyor muyum? Eğitim verildiği zaman bu işler oluyor Fatma Hanım. O yüzden eğitim verilmeli yani.

Katılımcı yangın afeti sürecinde koordinasyon görevini üstlendiğini, yerel bilgiye hakim olan yerleşikleri bu süreçte görevlendirdiklerini ve kendi deneyimlerinden de faydalandıklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda katılımcı afetlere hazırlık konusunda mahallesinde çalışmalar yürüttüğünü ifade etmiştir. Afet eğitiminin önemini vurgulayan katılımcı kendi çabaları ile eğitimler yaptığını da ifade etmiştir.

Yangın afeti anına ilişkin yıkımdan söz eden katılımcı yaşadığı süreci şu şekilde ifade etmiştir:

Zaten 3 tane ağır evimiz vardı bir tanesi de kız kardeşimin eviydi 3 katlı ev yandı. En büyük hasar gören de o evdi. Yani bir tane daha ağır hasar gören evimiz vardı 15-20 tane de öyle ufak çaplı hasar gören evlerimiz vardı ama daha çok bahçelerimiz, zeytin ağaçlarımız, tarım arazilerimiz yani yabani hayvanların evleri hep şeye çıktı yani hayvanlar ortaya çıkmaya başladı. Kuşların yuvaları bozuldu. Tilkiler, çakallar, yavruları ortada kaldı. Yanan kaplumbağalar vardı çok üzüldük. Kaç sene sonra yeni durumuna gelecek bilmiyoruz çok üzgünüz yani çok üzüldük. Tabii ki bunlar konuşulacak ki bir dahaki sefere en azından hani bunlar yapılmış deyip hazırlıklı oluruz. Yani ben şunu söyleyebilirim onlar da aynı şekilde bunları söyleyecektir biz kadınlar ve çocukları dediğim gibi tahliye etme yolunda karar aldık. Ama tabii onlar da çok gitmek bırakmak istemediler. Tabii bu arada gitmeyenlere de oldu. Evin içinde yaşlı, hani ben evinden ayrılmak istemiyorum diyor. Ben yanarsam da burada yanayım burada öleyim yok olmaz diye onu anlatmaya çalıştık yani. Hani evinde boşu boşuna yanacak yani. O normal bir yanık değil ki evet yaşlılarda böyle bir durum oldu yani. Ben evimden çıkmam diyor. Ama olayın rehavetini bilmiyor yani yanacak yani hayatını kaybedecek. Yani ben burayı terk etmem diye düşünüyor. Ama anlattık tabii biz bunu zorla değil tabii ikna ederek hani geri getireceğiz evini göreceksin diye aldık götürdük yani. Kadınlarımız, kızlarımız da sağ olsun emin olun geri döndüklerinde hep beraber birbirlerine yardım ederek yani kim kimin durumu yoksa ona yardım ederek kendilerini deşarj ettiler yani. Tabii dışarıdan daha çevre ilçelerden daha sonra yangından sonra kıyafet yardımı yapan oldu. Ondan sonra söyleyeyim maddi yardım yapmak isteyenler oldu. Onları ben kabul etmedim yardım yapacaklar bizzat gidip kendilerine versinler ben para konusunda biraz hassasım. Bizzat dedim gider geçmiş olsun der kendiniz verirsiniz dedim parayı. Yoksa şey emin olun insanlar yardım ettiler yani. Yani Adana'dan Mersin'den gelip yardım edenler oldu. Daha sonradan evet yardım etmek isteyenler geldiler. Mesela bizim burada bizim alt tarafımız işte Alevi dediğimiz arkadaşlarımız hemşerilerimiz var onlar biz evimize insan alabiliriz dediler.

Katılımcı afet sürecinde yardımlaşma bilincinin yüksek olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda ormanların, zeytin ağaçlarının, yabancı hayvanların yandığını ve yıkımın büyük olduğunu söylemiştir.

O anı ben anlatamam yani en başta dedim ya kıyamet diye bir film çekseler adını da kıyamet koysalar olurdu yani. Aşırı bir rüzgar var yani rüzgarın, ateşin alevleri, yanan odunlar, taşların parçaları, böyle savruluyor havalarda. Acayip bir duman var. Köy duman altı yani. Her taraf yanıyor işte dedim ya yani anlatılır gibi değil öyle söyleyeyim. Yani biz birdenbire yangının içinde bulduk. Olayın içinde bulduk kendimizi. Yangını görüyoruz uzaktan görüyoruz ama oradaki komşularımız akrabalarımızı eve aldık. Yani ben mesela 2 tane misafirim vardı. Onlara yemek falan verdik hani başka köyden ama işte yarım saat sonra onların orda yangın bitti. En çok zarar gören köy, mahalle benim oldu yani. Hiçbir şey yokken yani bir de biz hazırlıksız yakalandık yani. Ha bu arada şunu da söyleyeyim kendi evinin önünde yeraltı kaynağından çıkan suyu olan insanlarımız, evlerinin etraflarını ısladılar. Çünkü her taraf şey gibiydi kibrit gibiydi, yazın ortasıydı. Yağmur yağmamıştı. Yani yazın ortası derken kurak bir dönem geçiyordu yani her taraf kuruydu. Hani bir kıvılcım bekliyor gibiydi işte insanlar çeşmeden olsun, kendi doğal kaynak sularından olsun, çalıştırıp evinin etrafını yıkadılar yani ıslattılar. Tabii yangın gelmesin diye. İşte her evden bir kişi gitmesin dedik biz yani biraz şeye karşı çıktık. Belki de yanlış yaptık bilmiyorum ama doğru yaptığımızı daha sonra gördük. Mesela benim evim komple yanacaktı. Ufak bir müdahaleyle söndürüldü. Benim evim yansaydı benim evle beraber bir mahalle daha yanacaktı. Yani ufak müdahalelerle söndürüldü. Evde kimse kalmamış olsaydı köyümde kesinlikle sağlam yer kalmazdı yani. Tabii herkes canla başla çalıştı. Ben her zaman söyledim önce emniyet önce emniyet önce can güvenliği diye. İnsanlar tabii biz söylüyoruz ama hepsinin de kendi canı malda canın yongası. Yani ufak müdahalelerle bir sürü yer kurtuldu. Eğer herkes tahliye edilmiş olsaydı, ufak müdahaleler olmasa ufak yangınlar büyüyecektir çünkü aşırı bir rüzgar var yani. Yani rüzgar buradan bir başlıyor yangın bir kıvılcım taa işte 20 metre ötede tekrar başlatabiliyordu yangını. Yani her yerden itfaiye geldi mahallede itfaiye yok. İskenderun'da var, İskenderun mahalleye 7 kilometre yani 10 kilometre diyelim. Daha önceden de başka yerler yanıyor tabii ki de yani yetişmesi imkansız. Çevre ilçelerden illerden gelmesi mümkün değildi yani. Belen diye ilçemiz var bilmiyorum duydunuz mu oradan başladı yangın zaten oradan beri başladı. Yani ben şunu söylüyorum baştan da söyledim gerçekten yani eğitim eğitim. Başka hiçbir şey değil emin olun eğitim...

Katılımcı bu süreçte eğitimin önemli olduğunu vurgulamakla birlikte yerleşiklerin eğitime katılacaklarını ve istekli olduklarını da eklemiştir.

Araştırmaya katılmayı kabul eden Belediye Başkanı F.G ile toplantı için randevu saati ve tarihi belirlenmiştir. Randevu saatinde yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş ve pandemi önlemlerine uygun davranılmıştır. Katılımcı ile görüşme esnasında notlar alınarak veriler toplanmıştır.

Yönetici olarak afetlere ilişkin çalışmalarımızda 15 mahallemizde gönüllülerden oluşan bir ekibimiz var. Bunlara AFAD tarafından afet eğitimleri verildi ve her

ay kendi içlerinde de toplantılarını yapmaktalar. Foça bölgesi refah seviyesi eğitim seviyesi yüksek bir yer. Aslında afetlerin hepsini önleyemiyoruz, önleyemeyiz iklim değişikliği de var. AFAD, belediyeler bir yere kadar etkin olabilir. Bireysel olarak herkesin farkındalığını arttırmamız gerekiyor. Bizim gönüllülere ihtiyacımız var. Gönüllülük esas olmalı ki bir de yaptığımız çalışmalar da sürdürülebilir olmalı. Geçenlerde su baskınları meydana geldi o kadar yağış oldu ki su baskını olacağı zaten belliydi. Orda bizim de yapabileceğimiz önleyebileceğimiz bir şey yoktu. Ama bizim ekipmanlarımız ekiplerimiz var hemen müdahale ediyoruz. Vatandaşlar da uyarıları dikkate alıyorlar. Covid döneminde de böyleydi. Herkes kurallara uydu. Uyarılar yaptık dikkate aldılar. 18 yaş altı 65 yaş üstü ilk zamanlarda kurallara uydular ama belli bir zamandan sonra nasıl evlerde tutacaksınız herkes çok sıkılmıştı biraz tabi evlerde duramadılar.

demektedir. Katılımcı F.G. afetlere ilişkin çalışmalarda yerelde gönüllülük sistemini oluşturduklarından söz etmektedir. Bu çerçevede AFAD ile iş birliği yapılmış ve eğitimler İzmir İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü tarafından verilmiştir. Afetlerde özel gereksinimli bireylere yönelik çalışmalar yürüttüklerini ifade eden katılımcı bunu şu şekilde ifade etmektedir:

Biz özelliklere afetlerde engellilere yönelik çalışmalar da yürüttük. Bedensel engeli olanlar, işitme engeli, görme engeli olanlara yönelik. Kim nerde yaşıyor. Hane içinde kimler var bakımını kimler üstleniyor. Bunların tüm bilgilerini topladık. Mahalle gönüllüleriyle birlikte eğitimler yapıldı. İlk afet anında panik ve kargaşayı önlemek için ve kişilerden haberdar olabilmek için böyle bir çalışma üstlendik.

demektedir. Mahalle afet gönüllüleriyle özel gereksinimli bireylerin yaşadığı haneleri, kimlerle yaşadıklarını ve engel durumları hakkında bilgileri topladıklarını ifade eden katılımcı bu bilgileri daha sonra İzmir AFAD'a sunmuştur.

Katılımcı F.G. 30 Ekim 2020 Sisam depreminin İzmir'de yaşatmış olduğu yıkımdan ve yaşadığı deneyimlerden şu şekilde söz etmektedir:

İzmir depreminde tüm çalışmalarda yer aldık. Tüm ekibimizle birlikte oradaydık. Afetler sadece kadınları çocukları değil ki herkesi etkiliyor. Hayvanlar, doğa tüm insanlık etkileniyor afetlerden. Ben bundan önceki mesleğim itfaiyecilikti. Arama kurtarmacı olarak da çalıştım. Benim en çok ihtiyaç gördüğüm, duyduğum hissettiğim öncelikle psikolojik destektir. Yemek, kalacak yer, su bir şekilde zaten bunlar karşılanıyor. Ama psikolojik destek herkes için çok önemli nasıl oluyor biliyor musunuz hani birini köpek ısırır ömrü boyunca köpeği gördüğünde bir travması vardır. İşte insanlarda, kadınlarda, çocuklardaki erkeklerde de travmalar kalıyor. Öncelikli olarak herkesin psikolojik desteğe ulaşması lazım. Biz İzmir depreminde ilçe belediyeleri olarak oraya gittiğimizde o kadar çok yardım malzemesi gelmişti ki. Kadınların özel ihtiyaç duydukları malzemeler, battaniye, yiyecek yani her şey vardı ve o kadar fazlaydı ki. Bence yardımlar çok fazlaydı yani her şey vardı. Ama insanların ihtiyaç duyduğu psikolojik destektir.

Bunun olması gerekiyor deneyimlerim de bu yönde. Erkekler de etkileniyor tabi ki afetlerden, depremde illaki ama tabi ki çocuklar, kadınlar, hayvanlar daha çok etkileniyor.

demektedir.

Yaşadığı deneyimler çerçevesinde değerlendirmelerde bulunan katılımcı F.G. gönüllülük sistemiyle ilgili şunları ifade etmektedir:

Öncelikle 7-24 tüm ekiplerin hazır olması lazım. Bizim belediye olarak tüm malzemelerimiz ekipmanlarımız ve ekiplerimiz afetler için hazır. Mahalle afet gönüllülerimizde kadın erkek herkes var. Sadece yaş sınırı koyduk 50 yaş sınırı. Öğretmen, emekli asker ev hanımı yani herkes var sonuçta gönüllülük esas burada. Özellikle direk kadınlara yönelik eğitimlerimiz yok dediğim gibi. Gönüllülere eğitimler verdiriyoruz. Bu eğitimleri de AFAD veriyor ve aylık toplantılar yapılıyor. Sadece kadın olarak da değil her bireyin alması gerekiyor. Herkesin afetler konusunda bilinçlenmesi gerekiyor. İstedığınız kadar ekip, malzeme olsun hepsi bir yere kadar. Bireysel olarak herkesin afetler konusunda bilinçlenmesi ve farkındalığı olması gerekiyor. İlk zamanlarda herkes kendi başına başa çıkabilmeli. Yani bu farkındalıkta olmalı. Zaten sonra yardımlar gelecek. İşte bu noktada biz tüm engellileri düşündük ve böyle bir uygulamaya geçtik. Sonuçta bedensel engeli olan kişi dışarıya çıkması gerekirse kendi başına çıkamayacak, bizim bunlardan haber almamız gerekecek. İyiler mi nasıllar irtibatta olmalıyız. Mahallelerde hepsine ulaşp bilgilerini toplayıp AFAD ile de paylaştık...

demektedir.

İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'ne 02.08.2021 tarihinde ziyarette bulunularak araştırmayla ilgili bilgi verilmiştir. Araştırma kapsamında görüşmelerin yapılabilmesi için başvuruda bulunulmuştur. Başvurunun cevabı niteliğinde araştırmacıya mail yoluyla yazılı bilgi verilmiştir. Bu çerçevede İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü olarak görevlerinden söz etmiştir.

- İlın afet ve acil durum tehlike ve risklerini belirlemek, afet ve acil durum hazırlıklarını yapmak.
- Afet ve acil durum risk azaltma, müdahale ve iyileştirme il planlarını, mahallî idareler ile kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği ve koordinasyon içinde yapmak, uygulamak ve uygulatmak.
- İl afet ve acil durum yönetim merkezini yönetmek, kesintisiz ve güvenli haberleşmeyi sağlamak.
- Afet ve acil durumlarda meydana gelen kayıp ve hasarı tespit etmek veya ettirmek.

- Afet ve acil durumlara ilişkin eğitim faaliyetlerini yapmak veya yaptırmak.
- Sivil toplum kuruluşları ile gönüllü kişilerin afet ve acil durum yönetimi ile ilgili akreditasyonunu yapmak ve belgelendirmek.
- Afet ve acil durumlarda, gerekli arama ve kurtarma malzemeleri ile halkın barınma, beslenme ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılacak gıda, araç, gereç ve malzemeler için depolar kurmak ve yönetmek.
- İlgili mevzuatta yer alan seferberlik ve savaş hazırlıkları ile sivil savunma hizmetlerine ilişkin görevleri illerde yerine getirmek.
- Başkanlığın belirlediği usul ve esaslar çerçevesinde risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme çalışmalarını diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte yapmak.
- Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer maddeler ile benzeri diğer teknolojik maddelerin tespiti, teşhisi ve arındırılması ile ilgili hizmetleri yürütmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.
- Başkanlıkça belirlenen yıllık çalışma programlarını uygulamak, yıllık faaliyet raporları hazırlayarak Başkanlığın onayına sunmak.
- Yıllık bütçe teklifini hazırlamaktır.

şeklinde görevlerinden söz etmiştir.

Araştırmamız özelinde kadınlara yönelik sorularla ilişkili şunlar ifade edilmiştir:

Söz konusu görevlerimiz icrasında veya kurumsal faaliyetlerimiz esnasında (eğitimler, gönüllülük programları, seminer, çalıştay, sempozyum vb.) cinsiyet ayrımcılığı yapılmamaktadır. Ayrıca kadınlarımız afetlerde özel ilgi grubuna dahil olduğundan ilimizde gerçekleştirilen farkındalık eğitimlerinde tüm vatandaşlarımız bilgilendirilmektedir.

denmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Afet Koordinasyon Merkezi'ne 02.08.2021 tarihinde ziyarette bulunularak araştırmayla ilgili bilgi verilmiştir. Araştırma kapsamında görüşmelerin yapılabilmesi için başvuruda bulunulmuştur. Araştırma için izin alındıktan sonra online ortamda müdür yardımcısı ile görüşme yapılmıştır.

Katılımcı S.Ö. kurumsal olarak afetlere yönelik yapılan çalışmaları şu şekilde ifade etmektedir:

Biz İstanbul Büyükşehir Belediyesi olarak daha doğrusu AKOM olarak büyükşehir belediyesinin acil durum ve afet müdahale planlarını hazırlamakla mükellefiz. Birinci ana görevimiz afet planını hazırlamak. Bunu da nasıl yapıyoruz. Biliyorsunuz AFAD'ın Türkiye Afet Müdahale Planı var ülke genelinde kurulmuş bir plan. Bunun alt planları var. İl düzeyinde TAMP İstanbul var. TAMP İstanbul ile entegre bir şekilde çalışıyoruz. Onlardaki iki çalışma grubunda biz ana çözüm ortağıyız. Bunlardan birisi yangın çalışma grubu bir diğeri de fin çalışma grubu. Onun dışında da bizim kendi kurumsal planımızda aynı TAMP İstanbul'daki gibi çalışma grubu mantığında yazılmış bir plan. Çalışmalarımızı ona göre yürütüyoruz. 26 çalışma grubundan oluşuyor. 4 temelden oluşuyor. Operasyon, lojistik, bakım bilgi planlama, finans ve idari işler, büyükşehir belediyesinin de hemen hemen bütün birimleri bu planda görevlendirilmiş durumda. Biz AKOM olarak büyükşehir belediyesinin kapasitesini, araç, ekipman, personel gibi bilgilerini sürekli güncel tutmaya çalışıyoruz. Birimlerimizden de bu bilgileri periyodik olarak senede en az dört defa güncellemesini istiyoruz. Başka görevlerimizden de bahsedebilirim. Koordinasyon görevimiz var. Kriz yönetiminde görevimiz var. Risk yönetiminde var. Sadece AKOM'un da değil yani burada afet yönetimi bütünleşik olduğu için tüm süreçleri kapsayan bir yönetim olduğu için sadece afet koordinasyon değil burada risk yönetimi, hazırlık planlama müdahale ve afet sonrasında iyileştirme çalışmalarını da dahil edebiliriz afet yönetim sürecine. Bunun dışında biz İstanbul'un afet tehlikelerini potansiyel tehlikelerini göz önünde bulundurarak tehlike bazlı operasyon planı oluşturuyoruz. Zaten acil durum ve afet planları en kötü senaryoya göre yazılmış bir plandır, depreme göre yazılmıştır. Yine sel planımız var. Sel ve taşkın için. Göçükler için var. Bina göçmeleri olabiliyor İstanbul'da sık sık karşılaşıyoruz onlara yönelik bir planımız var. Yangınlara yönelik var. Deniz kazaları, trafik kazaları, salgın hastalıklara karşı oluşturmuş durumdayız. On iki tane bu şekilde planlar hazırlıyoruz. Altısını tamamlamış durumdayız. Diğer altısının çalışmaları devam ediyor. (Fırtınaya karşı plan oluşturuldu mu? sorusu yöneltildi) Fırtınaya karşı şöyle sel ve taşkınla mücadele kapsamında fırtına da bir parçası olarak ama bizde kışla mücadele var. Fırtına da bir bileşen oluyor kışla mücadelede. Fırtınaya yönelik direk bir plan yok. Tehlike bazlı bir plan yok.

demektedir.

Katılımcı S.Ö. kadınlara yönelik çalışmalar ile ilgili şunları ifade etmektedir:

Biz aslında burada kadın erkek ayrımı yapmadan çalışmalarımızı yürütüyoruz. Burada afete maruz kalan kadın da olsa erkek de olsa çocuk da olsa neticede afetzede. Eğitimlerimizi mesela farkındalık, güvenli yaşam eğitimi veriyoruz. Haftanın dört günüyü bunu beşe çıkardık. Haftanın her günü ilk ve orta okul düzeyinde öğrencilere eğitimler veriyoruz. Onun dışında okul öncesi çocuklara eğitimler veriyoruz. Bunun dışında büyükşehir belediyesinin içindeki personelimize de afet eğitmeni eğitimi veriyoruz. Onlardan da gittikleri bazı okullar olabiliyor başka kamu kurumları olabiliyor ya da sivil toplum kuruluşları oralarda bu eğitimleri vermelerini sağlıyoruz. Tabi burada dediğim gibi direk kadına yönelik bir şey yok ama büyükşehir belediyemizi engelli vatandaşlar için

olsun kadınlar için olsun çocuklar için olsun çalışmaları var. Direkt afet alanındaki çalışmaları sorarsanız afete özel orada bir ayırım yapmıyoruz. Herkes eşit... Sosyal hizmetler çalışma gruplarımızda onların kendi içinde yapmış olduğu çalışmalarda zaten mahalle bazında muhtarlıklar müdürlüğümüz ya da halkla ilişkiler müdürlüğümüzle onların koordineli çalışmalarında mahallelerdeki kadın nüfusu, çocuk nüfusu çıkarılmış vaziyette. Nerede yardıma muhtaç birisi olabilir ya da enkaz altında engelli var mıdır yok mudur gibi çalışmalar yürütülüyor. Bunlar müdürlükler tarafından görevi olan müdürlükler tarafından yürütülüyor... Biz zaten kadın istihdamını önemsiyoruz. Bizim AKOM'da olsun diğer afetle ilgili çalışan birimlerimizde olsun kadın çalışanlarımız üst düzeyde. Bence diğer birimlerde olmadığı kadardır. Şehir plancılarımızdan olsun jeoloji, jeofizik mühendisleri bu süreçte yer alıyor hatta işte itfaiyeci, yeni itfaiye eri alımlarında kadınları da bu sürece katıyoruz. Tüm kurumsal kapasitemizde kadınların oranı gözle görülür demeyeceğim zaten artıyor. Büyükşehir Belediyesi olarak hazırladığımız yerel eşitlik eylem planımız var. 3 yıllık bir plan. Kadına yönelik çalışmaların olduğu, paydaş analizlerinin işte metodolojisinin olduğu bunun içinde afet/kriz aşaması da var. Yerel eşitlik eylem planını inceleyebilirsiniz.

demektedir.

Yerel eşitlik eylem planı (2021-2024), İstanbul'u beraber yönetme hedefi çerçevesinde oluşturulan stratejik bir yol haritası olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede kadının eşit haklara kavuşması vizyonu ile yol haritası oluşturulmuş ve katılımcı anlayış ile eşitlik felsefesi ilke edinilerek çözüm yolları sunulmuştur.

Hem eşitliği hem de katılımcı yöntemleri önemseyerek afet ve krizlerle beraber derinleşen eşitsizliği ortadan kaldırmak hedefi ile bu eylem planında afet/kriz ana başlığına yer verilmiştir. Her tip afetle karşı karşıya kalan ve kalması muhtemel bir kentin eşitlik teması özelinde kadınları önemseyen ve çalışmalarında yer verdiği görülmektedir. Temel hedef; afetlere hazırlık çalışmalarında katılımcı anlayış ile eşitlikçi felsefeye yer verilmesi, afet sırası ve sonrasında yaşanan veya yaşanması muhtemel ayrımcılığın önüne geçilmesi ve dezavantajlı olarak adlandırılan grupların tüm hizmetlere erişiminin sağlanmasıdır. Öncelikli olarak afet öncesi ve sonrası dönem için toplumsal cinsiyet temelli bir afet yönetim anlayışının önemsenmesi ve deneyimli kadınların ve kadın örgütlerinin dahil olacağı katılımcı bir yönetim ağının oluşturulması istenmektedir. Yalnızca uzmanların değil, vatandaşların ve özellikle farklı deneyimlere sahip sivil toplum kuruluşlarının da katılımı ile afet koordinasyon komisyonları oluşturulmasının önemi dile getirilmiştir. Eylem planı özelinde belli hedefler belirlenmiştir (İBB, 2021).

Bütünleşik afet yönetiminde kadınların afet deneyimleri ve öğrenilmiş dersler araştırmamız çerçevesinde deneyimler fenomenolojik yaklaşımla derinlemesine

incelenmiştir. Bu çerçevede fenomenin özünü oluşturan bulgular ortaya çıkarılmıştır. Bu bulgular tartışma bölümünde bütünleşik bir yaklaşımla tartışılmıştır.

3.14. TARTIŞMA

Araştırma, kadınların afet öncesi döneme ilişkin farkındalıkları, bilgi ve tutumları ile afet sırası ve sonrasında yaşadıkları sürece odaklanarak deneyimleri anlamlandırmamızı ve derinlemesine incelememizi sağlamıştır. Bu çerçevede farklı afet tipi ile karşılaşan 19 kadın katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Aynı zamanda araştırmanın paydaşları olarak İstanbul Afet Koordinasyon Merkezi müdür yardımcısı, Sinop Boyabat Kaymakamı, İzmir Foça Belediye Başkanı ve Hatay ilinden bir muhtar katılmıştır. İstanbul AFAD görüşme sorularına e-mail yoluyla cevap vermiştir. Elde edilen veriler MAXQDA 2020 programında analiz edilmiştir. Araştırma çerçevesinde veriler afet öncesi dönem, afet sırası dönem ve afet sonrası dönem olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda birbiri ile ilişkileri incelenerek, toplumsal yapı (araştırmaya katılan kadınların yaşadıkları iller çerçevesinde değerlendirilmiştir), kadınların üstlendikleri ve kendilerine yüklenen sorumluluk ve roller, gönüllülük, kamusal alanda temsil edilmeleri ile öğrenilmiş dersler çerçevesinde bulgular saptanmıştır. Yaptığımız araştırma ile afet yönetiminde yöneticiler ve karar vericiler tarafından kullanılacak önemli bilgilere ulaşılmıştır. Kadınların afetlerdeki benzersiz deneyimlerini tam olarak anlamak ve buna göre planlama yapmak için toplumsal cinsiyete dayalı araştırmalar önem arz etmektedir.

Katılımcıların fiziksel becerileri incelendiğinde, on kişinin yüzme becerisine sahip olduğu dokuz kişinin yüzme bilmediği, on beş kişinin tırmanma becerisine sahip olduğu, dört kişinin tırmanma becerisine sahip olmadığı, on dört kişinin araba kullanabildiği, beş kişinin araba kullanamadığı, on beş kişinin bisiklet sürebildiği, dört kişinin bisiklet süremediği, katılımcıların tamamının telefon kullanabildiği ve on altı kişinin bilgisayar kullanabildiği tespit edilmiştir. Araştırmada kadınların aldıkları eğitim, meslekleri, yaş, yaşadıkları bölge ve bölgenin koşulları ile yüzme ve tırmanma becerisi arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların dağ yürüyüşlerine ilgili olmaları tırmanma becerisine sahip olma ile ilişkilidir. Tüm katılımcıların telefon kullanabildiği, bilgisayar kullanımında meslek ve eğitim

düzeyiyle anlamlı ilişki olduğu söylenebilir. Bazı araştırmalar afetlerde kadın ölümlerinin erkeklerden daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Nedenleri incelendiğinde kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleriyle; örneğin, kadınların ve kız çocuklarının yüzme bilmemesi, tırmanma becerisine sahip olmaması, kültürel kıyafetler dolayısıyla afet sırasında tahliye olamamaları, bilgiye erişim güçlükleri, kapalı ortamlarda yaşamlarını sürdürmeleri olarak söylenmektedir (Pincha, 2009: 28-35). Araştırmamız çerçevesinde kadınların kapasitesi önemsenen bir konu olması dolayısıyla yer verilmiştir.

Afet öncesi döneme ilişkin bulgular, afetlere hazırlık, afet eğitimleri, erken uyarı sistemleri olarak incelenmiştir. Afetlere hazırlık çerçevesinde katılımcılar, aileleri ile birlikte hazırlık yaptıklarını, yapılara ilişkin hazırlıklarını tamamladıklarını, yatarken uygun kıyafetler giydiklerini dile getirmiştir. Kadınların afet deneyimleri sonucu öğrenilmiş dersler çerçevesinde afetlere hazırlıklı oldukları tespit edilmiştir. Aynı zamanda bazı katılımcılar (10 katılımcı) afetlere karşı hazırlık yapmadıklarını ifade etmiştir. Afetlere karşı hazırlık yapmayan kadınlar ile afetlerle ilgili yanlış bilgilere sahip olan kadınlar afet sırasında tahliye sürecinde kırılganlıklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Afet deneyimi olan Türk ve Japon kadınlar üzerinde yapılan araştırmada katılımcıların afete hazırlıksız yakalandıkları tespit edilmiştir. Aynı çalışmada daha önce afet deneyimi olan kadınların depremler konusunda daha bilinçli olduğu ortaya konmuştur (Yalçın, 2020: 74-76). Araştırma bulgularımız ile uyumlu olarak afet deneyimi olan kadınlar afete bireysel hazırlık yapma noktasında daha bilinçlidir ve çıkarılan dersler davranışa dönüşmüştür. Kadınlar deneyimleri ışığında afetlere hazırlık yapmanın önemini farkındadır. Aynı zamanda afet araştırmalarına ve afet ile ilgili eğitimlere katılmaya, kendilerini geliştirmeye ilgilidir. Araştırmalar, risk algısı, afete hazırlık ve afetlere müdahale söz konusu olduğunda eğitimin koruyucu bir etki sağladığını göstermiştir (Hoffmann ve Muttarak, 2017; Muttarak ve Lutz, 2014).

Afetlere karşı hazırlıklı olma afet meydana geldiğinde tepki verme kapasitesini ve afetin etkileriyle baş etme yeteneğinde önemli rol oynamaktadır. Tayvan’da yapılan bir araştırmada bireylerin deprem risklerini nasıl algıladıkları ve geçmiş deprem deneyimleri ile cinsiyet risk algısı incelenerek kadınların ve deprem deneyimi olan bireylerin afet risk algısını etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Deneyimi olan kadınlar

deprem tehlikelerini algılayabilmekte daha iyi konumdadır. Ayrıca kişilerin yaşamına yönelik hem deprem tehdidi ile karşılaşması hem de malına gelecek zarar, bireylerin yaşamış olduğu korku ve endişe ile de ilişkili olduğu söylenmiştir. Deprem deneyimi olan kişiler depreme karşı daha korkulu, endişeli ve tehdit altında hissetmiştir (Kung ve Chen, 2012: 1535-1546). Araştırma bulgularımızla uyumlu olarak katılımcılarımızdan bazıları yaşamış olduğu afet nedeniyle yaşanması muhtemel afetler için korku ve endişe duyduklarını ifade etmiştir. Duygusal açıdan etkilenen katılımcılar afete hazırlık yapma noktasında korku engelini görmektedir. Bu sebeple afet deneyimi olan kadınların psikososyal yönden desteklenmesi ve afete hazırlık yapmanın önündeki engellerin ortadan kalkmasını sağlayacak politikalar geliştirilmelidir. Böylelikle öğrenilmiş dersler doğru davranışlara dönüşebilir ve afete dirençli toplum oluşturmada duyarlı adımlar atılabilir.

Afet risk algısına yönelik araştırmalar, kişilerin veya grupların bilişsel ve duygusal süreçlerini ve davranışsal seçimlerini anlamayı amaçlamaktadır. İnsanların afet öncesi, sırası ve sonrasında sergiledikleri davranışlar, afet yönetiminin etkinliği açısından kilit öneme sahiptir ve afetin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine katkı sağlayabilir. Slovic ve arkadaşları ile Griffin ve arkadaşları araştırmalarında risk algısını iki farklı bileşenden oluştuğunu tespit etmiştir. Bu bileşenler, rasyonel anlayış olarak risk algısı ve duygusal olarak risk algısıdır. Dolayısıyla risk, yalnızca algılanan olasılığın değil, aynı zamanda onunla ilgili endişe duygusunun da bir bileşimidir (Slovic vd., 2004: 311-322; Griffin vd., 2008: 285-315). O halde sosyal bilişsel süreçlerin incelenmesi ve sosyal psikoloji uzmanlarının bütünsel afet yönetimi döngüsünde yer alması önemlidir.

Kadınların afet hazırlığı yapma davranışını etkileyen etkenleri anlamlandırmak önemli olmakla birlikte araştırmalarda afet risk algısını etkileyen etmenleri de ortaya çıkarmak amaçlanmalıdır. Afetlere hazırlık yapma davranışını etkileyen etmenler afet farkındalığı, afet eğitimleri, kişilerin tehlike kaygıları, öz yeterlilik, baş etme kapasitesi, tepki verme yeterliliği, sorumluluk duygusu ve güven olarak sıralanabilir. Afetlere bireysel olarak hazırlık yapma davranışını güçlendirmeye yönelik atılacak stratejik adımlar afet risk yönetiminde başarılı olmayı sağlayacaktır. Bununla birlikte afete hazırlık yapmanın önündeki engelleri ortadan kaldırmak ya da azaltmak da gereklidir. Araştırmamızda afete hazırlık yapmanın önündeki engeller korku, endişe,

hazırlıklı olunamayacağı düşüncesi; düşük afet eğitimi ile ilişkilendirilebilir, afet senaryolarının tatbik edilmemesi, afetlere ilişkin yanlış bilgilerin zihinlerde yer etmiş olması (depremde yer yarılacak, depremi kıyamet günü ile ilişkilendirme vb.) olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın pozitif yönü olarak katılımcılar afetler ile ilişkili araştırmacıya sorular yöneltilmiş ve araştırmacı Fatma Gündüz tarafından afetlere ilişkin doğru bilgiler anlatılmıştır. Afetlere hazırlıklı olma davranışının etkin olabilmesi adına sosyal bilişsel süreçlerin de incelenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede afet algısı ve afetlerdeki davranışların anlamlandırılması için toplumun her kesiminde bu tip araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu tip araştırmalar kamu idaresine stratejik planlamalarda yol gösterici olacaktır.

Erken uyarı sistemleri çerçevesinde katılımcılar, erken uyarı sistemlerini bilmediklerini, bilgi kirliliği/dedikodunun olduğunu, sistemlerin yetersiz olduğunu ve deprem erken uyarı sistemlerinin olmadığını dile getirmiştir. Bununla birlikte erken uyarı sistemlerinde katılımcılar idarenin uyarılarını ve uzman kişileri güvenilir bulmaktadır. Erken uyarıları dikkate aldığını söyleyen 18 katılımcı olmakla birlikte 1 katılımcı afet tipine göre erken uyarıları dikkate aldığını ifade etmiştir. Sürekli olarak dile getirilen uyarıların kaygı bozukluğu oluşturduğunu düşünmektedir. Erken uyarı toplumu oluşturan her bireyi önceden bilgilendirmek, farkındalık yaratmak ve bireylerin tehlikeli durumlardan kurtulması için zaman kazandırmak çerçevesinde incelenmiştir. Bütünleşik afet yönetimi ile ilişkilendirdiğimizde karşılaşılan afet tiplerine göre toplumun zarar görebilirliğini azaltmak için “ihtiyatlılık ilkesi” gereğince erken uyarıları benimsemek gerekmektedir. İhtiyatlılık ilkesi olası bir tehlike ve risk durumunda nasıl bir yol izleneceği konusunda çok önemlidir. Afetlerde erken uyarılar konusunda günün getirdiği özgün koşulları ihtiyatlılık ilkesi çerçevesinde düşünmek ve zihinsel hazırlık yapmak gerekmektedir. Araştırmamızda erken uyarılara ilişkin görüşlerini dile getiren katılımcılar olmakla birlikte özellikle vurgulanması gereken nokta, günün koşullarına göre erken uyarılar bazı durumlarda etkin olmamakta, işe yaramamaktadır. Özellikle deprem afet tipine özgü erken uyarı sistemlerinin olmayışı ve toplumun bu konudaki bilgi birikimi etkili olmakla birlikte günümüz koşullarının değişmesiyle fırtınaya karşı da erken uyarılar etkin olamamaktadır. Fırtınaya karşı erken uyarılar halka ulaşmadan fırtına etkisini

göstermektedir. Bu noktada toplumu oluşturan her bireyin problemi önceden görüp zihinsel hazırlık yapması gerekmektedir.

Yalçın çalışmasında Japonya’da meydana gelen deprem ve tsunamide kadınların deprem konusunda bilinçli olduklarını fakat bazı kadınların tsunami uyarılarını ciddiye almadıklarını tespit etmiştir (Yalçın, 2019:105). Bazı çalışmalar, kadınların afet uyarılarını erkeklerden daha ciddiye aldıklarını ve sıklıkla kocalarını veya erkek partnerlerini koruyucu önlem almaya ikna etmek zorunda kaldıklarını göstermiştir. Villarreal ve Meyer araştırmasında bir katılımcı kocasının afet sırasında onu dinlemediğini şu şekilde dile getirmiştir: “Kocama dolaba girmemiz gerek dedim...bu yüzden dolaba girdik, ben ve üç çocuğum, biraz korktuk. Kocam, görmek istediği için yatak odasının penceresinden dışarı bakmaya çalıştı.” demiştir. Daha sonra katılımcı kocasına bağırıldığını şu şekilde ifade etmiştir: “Sonra dolaptan gizlice çıkıyordum ve şimdi dolaba gir dedim. Dolaba gir. Tam o sırada dolaba koşarak geldi kasırga gördüğünü söyledi.” demektedir. Araştırma bulgularımızda katılımcılardan bazıları afet sırasında eşlerini yönlendirdiklerini ve birlikte hareket ettiklerini ifade etmiştir (Villareal ve Meyer, 2019). Araştırmada bir başka katılımcı ise afet sırasında çocuklarını nasıl gözden kaybettiğini ve paniklemeye başladığını anlatmıştır: “Onları göremedim. . . bu yüzden çıldırmaya başladım çünkü bir yere uçtuklarını düşündüm. Ne olduğunu ne olduğunu bilmiyorduk. Garajın tamamen ezildiğini görebiliyordum ve sadece onlar için bağıryorum.” demektedir. Araştırmacı görüşmelerin başında kadınlara çocuklar ile ilgili soru sormadığını fakat kadınların ilk konuştukları konunun çocukları olduğunu ve çocukları için endişelendiklerini ifade etmiştir (Villareal ve Meyer, 2019). Araştırma bulgularımızda benzer olarak kadınların afet anındaki tepkileri öncelikli olarak çocuklarını korumak olduğu tespit edilmiştir. Afet sırasında kadınların bakıcı rolleri duygusal emek gerektirir ve bu duyguları yönetmek yüksek düzeyde tükenmişlik yaşamalarına da neden olabilir. Çocuklardan sorumlu kadınlar için iyileşme süreci stresli olabilir. Çünkü kadınlar afet sonrasında çocuklarının sağlığı konusunda da endişe duyabilmektedir. Araştırmamızda emzirme sürecinde olan kadının sütünün kesilmesi nedeniyle çocuğu beslemekte endişe duyduğu bu konuda ailesinin yardımıyla bebeğinin beslenmesinin sağlandığını söylemiştir.

Cinsiyete bağlı riski algılama farklılıkları, farklı kültürel ve sosyal ağlar ve dinamiklerle bağlantılı olabilir. Bu bağlamda, tehlike bilgilerine erişmek için internet

aracılığı ile bilgiler edinen, televizyon izleyerek tehlike uyarılarını takip eden, akıllı telefonlara iletilen mesajları alabilen kadınlar afetler karşısında doğru davranışları sergileme konusunda farkındalıkları yüksektir. Araştırma bulgularımızda tarihsel süreçteki afetleri araştırma, afetler ile ilgili bilgi edinme, televizyon ve sosyal medya aracılığı ile uyarıları takip eden katılımcılar afet risk azaltma ve afetlere hazırlıklı olma noktasında doğru davranışlara yönelmiştir. Çocuk bakımı ve ev işleri ile sınırlı kalan kadınların yanı sıra ev dışı alanla daha az etkileşimi olan kadınlar afet tehlikeleri ile karşı karşıya kalabilir. Bu noktada bazı katılımcılar deneyimleri öncesi ev dışında hareket özgürlükleri olmaması ve aile baskısı nedeniyle engellenmeleri dolayısıyla bilgiye erişememe sorunları yaşamıştır.

Nepal depreminde kadın ve kız çocuklarının erkeklere oranla daha fazla can kaybı yaşaması ve sosyal, kültürel ve ekonomik zarar görebilirlik ile karşı karşıya kalmaları kadınların ev içi rollerine bağlanmıştır (Sanderson vd., 2019). Kadın ve erkeklerin afetlerde sorumlulukları ve rolleri, geleneksel toplumsal cinsiyet perspektifi ile ilgili olmakla birlikte afetlerdeki iş paylaşımlarını da etkilemektedir. Genel çerçevede kadınlara atfedilen “bakım yükümlülüğü” kadınların üstlendikleri sorumlulukları ve yükleri arttırmaktadır. Kadının destekleyici görevleri üstlenmesi; çocuklar ile ilgili bakımlar ve hamileliğini devam ettirmekle birlikte çocuğu doğurabilmek gibi rollerin atfedildiği tespit edilmiştir. Afet yönetiminde toplumsal cinsiyet dinamikleri, yalnızca politika düzeyinde değil, hükümet, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar ve projeler için de ilgi çekici olmalıdır. Ayrıca, kadınların afetleri nasıl algıladıkları, nasıl hazırlık yaptıkları ve afetlere nasıl tepki verdikleri konusunda sosyo kültürel farklılıklar ile birlikte değerlendirme yapmak gelecek senaryolarında doğru stratejiler oluşturmamızı sağlayabilir. Aynı zamanda politika yapıcılarının yerel ilişkileri ve sosyal ağları anlamlandırması ile afetlere hazırlık süreçlerindeki planlamalara destek verebilir. Andrew Kasırgası sırasında, kadınlar aile üyelerini hazırlama sorumluluğu üstlenmiş ve afetlere karşı hazırlıklı olma konusunda daha fazla bilgi sahibi oldukları vurgulanmıştır (Morrow ve Enarson, 1996: 5-22). Araştırma bulgularımızda ise afetlere hazırlık konusunda aileyle birlikte planlamalar yapma, çocukları afetler konusunda eğitme, ev içi yapısal önlemlerin alınmasında kadınlar sorumluluk üstlenmiş ve afet hazırlığında etkin rol oynadığı tespit edilmiştir. Kadınlar ve erkekler afet riskine karşı farklı tepkiler verir. Sherman ve arkadaşlarının

yaptığı araştırma ile Kung ve Chen araştırmasında kadınların genellikle riske daha fazla maruz kalmaları nedeniyle, genellikle daha yüksek risk algılarına sahip olduklarını tespit etmişlerdir (Kung ve Chen, 2012: 1535-1546; Sherman vd., 2011: 414-424). Risk algısı, bir afet meydana gelmeden önce koruma ve önlem alma isteğini farklı şekilde yönlendirebilir. Risk farkındalığı, yalnızca birey veya hane düzeyinde bir tehlike oluşumu algısı veya tehdit hissi değil, aynı zamanda bir davranışsal eğilimdir. Araştırmada öğrenilmiş derslerin davranışa dönüşmesi risk farkındalığı ile ilişkilidir. Davranışsal eğilime yönelen kadınlar çevresindeki aile üyelerini ve arkadaşlarını afet risklerinin farkında olma konusunda eğitmeye yönlendirmiştir. Böylelikle bir kadın hem eşinin hem de aile üyelerinin afet riskleri karşısında yapılması gerekenler konusunda öncülük etmiştir. Tayvan'da görüşülen Wujie yerlileri arasında, kadınların gelecekteki olası tehlikeleri düşündüklerini ve afetlere daha hazırlıklı hissettiklerini ortaya koymuştur (Roder vd., 2016: 641-662). Ayvazoğlu ve arkadaşlarının araştırmasında kadınların afet risk algısının erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde Mızrak ve Aslan'ın araştırmasında cinsiyetin afet risk algısını etkilediği ve kadınların afet risk algılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. (Mızrak ve Aslan, 2020; Ayvazoğlu vd., 2020: 85-97). Sırbistan'da yapılan bir araştırmada sel afetine hazırlık yapmada cinsiyete bağlı anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Kadınların afetlere hazırlıklı olma konusunda daha gerçekçi görüşlere sahip olduklarını, hane ve aile düzeyinde hazırlık yapma konusunda duyarlı adımlar attıklarını bildirmektedir. Aynı zamanda araştırmada kadınların toplumda yüksek düzeyde sosyal ağ kurma konusunda daha az fırsatları olduğunu bu durumun bir sonucu olarak da kadınların afet bilgisine daha az erişebildikleri söylenmiştir (Cvetković vd., 2018: 2761). 2014'teki büyük bir sel olayı sırasında, sel planlama müdahalesinde ve genel karar alma süreçlerinde zayıf temsil edildikleri için kadınların özellikle etkilendiği tespit edilmiştir. Örneğin, kadınlar bilginin kendilerine yeterince ulaşmadığını, dolayısıyla risk iletişimde boşluklar olduğunu savunmuştur (Bacanovic, 2014).

Afet eğitimi kategorisinde 6 katılımcı afet eğitimi aldığını, 13 katılımcı afet eğitimi almadığını dile getirmiştir. Afet eğitimi almayan iki katılımcı internet aracılığı ile bilgiler edindiklerini ve bu bilgileri aileleri ile de paylaştıklarını dile getirmiştir. Afet eğitimi almadığını ifade eden diğer iki katılımcı ise, haber kaynaklarında afetler

ile ilgili bilgi edindiklerini ifade etmiştir. Afet ile ilgili yanlış bilgiye sahip olan iki katılımcı afet sırasında kırılganlığa yol açacak davranış sergilemiştir. Afet eğitimine 16 katılımcı katılma isteğinde bulunmakla birlikte bu eğitimlerin faydalı olacağını düşünmektedir. Araştırmamızda paydaş görüşmeleri çerçevesinde İstanbul Afet Koordinasyon Merkezi müdür yardımcısı ile görüşme gerçekleştirilmiş ve yönetici afet farkındalık eğitimleri ile güvenli yaşam eğitimler verdiklerini ifade etmiştir. Haftanın her günü okul öncesi, ilk ve orta okul düzeyinde öğrencilere eğitimler verdiklerini, bunun dışında büyükşehir belediyesinin içindeki personellere de afet eğitmeni eğitimi verdiklerini söylemiştir. Afet eğitmeni olarak yetiştirilen personelleri ile bazı okullara, bazı kamu kurumlarına ve sivil toplum kuruluşlarına farkındalık eğitimlerini vermeleri sağlanmaktadır. Hatay ilinde yangın afetini deneyimleyen bir muhtar ile görüşme gerçekleştirilmiş ve deneyimleri ışığında muhtar afet eğitiminin önemini vurgulamıştır. Bununla birlikte köy yerleşiklerinin eğitimlere istekli olduklarını ve eğitim yapılırsa katılacaklarını da ifade etmiştir. Katılımcı hem köyü yönettiğini hem de afet eğitimleri verdiğini söylemiştir. Yangın afeti sürecinde koordinasyon görevini üstlendiğini, yerel bilgiye hakim olan yerleşikleri bu süreçte görevlendirdiklerini ve kendi deneyimlerinden de faydalandıklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda katılımcı afetlere hazırlık konusunda mahallesinde çalışmalar yürüttüğünü ifade etmiştir. Türkiye’de modern bütünleşik afet yönetiminde merkezi idarenin yetki genişliği çerçevesinde vali ve kaymakamlar önemli bir yere sahip olmakla birlikte yetkileri oldukça geniştir. “Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik” gereğince vali ve kaymakamlar, acil yardım konularında kendilerine verilmiş olan görevlerden sorumludurlar. Aynı zamanda afetin akut olarak gerçekleştiği andan itibaren tüm tedbirlerin alınmasından ve yapılması gereken tüm acil yardım eylemlerinin hemen gerçekleştirilmesinden sorumlu tutulmuştur. Araştırmamız çerçevesinde bir kaymakam ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Kaymakamlık sürecinde yaşamış olduğu deneyimden bahseden katılımcı, Ayancık’ta yaşanan sel afetindeki deneyimlerini paylaşmıştır. Antalya ve Muğla’da yangın afeti devam ederken o bölge için toplanan yardımların ve desteklerin sel afetine yönlendirildiğini söylemiştir. Katılımcı kendi oluşturdukları yardım ağı ile hem de kurumsal olarak destek sağladıklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda katılımcı eğitim, tatbikat ve farkındalık çalışmaları çerçevesinde AFAD ile iş birliği içinde

çalıştıklarını ve görevini icra sürecinde birçok farklı eğitimi yerleşiklere verdiklerini ifade etmiştir. Kimseyi dışlamayan bir anlayışın olması gerektiğini söyleyen katılımcı afet yönetim sürecinin her aşamasında kadının fikirlerinin ve katkılarının önemsenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Afet ve kadın araştırmaları önemsenmekle birlikte, afet sırası ve sonrasında kadınların deneyimlerini, görüşlerini ve rollerini anlamak için toplumsal cinsiyet bakış açısının gerekli olduğu konusunda fikir birliği vardır. Afetin etkileri, kadın, erkek ve diğer cinsiyet kategorilerinde farklılaşmakla birlikte, afetleri deneyimleme ve ders çıkarabilme biçimlerini şekillendirdiğini göstermektedir. Afete karşı savunmasızlık, ekonomik, politik ve sosyal faktörler ile ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet ve afet araştırmalarında amaç kadınların incelenmesi değil, cinsiyetler arası eşit olmayan ilişkilerin ve bunların neden/ nasıl üretildiğini inceleyerek, nasıl değişim yaratılacağıdır.

Afet yönetim süreçlerine toplumsal cinsiyetin dahil edilmesi, Uluslararası Doğal Afetlerin Azaltılması On Yılı (1990–1999) sırasında vurgulanmakla birlikte; toplumsal cinsiyete özgü yönergeler eksik kalmıştır. 2000 yılında, BM Genel Kurulu'nun “21. yüzyıl için toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma ve barış” özel oturumu, afetlere müdahalede mevcut yaklaşımların verimsizliklerini ve yetersizliklerini vurgulamıştır. Aynı zamanda toplumsal cinsiyete ilişkin hususları afetlere hazırlık, risk ve zarar azaltma ve iyileştirme stratejilerine açıkça dahil etme ihtiyacı giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi ile kadınların ve gençlerin afet yönetim döngüsüne katılmaları ve güçlendirilmeleri için üye ülkeler çalışmalar başlatmıştır. Toplumsal cinsiyet rolünün ana akım haline getirilmesi, kadınların afet politikasına, uygulamasına ve araştırmasına entegre edilmesine yönelik çalışmalar afet yönetimde önemi vurgulanan konular haline gelmiştir. Başarılı toplum temelli yönetim eylemleri, kamu idaresinin afetlerden sonra kadın ve erkeklerin hazırlıklı olmalarını ve iyileşmelerini sağlayıcı politikalar ile toplumsal cinsiyete dayalı gerçeklerin ne kadar fark edildiğine ve ele alındığına bağlıdır. Bu nedenle, kamu otoritelerinin toplumsal cinsiyete duyarlı yönetim planları düzenlemesine yardımcı olmak için, insanların afetlerde nasıl tepki verdiklerini ve afetlere hazırlık noktasında neler yaptıklarını bilmesi gerekir. Kadınların tehlike

bilgisini ve afet farkındalığını arttırmak için toplumsal cinsiyeti perspektifini de içeren senaryolar ve vaka çalışmaları ile kadınların güçlü aktörler olması sağlanabilir.

Afet anında ilk refleks davranış çerçevesinde kadınların davranışları ve verdikleri tepki incelendiğinde, deprem sarsıntılarını durduktan hemen sonra tahliye olma davranışı, deprem anında merdivenlere koşma, komşularının kapılarını yumruklama, bodrum kata inme davranışı, evinin yıkılmasıyla sürüklenerek çıkabilme, deprem anında bağırma, sesini duyurmaya çalışma ve merdivenlere koşma (yalınayak inerek camların üzerine basarak geçme), şoka girme, şok etkisiyle tahliye olamama (yardım ile tahliye olabilme), yapısal engeller dolayısıyla zor tahliye, hiçbir şey yapamama (donup kalma), başörtüsü olmadığı için tahliye olmama (kapıların sıkışması nedeniyle camdan tahliye), yaşlı birey kendini yüksekten atmasın diye başını bekleme (tahliye olmama), deprem sarsıntısı esnasında direk dışarıya koşma, güvenli bir alanda bekleme (sarsıntı etkisi geçtikten sonra tahliye), babasının olduğu yere doğru koşma (üst kata doğru hareket ettiğini söylemiş fakat tahliye olan kişiler dolayısıyla üst kata ulaşamayıp dışarı çıkmıştır) davranışları sergiledikleri görülmektedir. Açık alanda deprem afetini deneyimleyen bir katılımcı daha önce depremin ne olduğunu bilmediğini ne yapacağını bilmediğini ve eve gittiğini söylemiştir. Tüm bunlar deprem afeti deneyimi özelinde paylaşılan davranışlar ve tepkilerdir. Asgari'nin yaptığı araştırmada bir kadın afet anı ile ilgili şunları ifade etmiştir: “Deprem olduğunda uyuyordum ve başörtüsü takmıyordum. Alttaki kardeşimin ve orada bulunan bazı ekip üyelerinin beni başörtüsüz görmeleri benim için çok utanç vericiydi. O zaman ölmeyi diledim” demiştir (Abolshams Asghari, 2018: 51). Benzer şekilde araştırmamızda bir katılımcı başörtüsü olmadığı için (büyüklerden utandığı için) hemen tahliye olmadığını ifade etmiştir. Daha önce terörist saldırılara maruz kalan bir katılımcı evde bu durumu yaşamış ve sığınma alanı olarak banyoyu kullanmıştır. Sel afet tipini yaşayan katılımcılar kendileri için güvenli olarak belirledikleri alanda beklemiştir. Yangın afeti deneyimi olan katılımcı ise yangının çıktığı esnada güvenlik güçleri tarafından bölgeye girişin engellendiğini söylemiştir. Bir katılımcı aile üyeleri ile buluştuktan sonra annesinin kardeşini (bebek) evde unuttuklarını daha sonra eve gidip aldıklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda çocuğu olan kadınlar afet anında ilk çocuklarını düşündüklerini söylemiştir. Tahliyeye ilişkin değerlendirmelerde deprem sarsıntısı durduktan sonra uygun tahliye olan katılımcılar

olmakla birlikte, sarsıntı sırasında merdivenlere doğru koşarak dışarıya koşma davranışında bulunan katılımcıların olduğu da görülmektedir. Tahliye kararında riske maruz kalmak önemli bir faktördür. İnsanlar evlerinde kendilerini güvende hissetmezlerse tahliye etme eğilimindedirler ve kendilerini güvende hissettiklerinde genellikle evde kalmayı tercih ederler. Farklı afet tiplerine göre tahliye kararı değişebilir. Afet farkındalığı ve eğitimleri ile ilk refleks davranışlarda olumlu yaklaşımlar geliştirilebilir. Kadınların bilgisi ve afetlerdeki doğru eylemleri, afet sırasında ve sonrasında ailelerini kurtarmaya ve korumaya yardımcı olmaktadır. Nepal’de 2015 yılında meydana gelen depremi yaşayan bir kadın afetin ilk dakikasında güçlü bir ses duyduğunu ve pencerelerin, duvarların, kapıların sallandığını fark edince koşmaya başladığını ve şok etkisiyle ne yapacağını bilmediğini anlatmıştır. Aynı zamanda annesiyle birlikte babası için endişelenmiş ve annesi romatoid artrit (eklem romatizması, iltihaplı romatizma) hastası olduğu için yürümekte zorlanmış her ikisi de tahliye sürecinde yaralanmıştır (Luna ve Hilhorst, 2022: 1-10). Hint Okyanusu tsunamisinden etkilenen Sri Lankalı bir anne yaşadığı süreci şu şekilde paylaşmaktadır: “Dalga geldiğinde iki çocuğumu da kollarıma alıp kaçmaya çalıştım ama dalga beni yakaladı ve altı yaşındaki oğlumla bebeğim arasında seçim yapmak zorunda kaldım yoksa hepimiz yok olacaktık. Onu bıraktığımda hala gözlerindeki bakışı görebiliyorum.” demektedir (Chew ve Ramdas, 2005: 1). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte afetlerde etkin bir şekilde kullanılması da günün getirdiği koşullarda çok önemlidir. Özellikle tsunami ve sel afetlerinde yatay ve dikey tahliyelerin yapıldığı bilinmektedir. Yeni yaklaşımlarda hayat kurtarıcı gelişme yüzen sığınakların oluşturulmasıdır. Afetlerde yüzen sığınakların oluşturulması bütünleşik afet yönetiminin etkinliği ve afet zararlarının azaltılması yönünden önem arz etmektedir. Afetin akut etkilerini azaltmada güvenli ve doğru tahliye çok önemlidir. Erken uyarılar ile tahliye süreci doğru yönetilebilir. Afetlerde tahliye olmayı etkileyen faktörler arasında, kadının evde bakım verme rolleri, risk algısı, tehlikelere maruz kalmaları ve tahliye teşvikleridir. Bateman ve Edwards çalışmalarında yüksek risk algısına sahip olan ya da daha fazla riske maruz kalmış kadınların daha çok tahliye olma girişiminde bulunduklarını tespit etmiştir (Bateman ve Edwards, 2002: 107-117). Öztürk’ün yaptığı araştırmada deprem sırasında kadın katılımcıların duygusal ve davranışsal tepkilerine bakıldığında, katılımcıların tümünün deprem sırasında

korktuğu, kardeşi ile birlikte dışarıya kaçma, okulda depreme yakalanma; ailesi için endişelenme ve sıranın altına girme, deprem sırasında yeğenleri ile birlikte olan katılımcının korkudan onları almadan dışarı çıkması, oturduğu yerde kalma/ hareketsiz kalma, depremi ilk kez yaşaması ve ablasının çığlıklarından dolayı korkma şeklinde görüşler saptanmıştır (ztrk, 2013: 308-319).

Afetler nispeten aniden ortaya çıkar ve kolektif stres yaratan olaylardır. Afet yaşamış kişilerin tepkileri ilk andan afet sonrası döneme kadar farklılık göstermektedir. Bu tepkisel farklılıklar, kişilerin geçmiş yaşantıları, kişilikleri, çevresi, aile yaşantısı, önceki travmatik deneyimleri, olayda yaşadığı kayıplar ve olayın şiddetine bağlı olarak değişkenlik gösteren etmenlerdir. İlk olarak şok, üzüntü, karamsarlık, korku, kaygı, çaresizlik, öfke gibi duygusal tepkiler görülebilmektedir. İkincil olarak, düşüncelerde karışıklıklar, unutkanlık, olayı tekrar yaşıyormuş hissi, karar vermede zorlanmalar gibi bilişsel tepkiler görülebilir. Bedenin travma karşısında göstermiş olduğu fizyolojik tepkiler, göğüs ağrısı, nefes darlığı, mide yanması, iştahsızlık gibi tepkiler görülebilir. Sosyal ve davranışsal tepkiler ise, sosyal çevreden uzaklaşma, tedirginlik, konuşamama, dikkatsizlik, yeme bozuklukları, uyku düzensizlikleri, ürkek davranışlar gibi sosyal davranış tepkileri görülebilir (Kukuoglu, 2018: 39-52). Bir tehlike durumuyla karşı karşıya kalan insanlarda ilk tepki korku tepkisidir. İçgüdüsel olarak gösterilen bu tepki insanların tehlike anında hayatta kalabilmesi adına dikkatli olmasını sağlamaktadır. İnsanların bir tehlike karşısında korku yaşaması kaçma işteğini ya da savaşma dürtüsünü ortaya çıkarır. Diğer verilen tepki ise donup kalma (hareketsiz kalma)dır (Prati ve Pietrantonio, 2009: 364-388). şeker ve Akman'ın yaptığı araştırmada kapalı mekanlarda depreme yakalanan katılımcılardan çoğunda afet anında yaşanan duygunun yoğun korku ve panik olduğu saptanmıştır (şeker ve Akman, 2014: 215-231). Canel ve Balcı'nın yaptığı araştırmada katılımcıların deprem yaşantısının tanımlanmasını istemiş; fiziksel ve duygusal etkilerine göre tanımlamalar yapılmıştır. Fiziksel etkilerine göre, felaket, yıkım, hasar, sallantı, kıyamet, ölüm, yardım çığlıkları, gürültü kodları saptanmıştır. Duygusal etkilerine göre, korku, şaşkınlık, üzüntü, panik, çaresizlik, pişmanlık, suçluluk duygularının yaşandığı gözlemlenmiştir (Canel ve Balcı, 2018: 491-514). Bu kapsamda araştırma bulgularımızla benzerlik göstermektedir. Araştırma bulgularımızda kadınların sıklıkla bahsettiği korku duygusu (ailesi için korkma,

çocuğu için korkma, tekrardan afeti yaşama korkusu gibi), endişe, çaresizlik, tedirginlik hissetmeleri ve afet anındaki davranışları travmatik durumlar karşısında kadınların bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerini anlamamızı sağlamıştır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerin anlaşılması afet yönetimine önemli katkılar sunabilir. Araştırmamızın bulgularında kadınlarda, duyarsızlaşma, ağlama, uyuyamama, tedirginlik ve tanıdık yüz arama gibi tepkiler görülmüştür. Kadınlar ile görüşme esnasında deneyimlerini anlatırken hala yaşadıkları afetin etkisini hissederek tüyleri ürperen, gözleri dolarak süreci anlatan ve yoğun duygu yaşayan katılımcılar olmuştur. Aynı zamanda duygularını paylaşırken bir katılımcı başka yerde olan afetleri takip ederken kendi yaşadığı afeti tekrar yaşıyormuş gibi hissetmektedir. Diğer duygu paylaşımlarında beşik gibi sallanma hissini yaşayan katılımcılar olmakla birlikte, tahliye sonrası tanıdık komşuların konuşmadan sadece birbirlerinin suratlarına baktıklarını ve mahşer kalabalığı benzetmesi yapmaktadır. Bir katılımcı can güvenliğinin olmadığını iliklerine kadar hissettiğinden söz etmiştir. Yangın deneyimi olan bir katılımcı sigara içip izmariti atanlardan dolayı panik olduğunu, panik durumunu aşamadığından bahsetmektedir. Bir katılımcı evleri eski olduğu için annesi, babası ve kardeşlerinin göçük altında kaldığını düşünerek paniklediğinden söz etmiştir. Bir başka katılımcı ise depremi ilk kez yaşadığı için şaşkınlık yaşadığını ve şaşkınlık etkisiyle ailesine eve gitmek istediğini, ağladığını anlatmıştır. Araştırmada bulgularında depreme banyoda yakalanan bir kadının havlu ile dışarı çıkmasıyla ilgili görüş bildiren katılımcı kadının hem deprem dolayısıyla korktuğunu hem de üstünün uygun olmayışından dolayı rahatsızlık yaşandığını söylemiştir. Katılımcı yaşadığı ilde kadınlar üzerinde bu konuda baskı oluştuğunu ifade etmiştir. Herkes afete farklı yerlerde ve durumlarda yakalanabilir. Banyoda depreme yakalanan kişi tahliye sürecinin sağlıklı olması adına giyinmeden dışarı çıkabilir. Bu çerçevede idarenin toplumu ilkokul çağından itibaren eğitmesi ve kadınlar üzerinde baskıyı azaltıcı yaklaşımlar sergilemesi gerekmektedir. Aynı zamanda yaşadığı ilde insanların açık giyinmesiyle depremlerin oluştuğuna dair konuşmaların olduğunu bunlara şahitlik ettiğini dile getirmiştir. Bu çerçevede afetler konusunda zihinsel dönüşümlere ve gerçekçi dini sorgulamalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Araştırmanın bir başka önemli bulgusu ise afet sonrası geçici barınma alanlarında yaşayan, aile çadırında kalan katılımcının çadırdan gönderilme

öyküsü/gerçeğidir. Babasını depremden yaklaşık altı ay önce kaybeden katılımcı annesi ve kardeşleri ile birlikte aile büyüklerinin (anneanne, dede, dayı, yenge ve çocuklar) de olduğu aile çadırında kalmaktayken, anneanne kendi kızını ve kızının çocuklarını çadırdan göndermiş; sebep olarak da erkek evladın (dayının) rahatını düşündüğü için denmiştir. Çadırdan gönderilen kadın ve çocuklara arkadaşlarının desteği ile farklı bir çadır verilmiştir. Bu süreçte anne işe gitmiş, çocuklar çadırda birbirlerine sarılarak annenin işten gelmesini beklemiştir. Gönüllü olarak deprem bölgesine giden bir öğretmen çocukların bakımını üstlenmiştir. Bir başka katılımcı ise deprem sonrası yaşadığı ilde insanların garip bakışlarına maruz kaldığını ve bu durumdan rahatsız olduğundan söz etmiştir. Başka bir araştırma bulgusu ise çalışma hayatında olan erkeklerin bilgiye erişme noktasında daha avantajlı olması ve evde olan kadın ve çocukların bilgiye erişimde güçlük yaşamalarıdır. Toplumu oluşturan tüm bireylerin bilgiye erişim noktasında güçlük yaşamaması için yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çabasına ve iş birliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Afet anına ilişkin fiziksel yıkım çerçevesinde kadınlar yapısal hasarlar, floraya ilişkin yıkımlar ve sağlık sorunlarından söz etmiştir. Yapısal hasarlara ilişkin yıkımlar çerçevesinde, eve ait durumlar, yolların ırmağa dönüşmesi, telefon kullanılamaması, yolların kapanması, elektrik kesintileri, köprü göçükleri ve su şebekelerinin tahrip olduğu görülmektedir. Bununla ilişkili eve ait durumlarda, evlerin yıkılması, evde eşyaların yıkılması, evin yanması, eşyaların tahribatı, merdivenlerin yıkılması, kapıların kilitlenmesi, camların patlaması ve duvarların yıkılması durumlarından söz edilmiştir. Kadınların görüşlerine bakıldığında fiziksel yıkıma ilişkin binaların uygun ve güvenli yapılar olmadığı görülmektedir. Katılımcılar yaşadıkları afetten sonra güvenli bina tercihlerini değiştirmiş ve öğrenilmiş ders olarak dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma bulgularımızda yapısal hasarlara ilişkin görüşler bildirilmekle birlikte burada işaret edilmesi gereken nokta “afetlerde mimari tuzaklar”dır. Afetlerde mimari tuzakları saptamak yapısal zarar görülebilirliğin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Arazi kullanımına ilişkin kurallar, binaların alt ve üst yapı tasarımları ve inşaat sürecindeki kurallar, nüfus yoğunluğunun değerlendirilmesi ve yasal düzenlemeler bu çerçevede çok önemlidir. Yapılarda meydana gelen hasarlar belli

parametrelere göre değişkenlik göstermektedir. Temelde, yapıların taşıyıcı sistemleri, malzeme kalitesi, işçilik kalitesi, yapı düzeni ve planı, ilave yüklemeler, yapılan tadilatlar, eklemeler, yapının daha önce bir afet dolayısıyla zarar görmüş olması ve yapının eskimesi olarak değerlendirilebilir. Kaplan ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada deprem afeti özelinde yapılardaki kusurlar, tek yönlü düzenlenmiş düşey taşıyıcı elemanlar, perde duvarların kullanılmaması veya yanlış düzenlenmesi, binaların aşırı yüklenmesi, detay hataları, işçilik hataları, kolon boyutlarının ani küçülmesi, yanlış temel sistemi uygulanması, kısa kolon oluşumu, yapı blokları arasında deprem derzlerinin düzenlenmemesi veya yetersiz düzenlenmesi olarak belirlenmiştir (Kaplan, 2007: 211). Araştırmamızda kadınlar çoğunlukla yapılarda meydana gelen hasarlardan söz etmiştir. Deprem nedeniyle evlerin yıkılması ve merdivenlerin göçmesi, sel ve heyelan nedeniyle ulaşım yollarının çamur ve su ile kaplanması araştırma çerçevesinde saptadığımız mimari tuzaklardandır. Bu çerçevede farklı afet tiplerine özgü mimari tuzakları da saptamak gerekmektedir. Örneğin bir binada yangın merdiveninin uygun yapılmaması, kilitli olması vb. nedenler mimari tuzak ve engellerdir. Son dönemlerde zihinlerimizde yer edinen fırtınalarda cam balkonların parçalanarak uçması mimari tuzaklara örnek verilebilir. Yine Sinop-Kastamonu sellerinde köprülerin tamamen göçmesi, ulaşımın sağlanamaması afetlerde mimari tuzaklara örnek verilebilir. Araştırmamızda paydaş görüşmelerinde belediye başkanı dere ıslah çalışmalarını önemsediklerini ve üzerine düşen görevleri yaptıklarını ifade etmiştir. Ülkemizde kentleri afetler dolayısıyla riskli hale getiren sebeplerin başında kentlerin yer seçimi ve gelişimleridir. Kentlerin gelişimiyle birlikte sanayi ve nüfusun da aynı bölgede yoğunlaşması riskleri daha da arttırmıştır. Hızlı ve plansız kentleşmenin sonucunda sağlıklı kaçak yapılar, sanayi alanlarının kent içinde kalması, parlayıcı/patlayıcı madde depoları ve atık alanları, merdivenli sokaklar sağlıklı kentleşmeyi tehdit eden ve afet riskleri ile birleşince mevcut olumsuzlukları arttıran etkenler olarak kent içinde yerini almıştır. Hızlı ve plansız kentleşmenin diğer bir sorunu olarak kentsel kamu hizmetlerinin yetersiz kalması söylenebilir. Bunun sonucunda ise kentte yaşayan vatandaşların çoğu barınma ihtiyacını gecekondulaşma ile çözmeye çalışmış ve alt-üst yapı sorunları çevre sorunlarını beraberinde getirmiştir. Kentler üzerinde aldıkları kararlar ile kentsel gelişimi yönlendiren yerel yönetimlere bu noktada önemli görevler düşmektedir. Yine yerel yönetimlerin sorumluluk alanında

olan yapı denetimleri bu noktada çok önemlidir. 1999 Marmara depremi sonrası yapılan incelemelerde ruhsatsız ve ruhsata aykırı yapıların olduğu görülmüştür (Genç, 2007: 397). Araştırmamız çerçevesinde bir katılımcı yaşadığı bölgedeki yapılardan ve arazi kullanımındaki yanlışlıklardan söz etmiştir. Katılımcı yaşadığı bölgedeki tehlike ve risklerin farkında olmakla birlikte yaşadıkları ev tercihlerini tüm koşulları değerlendirerek aldıklarını ifade etmiştir. Afetlerde mimari tuzaklardan diğer önemli nokta ulaşım, yol, merdivenli sokak ve kaldırımlardır (Yücel ve Ciritci, 2020: 259). Afetlerde ulaşım yollarının tahribatı her birey için farklı kırılganlıkları beraberinde getirmektedir. Dağlık alanlarda ulaşım yollarının sel ve heyelan nedeniyle çamurla kaplanması, ulaşım için kullanılan köprülerin yıkılması/zarar görmesiyle müdahalelerin gecikmesi, tahliyelerdeki güçlükler yaşandığı görülmektedir. Yine engelli bireylere uygun olmayan kaldırımlar, ulaşım yolları afetlerde diğer mimari tuzaklara örnek verilebilir. Sıklıkla farklı afet tiplerini yaşadığımız ülkemizde mimari tuzakları ve yapısal hasarları en aza indirebilmek için mühendis ve mimarların tasarım ve uygulamaya yönelik çalışmalarda öncülük ederek afet çalışmalarında yer alması gerekmektedir. Merkezi ve yerel yönetimlerin afetlere dirençli kentler ve sağlıklı yapılar için idari ve yasal yapılanmadan kaynaklanan olumsuzlukları çözüme kavuşturması gerekmektedir. Günümüz koşullarına uygun olarak gelişen teknolojinin de yardımıyla doğal çevreye uyumlu yaşam alanlarının oluşturulması ve sağlıklı ve güvenli bina tasarımları doğaya ve insana zarar vermeyen malzemelerin kullanımı, enerji tasarrufunun teşvik edilmesi ve bunun sürdürülebilir hale getirilmesi hedeflenerek tasarımlar yapmak hedeflenebilir. Sağlıklı binalar üretmek ve yaşadığımız binaların sağlıklı yaşamamızı sağlaması birbiri ile etkileşim içinde olan yaklaşımlardır. Afetlerde mimari tuzakları bu yaklaşımlarla düşünmek gelecek yönelimli stratejileri geliştirmede yol gösterici olabilir.

Yaşanması muhtemel bir afet anında görme, işitme, zihinsel, ortopedik ve diğer engel gruplarında olan bireylerin farklı kırılganlıklar ile karşılaşması muhtemeldir. Araştırmamızda bir katılımcı deprem nedeniyle göçük altında kalan ve engelli çocukları olan komşularını (anne ve çocuğu) enkazdan çıkarabilmek için yardım ettiklerini anlatmıştır. Afet öncesi, sırası ve sonrası tüm süreçlerde engelli bireyler sorun yaşamaktadır. Afet anında bazı engel grubundaki bireylerin kullandıkları araç ve gereçler hasar görmekte veya bireyler bu araç gereçlere ulaşamamaktadır.

Ortopedik ve bedensel engeli olan bireyler hareket kısıtlılığı yaşamaları nedeniyle afet anında tahliye sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Aynı zamanda işitme engelli bireyler erken uyarılara erişimde zorluklar yaşayabilmektedir. Teknolojinin de gelişmesiyle birlikte işitme engelli, görme engelli bireylerin afet erken uyarılarını algılayabilecek sistemlerin tasarlanması gerekmektedir. Engellileri kapsayan afet riskinin azaltılmasına (DIDRR) yönelik artan uluslararası çabalara rağmen, engelli insanlar afet risk azaltma süreçlerinde ve planlamasında büyük ölçüde görülmemekte, duyulmamakta ve hesaba katılmamaktadır. Gartrell ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada engelli kadınların afetlerden orantısız bir şekilde etkilendiğini ve afet olaylarının hazırlık, müdahale ve iyileştirme aşamalarında kurumsal desteğe en az erişebilecek durumda oldukları tespit edilmiştir. Aynı zamanda afetlerde zarar görebilirlik cinsiyet, engellilik ve yoksulluğa bağlı olarak daha da afetlerin etkisini şiddetlendirmiş ve engelli kadınların zarar görebilirliği belirgin hale gelmiştir. Resmi desteklerin yokluğunda, engelli kadınların yardım için hanelerinin ve komşularının sosyal sermayesine güvenmekten başka seçeneği olmadığı araştırmada vurgulanmıştır (Gartrell vd., 2020). 30 Ekim 2020’de Sisam adasında meydana gelen depremde İzmir ilinin farklı ilçelerinde yıkımlar meydana gelmiştir. Seferihisar Sığacık’ta depremin etkisiyle tsunami oluşmuş ve bölgede büyük yıkımlar oluşmuştur. Deprem sarsıntısı geçtikten sonra hareket kısıtlılığı nedeniyle tekerlekli sandalye kullanan engelli bir kadın (86 yaşında) yakınları tarafından evden dışarıya çıkarılmış ve yalnız başına kalmıştır. Deprem sonrası tsunami dalgalarının mahalle içine doğru gelmesiyle birlikte engelli kadın tekerlekli sandalyesinin sulara kapılmasıyla birlikte sürüklenmiş, yakınları fark ettiğinde ise hayatını kaybetmiştir. Dalgaların etkisiyle ambulansların da olay yerine ulaşması mümkün olmamıştır. Geçmiş yüzyıllarda Türkiye’de tsunami afetinin yaşandığını (1688 yılında İzmir’de tsunaminin yaşandığını) ve yine yaşanma ihtimali olduğunu söyleyen Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman zihinlerimizde bütün afet risklerine uygun düşünmemiz gerektiğini afet yaşanmadan önce vurgulamıştır. Önceden yaşanmış olmasına rağmen afet planlarında tsunami afeti göz ardı edilmiştir. Engelli kadının deprem sonrası evden tahliye edilmesi sonrasında yalnız bırakılması ve tsunami tehlikesinin öngörülememiş olması can kaybıyla sonuçlanmıştır. İdarenin bu noktada afet tehlike ve risklerine yönelik eğitimleri toplum düzeyinde her bireye vermesi ve tsunami müdahale ve uygulama planlarının kurumsal ve sektörel iş birliği

çerçevesinde yapması gerekmektedir. Bu çerçevede yapılacak bilimsel çalışmalara destek verilebilir ve kıyı eylem planlarının stratejik incelenmesi sağlanabilir. 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun afetlere ve afet tiplerine özgü yaklaşımla kıyı düzenlemeleri ve kıyı kullanımları yeniden gözden geçirilerek stratejilerin oluşturulması gerekmektedir (Karaman, 2019: 219-243). Araştırma çerçevesinde paydaşlar ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve Foça Belediye Başkanı engellilere yönelik mahalle afet gönüllüleri ve AFAD iş birliği ile bölgede bulunan işitme, görme ve bedensel engeli olan bireylerin tespit edildiğini, kimlerle yaşadıkları, bakımlarını kimlerin üstlendiği bilgileri toplanmıştır. Aynı zamanda mahalle afet gönüllüleri ile eğitimler yaptıklarını, afet anında panik ve kargaşayı önlemek için ve engelli bireylerden haberdar olabilmek için bu çalışmayı üstlendiklerini ifade etmiştir. Bu çalışmaların yapılması umut verici olmakla birlikte gelecekte yaşanabilecek afetler karşısında dirençli toplum oluşturmak için önemli adımlardır ve her düzeyde yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Sağlık sorunlarına bakıldığında kadınlar deneyimledikleri afetlerde, basit ve çoklu yaralanmalar, enfeksiyon gelişimi, üreme sağlığı sorunları ve sütten kesilme durumlarını yaşamıştır. Afetlerin ilk etkilerinde travma vakalarında artışlar meydana gelmektedir. Araştırmamızda dile getirilen yaralanmalarda multitravmalar (çoklu yaralanma), basit yaralanmalar, çiziklerden söz edilmiştir. Aynı zamanda Van depreminin akut etkisiyle dere kenarında olan kişilerin dereye düştükleri de ifade edilmiştir. Üreme sağlığına ilişkin değerlendirmede barınma koşulları ve soğuk hava şartlarına bağlı olarak idrar yolu enfeksiyonu ve üreme sağlığı sorunları yaşanmıştır. Afetlerin akut etkileri her bireyde farklı kırılganlıklar oluşturabilir. Afetin yaşandığı dönemde lohusalık sürecinde olan bir kadın yaşamış olduğu afetin psikolojik olarak etkilemesiyle birlikte beslenme sıkıntıları yaşamış ve sütten kesilmiştir. Kadınlar gebelik sürecinde ya da emzirme döneminde özel olarak beslenmesi gerekmektedir. Afetlerde kadınların yetersiz beslenmesine bağlı olarak sağlık patolojileriyle karşılaşma riskleri yüksektir. Bir afet meydana geldikten sonra yaşamın sürdürülebilmesi için insanların su ve gıda alımının yeterli olması hayati önem taşımaktadır. Bebekler, hamile kadınlar, hastalar ve yaşlılar besin alımındaki yetersizliklere karşı özellikle savunmasızdır. Bu sebeple onlara özel diyet ve beslenme desteği sağlamak önemli hale gelmektedir (Tsuboyama ve Purba, 2014: 505-513).

Kırılgan ve desteğe ihtiyacı olan kişileri tespit etmek ve onlara ihtiyaç duydukları gıda ve beslenme bakımını sağlamak için bir sistemin olması gerekmektedir. Dong ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada Wenchuan depreminden etkilenen afet bölgelerinde bebek ve küçük çocukların yetersiz beslenme morbiditesi araştırılmış ve ailelerin çoğu çocukları için tamamlayıcı gıda hazırlayamadıkları için çocuklar sadece yetişkinlerle aynı öğünleri yemişler ve bu da bebekler ve küçük çocuklar için (tamamlayıcı gıdaları yeterli miktar ve kalitede olmaması dolayısıyla) olumsuz durumların yaşanmasına ve hastalıklara neden olmuştur. Aynı zamanda araştırmada temel beslenme sorunlarının sebepleri arasında ebeveynlerin beslenme bilgisine sahip olmaması, emzirme oranının düşüklüğü ve çocukların %90'ından fazlasının hiçbir zaman besin takviyesi almaması olarak söylenmiştir. Bununla birlikte afeti yaşayan kadın ve bebeklerde vitamin eksiklikleri ve anemi gibi sağlık sorunları ortaya çıkmıştır (Dong vd., 2014). Afetten sonra bebekler, çocuklar ve kadınlar için beslenme bakımları yapılmalı ve beslenme durumlarının iyileştirilmesi öncelikli olmalıdır. Araştırmamızda afet sonrası beslenmeye ilişkin katılımcılarımız da yaşadıkları süreçlerden bahsetmiştir. Bir katılımcı afet sonrası sütünün kesilmesiyle bebeğini emziremediğini ve ailesinin desteğiyle farklı gıdalarla bebeği beslediklerini anlatmıştır. Başka bir katılımcı ise afet sonrası çadırda kaldıkları dönemde bebekler ve çocuklar için süt hazırlayabilecekleri bir alanın (mutfağın) olmamasından ve yaşanan zorluklardan söz etmiştir. Büyük Doğu Japonya Depremi'nden sonra geçici barınma merkezlerinde yapılan araştırmada çok sayıda süt veya bebek maması ihtiyacı olan ve ayrıca normal yemek yiyemeyen yaşlı veya engelli çok sayıda insan olduğu tespit edilmiştir (Tsuboyama vd., 2014). Afetlerde beslenme yönetimi konusunda beslenme gıdalarının temin edilip depolanması dağıtımı ve denetimiyle ilgili süreçlerde sorunların çözüme kavuşturulması ve hizmetlerin etkin sunulması gerekmektedir. Türkiye afet müdahale planında beslenme hizmet grubu sorumluluğu Kızılay Teşkilat Tüzüğü'nün 8'inci maddesi hükmü gereğince Kızılay'a verilmiştir. Destek çözüm ortaklarında yerel yönetimler, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör olarak belirlenmiştir (AFAD, 2014) Kurumsal ve sektörel iş birliği çerçevesinde afetlerde beslenme yönetimi konusunda stratejik yaklaşımlar

belirlenmeli ve afetler karşısında beslenmeye dayalı zarar görebilirliğin azaltılması gerekmektedir.

Hamile kadınlar, yeni doğum yapan kadınlar ve yeni doğan bebekler afetlerin etkilerine karşı daha kırılgan olabilir. Afet sonrası değerlendirme ve izleme için uzman ekiplerin ortaklaşa çalışmasıyla risk altında olan kadınlar ve yeni doğan bebeklerin izlenmesi sağlanabilir. ABD’de yapılan bir çalışmada afet sonrası yapılacak çalışmaları izlemek ve uygulayabilmek için göstergeler oluşturulmuştur. Bu göstergeler çerçevesinde önlemler de oluşturulmuştur. Bu göstergeler, hamilelikte sağlık sorunları, doğum öncesi bakıma erişim, kadınlar, bebekler ve çocuklar için özel tamamlayıcı beslenme programına erişim, afete maruz kalma ve ruh sağlığı hizmetlerine erişim, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, sigara, alkol, madde kullanımı, aile ve sosyal destek, cinsel yolla bulaşan enfeksiyon hizmetlerine erişim ve temel hizmet ihtiyacıdır (The White House, 2022: 3-7). Afetten etkilenen doğum sonrası kadınlar için, emzirme, emzirme üzerinde afetin etkisi, bebek bakımı için malzemelere erişim, doğum kontrolüne erişim, doğum sonrası bakıma erişim, ruh sağlığı hizmetlerine erişim, aile ve sosyal destek gibi göstergeler izlenmeli ve önlemler alınmalıdır. Afetten etkilenen bazı emziren kadınların sütü kesilebilir. Relaktasyon (emzirmenin yeniden başlatılması) yöntemi ile anne sütü üretiminin devam etmesi sağlanabilir (Zotti vd., 2015: 1179-1188). Yetersiz beslenme ile ilgili çocuk emzirmesi gereken kadınların o dönemde yeteri kadar beslenemediği dile getirilmiştir. Bazı kadınlar hijyenik ped sıkıntısı yaşadıklarını ve marketlerin kapalı olması dolayısıyla hijyenik pede ulaşamadıklarını, eldeki imkanlar ile çözüm geliştirdiklerini dile getirmiştir. Su sıkıntısı nedeniyle kişilerin cenazelerini yıkamada sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar çoğunlukla yardımlara erişim konusunda sıkıntı yaşadıklarını, yardımlara erişemediklerini ve yardım eşitsizlikleri ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise yerel düzeyde belediyelerin ve sivil toplum kuruluşlarının yardımlarına erişmiştir. Kadınlar çocukların ihtiyaçlarının karşılanamaması ile ilgili çocuk bezleri ve çocuk mamalarına ulaşamadığı ve her yer kapalı olduğu için sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmiştir. 1999 Marmara depremini yaşayan bir katılımcı çadırkentte kadınların çocukları için mama hazırlayabileceği bir mutfak alanının olmamasından söz etmiştir. Sri Lanka’da yaşanan afet sonrası oluşturulan geçici barınma alanlarında güvenli bir mutfak alanının tesis edilmemesi

yangın ve duman tehlikesini beraberinde getirmiştir. Marmara depremindeki deneyimlerini paylaşan katılımcı bir kadın yöneticinin bunu düşünebileceğini; bu sebeple kadınların afet yönetimi sürecine ve karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sri Lanka'daki tsunami sonrası oluşturulan geçici barınma alanlarının tasarımında kadınların yer almaması farklı tehlike ve riskleri beraberinde getirmiştir (Chew ve Ramdas, 2005). Limoncu ve Bayülgen'in araştırmasında Marmara depreminde barınmaya ilişkin sorunlar çerçevesinde acil barınma birimlerinin sorunları, bölge ve iklim özelliklerine uyumsuzluk, hacim-alan yetersizliği, ıslak hacim sorunu, güvenlik sorunu, yalıtım sorunu (ısı, ses, nem, yangın) olarak tespit edilmiştir (Limoncu ve Bayülgen, 2005: 18). Asghari yaptığı araştırmada kadınların ihtiyaçlarını ve özellikle su ve sanitasyon konusunda yaşanan sıkıntılardan bahsetmiştir. Kadınların ihtiyaç duydukları tuvaletin ve banyonun olmaması; bu ihtiyaçlarının karşılanamamasına sebep olmuştur. Ayrıca katılımcılardan biri yardıma gelen milyonlarca insan arasında hiç kimsenin kadınlar için gerekli olan tuvalet ve banyonun önemli olduğunu tahmin bile edilmemiş olmasından dolayı rahatsızlığını ifade etmiştir. Benzer şekilde araştırma bulgularımızda katılımcılardan bazıları tuvalet ve banyo ihtiyacının karşılanmasındaki zorluklardan söz etmiştir. Tuvalet sorunu afet sonrası dönemde sıkıntılı olduğunu dile getiren katılımcı tuvaletlerin olmadığını ve çoğunlukla açık arazilerde ihtiyaçlarını karşıladıklarını dile getirmiştir. Açık arazi olarak bahsedilen alan geçici yerleşim alanlarının, çadırların ve konteynerlerin kurulduğu alanların yakını olan bölgedir. Bu alanlarda tuvalet ihtiyaçlarının karşılanması halk sağlığı açısından büyük tehdittir. Bir buçuk ay boyunca seyyar tuvaletlerin olmadığını dile getiren katılımcı, tuvalet ile ilgili ciddi sıkıntılar yaşadığını dile getirmiştir. Aynı zamanda uzun süre afetzedelerin su sıkıntısı ve banyo sıkıntısı dolayısıyla yıkanamadıkları tespit edilmiştir. Araştırma bulgularımızda bir katılımcı afet sonrası çadırda yaşadıkları süreçte gece tuvalet ihtiyacını karşılamakta zorlandıklarını, korktuklarını ve kendilerini güvende hissetmediklerini dile getirmiştir. Aynı zamanda banyo ihtiyacını karşılayamayan kadınlar bu durumdan rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Benzer şekilde Asgari'nin araştırmasında kadınlar banyo eksikliğinden ve kurulan tuvaletlerin yerleşim yerlerinden uzakta olmasından dolayı sıkıntı yaşamıştır. Aynı zamanda araştırmada katılımcıların tamamına yakını, yardım malzemesi ve eşya dağıtımında kadınların özel ihtiyaçlarının yeterince dikkate

alınmadığından bahsetmiştir (Asgari, 2018). Bir katılımcı yaşadığı bölge (dağlık alan) itibariyle yardımların daha az geldiğini, yardımlar için il merkezine gidemediklerini söylemiştir. Aynı zamanda katılımcının yaşadığı bölgede şehir tabelalarının değiştirilmesi nedeniyle yardımların gitmesi gereken bölgeye gitmediği görülmüştür. Van depreminde bölgeye gönderilen yardımlar yağmalanmış ve zorba kişilerce şehir tabelaları değiştirilmiştir. Bölgeye tam hakim olmayan ve yolları bilmeyen tır şoförlerinin yardımları diğer ilçeye indirmeleri sağlanmıştır (Arslan, 2016: 749). Van ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı bu olayın kendi yaşadığı ilçede yaşandığını dile getirmiştir. Usta'nın yaptığı araştırmada Van depremi ve Gölcük depremi sonrası hırsızlık ve yağmacılık olaylarının sıklıkla karşılaşıldığı tespit edilmiştir (Usta, 2021: 276). Afetlerden sonra öncelikli olarak gerçekleştirilmesi gereken faaliyetlerden birisi de güvenliğin ve asayişin sağlanmasıdır. Afetlerden sonra etkilenen bölgede yağmacılık, hırsızlık, taciz, cinsel saldırı, insan kaçakçılığı gibi olaylar meydana gelmektedir. Küresel çapta tüm dünya devletleri için önemli bir sorun haline gelen afetlerde suç ve afetlerin suçluluk üzerindeki etkisine ilişkin alanyazında birçok araştırma verileri olmakla birlikte temelde vurgulanan konular hırsızlık ve yağma konularıdır (Zahnow vd., 2017: 857-877; Breetzke vd., 2016: 1-22; Avaner ve Ayas, 2021: 26-41; Akkuş ve Tamer, 2016: 1-24). Özceylan ve Coşkun yaptıkları araştırmada emniyet yetkilisi ile görüşülmüş ve katılımcı Van depreminin yıkıcı etkisi nedeniyle boşatılan binaların farklı illerden gelen ya da Van ilinde yaşayıp afetten etkilenmeyen suç şebekeleri tarafından (suça eğilimli kişiler) tarafından hırsızlık vakaları yaşandığını ifade etmiştir. Van ilinde deprem sonrası mala karşı işlenen suçlarda artış yaşanırken, kişiye karşı işlenen suçlarda azalma görüldüğünü dile getirmiştir. Afet bölgesine yardım taşıyan kamyonadaki malzemelerin yağmalandığı ve barınma amaçlı kullanılacak çadır ve konteynerlerin gerçek ihtiyaç sahiplerine dağıtılmasında sorun yaşandığı tespit edilmiştir (Özceylan ve Coşkun, 2012: 179). Öztürk'ün araştırmasında ise katılımcılar afet sonrası hırsızlık olaylarının yaşandığından söz etmiştir. Adana (1998 Ceyhan depremi) ve Konya'da (2009 Konya depremi) meydana gelen depremlerde depremten etkilenen kişilerin durumunu fırsat bilenlerin hırsızlık yaptıkları ifade edilmiştir. Aynı zamanda bir katılımcı (1999 Marmara depremi) afet bölgesindeki yağma olaylarından söz etmiştir (Öztürk, 2013: 308-319). İnsani yardımlar zorbaların, fırsatçıların eline geçerek gerçek ihtiyaç

sahiplerine ulaşamamaktadır. Araştırmamızda hırsızlık ve taciz olaylarına şahitlik eden katılımcılar da görüş bildirmiştir. Bununla birlikte bir süre çadır kentte yaşayan kadınlar güvenli yaşam alanlarının olmayışından söz etmiştir. Bir katılımcı ailesi ticaretle uğraştığı ve bankacılık sistemlerinin kullanılamaz hale geldiği için maddi yıkım yaşadıklarını, yardımlara erişemediklerini, ilerleyen süreçlerde çadır satın aldıklarını, beslenme ve giyim ihtiyaçlarını il dışındaki tanıdıklarının gönderdiğini dile getirmiştir. Afetlerde suç ve afetlerin suçluluk üzerinde etkisi ceza hukuku, suç sosyolojisi ve kamu yönetimi çerçevesinde incelenmesi gereken konular olmakla birlikte yerelde güvenlik yönetimine ilişkin etkin ve stratejik adımlar atılması gerekmektedir.

Afet sonrası döneme ilişkin yardımlar çerçevesinde, yardımlara erişimde sıkıntılar olduğu, eşitsizliklerin yaşandığı ve yardım kolilerinde ihtiyaç dışı materyallerin bulunduğu söz edilmiştir. Katılımcılar merkezi idarenin yardımlarından faydalanmıştır. Bu yardımlar, cinsel sağlık ürünlerinin dağıtımı, sağlık yardımları, afetzedeler için farklı şehirlerde yaşam alanları oluşturma ve yönlendirme, eğitim, sosyal etkinlik, barınma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması, ev desteği ve nakdi yardımlardır. Aynı zamanda yerel yönetimlerin yardımları da katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Özellikle kadınların özel ihtiyaçlarına yönelik yardımların yapıldığı görülmektedir. Van ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı ilk etapta fizyolojik ihtiyaçlarını sivil toplum kuruluşlarının karşıladığını ifade etmiştir. Aynı zamanda katılımcı, bir kadın platformunun özellikle hijyenik ped ve iç çamaşır ihtiyaçlarını karşıladığını dile getirmiştir. Hem psikolojik destek hem de maddi destek konusunda sivil toplum kuruluşlarının yardımlarını gördüklerini ifade etmiştir. Düzce ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı ise, sivil toplum kuruluşlarının o dönemde daha fazla destek sağladıklarını dile getirmiştir. Özellikle beslenme konusunda Kızılay'ın desteğinden katılımcılar söz etmektedir. Bir katılımcı yardım kolilerinde taşların ve bayrakların gönderildiğini ve yardımlara erişimde sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu çerçevede idarenin sorumluluğu olmakla birlikte afet yaşanan bölgeye yardımların ulaştırılması, gelen yardım ürünlerinin sınıflandırılması, depolanması önemlidir ve bölgeye gelen yardımların ilk kontrolden geçirilerek afetzedelere dağıtımı sağlanmalıdır. Bu çerçevede afet lojistiği ya da insani yardım lojistiği afet araştırmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Kamu idaresi afet lojistiği ile

ilgili yaklaşımda yeni stratejiler benimsemeli ve bu konuda yapılacak araştırmalar desteklenmelidir.

Araştırmamızda bir katılımcı yaşadığı afet sırasında beslediği hayvanlarının da etkilendiğini, sarsıntının ve yıkımın etkisiyle korktuklarını anlatmıştır. Beslediği hayvanları sakinleştirmek için onlara sarıldığını, okşadığını, konuştuğunu ifade etmiştir. Afetlerde hayvanların zarar görmesi onları besleyen kişiler üzerinde de psikolojik etki yaratmaktadır. Afetlerde hayvanlar ile ilgili başka bir bulgu ise yangın deneyimi olan bir katılımcı tarafından söz edilmiştir. Yangın sırasında karşı komşusunun hayvanları bırakıp gittiğini, diğer komşuların ise hayvanların ipini kestiğini ve hayvanların zarar görmemesi (canlı canlı yanmasın diye) için ahırdan salındıklarını anlatmıştır. Bahsi edilen hayvanlar besi hayvanlarıdır. Yangın deneyimi ile ilgili mahallenin muhtarı ile görüştüğümüzde hayvanların bir kısmının araçlarla tahliye edildiğini, bir kısmının ise salındığını söylemiştir. Afetler sırasında hayvanlar da yaralanma, hastalık ve ölüm gibi olumsuzluklar yaşamaktadır. Aynı zamanda afet etkisine bağlı olarak yerinden edilme ve tahliyede olumsuzluklar olduğu görülmektedir. Araştırmaya dahil olan katılımcılarımızın ev hayvanı olmadığı bilinmekle birlikte ev hayvanları ile ilgili bir katılımcı deprem (İzmir) sonrası birçok ev hayvanının sokaklarda olduğunu (kendi kendine kaçan ya da terk edilen hayvanlar) ve hayvanların kaybolduklarını ifade etmiştir. Afet ve acil durumlarda hayvanların yönetimi önemli olmakla birlikte bütünleşik afet yönetiminde araştırılması gereken bir konudur. Vahşi doğada yaşayan hayvanlar afetler karşısında savunmasızdır. Depremler, kasırgalar, volkanik patlamalar, tsunamiler ve orman yangınları hayvanlar için yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Birçok hayvan toprak altında kalabilir, kül nedeniyle zehirlenebilir, ateşin etkisiyle yanabilir ya da yoğun kar yağışı nedeniyle donarak hayatlarını kaybedebilir. Diğer yandan sel sularının etkisiyle boğulabilir, deprem nedeniyle yıkıntıların altında kalabilir. Farklı afet tiplerinde farklı risklere maruz kalarak solunum, sindirim sistemi bozuklukları oluşabilir, yetersiz beslenme nedeniyle zarar görebilir. Diğer önemli husus ise hayvanların afet etkisiyle zarar görmesi toplum sağlığını olumsuz etkileyebilir. Bununla birlikte volkanlar, fırtınalar ve seller deniz hayvanlarını doğrudan öldürebilir veya suyun sıcaklığını ve tuzluluğunu etkileyerek uzun vadeli sorunlara neden olabilir. Afette bir hayvanın hayatta kalmasını etkileyen faktörler, türünün sahip olduğu özel adaptasyonlar, üreme mevsimi olup olmadığı,

göçmen olup olmadığı, kaçış yolunun bulunup bulunmadığı ve yaşadığı özel yaşam alanıdır. Diğer önemli faktörler ise, türün fiziksel durumu, keskin görme ve işitme duyularıdır. Uçabilen kuşlar ve hızlı hareket edip koşabilme yeteneğine sahip hayvanların kaçma ihtimali daha yüksektir (World Animal Protection, 2022). Bakım altında olan hayvanlar bağlandıkları için ya da kafeste oldukları için afetin etkilerine karşı daha savunmasız olabilir. Hayvanlar ya daha güvenli yerlere taşındıkları için ya da şiddetli rüzgarlar veya akan sel suları tarafından sürüklendikleri için yerlerinden edilmiş olabilir. Yerinden edilmiş hayvanlar küçük bir alanda bir araya toplanırsa, salgın hastalıklar veya parazit istilası riskiyle karşı karşıya kalabilirler. Yetersiz beslenme ve yetersiz barınma koşullarına bağlı olarak olumsuz etkilenirler. Örneğin, Yeni Zelanda'da Kaikoura yakınlarında 2016'da meydana gelen deprem, orada yaşayan bazı hayvanlar üzerinde yıkıcı etkiler yaratmıştır. En çok zarar görenlerin deniz kuşları olduğu bilinmekle birlikte, depremin deniz tabanının şeklini ve yüksekliğini değiştirerek kerevitlerin, pauaların (bir tür deniz salyangozu) ve diğer deniz hayvanlarının bağlı olduğu denizaltı ortamını önemli ölçüde değiştirmiştir (Morton, 2016). İnsanların afetler dolayısıyla evlerini, yaşam alanlarını kaybettiği gibi hayvanlar da ihtiyaç duydukları her şeyi kaybedebilir. Afet tiplerine özgü yapılacak planlamalarda hayvanların afetlerde yönetimi stratejik olarak düşünülmeli ve kurumlar arası, sektörler arası iş birliği yapması hedeflenmelidir. Afetlerde hayvanların tahliyesi, kayıp hayvanların yönetimi, zarar gören hayvanların bakım ve tedavisi, veterinerlik hizmetleri ve bunlara özgü yasal çerçevesinin oluşturulması gerekmektedir (Kılıç ve Çakır, 2022: 330-345). Hayvan sahiplerine afet sırasında hayvanların tahliye edilmesi, afet sonrası hayvanların rehabilitasyonu konularında eğitim verilmesi ve simülasyon eğitimleri ile tatbikatların düzenlenmesi sağlanabilir. Toplum düzeyinde afetlerde hayvanların yönetimine ilişkin eğitimler yapılabilir ve bu eğitimler ilkokul düzeyinden başlayarak sürdürülebilirliği sağlanabilir.

Araştırma bulgularımızda kadınların hepsi psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmiştir. Afet sonrası dönemde bazı katılımcılar psikolojik desteğe erişmiş bazıları ise erişememiştir. Katılımcıların temel ihtiyaç olarak belirledikleri psikolojik destek ihtiyacı araştırmamızın önemli bir bulgusudur. Kurt ve Gülbahçe yaptıkları araştırmada Van depremini deneyimleyen katılımcılardan (öğrenci) kızlarda yüksek düzeyde travma sonrası stres bozukluğu yaşandığı tespit edilmiştir. Aynı

zamanda araştırmada içinde yaşanılan toplumda erkeklerin sosyal destek sistemlerine erişimde kızlara göre daha avantajlı oldukları düşünülmektedir (Kurt ve Gülbahçe, 2019: 957-972). Araştırmamızda bir katılımcı bu durumdan söz etmiş ve erkeklerin hizmetlere erişimlerinin daha kolay olduğu (daha avantajlı görmektedir), erkeklerin kısıtlanmadığını kendisinin ise kadın olduğu için kısıtlandığından söz etmiştir. Psikososyal desteğe ihtiyaç duyan katılımcı arkadaşının ölümünden bahsederken yoğun duygular yaşamıştır. zerinde durulması gereken önemli konulardan biri, yakınlarından birinin can kaybı söz konusu olduğunda kişilere sunulması gereken psikolojik destek sistemidir. Yas, kayıplara karşı verilen tepkiler olmakla birlikte, sevdiği; tanıdığı kişinin ölümünü deneyimleyen kişi için birçok olay örüntüsünü içinde barındırır. Araştırmada görüşmeler sırasında kadınlar yakınlarının ölümünden bahsederken yoğun duygular yaşanmıştır. Yas sürecinin yönetilmesi için kadınlara yönelik psikolojik destek sistemleri sunulabilir.

Afetlerde kadınların özel ihtiyaçları vardır ve özel ihtiyaçlarının karşılanmaması afetler karşısında onları kırılgan hale getirebilmektedir. Afet süreçlerinde kadınların ihtiyaçları göz ardı edilebilir ve kırılganlıkları fark edilmeyebilir. Afet yönetim sürecindeki varlıkları düşük seviyededir. Afet planlarında kadınların ihtiyaçlarının gözetilmemesi ve toplumsal cinsiyet rollerinin dikkate alınmaması zarar gretilirliklerini arttırabilir. Bu nedenle kadınların afet yönetimi döngüsüne resmi katılımları gereklidir. Politika yapıcıların kadınların güçlendirilmesi için çalışmalar yürütmesi gerekmektedir. Kadınları planlama ve karar alma süreçlerine dahil ederek tüm plan ve politikalarda toplumsal cinsiyet perspektifi benimsenmelidir. Kadınların bütünleşik afet yönetiminin tüm aşamalarında yer alması afetler karşısındaki kırılganlıklarını azaltacaktır. Kadınların afet yönetimindeki rolünün yaygınlaştırılması stratejik olarak yönetimde başarıyı sağlayacaktır. Aynı zamanda afet deneyimi olan kadınların bilgi, beceri ve stratejilerinden faydalanmak da önemlidir. Bununla birlikte afet yönetimi döngüsü daha etkin hale gelerek kadına yönelik ayrımcılık da ortadan kalkacaktır. Kadınların ocuk, yaşlı ve özel gereksinimli bireylere karşı duyarlı olmaları, afetzedelere müdahale evresinde yardım etmeleri, özel gereksinimli gruplara yönelik çalışmalara ilgi duyup katılmak istemeleri vb. etkenler dolayısıyla onları önemli bir güçlü aktör haline getirmektedir. Araştırma bulgularımızda afete müdahale aşamasında sağlık gönüllüsü olarak hizmet veren

katılımcılar olmakla birlikte yoğun olarak kadınlar afetlerde gönüllü çalışmalara destek vermek istemektedir. Katılımcılardan bazıları afetlerde gönüllülük çerçevesinde eğitim yönüyle destek vermek istemekle birlikte, meslekleri gereği sağlık gönüllüsü olarak ilk yardım, acil yardım, arama-kurtarma ve halk sağlığı hizmetlerinde destek vermek isteyen kadınlar da tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar ise kadınlara ve çocuklara yönelik hizmetlerin sunumunda ve güçlendirilmesinde destek olma isteğindedir. Afetlerde gönüllü çalışmalara katılmanın önündeki bireysel tutumlar; kişisel mazeretler incelendiğinde aile yaşantısının uygun olmayışı ve çocuğunun olması olarak tespit edilmiştir.

Bütünleşik afet yönetiminde kadınların kapasitesi, güçlü yönleri ve beceri ile sağladıkları katkı yadsınamaz düzeydedir. Kadınlar afetlerde kırılgan, savunmasız değil güçlü yönleri ve yüksek bilişsel farkındalıkları ile güçlü aktörler olarak kabul edilmektedir. Afet yönetiminde başarılı olabilmek için sürece kadınların katılımı önemlidir. Afet yönetiminde kadınların temsiline ilişkin görüşler çerçevesinde, kadınlar karar alma sürecinde yer almak istediklerini söylemekle birlikte, cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıracabilecek bir güç olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda okul öncesi öğretmenlerin afet yönetimi sürecinde olması gerektiği ve fayda sağlayabilecekleri de tespit edilmiştir. Bütünleşik afet yönetimine kadınların dahil edilmesi ve karar alma mekanizmalarında yer almalarına ilişkin bazı katılımcılar idarenin bunu dikkate almayacağını düşünmektedir. Alam ve Rahman Bangladeş'te yaptıkları araştırmada kadınların kamusal alana katılmalarına izin verilmediğinden bu nedenle afet ve acil durumlar için kadınların önemli bilgileri alma olasılıklarının düşük olduğundan ve afetlere karşı daha savunmasız olduklarından söz etmektedir. Aynı zamanda araştırmada kadınların toplumdaki geleneksel rolleri ve konumu ile ekonomik kaynaklara sınırlı erişimi afetler karşısında daha fazla riske maruz bıraktığı ifade edilmiştir (Alam ve Rahman, 2014: 68-82). İdare afet öncesi, sırası ve sonrası tüm süreçlerde önemli rollere ve sorumluluklara sahiptir. Afetler karşısında zarar görebilirliğin (sosyal, fiziksel ve ekonomik) en aza indirilmesi için idarenin proaktif yaklaşımla strateji geliştirmesi gerekir. Afet yönetim döngüsüne kadınların dahil edilmemesi, ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, doğru bilginin saklanması idareye karşı güvenin azalmasına neden olabilir. Araştırma bulgularımızda bazı katılımcılar idareye karşı güvensizlik yaşadıklarını ifade etmiştir. İdare yerelde kadınların afet

deneyimlerinden yararlanarak bütünleşik afet yönetimi döngüsüne dahil edilmelerini sağlamalıdır. Paydaş görüşmeleri çerçevesinde İstanbul Afet Koordinasyon Merkezi müdür yardımcısı görüşme sırasında yerel eşitlik eylem planına dikkat çekmiş ve İstanbul için oluşturulan bu eylem planından bahsetmiştir. Yerel eşitlik eylem planı (2021-2024), İstanbul'u beraber yönetme hedefi çerçevesinde oluşturulan stratejik bir yol haritası olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede kadının eşit haklara kavuşması vizyonu ile yol haritası oluşturulmuş ve katılımcı anlayış ile eşitlik felsefesi ilke edinilerek çözüm yolları sunulmuştur. Hem eşitliği hem de katılımcı yöntemleri önemseyerek afet ve krizlerle beraber derinleşen eşitsizliği ortadan kaldırmak hedefi ile bu eylem planında afet/kriz ana başlığına yer verilmiştir. Her tip afetle karşı karşıya kalan ve kalması muhtemel bir kentin eşitlik teması özelinde kadınları önemseyen ve çalışmalarında yer verdiği görülmektedir. Temel hedef; afetlere hazırlık çalışmalarında katılımcı anlayış ile eşitlikçi felsefeye yer verilmesi, afet sırası ve sonrasında yaşanan veya yaşanması muhtemel ayrımcılığın önüne geçilmesi ve dezavantajlı olarak adlandırılan grupların tüm hizmetlere erişiminin sağlanmasıdır. Öncelikli olarak afet öncesi ve sonrası dönem için toplumsal cinsiyet temelli bir afet yönetim anlayışının önemsinmesi ve deneyimli kadınların ve kadın örgütlerinin dahil olacağı katılımcı bir yönetim ağının oluşturulması istenmektedir. Yalnızca uzmanların değil, vatandaşların ve özellikle farklı deneyimlere sahip sivil toplum kuruluşlarının da katılımı ile afet koordinasyon komisyonları oluşturulmasının önemi dile getirilmiştir (İBB, 2021).

Araştırma bulgularımızdan olan kadının annelik, duygusallık, merhamet, çocuklara güven sağlayıcı yapısına ilişkin değerlendirmeler ile güçlü yönlerini tanımlamaları toplumsal cinsiyet düzeninin bir parçası olabilir. Toplumsal cinsiyet güç ilişkileri dolayısıyla kadın ve erkek afetlerin etkileri karşısında farklı savunmasızlıklar ile karşı karşıya kalabilir. Kadınların afet eğitimlerine kısıtlı erişimi, kısıtlı sosyal hareketlilik, sosyoekonomik gücün düşük olması gibi etkenler kadınların afetler karşısındaki kırılganlıklarını arttırabilmektedir. Afet yönetim döngüsünün her aşamasında kadının güçlendirilmesi vurgusu yapılmakla birlikte araştırmaya dahil olan kadınlar, geniş perspektiften olayları çözümleyebildiklerini, yönetici duruşları olduğunu, hayvanlar ile güçlü bağ kurduklarını, çocuk ve kadın odaklı yaklaşımlar sergilediklerini ifade etmişlerdir.

Afetlerde operasyonel olarak müdahale ekiplerinin iş birliği içinde çalışması önemlidir. Bu çerçevede araştırma bulgularımızda polis, jandarma, AFAD ekipleri, ambulans ekipleri, itfaiye ekiplerinin birbiri ile eşgüdümlü çalışmasına ilişkin durumlar görülmektedir. Ordu ilinden araştırmaya dahil olan katılımcı heyelan ve sel bölgesindeki çalışmalarda diğer ekipler ile iş birliği halinde olarak ve eş güdümlü çalışarak süreci yönettiklerini ifade etmiştir. Ordu ilinden araştırmaya dahil olan diğer katılımcı ise, saldırı ihtimalinin bulunduğu, güvensiz alanlarda çalışma durumunda polis ve jandarmadan destek aldıklarını ifade etmiştir. Usta'nın yaptığı üç farklı depremi inceleyen araştırmada organizasyon ve başarılı müdahalede çalışmalarının giderek olgunlaştığı tespit edilmiştir.

Farklı afet tiplerini deneyimleyen kadınlar öğrenilmiş dersler çerçevesinde, kendilerini koruma becerisi kazandıklarını, mantıklı hareket edeceklerini ve soğukkanlı yaklaşım sergileyebileceklerini, farklı senaryolar ile risk ve tehditlerin farkında olabileceklerini, tarihsel süreçlerdeki afetleri ve günümüzdeki afetleri araştırdıklarını, yaşayacağı ev kriterlerine bakışının değiştiği, tecrübelerin yaşadığı sürece adaptasyonu kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte afetlerde yine çaresizliği hissedeceğini düşünen, kendini afetler konusunda yetersiz hisseden ve afetlere hazırlıklı olunamayacağını düşünen katılımcılar vardır. Kadınların afet deneyimleriyle birlikte kendini koruma becerisi kazandıkları, afet yaşayanların ihtiyaçlarını anladıkları, yaşayacağı ev kriterlerine bakışının değiştiği, tecrübelerin yaşadığı sürece adaptasyonu kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. Bir katılımcı afet deneyimi sonrası öğrenilmiş ders olarak, senaryolarla yaşadığını, afetlere karşı önlemler almaya çalıştığını, ailesi ile planlamalar yaptıklarını ve evdeki eşyaları sabitlediklerini söylemiştir. Yaşadığı ilde erkek güçlülük algısının yaygın olduğunu fakat afetlerde onların da ne yapacaklarını bilmediklerini ve bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Afetlerde erkekler ve maskülenlik araştırmalarının yapılması bu noktada önemli olabilir. Afetlere yönelik çalışmalarda gelişmiş ülkelerden ders almamız gerektiğini söyleyen katılımcı aynı zamanda sahadaki fikirleri önemsemekte ve doğru yaklaşımlar ve değişim için insanları dinlememizin önemli olduğunu ifade etmiştir. Araştırmaya katılan diğer bir katılımcı afet deneyimlerinin pozitif etkisi olarak afet yaşayan kişileri daha iyi anlayabildiğini ve ihtiyaçlarının neler olabileceği artık bildiğini, ona göre destek verdiğini dile

getirmiştir. Deprem yaşamadan önce afetzedeleri anlayamadığını ifade eden başka bir katılımcı, yaşamış olduğu depremden sonra anlayabildiğini ve yaşamış olduğu sürecin kendine has kazanımları olduğunu ifade etmiştir. Marmara depremi özelinde yapılan travmanın kuşak aşkın aktarımına ilişkin bir araştırmada ailenin yaşadığı travmatik deneyimin çocuklarının belleğinde travmatik olayın yer ettiği ve sonraki kuşaklarına/ çocuklarına aktarıldığı saptanmıştır. Yaşanılan travmanın bireyler üzerindeki negatif etkisi çocuklarında olumsuz bir etki bırakmamıştır. Bu çerçevede afet deneyimi olan kadınların gelecek kuşaklarına afetler ile ilgili doğru bilgileri kendi tecrübeleriyle anlatması tutum değişikliği için bir yol sunabilir. Aynı zamanda araştırmada deprem etkilerinin çocuklar üzerinde “travma deneyimlemişçesine içselleştirme” olgusunu görmekteyiz (Canel ve Balcı, 2018: 491-514). Bu durum gelecek kuşaklarda afetler ile ilgili doğru bilgilere ulaşabilme, hazırlıklı olabilme davranışlarına etki edebilir.

SONUÇ

Bütünleşik afet yönetiminde kadınların afet deneyimi ve öğrenilmiş dersler araştırmamızın sonucunda;

- Afetleri deneyimlemiş kadınların afet farkındalıkları artmıştır.
- Toplum kadını ve erkeğiyle bir bütündür ve kadınlar çocukların afet eğitiminde önemli roller üstlenmiştir. Kadın ve çocuğu eğitim bütünü içinde düşünecek olursak kadının eğitim görmüş olması çocukların da eğitilmesine katkı sağlayacaktır. Afet eğitimi alan kadınlar çocukları da eğitmiş ve afetler konusunda çocuklar doğru davranışları sergileme konusunda kazanım elde etmiştir. Diğer bir boyutta düşünecek olursak eğitilmiş ve afetlerde nasıl davranacağını bilen çocuklar afetlerde kadınlara ek bir yük getirmemiş olacaktır. Bu çerçevede ilköğretim çağından itibaren afet eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir.
- Kadınlar öğrenilmiş dersleri içselleştirmiş, tecrübe kazanmış ve doğru davranışlara yönelmiştir. Afetlere karşı yapısal hazırlıklar ve bireysel hazırlıklar yapılmıştır. Afetlere hazırlık konusunda aileyle birlikte planlamalar yapma, çocukları afetler konusunda eğitme, ev içi yapısal önlemlerin alınmasında kadınlar sorumluluk üstlenmiş ve afet hazırlığında etkin rol oynadığı tespit edilmiştir.
- Kadınlar afet eğitimlerine erişimde güçlükler yaşamıştır. Kadınlar afet eğitimlerine katılmak istemekte ve eğitimlere karşı ilgili davranmaktadırlar. Afetler ile ilgili yanlış bilgilere sahip olan ve kendini geliştirmek isteyen katılımcılar araştırmacı Fatma Gündüz'e araştırma sürecinde ve sonrasında sorular sormuştur. Bu sorular araştırmacı tarafından cevaplanmış ve kadınlar doğru bilgiye erişim konusunda yönlendirilmiştir. Bazı katılımcılar deneyimleri öncesi ev dışında hareket özgürlükleri olmaması ve aile baskısı nedeniyle engellenmeleri dolayısıyla bilgiye erişememe sorunları yaşamıştır. Tarihsel süreçteki afetleri araştırma, afetler ile ilgili bilgi edinme, televizyon ve sosyal medya aracılığı ile uyarıları takip eden katılımcılar afet risk azaltma ve afetlere hazırlıklı olma noktasında doğru davranışlara yöneldikleri tespit edilmiştir.
- Kadınlar afet erken uyarı sistemlerini tanımakta ve erken uyarıları dikkate almaktadır. Katılımcılardan bazıları erken uyarı sistemlerinin yetersiz olduğundan söz etmiştir. Erken uyarı sistemlerinde katılımcılar idarenin uyarılarını ve uzman kişileri

güvenilir bulmaktadır. Erken uyarı toplumu oluşturan her bireyi önceden bilgilendirmek, farkındalık yaratmak ve bireylerin tehlikeli durumlardan kurtulması için zaman kazandırmak çerçevesinde incelenmiştir. Bütünleşik afet yönetimi ile ilişkilendirdiğimizde karşılaşılan afet tiplerine göre toplumun zarar görebilirliğini azaltmak için ihtiyatlılık ilkesi gereğince erken uyarıları benimsemek gerekmektedir.

- Kadınlar afetlerde gönüllü çalışmalara katılmakta istekli ve ilgilidir. Özellikle kadınlara ve özel gereksinimli bireylere yönelik yapılacak çalışmalara duyarlıdır.

- Kadınların kamusal alanda görünür olma istekleri vardır ve bütünleşik afet yönetimi döngüsünde deneyimleri ışığında yer almak istemektedir.

- Kadınlar bireysel kapasite geliştirici faaliyetlerde yer almak istemektedir.

- Kadınlar floraya ve faunaya karşı ilgilidir. Özellikle görüşmeler esnasında bu konulara dikkat çekilmiş ve bunlarla ilgili görüşler bildirilmiştir.

- Kadınlar afet araştırmalarına karşı ilgilidir ve araştırmaların yaygınlaşmasını, herkese ulaşmasını istemektedir. (Araştırma sonrası verilerin paylaşılması yönünde katılımcılar isteklerini beyan etmiştir.)

- Afet sonrası dönemde kadınlar yardım eşitsizliği yaşamıştır.

- Farklı illerden afet deneyimi olan kadınlar yaşadıkları ilde toplumsal sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır.

- Afet sonrası dönemde güvenlik sorunları yaşanmıştır. Aynı zamanda hırsızlık ve yağmacılık artmıştır.

- Afetin yaşandığı dönemde iklimsel koşullar dolayısıyla (ağır kış şartları) kadınlar farklı kırılganlıklar yaşamıştır.

- Kadınlar afet sonrası dönemde psikososyal desteğe erişim güçlüğü yaşamıştır.

- Çocuk tabanlı afet yönetiminde stratejik plan eksikliği olduğu saptanmıştır.

- Afet yönetiminde bakım altındaki hayvanların yönetiminde eksiklikler saptanmıştır.

- Kadınlar afet sonrası dönemde temel ihtiyaçlara erişmede güçlükler yaşamıştır.

- Kadınlardan bazıları afet sonrası dönemde üreme sağlığı sorunları yaşamıştır.

- Kadınlardan bazıları afet sonrası dönemde anne bebek sağlığı sorunları yaşamıştır. Emzirme sũrecinde olan kadının sũtũnũ kesilmesi nedeniyle çocuğu beslemekte endişe duyduğu bu konuda aile desteği ile sũreci atlattığı tespit edilmiştir.

- Kadınlar afetlerin etkileriyle baş etmede aile desteğini ve toplum desteğini önemsemektedir.

- Kadınların afet anında davranış ve tepkileri, deprem sarsıntılarını durduktan hemen sonra tahliye olma davranışı, deprem anında merdivenlere koşma, komşularının kapılarını yumruklama, bodrum kata inme davranışı, evinin yıkılmasıyla sũrũklenerek çıkabilme, deprem anında bağırma, sesini duyurmaya çalışma ve merdivenlere koşma (yalınayak inerek camların ũzerine basarak geçme), şoka girme, şok etkisiyle tahliye olamama (yardım ile tahliye olabilme), yapısal engeller dolayısıyla zor tahliye, hiçbir şey yapamama (donup kalma), bařrtũsũ olmadığı için tahliye olmama (kapıların sıkışması nedeniyle camdan tahliye), yaşlı birey kendini yũksekte atmasın diye başını bekleme (tahliye olmama), deprem sarsıntısı esnasında direk dışarıya koşma, gũvenli bir alanda bekleme (sarsıntı etkisi geçtikten sonra tahliye), babasının olduğu yere doğru koşma (ũst kata doğru hareket ettiğini söylemiş fakat tahliye olan kişiler dolayısıyla ũst kata ulaşamayıp dışarı çıkmıştır) davranışları sergiledikleri tespit edilmiştir. Açık alanda deprem afetini deneyimleyen bir katılımcı daha önce depremin ne olduğunu bilmediği/ ne yapacağını bilmediği ve eve gittiği tespit edilmiştir.

- ocuğu olan kadınların afet anında ilk çocuklarını dũřũndũkleri tespit edilmiştir.

- Araştırma bulgularımızda kadınların sıklıkla bahsettiği korku duygusu (ailesi için korkma, çocuğu için korkma, tekrardan afeti yaşama korkusu gibi), endişe, çaresizlik, tedirginlik hissetmeleri ve afet anındaki davranışları travmatik durumlar karşısında kadınların bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerini anlamamızı sağlamıştır. Kadınlarda, duyarsızlaşma, ağlama, uyuyamama, tedirginlik ve tanıdaık yũz arama gibi tepkiler grũlmũřtũr. Kadınlar ile grũřme esnasında deneyimlerini anlatırken hala yaşadıkları afetin etkisini hissederek tũyleri ũrperen, gözleri dolarak sũreci anlatan ve yoğun duygu yaşayan katılımcılar olmuştur.

- Katılımcılar yaşadıkları afetten sonra gũvenli bina tercihlerini değişirmiştir. Afetlerde mimari tuzakların bũtũnleřik bir yaklaşımla yerel ve merkezi idarenin yasal ve idari yapılanmadan kaynaklanan olumsuzlukları ortadan kaldıracak stratejiler

geliştirmesi gerekmektedir. Günümüz koşullarına uygun sağlıklı ve güvenli yapıların olmadığı saptanmıştır.

- Afet sonrası dönemde kadınlar su, tuvalet ve banyo sıkıntı yaşamıştır.
- Operasyonel anlamda polis, jandarma, AFAD ekipleri, ambulans ekipleri, itfaiye ekiplerinin birbiri ile eşgüdümlü çalıştığı tespit edilmiştir.
- Kadınların afet deneyimleriyle birlikte kendini koruma becerisi kazandıkları, afet yaşayanların ihtiyaçlarını anladıkları, yaşayacağı ev kriterlerine bakışının değiştiği, tecrübelerin yaşadığı sürece adaptasyonu kolaylaştırdığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak araştırma ile ortaya çıkan önemli bulgular ve tespitler afet deneyimi ve cinsiyete ilişkin sorunların çözülmesinde idareye yol gösterici olabilir. Aynı zamanda afetlere dirençli toplum oluşturmada kadınlar güçlü aktörler olarak destek sağlayabilir.

Araştırmada elde edilen tespitler ve sonuçlar doğrultusunda öneriler şu şekildedir:

- Afete hazırlık çabalarının başarısını sağlamak için, ulusal ve uluslararası kuruluşlar, özellikle kadınlar olmak üzere, afet deneyimi olan topluluklar ile iş birliği yapılmalıdır.
- Toplum kadını ve erkeğiyle bir bütündür ve kadınlar çocukların afet eğitiminde önemli roller üstlenmektedir. Eğitim bütünlüğü içinde düşünecek olursak ilkokul çağından itibaren her bireye eğitim verilmesi gerekmektedir.
- Kız çocuklarının eğitim hakkının korunması adına okullar yeniden inşa edilmeli, farklı okullara eğitim için gönderilen kişilerin psikososyal destek ile adaptasyonu sağlanmalı ve eğitimin öğrencinin düzeyine uygun ve kaliteli bir şekilde sunulması sağlanmalıdır.
- Afet eğitimleri yaygınlaştırılmalı ve kadınların tüm afet tiplerine yönelik eğitimler alması sağlanmalıdır. Eğitimler hem teorik hem de uygulamalı eğitimler olmalıdır. Afet tatbikatlarına kadınların katılımı sağlanmalı ve afet eğitiminde simülasyon (her afet tipine özgü simülasyon) yaygınlaştırılmalıdır. Kadınların eğitime erişmesinin önündeki engeller kaldırılmalı ve erişilebilir afet eğitim politikası uygulanmalıdır. Kadınların eğitim imkanlarına ulaşması, iş gücüne katılması, politik temsilde görünür olmaları gerekmektedir. Kadınlara hem kamusal alanda hem de özel

yaşamda eşit imkanlar sunularak, karar alma, katılım ve sorumluluklarda eşitliğin sağlanması gerekmektedir. Ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün yol göstericiliğinde söylediği gibi; “Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelir. Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer kısmı göklere yükselebsin!”. İnsan varlığının hem kamusal alanda hem de özel yaşamda eşit şartlara ve imkanlara sahip olması için çalışmalar yürütülmelidir.

- Afet eğitimlerinin alanında uzman kişiler tarafından verilmesi sağlanmalı ve eğitim verecek uzmanların da konuya ilgili olması önemsenmelidir.

- Toplumda afetlere ilişkin farkındalığın geliştirilmesi ve afet risk ve zararlarını azaltmada doğru davranış şekillerini oluşturmak amacıyla afet eğitim yılı çerçevesinde verilen eğitimlerin kadınların kapasitelerini arttırmaya yönelik olmadığı görülmüştür. Afet eğitimleri, kadınların kapasitesini arttırmaya yönelik yaklaşımları içeren bir modellemeye ihtiyaç duymaktadır. Bu modellemede disiplinlerarası ve transdisipliner yaklaşım ile çalışmalar planlanmalıdır. Aynı zamanda modellemede güvenli tahliye olma, temel ilk yardım uygulamaları ve yangın söndürme, stres ile başa çıkabilme ve temel ihtiyaçlarını açıkça ifade edebilme eğitimlerinin verilmesi sağlanabilir. Gelecekte afetlerde kadınların dirençliliği ve kapasitesini arttırmaya yönelik afet eğitim modellemelerine ilişkin araştırmalar yapılmalıdır.

- Afet eğitim konuları gözden geçirilmeli ve stratejik olarak yeni konular eklenmelidir. İlkokul çağından itibaren afet eğitimleri yapılmalı ve eğitimlerin belli aralıklarla tekrarlanması sağlanmalıdır.

- Afetler konusunda bilgilendirme amaçlı kısa filmler ve kamu spotları oluşturulmalıdır. Sosyal medya kullanımının pozitif etkisi olarak bilgilendirme videolarının yaygınlaştırılması sağlanabilir.

- Afetlerde erken uyarı konusu “ihtiyatlılık ilkesi” gereğince farkındalık yaratmak ve zihinsel hazırlık noktasında günün getirdiği özgün koşullarda değerlendirilmelidir. Afetlerde erken uyarı sistemlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Toplumu oluşturan her bireyin erken uyarıları algılayabilmesi ve her birey için erken uyarıların erişilebilir olması sağlanmalıdır. Erken uyarıları algılayabilmek ve doğru davranış eylemleri sergileyebilmek adına eğitimler düzenlenmelidir.

- Afet risk ve zararlarının azaltılmasında yönetim politikası ve afet risk ve zarar azaltma projelerine toplumsal cinsiyet bakış açısıyla bakabilmek, afet yönetiminde başarılı olmayı sağlayacaktır. Merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve özel sektör iş birliği kültürü ile afet yönetim politikaları oluşturulmalı ve bu süreçlere kadınların katılımı sağlanmalıdır.

- Afet anında kadınların doğru davranışları geliştirebilmeleri adına özel eğitimler düzenlenmelidir. Aynı zamanda doğru tahliye yöntemleri öğretilmelidir.

- Afetlerde sığınaklar konusunda stratejik planlamalar yapılmalıdır. Afet planlamasının engelli ve engelsiz herkesi içermesi sağlanmalıdır. Afetlerden önce bildirim sistemlerini iyileştirmek gerekmektedir. Bireylerin sığınakları ne zaman ve nasıl kullanacaklarını bilmesi afetlere hazırlıklı olabilmek için gereklidir. Sığınak modellemeleri afet tipleri dikkate alınarak mimari düzenlemeleri sağlanmalıdır. Bu çerçevede modellemede kullanım alanları ve kullanım amaçlarında her afet tipine özgü bir modelleme düşünülebilir. Özellikle sel ve tsunami afeti için yüzen sığınaklar, fırtına afeti için fırtına sığınakları oluşturulmalıdır.

- Kamu yönetiminin afet anında elektrik ve su kesintilerinde yerleşikleri (özellikle de engellileri) korumaya hazır olması için iklim değişikliklerini dikkate alarak altyapıya önem vermesi gerekmektedir.

- Kadınların sağlık bakım ihtiyaçları belirlenmelidir. Bunlar, uygun tuvalet ve banyolar, iç çamaşırlar, hijyenik pedler, sıhhi malzemeler, doğum öncesi ve doğum bakımı için gerekli ekipmanlar sağlanmalıdır. Afet durumlarında kadınların özel sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için özel çaba gösterilmelidir.

- Afetlerde üreme sağlığı hizmetlerinde kurumlar arası koordinasyonu geliştirici çalışmalar yürütülmelidir.

- Kadınların afet sonrası dönemde temel ihtiyaçları karşılanmalıdır. Etkin ve verimli bir şekilde yardım hizmetlerinin sürdürülebilmesi için bütünsel yol haritaları oluşturulmalıdır.

- Travma sonrası stres ile başa çıkabilmek için psikolojik danışmanlık, çocukların ve aile üyelerinin kaybıyla ve afetin yarattığı süregelen zorluklarla baş ederken kadınlara ve kızlara sunulmalıdır. Eşit yardım dağıtımı sağlanmalıdır.

- İdare kadınlar için güvenli alanlar ve tesisler oluşturarak kriz sonrasında kadınların fiziksel güvenliğini sağlamalıdır.

- Kadınları karar alma süreçlerine dahil etmek gerekmektedir. Hem uzun hem de kısa vadeli yeniden yapılanma planlarında kadınların liderlikleri teşvik edilmelidir. Bu çabalar kadın haklarını hem koruyabilir hem de geliştirebilir.

- Afet ve acil durum planlarında çocukları koruyucu önlemler alınmalıdır. Afetler dolayısıyla oluşabilecek kaotik durumda çocukların ailelerinden ayrılmaması ve her türlü şiddete maruz kalmaması için önlemler alınmalıdır.

- Afet döneminde (iklimsel koşullara) ağır kış şartlarına bağlı olarak sorunlar yaşanmaktadır. Gelecek senaryolarında ağır yaz şartlarının yaşanma ihtimaline bağlı olarak idarenin konuyla ilgili çalışmalar yapması gerekmektedir.

- Afet yönetiminde bakım altındaki hayvanların yönetiminde kurumsal, sektörel ve toplumsal iş birliği sağlanmalıdır.

- Afetler dolayısıyla kadınların ve kız çocuklarının zarar görebilirliğini azaltmak için afet öncesi, sırası ve sonrası yürütülecek tüm çalışmalarda toplumsal cinsiyet farklılıkları göz önünde bulundurularak politikalar geliştirilmelidir. Tüm bu süreçlerde kadınların güçlü yönleri, kapasiteleri, bilgi ve becerileri yönünden dikkate alınarak cinsiyetler arası dengeli sorumluluklar ve iş paylaşımları afet yönetiminde başarılı stratejiler geliştirmede doğrudan etkili olacaktır.

- Kadınların toplumsal hayata katılımları sağlanmalı aynı zamanda sosyal ve ekonomik yönden güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

- Kadınların afet yönetim sürecinde istekleri ve çözüm önerileri dikkate alınmalı ve idareye karşı güvensizlikleri azaltacak çalışmalar yürütülmelidir.

- Toplumsal cinsiyet eşitliğini benimseyen afet yönetim politikaları oluşturulmalı ve süreçlerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve koordinasyonu sağlanmalıdır. Bu süreçlerde afet deneyimi olan kadınların tecrübelerinden faydalanılabilir.

- Yerel eşitlik strateji planları ve eylem planlarında afet ve kadın temalı konular ele alınmalıdır. Bu süreçlerde kadınların katılımı sağlanmalıdır.

- Stratejik afet eylem planlarının katılımcı anlayış ile hazırlanması sağlanmalıdır. Bu çerçevede ilgili paydaşların, valilik, belediye, kalkınma ajansları, üniversiteler, kent konseyleri, meslek odaları, il müdürlükleri, kadın sivil toplum kuruluşları ve muhtarların bir araya gelerek iş birliği çerçevesinde kendi

sorumluluklarını bilerek planları hazırlaması ve kamuoyu ile paylaşması sağlanmalıdır.

- Ülkemizde dağ ve dağlık alan yönetiminde çocuk ve gençlere önem verilmesi, karar süreçlerine dahil edilmeleri toplumsal kapasitenin artırılmasında önemli rol oynayabilir. Dağlık alan yönetim planlaması katılımcı bir anlayışla yapılmalı ve dağ odaklı idari yapılanmalar oluşturulmalıdır.

- Kadınların afetlerde yaşadıkları sorunlar bütünsel bir anlayışla incelenmeli ve sorunlara çözüm odaklı yaklaşılmalıdır.

- Afetlere dirençli toplum oluşturmada kadınların güçlü yönlerinden faydalanılmalı ve afetlerde gönüllü olmak istedikleri konularda destek vermeleri sağlanmalıdır. Kadınlar gönüllülük çalışmalarında desteklenmeli ve bu çerçevede yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

- Afetlerde kadın sivil toplum kuruluşlarının rolü çok önemlidir. Bu çerçevede sivil toplum kuruluşlarının afet konularında ilgili olması ve iş birliği ağlarını genişletmeleri sağlanmalıdır.

- Avrupa Konseyi'nin toplumsal cinsiyet eşitliği stratejisi çerçevesinde belirlenen stratejik hedefler afet yönetim sürecinde kilit öneme sahiptir.

Afet araştırmalarında deneyimi olan tüm insanların hikayelerini dinleyebilirsek ve onları neyin etkilediğini ortaya çıkarabilirsek bütünsel afet yönetim sürecinde başarıyı sağlayabiliriz. Yerel bilgi ve deneyimi anlayıp kullanmak bu noktada kilit öneme sahiptir. Afet deneyimi olan bireylerin duyulmayan seslerini duymak ve hissettiklerini anlamlandırmaya çalışmak başarıya bir adım daha yaklaşmanın öncüsü olabilir. Etik toplum kimseyi dışlamayan, duyulmayan sesleri duymak için çabalayan, temel ihtiyaçlara erişimi sağlayabilen ve tüm insanlığa saygı duyabilen bir toplumdur. Araştırmamızda afetlerde kadınların deneyimlerini, özellikle afet nedeniyle hangi etmenlerin onları kırılgan hale getirdiği, toplumsal cinsiyet rollerinin afetlerdeki etkisi, afet anındaki davranışları ve tepkileri ve deneyimleri ışığında öğrenilmiş dersleri davranışa dönüştürme eylemleri değerlendirilerek, afet araştırmalarına katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Abolshams Asghari, B. (2018). *Explore the Role of Women in Disasters: Propose Suggestions for Women Involvement in Disasters with Focus on Health Sector*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Acar Savran, G. (2009). *Kadınların Emegini Görünür Kılmak: Marx'dan Delphy'ye Bir Ufuk Taraması*. Beden, Emek, Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin. İstanbul: Kanat Yayınları

AFAD. (2013). *Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP-2023)*. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/Ulusal-Deprem-Stratejisi-ve-Eylem-Plani.pdf> (11.08.2022).

AFAD. (2014). *Türkiye Afet Müdahale Planı*. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <https://www.afad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-plani> (11.08.2022).

AFAD. (2022a). *Afet Türleri*. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri> (10.08. 2021).

AFAD. (2022b). *Teşkilat Şeması*. <https://www.afad.gov.tr/teskilat-semasi> (10.08.2022).

AFAD. (2022c). *TARAP*. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/20.5.5787.pdf> (20.07.2022).

AFAD. (2022d). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> (18.09.2022).

Aitsi-Selmi, A., Egawa, S., Sasaki, H., Wannous, C. ve Murray, V. (2015). The Sendai Framework for Disaster Risk Reduction: Renewing the Global Commitment to

People's Resilience, Health, And Well-Being. *International Journal of Disaster Risk Science*. 6(2): 164-176.

Akkaş, İ. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*. 1(1): 55-72.

Akkuş, Z. ve Efe, T. (2016). Doğal Çevre Felaketlerinin Suça Etkisi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7(1): 1-24.

Alada, A., Gürpınar, E. ve Budak, S. (2012). Rio Konferansı Üzerine Düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 0(3): 93-108.

Alam, K. ve Rahman, M. H. (2014). Women In Natural Disasters: A Case Study from Southern Coastal Region of Bangladesh. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 8(1): 68-82.

Alptekin, D. (2008). Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. (20): 21-33.

Anar, B. (2011). *Evli ve Çalışan Yetişkinlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle Evlilik Doyumu ve İş Doyumu İlişkisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Armstrong, E. (2020). Marxist and Socialist Feminisms. *Companion to Feminist Studies*.

Arslan, M. (2016). Afet sonrası Güvenlik İhlalleri ve Karşı Tedbirler. Uluslararası Doğal Afet ve Afet Yönetimi Sempozyumu. https://www.researchgate.net/publication/312088972_Afet_Sonrasi_Guvenlik_Ihlalleri_ve_Karsi_Tedbirler (14.08.2022).

Atan, M. (2015) Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politikadır” Söyleminde Aile. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*. 1(2): 1-21.

Avaner, T. ve Ayas, Ö. (2021). Jandarma Bölgesinde Afet Yönetimi ve Malvarlığına Karşı Suç: Elazığ ve Malatya Depremleri Örnekleri. *Global Journal of Economics and Business Studies*. 10(20): 26-41.

Ayvazoğlu, G., Çekiç, M. ve Yücel, H. (2020). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Öğrencilerinin Afet Risk Algısı ve Afete Hazırlık Durumlarının Değerlendirilmesi. *Sbedergi*. 4(7): 85-97.

Bacanovic, V. (2015). Gender Analysis of the Impact of the 2014 Floods in Serbia. *Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE)*.

Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*. (4): 133-204.

Bandura, A. (1991). Social Cognitive Theory of Self-Regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 50(2): 248-287.

Bahadır, H. ve Uçku, R. (2018). Uluslararası acil durum veri tabanına göre Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki afetler. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*. 4(1): 28-33.

Bahar, B. (2019). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Sosyal Değişim Kuramı Perspektifinden Etik Liderlik. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(16): 237-242.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(1): 231–274.

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.

Bateman, J. M. ve Edwards, B. (2002). Gender And Evacuation: A Closer Look at Why Women Are More Likely to Evacuate for Hurricanes. *Natural Hazards Review*. 3(3): 107-117.

Bayraktar, T. (2018). İstanbul Sözleşmesi ve 2017 Türkiye Gölge Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 26(3): 87-111.

Bem, S. L. (1993). *The Lenses of Gender: Transforming the Debate On Sexual Inequality*. Yale University Press.

Berktaş, F. (2000). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, İstanbul: Metis Yayınları.

Berkün, S. (2017). Kamu Açısından Yönetim. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. 6(16): 638-664.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu Ve Türkiye'de Kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 3: 108-114.

Booth, H., Creamer, D., Davis, S., Dobbin, D., Kaufman, R. ve Klass, T. (1997). Socialist Feminism: A Strategy for The Women's Movement. *History is a weapon, By Hyde Park Chapter, Chicago Women's Liberation Union*.

Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 0(50): 1011-1028.

Breetzke, G. D., King, M. ve Fabris-Rotelli, I. (2018). The Impact of The Canterbury Earthquakes on The Temporal and Spatial Patterning of Crime in Christchurch, New Zealand. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*. 51(1): 135-156.

Brems, E ve Timmer, A. (2016) *Stereotypes and Human Rights*. Intersentia.

Brems, E. ve Timmer, A. (2016). *Stereotypes and human rights law*. Intersentia. Editors Eva Brems and Alexandra Timmer.

Buss, D. M. (1995). Psychological sex differences: Origins through sexual selection. *American Psychologist*. 50(3): 164–168.

Canel, A.N. ve Balcı, L. (2018) *Deprem Travmasının Kuşaklararası Aktarımı*. Multidispliner Çalışmalar-4. Podgorica: Montenegro.

Canikoğlu, S. K. (2015). Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun). *Ankara Barosu Dergisi*. (3): 355-378.

Carpenter, S., ve Mojab, S. (2022). Marxist Feminism and Education: Gender, Race, and Class. *Encyclopaedia of Marxism and Education*. (pp. 453-466). Brill.

Case J. B, Winkler E. S, Errico J. M ve Diamond M. S. (2021) On the road to ending the COVID-19 pandemic: Are we there yet? *Virology*. (557): 70-85.

Cesur, Ö. (2020). Tarihsel Bağlamıyla Kamu Yönetimi Disiplininin Kimlik Sorunsalı ve Disiplinin Türkiye’deki Gelişimi. *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*. 6(27): 769-781.

Chaffins, S., Forbes, M., Fuqua Jr, H. E. ve Cangemi, J. P. (1995). The glass ceiling: Are women where they should be? *Education*. 115(3): 380-387.

Charmaz, K. (2015) *Gömülü (Grounded) Teori Yapılandırması*. Seçkin Yayıncılık. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Carnaghan, E. ve Bahry, D. (1990). Political Attitudes and the Gender Gap in the USSR. *Comparative Politics*. 22(4): 379-399.

Cheah, W.L. (2021). *CEDAW, Transforming Stereotypes, and Judicial Obligations: The “Provoked” Killing of Women in India, Malaysia, and Singapore*. Human Rights Quarterly.

Cherry, K. (2021). How Social Learning Theory Works. Verywellmind adresinden <https://www.verywellmind.com/social-learning-theory-2795074> (21.09.2022).

Chew, L. ve Ramdas N, K. (2005). Caught in the storm: The impact of natural disaster on women. *San Francisco: The Global Fund for Women*.

Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, Çev. C. Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Connell, R.W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Cook, R. J. ve Cusack, S. (2010). *Gender Stereotyping Transnational Legal Perspectives*. University of Pennsylvania Press.

Cook, R. ve Cusack, S. (2011). *Gender stereotyping: transnational legal perspectives*. University of Pennsylvania Press.

Coppola, D.P. (2015). *Introduction to International Disaster Management*. (3. ed.). Waltham, MA: Elsevier.

Corbin, J. ve Strauss, A. (2014). *Basics Of Qualitative Research: Techniques and Procedures For Developing Grounded Theory* (4. ed.). Thousand Oaks, California: SAGE Publications.

CRED (2020). <https://www.emdat.be/#pager> (22.03.2020).

Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches*. New York: Sage.

Cvetković, V. M., Roder, G., Öcal, A., Tarolli, P., ve Dragičević, S. (2018). The role of gender in preparedness and response behaviors towards flood risk in Serbia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 15(12): 2761.

Çakır, H. ve Baş, H. (2018). Cinsiyetler ve Cinsiyetlerle Özdeşleşen Davranışların Sosyolojik Ve Biyolojik Açından Değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 5(5): 176-191.

Çakır, S. (2008). Kapitalizm ve Patriyarkaya Karşı: Sosyalist Feminizm. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*. 2(4): 185-196.

Çamurcu, M. H. (2021). İstanbul Sözleşmesi: Türkiye'de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi. *Ankara Barosu Dergisi*. 79(4): 63-106.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü (2022). 2021 Yılı İklim Değerlendirmesi. Ankara: İklim ve Ziraî Meteoroloji Dairesi Başkanlığı Araştırma Dairesi Başkanlığı.

Demir Çelebi, Ç., Parlak, S. ve Yaman, N. (2021). Being a Female Domestic Worker During the Pandemic Period from the Hope Perspective. *International Journal of Psychology and Educational Studies*. 8 (2): 187-196.

Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. 44(511): 12-27.

Dilaveroğlu, A. (2020). Yönetişim İlkeleri ve Yerel Yönetimler Mevzuatına Yansımalar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(37): 45-63.

Dildar, Y. (2021). Toplumsal Yeniden Üretim Feminizmi: Birleşik Teori Yaklaşımının Olanakları ve Sınırlılıkları. *Praksis*. (57): 35-36.

Dinçer, O. (2014). *Eşitlik Tahayyülünün Müşterek Kurgusu: BM Kadının Statüsü Komisyonunun Çalışma Öncelikleri ve Çıkan Politika Metinleri Üzerine Bir Analiz*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Dong, C., Ge, P., Zhao, X., Wang, J., Fan, H., Ren, X., ve Yin, S. A. (2014). Growth And Anaemia Among Infants and Young Children for Two Years After the Wenchuan Earthquake. *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*. 23(3): 445-451.

Donner, W. (1993). John Stuart Mill's Liberal Feminism. *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*. 69(2/3): 155-166.

Dökmen, Z. Y. (2012). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dökmen, Z. Y. (1999). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kadınsılık Ve Erkeksilik Ölçekleri Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri. *Kriz Dergisi*. 7(1): 27-40.

Duman, N. ve Coşkun, B. N. (2019). “Çocuk Yaşta Evlilik” ya da “Çocuk Gelin” Olgusuna Psikososyal Bir Bakış. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*. 4(2): 267-276.

Eagly, A. H. ve Wood, W. (2012). Social role theory. *Handbook of theories of social psychology*. (pp.458-476). International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences.

Eagly, A. H., Wood, W. ve Diekmann, A.B. (2000). Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: A Current Appraisal. *The Developmental Social Psychology of Gender* (pp. 123-160). Editors Eckes, T. and Trautner, H. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Eagly, A. H. ve Koenig, A. M. (2006). Social Role Theory of Sex Differences and Similarities: Implication for Prosocial Behavior. *Sex Differences and Similarities in Communication* (pp. 161–177). Editors K. Dindia and D. J. Canary. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Ekşi, A. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Afetlere Karşı Bireysel Direnç ve Sosyal Sermaye İlişkisinin Değerlendirilmesi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*. 7(1): 45.

Ekşi, A. (2016). Kamu Yönetiminde Değişimin Afet Yönetimi Uygulama Alanına Etkileri. *Hastane Öncesi Dergisi*.1 (1): 27-41.

Enarson, E. (1998). Through women's eyes: A gendered research agenda for disaster social science. *Disasters*. 22(2): 157-173.

Enarson, E., ve Phillips, B. (2000). Invitation to a new feminist disaster sociology: integrating feminist theory and methods. *Women and Disasters: From Theory to Practice, International Research Committee on Disaster*. Editors Phillips ve Morrow.

Englehart, N. A. ve Miller, M. K. (2014). The CEDAW Effect: International Law's Impact on Women's Rights. *Journal of Human Rights*. 13(1): 22-47.

Erol, M. (2008). Toplumsal Cinsiyetin Tutumlar Üzerindeki Etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 32(2): 202.

Eryılmaz, B. (2020). *Kamu Yönetimi*. (13. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Eryılmaz, M. (2007). Afet Tanımı. *Afet Tıbbı* (ss. 8-9). Editörler Eryılmaz M ve Dizer U. Ankara: Ünsal Yayınları.

Etimoloji Türkçe (2020). *Afet tanımı*. <https://www.etimolojiturkce.com/arama/afet> (24.03.2020).

Ferrari, R. (2022). Not just a Woman. The Agitation Tour in the US and the Proletarian Feminism of Eleanor Marx. *US Abroad–Journal of American History and Politics*. (5): 49-59.

Fidan, Y. (2011). Yönetimden Yönetişime: Kavramsal Bir Bakış. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1): 5-10.

Fothergill, A. (1996). Gender, Risk and Disaster. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. 14(1): 33-56.

Fryling, M. J., Johnston, C., ve Hayes, L. J. (2011). Understanding observational learning: An interbehavioral approach. *The Analysis of Verbal Behavior*. 27(1): 191-203.

Gartrell, A., Calgaro, E., Goddard, G. ve Saorath, N. (2020). Disaster Experiences of Women with Disabilities: Barriers and Opportunities for Disability Inclusive Disaster Risk Reduction in Cambodia. *Global Environmental Change*. 64(102134): 1-11.

Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 3(3): 196-215.

Gleick, J. (1987). *Kaos*. Ankara: Alfa Yayınları (4. baskı).

Glesne, C. ve Peshkin, A. (1992). *Becoming qualitative researchers: An introduction*. White Plains: Longman.

Gök, F. A. ve İl, S. (2013). Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10(54): 523-533.

Griffin, R. J., Yang, Z., Ter Huurne, E., Boerner, F., Ortiz, S., ve Dunwoody, S. (2008). After The Flood: Anger, Attribution, And the Seeking Of Information. *Science Communication*. 29(3): 285-315.

Guy-Evans, O. (19.08.2022). *Liberal Feminism Theory*. Simply Sociology. <https://simplysociology.com/liberal-feminism.html> (23.09.2022).

Guy-Evans, O. (19.08.2022). *Marxist Feminism Theory*. Simply Sociology. <https://simplysociology.com/marxist-feminism.html> (23.09.2022)

Güldü, Ö. ve Kart M. (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 64(3): 98-116.

Gümüş, Ö. D. (2006). Toplumsal Cinsiyet Sosyalleşmesine İlişkin Kuramlar. *Türk Psikoloji Bülteni*. 12(38): 92-99.

Gürbüz, S. ve Sahin, F. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Hoffmann, R., ve Muttarak, R. (2017). Learn from the past, prepare for the future: Impacts of education and experience on disaster preparedness in the Philippines and Thailand. *World Development*. 96(1): 32-51.

Husserl, E. (2012). *Ideas: General introduction to pure phenomenology*. New York: Routledge.

IFRC (2020). Dünya Afet Raporu 2020. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, Cenevre.

Inter-American Commission of Women. (2020). *COVID-19 in women's lives: Reasons to recognize the differential impacts*. <https://www.oas.org/en/cim/docs/ArgumentarioCOVID19-EN.pdf> (15.09.2022).

Işıkcı, Y. M. (2019). Kamu Yönetimi ve Çocuk (Hakları) İlişkisi Üzerine Yapılmış Akademik Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*. 4(8): 119-129.

İçişleri Bakanlığı. (2018). *GAMER El Kitabı*. Ankara: İçişleri Bakanlığı.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2021). Yerel Eşitlik Eylem Planı 2021-2024. <https://www.ibb.istanbul/Uploads/2021/3/Yerel-Esitlik-Eylem-Plani.pdf> (06.08.2022).

İstanbul Sözleşmesi (2011). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, İstanbul. *Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi*, (210): 11.

Jackson, R. L., Drummond, D. K. ve Camara, S. (2007). What Is Qualitative Research? *Qualitative Research Reports in Communication*. 8(1): 21-28.

Kakışım C. (2019). Enerji Krizlerinin Etkisiyle Şekillenen Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(2), 460-472.

Karaman, Z. T. (2018). Afetlerde Erken Uyarı ve Toplumsal Farkındalık Yaratmada Etkili Kamu Politikaları. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(2): 493-517.

Karaman, Z. T. (2019). Dağlık alan Yönetimi ve Çocuk Hakları. *Kamu Yönetimi ve Çocuk* (ss. 271-284). Ankara: Astana Yayınları.

Karaman, Z. T. (2018). Afetlerde Erken Uyarı ve Toplumsal Farkındalık Yaratmada Etkili Kamu Politikaları. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(2): 495.

Karaman, Z. T. (2019). Afet Yönetimi Açısından Kıyı Kanunu ve Kıyı-Sınır Güvenliği. *Afetler ve Güvenlik Yönetimi* (ss. 219-243). Editörler Karaman Z.T. ve Sancakdar O. İzmir: Palme Yayınevi.

Karaman, Z. T. (2016). Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye’de Örgütlenme. *Bütünleşik Afet Yönetimi* (ss. 1-39). Editörler Karaman Z.T. ve Altay A. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 68-86.

Keser, A., Çelik, M., ve Ercan, E. (2021). Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili ve Toplumsal Cinsiyet. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 76(1): 191-229.

Khalida, A., Hassanb, S.S., Hassanc, S. M. ve Adnan., M. (2020). Gender Responsive and Child Sensitive Disaster Management in Pakistan. *Economics and Development Studies*. 6(3): 727-738.

Kılıç, M. ve Çakır, Ö. (2022). Afetlerde Hayvanlar. *Afet ve Risk Dergisi*. 5(1): 330-345.

Kılıç, E. (2016). Platon’un Devlet Diyalogu Bağlamında Eğitim Anlayışı. *Felsefe Arkivi*. (45): 67-84.

Kite, M. E. (1996). Age, Gender, And Occupational Label: A Test of Social Role Theory. *Psychology of Women Quarterly*. 20(3): 361-374.

Kukuoğlu, A. (2018). Doğal Afetler Sonrası Yaşanan Travmalar ve Örnek Bir Psikoeğitim Programı. *Afet ve Risk Dergisi*. 1(1): 39-52.

Kung, Y.W. ve Chen, S. H. (2012). Perception of Earthquake Risk in Taiwan: Effects of Gender and Past Earthquake Experience. *Risk Analysis*. 32(9): 1535- 1546.

Kurt, E. ve Gülbahçe, A. (2019). Van Depremini Yaşayan Öğrencilerin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Düzeylerinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 23(3): 957-972.

Leblebici, Ö. (2014). Afetlerde kamu yönetiminin rolü ve toplum temelli afet yönetimine doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(2): 457-478.

Limoncu, S. ve Bayülgen, C. (2005). Türkiye’de Afet Sonrası Yaşanan Barınma Sorunları. *Megaron*. 1(1): 18.

Luna, K. C. ve Hilhorst, D. (2022). Gendered Experience of Disaster: Women's Account of Evacuation, Relief and Recovery in Nepal. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 72(102840): 1-10.

Macit, İ. (2019). Bütünleşik Afet Yönetiminde Sendai Çerçeve Eylem Planının Beklenen Etkisi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*. 5(1): 175-186.

McNabb, D. E. (2015). *Research Methods For Political Science: Quantitative And Qualitative Methods*. London: Routledge.

Mertens, D. M. (2014). *Research And Evaluation in Education And Psychology: Integrating Diversity With Quantitative, Qualitative, And Mixed Methods*. New York: Sage.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Metin, G. A., Zengin, O. ve Erkoç, B. (2022). Çocuklarda Sosyal Öğrenme Sürecinin Sosyal Hizmet Perspektifinden İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 22(54): 43-62.

Mitchel, A. (1995). *Feminizm*. Çev. Ş. Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mızrak, S., ve Aslan, R. (2020). Disaster Risk Perception of University Students. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*. 11(4): 411-433.

Morel, B. ve Ramanujam, R. (1999). Through the Looking Glass of Complexity: The Dynamics of Organizations as Adaptive and Evolving Systems. *Organization Science*. 10(3): 278-293.

Morrow Hearn, B., ve Enarson, E. (1996). Hurricane Andrew through Women's eyes: Issues and Recommendations. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*. 14(0): 5-22.

Morton, J. (2016). *Kaikoura quake: How has wildlife fared?* NZHerald.co.nz <https://www.nzherald.co.nz/nz/kaikoura-quake-how-has-wildlife-fared/PX26UBVDYI5Z43AXZZXT5MRPFY/> (21.08.2022).

Muttarak, R. ve Lutz, W. (2014). Is education a key to reducing vulnerability to natural disasters and hence unavoidable climate change? *Ecology And Society*. 19(1): 1-5.

Neil A. Englehart, N.A. ve Miller, M. K. (2014) The CEDAW Effect: International Law's Impact on Women's Rights. *Journal of Human Rights*. 13(1): 22-47.

Neuman, L. W. (2014). *Social Research Methods: Qualitative And Quantitative Approaches* (Seventh Ed.). Essex: Pearson Education Limited.

Neumayer, E. ve Plümper, T. (2007). The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy,1981-2002. *Annals of the American Association of Geographers*. 97(3): 551-566.

OECD. (2020). *Women at the core of the fight against COVID-19 crisis*. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/women-at-the-core-of-the-fight-against-covid-19-crisis-553a8269/>(15.09.2022).

Özceylan, D. ve Coşkun, E. (2012). Van Depremi Sonrası Yaşananlar Işığında Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirlik Çalışmalarının Önemi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 7(1): 167-186.

Özer, Y. E. (2017). Afet Konusundaki Algı ve Yerel Aktörlerin Sorumlulukları. *Sayıştay Dergisi*. (106): 1-34.

Öztürk, H. K. (2017). Mary Wollstonecraft'ın Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi Kitabında Rousseau Eleştirisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18(2): 471-485.

Öztürk, M. K. (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Deprem Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 28(1): 308-319.

Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

Pehlivan, P. V. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(31): 497-521.

Pincha, C. (2009). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi Uygulamacılar İçin El Kitabı*. Çev. D.K. Demirer. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

Prati G. ve Pietrantonio L. (2009). Optimism, Social Support, and Coping Strategies as Factors Contributing to Posttraumatic Growth: A Meta-Analysis. *Journal of Loss and Trauma: International Perspectives on Stress & Coping*. 14(5): 364-388.

Punch, F.K. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Quarantelli, E. L. Ve Dynes, R.R. (1977). Response to Social Crisis and Disaster. *Annual Review of Sociology*. 3: 23-49.

Resmi Gazete (2020). Anayasa Mahkemesi Kararı Sayı: 31038. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/02/20200213-6.pdf> (21.08.2022).

Roder, G., Ruljigalig, T., Lin, C. W., ve Tarolli, P. (2016). Natural Hazards Knowledge and Risk Perception of Wujie Indigenous Community in Taiwan. *Natural Hazards*. 81(1): 641-662.

Roy, E. A. (2016) *New Zealand earthquake: Fears for wildlife along devastated coastline*. The Guardian <https://www.theguardian.com/world/2016/nov/16/new-zealand-earthquake-fears-for-wildlife-along-devastated-coastline#:~:text=New%20Zealand%20earthquake%3A%20fears%20for%20wildlife%20along%20devastated%20coastline,-This%20article%20is&text=The%20New%20Zealand%20earthquake%20has,of%20tsunamis%20on%20the%20coast>. (21.08.2022).

Rubin, A. ve Babbie, E. R. (2016). *Empowerment Series: Research Methods For Social Work*. Boston: Cengage Learning

Russell, B. (1983). *Evlilik ve Ahlak*. (1. Baskı). Çev. Vasıf Eranus. İstanbul: SAY Kitap Pazarlama.

Sanderson, D., Patnaik, D. ve Osborne, K. (2019). Nepal Earthquakes Appeal MetaSynthesis. *Disasters Emergency Committee*.

Saygılıgil, F. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Segal, E. S. (2003). Cultural constructions of gender. *Encyclopedia of sex and gender*.

Sheek-Hussein, M., Abu-Zidan, F.M. ve Stip, E. (2021) Disaster management of the psychological impact of the COVID-19 pandemic. *International Journal of Emergency Medicine*. 14(19): 1-32.

Sherman, M. F., Peyrot, M., Magda, L. A., ve Gershon, R. R. M. (2011). Modeling Pre-Evacuation Delay by Evacuees in World Trade Center Towers 1 And 2 On September 11, 2001: A Revisit Using Regression Analysis. *Fire Safety Journal*. 46(7): 414-424.

Slovic, P., Finucane, M.L., Peters, E. ve MacGregor, D.G. (2004). Risk as Analysis and Risk as Feelings: Some Thoughts about Affect, Reason, Risk, and Rationality. *Risk Analysis*. 24(2): 311–322.

Sreepadmanabh, M. Sahu, A. K ve Chande, A. (2020) COVID-19: Advances in diagnostic tools, treatment strategies, and vaccine development. *Journal of Biosciences*. 45(1): 148.

Strauss, A. ve Corbin, J. (2014). *Basics Of Qualitative Research Techniques*. New York: Sage Publications.

Şeker, B. D. ve Akman, E. (2014). Van Depremi Sonrası Duygusal, Bilişsel ve Davranışsal Tepkiler: Polis Örnekleme İncelemesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(27): 215-231.

Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri, *Akademik Hassasiyetler*. 3(5): 163-175.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2022). <https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/Turkiye-Iklim-Degisikligi-Stratejisi.pdf> (10.08.2022).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2022). <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/bk0sC+KENTGES.pdf> (12.08.2022).

TDK. (2020). *Afet tanımı*. <https://sozluk.gov.tr/> (24.03.2020).

The White House (2022). The White House Blueprint for Addressing the Maternal Health Crisis. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/06/Maternal-Health-Blueprint.pdf> (18.09.2022).

Toğrul, S.C. (2018). *Doğal Afetlerde Sosyal Zarar Görebilirlik Endeksi Değişkenlerinin Temel Bileşenler Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi: 81 İl Bazında Türkiye Uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Tsuboyama-Kasaoka, N. ve Purba, M. B. (2014). Nutrition And Earthquakes: Experience and Recommendations. *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*. 23(4): 505-513.

Tsuboyama-Kasaoka, N., Hoshi, Y., Onodera, K., Mizuno, S., ve Sako, K. (2014). What Factors Were Important for Dietary Improvement in Emergency Shelters After the Great East Japan Earthquake? *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*. 23(1): 159-166.

Turker, N. ve Karadag, D. (2019). Kültürel farklılıklar: Hofstede'nin kültürel boyutları üzerine Trabzon ve Şanlıurfa illerinde bir uygulama. *Journal of Economy Culture and Society*. 61: 271- 295.

Türcke, C. (1997). *Cinsiyet ve Akıl: Cinsiyetlerarası Savaşımında Felsefe*. Çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

UDSEP (2013) Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı. https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/eylem_plani.pdf (11.08.2022).

UNDHA. (1992). *Internationally agreed glossary of basic terms related to disaster management*. Geneva: United Nations Department of Humanitarian Affairs.

UNDP. (2011). Volunteerism and Disasters An extract from the 2011 State of the World's Volunteerism Report. https://www.preventionweb.net/files/33033_33033bookletswvrvolunteerismanddisa.pdf (18.09.2022).

UNFPA. (2020). *COVID-19: A Gender Lens -Protecting sexual and reproductive health and rights and promoting gender equality*. https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/COVID-19_A_Gender_Lens_Guidance_Note.pdf (15.09.2022).

UNISDR. (2015). *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030*. Geneva: United Nations Office for Disaster Risk Reduction.

UNISDR UCLG-MEVA http://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e918-8794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf (10.08.2022).

United Nation, ISDR. (2000). <http://www.unisdr.org> (10.08.2022).

United Nation. (2020). *Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Women*. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women> (15.09.2022).

Usta, G (2021). *Türkiye’de Meydana Gelen Deprem Afetlerinde Sunulan Hizmetlerin Değerlendirilmesi (1999-2020)*. (Doktora Tezi). Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Uzunçibuk, L. (2005). *Yerleşim Yerlerinde Afet ve Risk Yönetimi*. (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ülkücan, G. Ö. (2017). Toplumsal Tabakalaşma ve Eleştirel Kültür Çalışmaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 21(1): 129-144.

Ünür, E. (2021). Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Doğal Afetlerde Cinsiyete Dayalı Zarar Görebilirlik Farkı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.13(2): 351-381.

Van Manen, M. (1990). *Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. United States of America: The State University of New York.

Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*. 0 (35): 29-56.

Villarreal, M., ve Meyer, M. A. (2020). Women's Experiences Across Disasters: A Study of Two Towns in Texas, United States. *Disasters*. 44(2): 285-306.

Wenham, C., Smith, J. ve Morgan, R. (2020). COVID-19: the gendered impacts of the outbreak. *The Lancet*. 395(10227): 846-848.

WHO (2020). Glossary of Health Emergency and Disaster Risk Management Terminology. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240003699> (10.08.2022).

Wilson, W. (1887) The Study of Administration. *Political Science Quarterly*. 7(2): 197-222.

Wollstonecraft, S. (2012). *Kadın Haklarının Gereklendirilmesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

World Animal Protection. (2022) <https://www.worldanimalprotection.org/our-work/animals-disasters> (21.08.2022).

Yalçın, G. (2020). *Doğal Afetlerin Etkilerine ve Afet Risk Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış: Türk ve Japon Kadınlarının Duruş Noktasından Doğal Afetler*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yeşildal, A. (2020). Doğal Afetlerle Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü ve Kapasite Sorunları: Esnek Şehir Uygulaması. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4(1): 87-116.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yücel, G. ve Ciritci, İ. (2020). Merdivenli Sokaklar İçin Çoklu Afet Risk Değerlendirme ve Erişilebilirlik: İstanbul Örneği. *Megaron*. 15(2): 254-269.

Yüksel, İ (2008). Betonarme Binaların Deprem Sonrası Acil Hasar Değerlendirmeleri. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 24 (1-2): 261-262.

Yüksel, A. N. (2020). Nitel bir araştırma tekniği olarak: görüşme. *Social Sciences Studies Journal*. 56: 547- 552.

Zaidi, Z. ve Fordham, M. (2021). The Missing Half of The Sendai Framework: Gender and Women in The Implementation of Global Disaster Risk Reduction Policy. *Progress in Disaster Science*. 10(1): 1-7.

Zağlı, B. (2017). *Radikal Feminist Teori Bağlamında Kadınların Miras Sorunu: Malatya Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zahnow, R., Wickes, R., Haynes, M. ve Corcoran, J. (2017), Disasters and Crime: The Effect of Flooding on Property Crime in Brisbane Neighborhoods. *Journal of Urban Affairs*. 39(6): 857-877.

Zotti, M. E., Williams, A. M. ve Wako, E. (2015). Post-Disaster Health Indicators for Pregnant and Postpartum Women And Infants. *Maternal and Child Health Journal*. 19(6): 1179-1188.

Zwingel, S. (2005). From Intergovernmental Negotiations To (Sub) National Change: A Transnational Perspective on The Impact Of CEDAW. *International Feminist Journal of Politics*. 7(3): 400-424.

01/02/2018 tarihli ve 7071 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun. Yayımlandığı Resmi Gazete Sayı:30354, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 59. Ankara.

03/07/2005 tarih ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu. Yayımlandığı Resmî Gazete Sayı:25874 Yayımlandığı Düstur Tertip: 5 Cilt: 44. Ankara.

06/10/2021 tarihli ve 7335 sayılı Paris Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. Yayımlandığı Resmi Gazete Sayı:31621. Ankara.

10/7/2004 tarihli ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. Yayımlandığı Resmî Gazete Sayı:25531, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 43. Ankara.

14/02/1985 tarihli ve 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. Yayımlandığı Resmi Gazete Sayı:18675, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 24. Ankara.

18/3/1924 tarih ve 442 Sayılı Köy Kanunu. Yayımlandığı Resmî Gazete Sayı:68 Yayımlandığı Düstur Tertip: 3 Cilt: 5. Ankara.

22/02/2005 tarih ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu. Yayımlandığı Resmî Gazete Sayı: 25745 Yayımlandığı Düstur Tertip: 5 Cilt: 44. Ankara.

22/11/2016 tarih ve Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Karar Sayısı: KHK/678.

29/05/2009 tarih ve 5902 Sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. (2004). Yayımlandığı Resmî Gazete Sayı:27261 Yayımlandığı Düstur Tertip: 5 Cilt: 48. Ankara.

4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). *Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı.

EKLER

EK 1: Etik Kurul İzin Belgesi

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

05 Şubat 2021

Sayı : 87347630/42104268/ 563
Konu : Etik Kurul İzni Hak.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 02.12.2020 tarih ve 57485104-100.99-E.114344 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 17.12.2020 tarihli toplantısında alınan 17 sayılı karar ile Fatma GÜNDÜZ'ün "Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler" adlı çalışmasında uygulayacağı veri toplama araçlarının etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

14696 / 10.2.2021
Cumhuriyet Bulvarı No:144 Alsancak/İZMİR/TÜRKİYE
Telefon:+90(232) 464 80 26 Fax:+90(232) 464 81 35
e-posta:hukuk.musavirligi@deu.edu.tr Elektronik ağı:www.deu.edu.tr

EK 2: Nitel Araştırma Yöntemleri Eğitim Katılım Belgesi

The certificate is a rectangular document with a light beige background and a decorative gold border. In the top left corner, there is a gold seal with a sun-like emblem. The main text is centered and reads: **İSTAR DANIŞMANLIK** (with a green logo) **İstatistik & Araştırma Merkezi**. Below this, the name **Sayın Fatma GÜNDÜZ** is written in a large, bold font. The text continues: **Firmamız tarafından 22 - 23 Şubat 2020 tarihlerinde İzmir ilinde düzenlenen 12 saatlik "Nitel Araştırma Yöntemleri" Eğitimine katılmıştır.** At the bottom, there are two columns of text. The left column identifies the instructor: **İstar Danışmanlık**, **Fırat YILMAZ**, **Eğitmen**, followed by a gold rectangular box. The right column identifies the coordinator: **İstar Danışmanlık**, **Murat BAYAZIT**, **Koordinatör**, followed by a gold rectangular box.

İSTAR DANIŞMANLIK
İstatistik & Araştırma Merkezi

Sayın Fatma GÜNDÜZ

Firmamız tarafından 22 - 23 Şubat 2020 tarihlerinde İzmir ilinde düzenlenen
12 saatlik "Nitel Araştırma Yöntemleri" Eğitimine katılmıştır.

İstar Danışmanlık
Fırat YILMAZ
Eğitmen

İstar Danışmanlık
Murat BAYAZIT
Koordinatör

EK 4: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sayın katılımcı sizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Fatma GÜNDÜZ'ün "*Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler*" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı; kadınların afet deneyimleri ve bütünleşik afet yönetimine ilişkin var olan sorunlarının, beklentilerinin, algı ve tutumlarının ortaya çıkarılarak çözüm önerileri geliştirmektir. Bu araştırma tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırma için sizden beklediğimiz, sorulara içtenlikle, kimsenin etkisi altında kalmadan cevaplamanızdır. Bu araştırmayı kabul ettiğinizi hem yazılı hem de sözlü bir şekilde beyan ettiğiniz takdirde görüşmemizi başlatacağız. Araştırmadan çekilme veya hiç katılmama hakkına sahipsiniz. Görüşmemizde size yönelttiğim soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Araştırma için vereceğiniz tüm cevaplar bizim için çok kıymetli olduğumu söylemek isterim. Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz görüşmemizi kayıt cihazıyla kaydetmeye başlayacağım aynı zamanda vereceğiniz cevaplar doğrultusunda yazılı notlar alacağım. Araştırmaya katıldıktan sonra istediğiniz herhangi bir anda araştırmayı bırakma hakkına sahipsiniz. Araştırma 30-80 dk arası sürebilir. Bu araştırmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Katkılarınız için teşekkür ederim. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya fatmaceylin_20@hotmail.com e-posta adresi ve _____ numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının:

Adı-Soyadı:

İmzası:

İletişim Bilgileri:

e-posta:

Telefon:

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Fatma GÜNDÜZ

İmzası:

EK 5: Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler
Görüşme Formu

**BÜTÜNLEŞİK AFET YÖNETİMİNDE KADINLARIN AFET DENEYİMİ VE
ÖĞRENİLMİŞ DERSLER**

Sayın katılımcı sizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Fatma GÜNDÜZ'ün "**Bütünleşik Afet Yönetiminde Kadınların Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler**" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı; kadınların afet deneyimleri ve bütünleşik afet yönetimine ilişkin var olan sorunlarının, beklentilerinin, algı ve tutumlarının ortaya çıkarılarak çözüm önerileri geliştirmektir. Bu araştırma tamamen *gönüllülük* esasına dayanmaktadır. Araştırma için sizden beklediğimiz, sorulara içtenlikle, kimsenin etkisi altında kalmadan cevaplamanızdır. Bu araştırmayı kabul ettiğinizi hem yazılı hem de sözlü bir şekilde beyan ettiğiniz takdirde görüşmemizi başlatacağız. Araştırmadan çekilme veya hiç katılmama hakkına sahipsiniz. Görüşmemizde size yönelttiğim soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Araştırma için vereceğiniz tüm cevaplar bizim için çok kıymetli olduğunu söylemek isterim. Araştırma 30-80 dakika arası sürebilir Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz görüşmemizi kayıt cihazıyla kaydetmeye başlayacağım aynı zamanda vereceğiniz cevaplar doğrultusunda yazılı notlar alacağım. Araştırmaya katıldıktan sonra istediğiniz herhangi bir anda araştırmayı bırakma hakkına sahipsiniz. Bu araştırmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

1. Kendinizi tanıtır mısınız?
2. Afet denilince aklınıza gelen temel unsurlardan bahsedebilir misiniz, afet nedir?
3. Yaşamış olduğunuz afet tiplerinden bahsedebilir misiniz? Nasıldı, anlatabilir misiniz? Neler hissettiniz? Afet tiplerine göre deneyimlerinizi anlatabilir misiniz? Benzer afetlere karşı kendinizi öğrenmiş ve hazır hissediyor musunuz?
4. Afetlere hazırlık yaptınız mı, neler yaptınız?
5. Afetlere ilişkin erken uyarı sistemleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Erken uyarıları dikkate alır mısınız? (Meteoroloji verileri salgın hastalıkta yapılan uyarılar)
6. Bir afet anında ilk olarak ne yaparsınız? Nereye gidersiniz? Kimden yardım istersiniz? Afet anında kimler size yardımcı oldu? Hangi konularda yardımcı oldular?
7. Afetlerde kadınların gereksinimleri neler olabilir? Kadın olarak yaşadığınız afetlerde öncelikle ihtiyaç duyduklarınız nelerdi? (Güvenlik, ekipman, barınma, beslenme, para, teknolojik cihazlar, psikolojik destek vb.) Bu ihtiyaçları kim karşılamalıdır?
8. Afetlerde kadın olmak nasıldır? Deneyimlerinizi paylaşabilir misiniz? (Üreme sağlığı sorunları, cinsel sağlık sorunları, taciz, şiddet, istismar, ayrımcılık yaşamışlar mı?)
9. Kadınların afet yönetimde sorumluluk ve rolleri nelerdir? Afet yönetiminde kadının yeri sizce nedir? Afetlerle ilgili olarak kadının güçlü yönleri nelerdir?
10. Afet yönetimi döngüsüne kadınları dahil etmek ne ölçüde mümkündür? Karar alma sürecinde yer almak ister miydiniz? İdarenin dikkate alacağını düşünüyor musunuz? Afet yönetiminde hangi konularda destek olmak istersiniz?

11. Afetlerle ilgili çalışmalara gönüllü olarak katılmak ister miydiniz? Afetlerde gönüllü olarak hangi konularda destek vermek isterdiniz?
12. Bu tip araştırmaların yararlı olacağını düşünüyor musunuz? Araştırmaları idarenin dikkate alacağını düşünüyor musunuz?
13. Deneyimlerinizi daha iyi anlamam için, şunu da bilmelisiniz diyebileceğiniz, eklemek istediğiniz veya bana sormak istediğiniz bir konu var mı?

Paydaş Soruları

1. Kendinizi tanıtır mısınız?
2. Kurum olarak afetlerde rol ve sorumluklarınız nelerdir? Kurum ve yönetici olarak afetlere ilişkin çalışmalarınız nelerdir?
3. Kurum veya yönetici olarak afetler konusunda kadınlara yönelik yaptığınız eğitimler, çalışmalar nelerdir?
4. Afet planlarınızda afet öncesi, sonrası ve sonrası için kadın ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeleriniz nelerdir? Gelecek için neler yapılabilir?
5. Deneyimleriniz ışığında Afetlerde kadın ve kız çocuklarının yaşadıkları sorunlar nelerdir?
6. Afet yönetimi sürecine kadınlar nasıl dahil edilebilir?
7. Afetlerde kadınların yaşadığı sorunlar için çözüm önerileriniz nelerdir? Bu konuda kurum veya yönetici olarak neler yaptınız?
8. Deneyimlerinizi daha iyi anlamam için, şunu da bilmelisiniz diyebileceğiniz bir konu var mı? Eklemek istediğiniz bir konu var mı? Bana sormak istediğiniz bir konu var mı?